44 K 1500

Sborník příruček pro učit. a studentstvo.
REDIGUJE JAN KRANICH.
Svazek 5.

STRUČNÉ DĚJINY LITERATURY ČESKÉ.

Sestavil
VÁCLAV STANĚK

Cena 2 K.

V OLOMOUCI 1905.
Nákladem knihkupectví R. Prombergra.

Laskavé pozornosti Vaší pro studující doporučuji:

Jedinou českou knihovnu,

ve kteréž vydávány jsou ve svazcích kapesního formátu příruční spisy a kompendia ze všech oborů vědění:

SBORNÍK

příruček pro učitelstvo a studentstvo i každého vzdělance.

Svazek I. **Přehledy z věd přírodních.** Tělověda, zoologie, botanika, mineralogie, chemie a fysika. (II. vyd.) Napsal Jan Kranich. Cena K 1·80, poštou 1·90.

Svazek II. **Uvedení do mluvnice staročeské.** Nejen pro školu ale i pro praxi. Napsal prof. V. Autrata. Cena 90 h, poštou 1 kor. Zejména ku čtení a porozumění starých českých rukopisů a listin výtečná pomůcka.

Svazek III. **Aforismy a citáty.** Vybral a uspořádal Fr. Šídlo. Cena 1 K, poštou 1·10. „Citáty mají větší cenu než se Tobě zdá; ony vysvětlují, dokazují, srovnávají.“ Fr. L. Čelakovský, v dopise Kamarýtovi.

Svazek IV. **Přehled mathematiky.** Tabulky a vzorce mathematické. Sestavil Milosl. Valouch, prof. gymn. v Litomyšli. S obrazci. Cena K 3·50, poštou 3·70.

Svazek V. **Stručné dějiny literatury české.** Sestavil Václav Staněk. Cena K 2·—, poštou 2.10.

Pro další svazky připravují se tyto práce:

Zeměpis a dějepis. — Klíč k určování nerostů. — Paedagogika a dějiny vychovatelů. — Didaktika, logika. — Přehled literatur moderních. — Kreslení a dějiny umění výtvarných atd.

Každý svazeček doporučuje se sám; račte si ho bedlivě prohlédnouti a podnik tento ve známost dalších kruhů jak učitelských, studentských tak vzdělanců uvésti!

Ukončeno bylo právě velkolepé dílo přírodopisné:

POLÍVKA F.:

NÁZORNÁ KVĚTENA ZEMÍ KORUNY ČESKÉ,

obsahující popisy a obrazce všech druhů rostlinných u nás planě rostoucích i pěstovaných. Se zvláštním zřetelem ku zjevům životním. Úplné K 47. Váz. K 59·30.

Svazek I. Slovník terminologický a věcný. Soustavný přehled rostlinstva. Klíč. Seznam autorů. Rejstříky. Obsahuje 15 sešitů, 474 stran s 334 obrazci a 4 podobiz., K 9·—, vázaný v kůži K 12·—.

Svazek II. Rostliny srostloplátečné o 21 sešitech 682 stran s 1031 obrazci, K 12·90, vázaný K 16·—

Svazek III. Rostliny prostoplátečné obsahuje 19 seš. 620 stran s 819 obrazci. K 11·70, vázaný 14·80.

Svazek IV. Rostliny bezkorunné, jednoděložné, nahosemenné a vyšší tajnosnubné, obsahuje 22 sešitů 712 stran s 975 obrazci K 13·40, váz. 16·50.

Fr. Polívka obdržel na Květenu cenu „Svatobora“, nejlepší to vědecké uznání díla tohoto.

Květena tisknuta jest ve formátu velké 8⁰ na papíře bezdřevém, trvalém.

Dále vyšlo od F. Polívky:

Rostlinopis pro nižší třídy škol středních.

4. zcela přepracované vydání 1903. 228 str. se 468 vyobr. K 3·10. (Schválen 20. května 1903 č. 15.746.)

Živočichopis pro nižší třídy škol středních

1905. 4 úplně přepracované vydání K 3·10.

Nakladatel R. PROMBERGER, knihkupec v Olomouci.

JOZKA.

Příhody mladého dobrodruha doma i v dálném světě.

Dospívající mládeži vypravuje Jaroslav Šír. (152 stran a 13 illustrací.) Cena K 1·50, váz. 2·50, poštou 2·70.

Kniha skrovná svým titulem a přec tak obsažná tím, co podává. Autor líčí tu pouť nerozvážného hocha, jehož touha po širém světě zavede po dlouhém bloudění a utrpení až mezi povstalé čínské boxery a na konec vyléčeného z touhy po dalekém světě přivádí zpět do rodné země. V rouše ušlechtilého vypravování **podán tu děj neobyčejně poutavý a v něm vpleteno mnohé a mnohé cenné poučení.** Půjdete v duchu rádi, neodolatelnou touhou puzeni za Jozkou dychtiví věděti, „jak to s ním skončí?“ Knihu zdobí velmi působivě 13 zdařilých illustrací. Odporučujeme vřele hlavně školním knihovnám i jednotlivcům.

V III. opraveném vydání vydal jsem dílko

MLADÝ ŠTĚPAŘ.

Stručný návod

jak pěstiti a šlechtiti stromy, jakož i ukládati a zužitkovati ovoce.

Milé mládeži napsal Jan Voříšek, učitel měšť. školy.

S 11 vyobrazeními. — Cena pouze **32 hal.**, poštou **37 h.**

Ano jest vyučování štěpařství na obecných školách pro žáky 12—14leté předepsáno, bude knížečka tato všude vítanou pomůckou všem žákům. Na každých ***5 výtisků*** dáváme pro chudé ***1 zdarma.***

V poměrně krátké době a bez veškeré reklamy — vydání dřívější učinil autor dílka vlastním nákladem — vydáno již dílko v třetím vydání, což umožněno jedině tou okolností, že ***„Mladý štěpař“*** došel veliké obliby u školní mládeže škol obecných i zimních hospodářských.

Sborník příruček pro učit. a studentstvo.
REDIGUJE JAN KRANICH.
Svazek 5.

5.

STRUČNÉ DĚJINY LITERATURY ČESKÉ.

UNIVERS. PRAG. BIBLIOTHECA

Sestavil
VÁCLAV STANĚK.

R 2k

V OLOMOUCI 1905.
Nákladem knihkupectví R. Prombergra.

J4k 1800

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1001566392

opr II 628/38

Co jest literatura? Literatura česká. Rozdělení literatury české.

Vzdělanost a kultura každého národa se jistě nejlépe jeví v písemních památkách, které národ ten po sobě zachovává. Z nich můžeme poznati, do jaké míry národ vyspěl a jak vysoko povznesl se k zářným světlům vzdělání a osvěty.

Souhrn všech písemních památek, buď psaných anebo tištěných, v nichž se jeví vzdělanost národa, nazýváme **literaturou** anebo **písemnictvím.** Ovšem k literatuře počítáme jen ony památky, z nichž možno poznati, na jakém stupni vzdělanosti národ byl, tedy památky jen důležitější, a nikoliv snad písemní památky docela všední a bezcenné.

Tuto všeobecnou definici o literatuře můžeme opakovat také o literatuře české. K literatuře české počítáme všecky památky své vzdělanosti, jaké máme od prvých počátků až po naši dobu.

Podle obsahu můžeme literaturu rozděliti na

a) literaturu **krásnou,** jíž se rozumějí ony plody literární, jež působí na krasocit člověka (na př. básně, romány, hry divadelní;

b) literaturu **vědeckou,** která pojednává o různých odvětvích lidského vědění, (na př. dějepisná, přírodovědecká, zeměpisná literatura).

Podstatně se liší od sebe oba druhy literatury. Literatura krásná jest přístupna každému a obráží se v ní povaha, vkus a duch národa, kdežto literatura vědecká jest většinou chrámem, do něhož mají přístup jen zasvěcenci.

Literatura, jako vše na světě, se mění. Přicházejí nové doby, zní nová hesla a literatura podléhá vlivům, které světem víří. Z části také je vzrůst a rozkvět literatury podmíněn okolím a časem. Za víření bubnů válečných literatura upadá — „inter arma silent musae", — ale zase za moudré vlády literatura vzkvétá. Různé takové vlivy působily také na českou literaturu a proto můžeme se přidržeti starého a obvyklého rozdělení, jímž se literatura česká dělí na čtyři hlavní doby a to:

Doba první počíná od časů nejdávnějších až po vystoupení Mistra Jana Husa, jímž dán literatuře české nový směr, do r. **1409.** Doba jinošství literatury české; ponejvíce kvetlo básnictví.

Doba druhá, od doby Mistra Jana Husa až do bitvy bělohorské, od r. **1409—1620.** Zlatá doba literatury české; nejvíce kvetla prosa, zvláště náboženská.

Doba třetí, doba ztrnutí a úpadku, od bitvy bělohorské až po císaře Josefa II., od r. **1620—1780.**

Doba čtvrtá, od r. **1780** až po **naše časy**, v níž národ náš opět se zdarem klestí si cestu v před a napravuje ony osudné následky Bílé Hory.

Literatura česká jest — kromě literatury starobulharské — ze všech literatur slovanských nejstarší.

Doba první.

Od nejdávnějších časů až po vystoupení Mistra Jana Husa (—1409).

1. Od prvopočátku až po šíření romantismu (—1250).

Národ náš byl až na malé výjimky v pohanství od svého příchodu do této země (kolem r. 450) až do r. 863, kdy prozíravý moravský kníže Rostislav povolal z Řecka dva učené bratry, Konstantina a Methoda, aby lidu moravskému hlásali víru křesťanskou. Bylof křesťanství na Moravě, jež v dobách tehdejších více kvetla nežli Čechy, již dosti rozšířeno působením franckých kněží, kteří přicházeli z Němec hlásat učení křesťanské slovanskému lidu. Ale víra křesťanská byla jen formálně německými kněžími zavedena; lid ve svém srdci choval zášť proti křesťanství, jež se mu zdáło nepřátelské jeho duchu, neboť němečtí kněží hlásali náboženství v jedné ruce držíce kříž a v druhé meč. Země pokřesťanštěné byly ihned Němcům podrobeny. To vše osvícený Rostislav dobře chápal a byl to moudrý čin, že z Řecka žádal od císaře Michala kněží, kteří by vyučovali slovansky. Z Moravy pak šířila se víra křesťanská i do Čech (Bořivoj byl prvním knížetem křesťanským v Čechách) a odtud do Polska (Doubravka, chof Měška — [Mieczislava] I., krále polského). S věrou křesťanskou přišlo k nám nové vzdělání.[1])

Můžeme směle říci, že Cyrill (Konstantin) a Method nám dali naši vzdělanost. Sv. Cyrill dle řeckých písmen sestavil abecedu slovanskou, v níž ovšem musil vymysliti znaky pro hlásky měkké, jichž Řekové neměli, Čechové měli sice již před tím jakýsi druh písma, zv. runy, ale písmo to bylo velmi nedokonalé.[2])

---

[1]) O době cyrillometodějské a významu jejím viz důkladný a cenný spis Dra Frant. Pastrnka „Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda“. (1902.)

[2]) Písmo slovanské bylo dvojí, tak zv. „kyrilské“ a „glagolské“ a není rozhodnuto, které z obou jest dílem sv. Cyrilla. Viz o tom též čl. Snopkův v časop. „Hlídce“ 1904.

Netrvalo však dlouho u nás písmo sv. Cyrilla. Obřady bohoslužebné byly jen krátkou dobu vykonávány od sv. Cyrilla a Methoda a jejich žáků v jazyku slovanském; brzy musila ustoupiti liturgie slovanská liturgii latinské. Stalo se tak hlavně horlivou snahou druhého pražského biskupa, sv. Vojtěcha.

A s obřadem latinským přišlo k nám nejen množství nových slov, ale i písmo latinské. Mnohé věci, pro něž nebylo v jazyku českém výrazu, přišly s křesťanstvím vůbec a s liturgií latinskou zvláště a proto musila býti nově tvořena slova. (Na př. kříž (crux), mše (missa), biskup (episcopus), oltář (altare), kalich (calix) a mn. j.) Písmo latinské vytisklo úplně písmo slovanské. Jen v klášteře sázavském a to jenom až do r. 1055 mnichové slovanští užívali obřadů a písma slovanského. Když však kníže český Spytihněv II. z neznámé nám příčiny vyhnal mnichy slovanské, přestalo se také užívati písma slovanského. Karel IV. pokusil se sice, aby ritus slovanský byl zase do Čech uveden, založil proto také klášter „na Slovanech“ nebo v „Emauzích“ zvaný a povolal tam z Chorvátska slovanské mnichy Benediktiny; ale řád ten netrval v Čechách dlouho. Na počátku bouří husitských r. 1419 rozprchl se a pak již nikdy nebyl zpět povolán. Jako poslední památka na písmo slovanské je mladší část známého evangelia remešského, napsaná r. 1395 písařem kláštera „v Emauzích“. Na evangelium to králové francouzští kdysi přisáhali.

Starší část remešského evangelia. Část ta přičítána je sv. Prokopu, prvnímu opatu slovanského kláštera na Sázavě, ale nejspíše vznikla v Rusku. Darována byla císařem Karlem IV. klášteru emauzskému, kdež byla připsána druhá část. Husité evangelium odnesli, pak se dostalo do Turecka, odkudž přišlo do Remeše a bylo ho užíváno při korunovacích králů francouzských.[3])

Z doby pohanské se písemných památek nezachovalo žádných,[4]) ačkoli s pravděpodobností souditi můžeme, že předkové naši písmo jakés takés měli. Dokazují to ostatně různé nálezy z doby té, které svědčí, že pohanští Čechové písma — a to run — užívali.

---

[3]) Celé remešské evangelium vydal Václav Hanka r. 1846.

[4]) Pomineme-li totiž část rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, o nichž dnešní doba má přesvědčení, že jsou padělky.

Z písemnictví staroslovenského, pokud pěstováno bylo u nás, zachovalo se několik málo památek. Na Moravě snad vznikly hlaholské zlomky Kyjevské (překlad modliteb mešních podle záp. obřadu), v Čechách legenda o sv. Václavu, na vých. Slovensku glagolské zlomky pražské (hymny podle obřadu vých.).

Na sklonku X. stol. objevuje se první spisovatel latinský českého původu, mnich Kristián (Pašije sv. Ludmily a sv. Václava); ovšem památka tato je dosud sporná. Počátkem stol. XII. skládá latinskou sice, ale duchem českým provanutou kroniku země české děkan kapituly pražské, Kosmas. (* 1045, † 1125.)

Kroniku Kosmovu, která svědčí o veliké učenosti svého autora, musíme pokládati za zdroj, z něhož všichni ostatní dějepiscové národa našeho čerpali. Zaznamenal svědomitě všecky naše mythy z doby pohanské a dle listin i vlastní paměti psal o době křesťanské. Kroniku svou vypravuje až do roku své smrti.

V kronice Kosmově mnozí pokračovali: Nejdůležitější pokračovatelé jsou: nejmenovaný kanovník vyšehradský a nejmenovaný mnich sázavský, pak **Vincenc,** kanovník a opat **Jarloch** (Gerlach).

Všichni psali latinsky a kroniku Kosmovu prodloužili do r. 1198.[5])

První pokusy psáti jazykem národním dějí se u nás po konci X. stol. Jsou to jednak české přípisky v rukopisích latinských, jednak památky celé.

Nejstarší staročeskou památkou celkovou je „Hospodine pomiluj ny“.

Píseň tato, z nejstarších duchovních písní českých vůbec, jest vyložení a rozvedení prosby „Kyrie eleison!“ Legendy rozmanité ji připisují sv. Vojtěchovi, — všeobecně se také nazývá písní sv. Vojtěcha, — ale podle jazyka vznikla někdy mezi skl. stol. X. a XII. Nápěv je hluboký, vážný, chorálový, beze změn a skoro jednotvárný, dojímající svou silou, jež vane z celého rázu jeho. Zachována je v rukopisech

---

[5]) Kronika Kosmova, jakož i dodatky všech jeho pokračovatelů, byly vydány r. 1874 Václ. Vlad. Tomkem v „Pramenech dějin českých“.

z doby značně pozdější, ze století XIV. a XV. Nejdůležitější je rukopis mnicha břevnovského, Jana z Holešova, asi r. 1400.[6])

Připomínáme dále velebnou duchovní píseň „Svatý Václave, vévodo české země".

Pochybno je, kdo píseň tu složil. Dojista mylné je tvrzení nespolehlivého kronikáře V. Hájka z Libočan, jenž ji připisuje arcibiskupu pražskému Janu Očkovi z Vlašimi, a také není pravda, co praví Balbín, že autorem chorálu je první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic. Dle všeho pravdivé jest udání kanovníka Beneše Krabice z Weitmile, že píseň jest ode dávna zpívána. Nemohl býti tedy autorem písně Arnošt z Pardubic, neboť B. Krabice byl jeho současníkem, a tím méně mohl píseň složiti arcibiskup Očko, jenž žil po Arnoštovi i Krabici z Weitmile.

Podle nápěvu, který není domácí, nýbrž cizí, pak podle jazykových svědectví směle můžeme určiti původ její ze stol. XII. nebo začátku XIII. V rukopisech je zachována: v latinské kronice zmíněného Beneše Krabice, jenž ji uvedl o třech slokách, a pak v rukopisech z dob pozdějších, v nichž píseň má již 5—8 slok. Cenou svou se vyrovná úplně písni „Hospodine, pomiluj ny", v hloubce citu snad ji ještě předčí.

Jiná důležitá píseň je „Slovo do světa stvořenie"; je to překlad latinského hymnu „Verbum ante mundi creationem". Je sice mladší nežli obě dvě předešlé, ale přece jazykem je velmi důležita.

II. Vliv literatur západních. 1250—1346.)

Teprve kolem roku 1250 nastává mocný obrat v naší literatuře.

Směry od západu šířily se i k nám. Ale nejen v literatuře bylo poznati vliv nových proudů, které ze západní Evropy vanuly, sledy nových těch hesel bylo možno poznati i v ostatním životě. Nádherné turnaje, hlučné pomposní slavnosti, pestré a drahocenné šaty, rytířské způsoby v řečech i skutcích, vláda cizího jazyka — to vše až příliš výmluvně svědčilo, jak mocně vnikala hesla od západu i do života na-

---

[6]) Viz též úvahu Dra V. Flajšhanse ve spise: „Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého", I. Praha 1903, str. 41 a sl.

šeho. Výpravami křížovými rozšířily se zeměpisné poznatky a toho dovedla využitkovati také literatura. Potulní pěvci v Italii, Francii, Německu opěvovali slavné činy reků, které odívali v nymbus neuvěřitelných bájí. Nekonečně dlouhé a rozvláčné básně byly jejich dílem. Ve Francii troubadouři, v Německu minnesängři byli takovými básníky, kteří od hradu k hradu chodili a zpívali o dálných krajích, opěvovali reky a lásku V literatuře náboženské jeví se hlavně značný rozkvět kultu mariánského, jenž se pak rozšířil na úctu k paním vůbec.

Směry ty, poněvadž přišly k nám od západu, ze zemí románských, daly jméno celé literatuře, již nazýváme **romantickou.**

Nejcennější památkou z doby té je v literatuře české veliký epos „Alexandreis".

Česká tato báseň volně je spracována podle vzoru přemnohých jiných básníků tehdejších, ale hlavně podle slavné latinské Alexandreidy francouzského básníka Filipa Gualthera Castellionského. Neznámý nám skladatel držel se svého vzoru nemnoho, propletaje děj vlastními myšlenkami a různými episodami. O osobě skladatelově nevíme skoro ničeho, souditi lze jen z jeho práce, že byl šlechticem.[7]

Alexandreis je z nejcennějších památek staročeských. Forma, rým i jazyk jsou vybroušeny a správny. Vypravování trpí sice k ději nepatřičnými episodami, avšak co se týče formy, staročeská literatura romantická v ní vrcholí.

Zajímavo jest, jak pojímá básník ráz doby. Nelíčí Alexandra jako pohana, nýbrž jako křesťana, rovněž tak Makedoňany pokládá za křesťany. Darius naproti tomu líčen je jako pohan a celý zápas jako boj křesťanství s pohanstvím.

Bohužel, báseň tato není zachována celá, pouze asi dvě pětiny a to 3961 veršů ve zlomcích 7 rukopisů.

Podle vzorů německých zpracovány byly: „Velká růžová zahrada", jež je zachována jen ve zlomcích, „Arnošt", jenž čítá přes 6000 veršů, „Malá růžová zahrada", pak „Tristram", rozvláčné zpracování básně německého básníka Gottfrieda ze Štrassburku, čítající přes

---

[7]) Zbytky rukopisů „Alexandreidy" vydali Martin Hattala a Adolf Patera r. 1881.

9000 veršů a „Tandariáš a Floribela“. Spisovatelů, kteří tyto básně do češtiny přeložili, neznáme.

Epické tyto básně nemají veliké ceny. Jazyk i forma velice pokleslá, vůbec ani stínem rovnati se nemohou „Alexandreidě“, dle níž byly poněkud zpracovány, zvláště „Arnošt“, který je z nich snad nejlepší.

Z doby té je také důležité české zpracování aesopských (vlastně Phaedrových) bájek; neznámý skladatel psal je podle latinského zpracování, tak zv. Anonyma. Bájky ty patří k oblíbeným skladbám staročeským, což možno poznati z toho, že mnozí spisovatelé tehdejší vplétali do svých spisů úryvky a přirovnání bájek aesopských.

Aesopských (pravých) bájek má starší písemnictví české čtvero vzdělání; první ze XIV. stol. (zachované přepisem ve sborníku hraběte Baworovského ve Lvově), čtvrté, nejrozsáhlejší, pojí se ke jménu Jana Albína a vytištěno v Prostějově 1557.[8])

Původní česká bájka jest „O lišce a čbánu“ zachovaná v rukopise hradeckém a mylně čítaná za parafrasi bájek aesopských. Bájka je velice zdařilá, jak v myšlence tak i v provedení.

Podařenou mravoučnou básní jsou „Satiry o řemeslnících“. V básni té vytýkají se chyby jednotlivým stavům a na konec všem podvodníkům vyhrožuje se ohněm pekelným.

Podobného rázu jest také staročeská mravoučná báseň „Desatero kázanie božie“, jest to jakási sbírka povídek, v nichž ukazují se viny a tresty — také ten oheň pekelný jako „v satirách o řemeslnících“. Některé povídky vzaty jsou z latinské sbírky „Gesta Romanorum“. Známé „Desatero“ větší (1158 veršů) a „Desatero“ menší (38 veršů), které je pouze kostrou „Desatera“ většího. Zdá se, že skladatel „Desatera“ i „Satir“ jest jedna a tatáž osoba, dle všeho kněz.

Jiné mravoučné básně jsou: „O bohatci“, „O spravedlnosti“, „O nesmrtelnosti“, „O pravdě“, „O pěti studních hříchu“, oblíbené tenkrát „Spory

---

[8]) Objeveno 1898. Viz čl. Ant. Truhláře ve „Věstníku čes. akad.“ 1901 č. 5.

duše s tělem", pracované dle latinské skladby „Visio Filiberti". Zachovány jsou tyto Spory tři, první z r. 1320, druhé dva asi z r. 1400.

Původním, v pravdě českým dílem je rýmovaná kronika Dalimilova.

Dalimilova kronika vypisuje děje národa českého veršem od stavění věže babylonské — (při čemž prý vznikla též řeč česká) — až do roku 1314.[9])

Spisovatel je neznám. Pojmenování „Dalimilovy kroniky, pochází od B. Balbína, který řídě se tvrzením kronikáře Hájka z Libočan, připsal ji „Dalimilovi, kanovníku kostela boleslavského". Jméno to zůstalo jí podnes, ačkoliv tvrzení Balbínovo nezakládá se na pravdě. Z obsahu kroniky možno poznati, že skladatel byl šlechtic a vroucí vlastenec. Celé dílo prodchnuto je láskou k vlasti a nenávistí k Němcům. Cena její je značná, jak po stránce formální, tak básnické. Zachována jest v 9 rukopisech, nejstarší jest v Cambridgi v Anglii. Vydána byla několikrát a vždy v dobách pro náš národ nejtěžších. (Tak r. 1620 Pavlem Ješínem, ale téměř všecky výtisky byly spáleny, pak F. F. Procházkou, Hankou a v novější době Mourkem, Orthem a Jirečkem.) Z ní čerpali naši předkové útěchů v těžkých dobách. Je to nejstarší spis historický češtinou psaný.

Rovněž původní skladby jsou: zlomek o bitvě u Kreščaku, žalozpěv o smrti pana Viléma Zajíce a zpěv o smrti Jana Lucemburského, potom několik básní, roztroušených v různých kronikách.

Básnictví náboženské. Také literatura náboženská byla v době té velmi pěstována. Stalo se oblíbeným, že životy svatých byly ozdobovány věncem všelijakých možných a také i nemožných a nedokázaných zázraků. Tak vznikly **legendy.** Legenda (slovo latinské; česky značí „co má býti čteno") je příběh ze života Kristova, Marie Panny, světců a světic, který udržel se toliko v tradici; bývaly to ponejvíce zázraky, které dotčený svatý vykonal, anebo lépe řečeno: prý vykonal. V tehdejších památkách velice často se vysky-

---

[9]) Samo sebou se rozumí, že dějiny po stavění věže babylonské (totiž židovské, syrské atd.) v Dalimilově kronice nejsou, pouze jako úvodem je tento biblický příběh.

tují legendy, zvláště v literaturách románských. Ale nalezneme i legendy lidové, prostonárodní, jež dýší hlubokou a vřelou zbožností, všemu věřící a o ničem přílišně nepřemýšlející. Sloh — jako vůbec ve všech lidových skladbách — je nehledaný, prostý, hluboce dojímající něhou své nelíčenosti. Mnohé takové legendy udržely se ještě podnes v ústech lidu; zvláště u lidu moravského nalezneme dosti příkladů národních legend. Duše lidu přioděla je často i nápěvem, rovněž tak krásným, nehledaným a prostým, jako jest obsah jejich. Připomínáme jen známou moravskou legendu „Svatý Lukáš, malíř boží".

Za doby té kvetla legenda v největším svém lesku. Přečetní básníci a skladatelé duchovní i světští zpracovali legendy. Největší sbírka legend středověkých je spis Jakuba de Voragine († 1290) „Legenda aurea" (L. zlatá).

I v české literatuře máme z doby té dosti legend, zdařených i nezdařených. Z legend těch vyniká zvláště ve středověku velice oblíbená „legenda o sv. Kateřině".

Staročeské legendy o sv. Kateřině máme dvě: větší štokholmskou a menší brněnskou. První byla asi po 200 let ve Štokholmě, kamž se dostala v třicetileté válce Švédy; odkudž její jméno. Vyniká jak svou rozsáhlostí (3520 veršů), tak i básnickou a jazykovou cenou. Oblíbená rozvláčnost, jaká téměř všecky spisy středověké charakterisuje, jeví se i zde. Byla nalezena r. 1850 Drem Josefem Pečírkou a Karlem Jar. Erbenem r. 1860 vydána. (Od r. 1878 v Brně v zemsk. archivu.)

Neméně důležitou legendou staročeskou jest „legenda o Jidášovi".

Život Jidášův byl oblíbenou látkou ve středověku. Je v nich obyčejně zpracována myšlenka, že Jidáš otce zabil a matku za manželku pojal. Takového rázu jest i česká legenda, která náleží k nejcennějším skladbám staročeským. Ačkoliv není zachována celá (260 veršů pouze), může se i ze zlomku poznati mistrnost skladatelova. Jazyk je čistý a správný,

Jiné legendy méně důležité a též i méně cenné jsou: legenda o sv. Alexiovi, o Pilátovi, o Joachymovi a Anně, o Panně Marii (zlomek), o apoštolích (dva

zlomky), o seslání Ducha svatého, o svaté Markétě, o sv. Jiří, o utrpení Páně, pražská legenda o svaté Dorotě a j.

Docela zvláštního rázu jsou tak zv. duchovní hry čili mysterie. Různé výjevy ze života Kristova (narození, umučení) byly upravovány ve hry divadelní, které prováděli obyčejně kněží se svými žáky, sprvu v kostele, pak na hřbitově a konečně i na veřejných ulicích. Živel světský a hrubé častokráte vtipy vnikaly do nich víc a více, že pak namnoze tyto mysterie byly spíše ke kratochvíli a pohoršení nežli k pohnutce ku pokání, k čemuž prvotně snad sloužiti měly. Podobného rázu jsou „planctus Mariae“ (pláče P. Marie), v nichž Matka boží buď sama, nebo dialogicky se sv. Janem naříká pro smrt Ježíše Krista. Duchovní hry oblíbeny byly zvláště ve Francii a Italii, odkudž se dostaly do Němec a z Němec k nám.

Her těchto jest u nás zachováno několik, některé jsou zachovány jen ve zlomcích. Nejdůležitější z nich a také nejstarší je ten, který obsahuje výjev s mastičkářem, prodávajícím sv. ženám drahé masti do hrobu Ježíšova. Proto byl nazván zlomek ten „Mastičkář“[10]). Jest to hra, na níž nejlépe lze poznati, s jakými vtipy, někdy až sprostými a nízkými, provozovány byly mysterie.

Prósa. Prósa byla málo vzdělávána. Vládu měla literatura básnická, prósa až v dobách pozdějších rozpučela v květ, jenž přinesl steré ovoce. A k tomu prósa byla ponejvíce jen latinsky vzdělávána.

Z latinských spisovatelů dlužno uvésti aspoň dva: neznámého skladatete, který sestavil a doplnil kroniku Kosmovu, a opata zbraslavského, jenž psal děje české od nastoupení Přemysla Otakara II. (1253) až do r. 1338.

Z prosaických prací jest uvésti překlady Písma sv.

Záhy (již v počátcích stol. XIII.) vyskytují se překlady jen žalmů, jelikož překládání bible bylo pro bludy sekt Valdenských a Albigenských zapověděno. Z českých překladů žaltáře zachovaly se čtyři, z nichž jsou nejdůležitější „žaltář

---

[10]) O „Mastičkáři“ vyskytly se pochyby, je-li pravý. Ale Dr. Jan Gebauer dokázal nad vši pochybnost jeho pravost.

Wittenberský"[11]) a „žaltář Klementinský"[12]), chovaný v universitní knihovně v Praze. Oba žaltáře jsou z doby r. 1300—1350.

Ostatní části bible vyskytují se v českém překladu až později. Úplnou bibli máme s počátku XV. století. Z nejdůležitějších biblí českých jsou: bible olomoucká, leskovecká a litoměřická. Pak máme bibli psanou glagolským písmem z r. 1417.

Kromě toho rozmanitě byly dle bible skládány spisy o životě Kristově a j. Nejceunější takové spisy jsou: „Život Krista Pána", „Passional neboli životové svatých mučedlníkův" a „Životové svatých otců egyptských".

Ale též jiné spisy náboženské byly překládány, byly to zejména některé spisy církevních sv. Otců. Z nich jsou pamětihodné: „Samomluvenie" sv. Augustina, „Zrcadlo hříšných" od téhož spisovatele a různé knihy sv. Jeronýma, Alberta Velikého a j. Také byla pořízena sbírka průpovědí ze spisů sv. Otců.

K legendám můžeme přičísti rozvláčné, prósou psané tak zv. „duchovní romány". Je to snůška jakýchsi křesťanských mythů, všelikých pověstí, jimiž byli přioděni buď Spasitel. různí svatí aneb i osoby starozákonní. Jsou to zejména: „Knihy o příští Mesiáše židovského mistra Samuele", „Život Adamův", „Kniha o Josefovi a Asseneth manželce jeho", „Barlaam a Josafat" a j. v.

Z **prósy právnické** máme drahocenný poklad ve spise zvaném „Kniha starého pána z Rožmberka". V ní jest uvedeno zřízení staročeských soudů a zároveň naučení, jak si má počínati žalobce i žalovaný od začátku přeaž do konce. Je to nejstarší český spis právnický vůbec.

Nevíme, kdo se míní názvem „pana z Rožmberka". Soudí se podle doby, že byl to pan Petr z Rožmberka, nejvyšší komorník království českého. († 14. října 1347). Ale není

---

[11]) Žaltář Wittenberský vydal Dr. Jan Gebauer r. 1880.

[12]) Žaltář Klementinský vydal Adolf Patera r. 1890.

jisto, byl-li Petr z Rožmberka majitelem anebo i spisovatelem dotčené knihy. Vůbec ani to není jisto, že byl tím Rožmberkem Petr, jelikož nevíme určitě dobu, kdy byla kniha sepsána. František Palacký a Hermenegild Jireček určují její vznik k prvé polovici XIV. stol., avšak moravský archivář zemský Vincenc Brandl klade ji do druhé polovice XIII. stol.; jazyk ukazuje na dobu velice starou.

Bohužel není vzácná památka tato zachována celá. Chybí asi polovice.[13])

Nepřímo sice k české literatuře se vztahuje, ale přece předůležita je sbírka slov t. zv. glossář „Mater verborum". Je to sice slovník latinsko-německý, dílo Salomona, biskupa v Kostnici (Konstanci), ale nalézá se tam hojně českých slov (339 slov bezpečně starých, zapsaných po r. 1250, 950 s počátku 19. stol. vepsaných), pročež můžeme jej považovati také za důležitou památku, zvláště k poznání jazyka. Cena knihy té jest ještě zvýšena překrásnými miniaturami.[14]) Pochází z roku 1202.[15])

III. Odstoupení Karla IV. až po vystoupení M. J. Husa. (1346—1409).

Nastoupením Karla IV. nastal nový, velmi utěšený rozkvět literatury české. Byl totiž Karel IV. velikým přítelem umění a věd, o čemž svědčí přemnohé památky, které byly vykonány na jeho rozkaz, a také knihy, které císař a král sám složil. Jazyk český, západnickými vlivy velmi utiskovaný,[16]) pozvedl se zase a počal se hlásiti o stejné právo s němčinou, jež za Jana Lucemburského a také již za Přemysla Otakara I.

---

[13]) Vydána byla Vincencem Brandlem v Brně r. 1872.

[14]) Miniaturami nazýváme barevné malby, malované barvou miniovou, od čehož jejich jméno. Je to cenná ozdoba starých knih a zhusta se vyskytuje.

[15]) Česká slova z „Mater verborum" vydali Adolfa Patera a Antonín Baum v „Časopise Musea král. Českého" r. 1877.

[16]) U dvora králů Přemysla Ot. I. a II., Václava I. i Jana Lucemb. nacházelo se vždy veliké množství cizinců, kteří většinou zastávali vysoké hodnosti. I němečtí a j. básníci měli při dvorech královských ochotný útulek, tak na př. Václav I. měl u svého dvora básníky Walthera v. d. Vogelweide a Reinmara v. Zweter.

i II. a Václava I. byla řečí úřední. Karel IV. nejen že udělil češtině právo, jaké jí patřilo jako jazyku domácímu v zemích českých, nýbrž poručil ve své „zlaté bulle“, r. 1355 vydané, aby kurfürstové říše německé dávali syny své učiti jazyku českému. R. 1348 založil podle vzoru university pařížské první universitu střední Evropy v Praze, čímž nemálo přispěl k rozvoji literatury. Nové poznatky otvíraly se universitou, obzor duševní se rozšířil, — a to vše zřetelně také viděti na hladině literatury české tehdejší.

Mnoho také přispěly k rozvoji našeho písemnictví snahy reformační. Neutěšený stav tehdejší církve, rozkol papežský — v době té byli dva papežové, jeden v Římě a druhý v Avignoně ve Francii — často se vyskytající případy zvrhlosti duchovenstva, přiměly mnohé nadšené muže, aby pozdvihli hlasu svého proti zlořádům, které bujely v církvi. Simonie, úplatnictví, podvody, smilstvo a podobné neřády se velice často vyskytovaly. Ne sice všude, ale často, velice často. Reformační snahy ty vrcholí u nás vystoupením Husovým, jímž zakončujeme dobu starou a začínáme střední literatury české.

Za Karla IV. (1346—1378) a nástupce jeho Václava IV. (1378—1419) rozkvétá prósa česká měrou nepoměrně větší nežli za doby předešlé. Básnictví epické pokleslo, za to však se utěšeně rozvíjí básnictví lyrické.

Básnictví duchovní. Epika omezuje se pouze na legendy, které se však ani z daleka nemohou rovnati legendám z doby romantismu. Jak básnická technika, tak i jazyk jest pokleslý. Z legend jmenovati dlužno: lvovskou legendu „o sv. Dorotě“, „o desíti tisících rytířů“, „Svatá Marie z nebes chvála“, „o Anselmovi“, „o sv. Prokopu“, „o sv. Janu apoštolovi“, „o mládí Ježíšově“, různé legendy o umučení Páně a j.

Básnictví lyrické kvete, rovněž i didaktické. Z doby té pochází mnoho písní jak duchovních, tak i světských. Mnohé písně kostelní udržely se až do nedávna. Jsou to hlavně: „Narodil se Kristus Pán“, jež se podnes zpívá, „Stáše matka“, „Vstalť jest této chvíle“ a mnoho jiných. K písním duchovním patří i „píseň o sv. Dorotě“, jež by mohla býti zcela dobře počítána k básním epickým.

Básnictví světské. Pamětihodný jest jediný epický spis původní a to „Žalozpěv o smrti Štemberka“.

Písně světské byly zpracovány hojněji snad nežli duchovní. Z nejzdařilejších jest „píseň Závišova“, mylně přičítána hrdému šlechtici Záviši Vítkovici z Falkenštejna (sfat 1290.); báseň jest plna vroucí erotiky, vášnivého citu, pěkných obrazů a přirovnání. Také forma jest pečlivá a umělá.

Jiné světské písně jsou dvě písně obdobné; jedna pojednává „o radostech mládí“, druhá „o starostech stáří“. Forma jest přesná a správná. Básně jsou provedeny monologicky; totiž jinoch i stařec vypravují o sobě osobou první.

Stejně jako básnictví lyrické, anebo snad ještě více kvete básnictví mravoučné. Mnohé nepořádky, jež tenkráte vládly, byly kárány těmito didaktickými básněmi a satyrou někdy ne příliš jemnou.

Nejlepšími spisy poesie didaktické jsou díla Smila **Flašky z Pardubic.** (1350—1403) Smil Flaška byl nejvyšším písařem desk zemských a pánem na Pardubicích, Staré v Bydžovsku a Rychmburku. Jsa předním členem jednoty panské stál proti Václavu IV. a byl také zabit v půtce proti Kutnohorským, kteří Václava hájili, v srpnu r. 1403. Nejhlavnější jeho spisy jsou:

Allegorická bájka „Nová rada“[17]) ve které se vypravuje o sněmu zvířat, na němž všecka zvířata mladému králi svu udělují rady. Rady ty vztahují se na tehdejší politický život v Čechách a na soukromé poměry. Všech rad je 44 a poznati z nich bystrý Smilův úsudek, horlivost vlasteneckou a znalost věcí.

Dále „Rada otce synovi“, v níž otec synovi, vstupujícímu na dráhu veřejnou, dává mravokárná napomenutí.

Smil Flaška také jest první, jenž pořídil sbírku českých přísloví. Zachovala se nám v opise kněze Kříže z Telče jeho kollekce 239 přísloví.

Dříve omylem byla Smilu Flaškovi přičítána i výborná báseň satyrická „Podkoní a žák“, jež obsahuje vtipnou a

---

[17]) „Novou radu“ vydal s výklady a vysvětlivkami Dr. Jan Gebauer v Praze nákladem Matice české 1876.

humorem sršící hádku mezi podkoním (štolbou) a studentem. Každý vychvaluje stav svůj a stav druhého zlehčuje. Skladatelem této důležité satyry byl dle všeho student vysokého učení, jehož jméno je neznámo.[18])

Jiné mravokárné básně jsou „Svár vody s vínem“, dvě cenné skladby „O pravdě“, „O postavě a mravích lidských“, „O sedmimezcítma (27) bláznech“, „Catonova disticha čili mravné průpovědi“ a pak „Alanovo o mravném obnovení prvotní dokonalosti člověka“, jež jest zajímava svými středověkými názory o bouřce a jiných přírodních úkazech, jinak však jest málo cenná.

Prosa.

a) Prosa zábavná. I za doby této byly dle západnických vzorů zpracovány různé, tak řečené „duchovní romány“ a jiné povídky, které se středověkou nekonečnou rozvláčností pojednávají ve formě příběhu o proslulých aneb i vybájených osobách. Jsou to jen životopisy z veliké části suchopárné a nechutné. Z těchto románů dlužno uvésti aspoň dva důležitější: „Belial“ a „Solofernus“. Oba pojednávají o zápase Boha s nečistými duchy, poprvé jest to Kristus Ježíš v předpeklí a podruhé Bůh Otec v zápase s pyšnými anděly.

Z povídek jsou nejdůležitější „Kronika Trojanská“ o známém obléhání Troje a o událostech před a po něm[19]), povídka „O Alexandru Velikém“, plná báječných událostí, ale jinak jazykem značné ceny, „O tyrském králi Apolloniovi“ aj.

Jedinou nepřeloženou, původní památkou české prosy jest „Tkadleček“.[20]) Spisovatel, nižší šlechtic Ludvík Tkadleček zamiloval se do Adličky, služebné při dvoře královském. Když pak Adlička se mu provdala za jiného, zarmoucený Tkadleček napsal dlouhé hořekování a vytýkání. Neštěstí, jež on personifikuje a mluví k němu. Cena „Tkadlečkova“ tkví hlavně v slohu, který je velmi mistrný, básnickou cenu

---

[18]) „Podkoní a žák“ bylo vydáno Jos. Jirečkem r. 1878.

[19]) Kronika Trojanská“ jest první český knihtisk, vytištěna byla r. 1468. v Plzni.

[20]) „Tkadlečka“ vydal Václav Hanka r. 1824.

má menší, ačkoliv spis proplétán jest různými citáty z klasiků i Písma sv.

b) Prosa theologická a mravokárná. Snahy reformační zrcadlí se hlavně v prosou psaných spisech téže doby. Z těchto reformačních spisovatelů jsou nejdůležitější: Tomáš **Štítný ze Štítného,** Jan **Milič z Kroměříže** a **Matěj z Janova.**

Nejvýtečnější z nich jest Tomáš (Tóma) **Štítný**, pán na Štítném u Jindřichova Hradce, muž plný zápalu a nadšení pro dobrou věc. Narodil se okolo r. 1330 na Štítném. Poněvadž mu nedostačovalo pečlivé vzdělání, jež se mu dostalo od rodičů, odebral se do Prahy na universitu, právě císařem Karlem IV. založenou, a tam studoval na fakultě artistické (nynější filosofické). Pak se vrátil na Štítné zpět, kdež se oženil a klidně žil ve skrovné domácnosti své, věnuje se vychování svých 5 dětí. R. 1370. ovdověv vrátil se zase do Prahy a stal se horlivým posluchačem ohnivého kazatele Jana Miliče z Kroměříže a také Vojtěcha Raňka. Pak zbytek svého života věnoval spisování svých knih, v nichž můžeme zřetelně poznati sledy Miličových kázání a také vlastní Štítného úvahy. Psal česky, a to mu způsobilo přečetná příkoří u učenců té doby; nemohli mu odpustit, že odchýlil se od běžných zvyků a podával lidu spisy o věcech theologických a filosofických v češtině, jež byla považována za řeč sprostou a nehodící se k spisům vědeckým.

Štítný jest mistrem a zakladatelem vědecké prosy české. Sloh jeho jest prostý, ale při tom živý a do suchopárnosti nezabíhající.

Štítného spisy teprve v nynější době jsou lépe poznávány a oceňovány. Palacký, Erben, Jungmann, Hanuš a j. mají veliké zásluhy o prozkoumání spisů Štítného.

Nejdůležitější jeho spisy jsou:

„Knihy šestery o obecných věcech křesťanských“[21]); jest to sborník různých náboženských rozprav (traktátů), v nichž Štítný přísně káře poklesky, neohlédaje se při tom na osoby. Ani Karel IV., ani Václav IV. nebyli ušetřeni.

---

[21]) „Knihy šestery o obecných věcech křesťanských“ vydala universita pražská r. 1852 péčí Karla Jar. Erbena.

„Knihy naučení křesťanského“[22]) spis v mnohém se podobající předešlému. Obsahuje taktéž traktáty.

Rovněž podobného rázu jsou „Řeči nedělní a sváteční“.

Nejznamenitějším jeho dílem jsou „Řeči besední“,[23]) které sepsal pro své děti a jež sepsány jsou proto ve formě dialogické, totiž děti se táží otce a on jim odpovídá. Spis ten pojednává o náboženské filosofii a uloženy jsou v něm hluboké myšlenky Štítného o Bohu a člověčenstvu. Rukopis chová se v saském Budyšíně.

Kromě toho přeložil množství menších náboženských spisů a traktátů. („O připravení srdce“, „Kniha o sedmi vstupních“, „Zjevení sv. Brigity“, traktáty sv. Augustina a j.).

Štítným se ozývají prvé mohutné hlasy po opravách v církvi, hlavně v řadách kněžských. Nemalou také zásluhou Štítného jest, že přes všecku nepřízeň svých vrstevníků odvážil se psáti česky. Tím dokázal, že i jazyk český stačí pro vědu a že není třeba používati klassické latiny.

Kdy Štítný dokonal plodný svůj život, není známo, podle všeho stalo se tak v letech 1400—1402.

Druhým reformatorem byl Jan **Milič z Kroměříže** (* 1315, † 1. srpna 1374 v Avignoně), kanovník, jehož Štítný nazývá mistrem a původcem svých spisů. Milič byl pokračovatelem ušlechtilých snah německého kazatele K. Waldhausera, jejž císař Karel IV. povolal do Prahy, aby kázal tam proti zlořádům bujícím v církvi. Kdežto Waldhauser německými, Milič českými plamennými slovy rozněcoval své posluchače. Napsal také knihy „O velikých zarmouceních církve sv.“ a výklad kázaní čili postilu.

K oběma dvěma čestně se druží třetí horlitel po nápravě, kanovník a svobodných umění mistr, **Matěj z Janova** (* 1359, † 1394) Sepsal knihu „O ohavnosti“, která se však nám nedochovala.

---

[22]) „Knihy naučení křesťanského“ vydány byly Ant. J. Vrťátkem nákladem „Matice české“ r. 1873.

[23]) „Řeči besední“ dle rukopisu budyšínského vydal v Brně František Stejskal. Tentýž spis vydal 1897 Dr. Martin Hattala.

c) Prosa historická. Do té doby máme jen dvě díla, která pojednávají o české historii a sice jest to latinská kronika Kosmova s dodatky všech jeho pokračovatelů a veršovaná kronika Dalimilova, někdy více básnická nežli historická.

Za Karla IV. nastal v ohledu tom utěšený obrat. Karel IV. nejen že sám spisoval, nýbrž i slovem i příkladem povzbudil jiné, na př. Přibíka Pulkavu z Radenína, Beneše Krabici z Weitmile a j.

Ale ze všech dějepisců zabírá nejpřednější místo sám veliký Otec vlasti **Karel IV.** Psal sice latinsky jako většina spisovatelů tehdejších, ale postaral se, aby všecky jeho spisy byly správně také do češtiny přeloženy.

Z jeho spisů jest nejlepším autobiografie (vlastní životopis). Karel IV. v něm pravdivě a jasně vypravuje o mládí svém. Ke spisu tomu byl později přidán dodatek o dalším životě císařově, nejspíše tak učinil překladatel jeho prací do češtiny, jímž je dle všeho Přibík Pulkava.

Od Karla IV. pochází též legenda o sv. Václavovi, podle Dalimilovy kroniky ponejvíce složená. Karel IV. choval vždycky nejvřelejší úctu k tomutu českému patronu.

Potom sepsal ještě několik náboženských spisů rozjímavých a korunovační ustanovení menší důležitosti.[24])

Z jmenovaných spisů zřetelně možno poznati, jak nevšedně nadaným byl Karel IV. Vyrovnal se v příčině té všem ostatním dějepiscům, kteří psali za jeho doby, ano je o mnoho ještě předčil. A že dbal, aby spisy ještě za živobytí jeho byly do češtiny přeloženy, svědčí o veliké lásce k jazyku českému.

Přibík **Pulkava z Radenína**, mistr svobodných umění, farář v Chudenicích a později kollegiátní školy u sv. Jiljí v Praze rektor († 1380), jest první český kronikář, který psal českou prosou. Z rozkazu Karla IV. sepsal obšírnou kroniku českou původně latinsky, ale brzy ji volně a s různými dodatky česky upravil. Jest to velmi cenná práce historická a byla také velmi oblíbena.[25])

---

[24]) Všecky spisy Karla IV. vydal Josef Emler r. 1878.

[25]) Pulkavovu kroniku vydali Dr. J. Gebauer a Dr. J. Emler r. 1893.

Různými nesmyslnými bájkami hemží se spis „Kronika světa“ od **Vavřince z Březové**, pojednávající o dějinách židovských a římských.

Latinsky kroniku českou psali z rozkazu Karla IV. Beneš **Krabice z Weitmile** a Vlach Jan **Marignola**, kteří však ani z daleka nedosahují Přibíka Pulkavy, tím méně pak Karla IV.

K vůli úplnosti připomínáme také knihu „Martiniani“ (kronika římská), již z němčiny upravil rabštejnský purkrabí **Beneš z Hořovic.**

d) Prosa zeměpisná. Chceme-li v době té mluviti o zeměpisu, nesmíme si jej představovati v ovzduší doby nynější, nesmíme mysliti, že by to byla jen přesná a věrohodná studia vědecká. Ačkoliv naši praotcové oblíbili si spisy o neznámých krajích, — čehož důkazem je tak značný rozkvět zeměpisu v dobách pozdějších, — přece vždy raději měli spisy jaksi belletristicko-zeměpisné, v nichž by se ve formě děje uváděly ve známost krajiny cizí.

Cestopisné a vůbec zeměpisné knihy v nejstarší době české literatury byly ponejvíce jen překlady. Mnoho báchorek o cizích krajích, takových, jimž se nyní jen útrpně pousmějeme, rozneslo se jimi, ale jest to také pravda, že z těchto začátků vzrostla později česká prosa zeměpisná obdivuhodně, a docela oprávněně chlubiti se můžeme proslulými svými cestovateli.

Vavřinec z Březové jest hlavním representantem onoho směru, ač psal také spisy dějepisné (jmenovanou již „Kroniku světa“ a pak latinský spis o válkách husitských). Běh životní tohoto muže jest dosti pestrý. Jsa mistrem svobodných umění stal se farářem v Lounech, ale po čase omrzel se mu úřad jeho a vstoupil do dvorské kanceláře krále Václava II. Potom byl činným i ve válce husitské; rok jeho úmrtí není ani přibližně znám, udává se sice doba 1450—1455, ale jsou to jen domněnky.

Hlavním jeho dílem jest překlad z němčiny cestopisu Jana Mandevilly[26]) „Cesta po světě“. V díle tom hraje bujná

---

[26]) Jak byl překlad Mandevillova cestopisu oblíben, dokazuje fakt, že se nachází mezi prvními českými knihotisky, vytištěn nedlouho po 1500 a pak několikrát. — „Million“ Marca Pola vyšel ve „Světové knih.“ 1904.

fantasie spisovatelova velkou úlohu, protože si vymyslila tolik báječných věcí, že se jimi kniha jen hemží. Nicméně byla u předků našich velice oblíbena.

Vavřinec z Březové snad také upravil a přeložil výborný spis benátského cestovatele Marca Pola „Million“, ačkoliv to dokázáno není.

Jiným jeho dílem jest „Snář“, sestavený pro Václava IV. Podle svědectví málo věrohodného kronikáře Hájka z Libočan sepsal prý též spis „O slávě Čechů, Behemů a Slováků“, ale po spisu jmenovaném není ani památky.

e) Prosa právnická. Také tento oddíl se vzmáhá. Knize rožmberské cenou se podobá důležitý spis **Ondřeje z Dubé**, pána na Zlenieích, nejvyššího sudího král. českého († 1412), „Výklad na právo zemské“, věnovaný Václavu IV. a objasňující český soud.

Jiné právnické spisy jsou: „Majestas Carolina“, „Práva konšelská města Prahy“, „Práva manska“, „Řád práva zemského“ a j.

Právní listiny jsou asi do polovice 14. stol. psány ponejvíce latinsky, pak vyskytují se také listy jazykem českým psané. Nejstarší listiny české jsou z let 1379 a 1383. Též do desk zemských počalo se psáti češtinou; v Praze byly učiněny prvé české vklady asi 1337, v Olomouci kolem 1400.[27])

f) Prosa jiná. Z ostatních oborů máme spisů jen poskrovně a k tomu ceny ještě velice nepatrné. Několik knížek, které obsahovaly pověry v lékařství zdomácnělé, také několik spisků o vědách přírodních podobným způsobem psaných — toť vše.

Ze slovníků třeba poznamenati spis rektora Klena **Rozkochaného** „Vokabulář českolatinský“ obsahující kolem 3600 slov většinou nezdařených.

---

[27]) Vincenc Brandl vydával právní listiny moravské a Dr. Emler české, jakož i pozůstatky českých zemských desek r. 1541 požárem valně zničených.

V závěru doby prvé zmíniti se třeba o sporných rukopisech, zvaných Královédvorský a Zelenohorský. Rukopisy ty vyvolaly dlouhý literární spor, jenž skončil vítězstvím učenců, kteří uznali oba rukopisy za podvržené.

Dne 16. září 1817 nalezl známý knihovník Českého musea v Praze Václav **Hanka** ve sklepě kostelní věže v Králové Dvoře 12 pergamenových proužků a 2 menší útržky, na nichž bylo napsáno 14 básní a to 6 epických („Záboj, Slavoj a Luděk", „Čestmír a Vlaslav", „Oldřich a Boleslav", „Beneš Hermanov", „Ludiše a Lubor" a „Jaroslav"), 3 lyricko-epické („Jelen", „Zbyhoň" a „Jahody") a 5 lyrických („Kytice", „Růže", „Zezhulice", „Opuštěná" a „Skřivánek").

Téhož roku nalezl Josef **Kovář**, důchodní knížete Colloredo-Mansfelda na Zelené Hoře u Nepomuku rukopis nový, pojednávající ve 123 verších o známém soudu Libušině s Chrudošem a Štáhlavem.

Oba dva rukopisy byly pak jaksi považovány za jeden celek a vydávány společně. Václav Hanka se postaral, aby rukopisy byly známy po celém světě; kolem 40 vydání jest této knihy. Mezi nimi jest vydání fotografické, stenografické, polyglottické, dvoje nádherných vydání, prvé s obrazy Josefa Mánesa, druhé s obrazy Mikuláše Aleše. Hanka také všemožně pečoval o to, aby i cizí národové v překladech poznali rukopisy, což se mu plnou měrou podařilo.[28])

Doba objevení obou rukopisů byla jaksi velmi požehnána na drahocenné staré nálezy, neboť nalezeno bylo ně-

---

[28]) Z překladů rukopisů uvádíme nejdůležitější: do polštiny překládali Ludvík Nabielak, Lucián Siemiński, Bohdan Zaleski a Aug. Bielowski, do ruštiny Alex. Šiškov, Šaškievič, Srezněvský, Korsun, Sokolov, Nikolaj Berg, Ig. Holovacký, Ivan Někrasov, Dalibor Nikol, Wahylěvič, Daniel Lukič Mordovcev a J. Halka, do srbštiny Dimitrij Petrovec a Zlatović, do chorvátštiny Jan Truský, Stanko Vráz a Ign. Berlič, do bulharštiny Mulév, Dmitrijev a Žinžifov, do lužické srbštiny Smoleř a Jak. Buk, do slovinštiny Kastelić a Levstik, do švédštiny Dr. Collan, do němčiny J. W. Göthe („Kytice"), Moric Hartmann, kromě Čechů Svobody, Vinařického, Thuna a Kappra, do francouzštiny Louis Leger, Adam Mickiewicz, Ed. Quinnet a F. G. Eichhoff, do angličtiny Bowring a A. R. Wratislaw, do vlaštiny Caesare Canti a Felice Francesconi, do maďarštiny Riedl Szende a do finštiny Dr. A. E. Ahlguist. (Dle článku Jana Svobody, v „Rozhledech literárních" roč. I.)

kolik spisů a předkládány byly za staročeské památky. Tak na př. byl „objeven“ kus pergamenu, na němž napsána byla „píseň pod Vyšehradem“ („Ha ty nasě slunce, Vyšegrade tvrd . . .“) přičítaná báječnému pěvci Lumírovi. Avšak brzy se dokázalo, že byl to padělek spisovatele Josefa Lindy. Také „píseň Václava I.“ a podobné „nálezy“ vyšly na světlo boží, ale sláva jejich netrvala dlouho.

Za to oba rukopisy těšily se obdivu a nadšení. Do r. 1886 každý věřil, že rukopisy ty jsou zaručenou památkou z třináctého století. Vyskytla se sice i pochybovačná mínění o rukopisech (Alois Vojt. Šembera, Al. Vašek, Ignác Jan Hanuš a j.), ba zajímavo jest, že i otec české filologie Josef Dobrovský vyhlásil rukopis Zelenohorský za falsifikát, avšak hlasům těm nebylo přikládáno váhy.

Avšak nadobro pravost obou rukopisů vyvrátil veliký literární spor r. 1886, jejž vyvolali Dr. Jan **Gebauer** a Dr. Tomáš Garik **Masaryk**. Byli to hlavně Dr. Jaroslav Goll a Dr. Jan Gebauer, kteří na základě mnoha nesrovnalostí historických i jazykových se vší jistotou dokázali, že rukopisy jsou podvrženy. Mínění to uznáno jest ode všech téměř českých učenců za správné a dnešního dne hlouček obránců jest nepatrný.

Doba druhá.

Od vystoupení Mistra Jana Husa do bělohorské bitvy. (1400—1620)

I. Doba husitská. (1400—1471)

Stav veřejného života, ale hlavně života církevního, byl v době té nanejvýš rozháraný a politování hodný. Zmizela prostota církve původní, zbožnost, šlechetnost a nezištnost byly jen pohádkou. Zavládla nádhera na místě bývalé prostoty, simonie rozšířila se úžasně a byla k pohoršení lidu obecnému. K tomu všemu přidružily se ještě ony osudné spory o stolici papežskou. Jeden papež byl v Římě (Řehoř XII.), a druhý v Avignoně ve Francii (Benedikt XIII.). Ani koncil r. 1409 do Pisy v Italii svolaný neodstranil těchto zmatků. Ba přibyly nové, neboť oba dva papežové nechtěli se vzdáti a podrobiti se nově zvolenému papeži, který měl býti jediným a pravým papežem a jímž byl učený Alexander V. a po jeho brzké smrti Jan XXIII. Jest na bíledni, že lid se tím velmi horšil, a všude se ozývaly hlasy po reformě, která by konec učinila nešťastným těm zmatkům.

Jak již dříve ve stati o Miličovi a Štítném praveno, hnětly tyto spory velmi Karla IV. Viděl dobře, že lid se horší špatným příkladem vyššího duchovenstva, a proto povolal do Čech proslulého německého kazatele Konráda Waldhausera z Rakous a Moravana Jana Miliče z Kroměříže, kteří prudce tepali nepravosti a neostýchali se nikomu říci trpké pravdy.

Střediskem lidu i kazatelů stala se kaple betlémská, kterouž založili měšťan Kříž a Jan z Mühlheima. Kazateli stali se tam nejvýtečnější kněží, jako Matěj z Janova, Štěpán z Kolína, Jan ze Štěkna a j.

Ale ze všech těch kazatelů vynikal nejvíce

Mistr Jan Hus.[1])

Význam Husův jest ohromný pro celý český národ, pro celé naše dějiny. Hus vlastně nepřímo svým vystoupením

---

[1]) Mistr Jan Hus narodil se asi r. 1369 v Husinci v jižních Čechách. Ačkoliv rodiče jeho byli chudí, studoval

způsobil války husitské, které daly jiný ráz celému národu. Nemalé jsou též jeho zásluhy o českou literaturu a o zjednodušení a zlepšení českého pravopisu.

Kromě zásluh reformačních, které nepatří do rámce spisku tohoto, musíme si povšimnouti velikých jeho zásluh o českou národnost, o český pravopis a vůbec o českou literaturu, což jest naším úkolem. Pomineme-li veliké jeho zásluhy při vydání onoho památného dekrétu Kutnohorského

---

nejdříve snad v Prachaticích a pak v Praze. R. 1396 byl prohlášen mistrem svobodných umění a r. 1400 byl vysvěcen, takže mohl veřejně kázati. Když stal se kazatelem v kapli betlémské, byl důstojným následníkem svých předchůdců a na kázání jeho pospíchali lidé ze všech stavů. I šlechtici a vysocí úředníci navštěvovali kázaní Husova, ano i královna Žofie ráda Husa poslouchala. (Hus byl ostatně také jejím zpovědníkem.)

R. 1402 stal se rektorem pražské university. —

Husův přítel Jeroným přinesl z Oxfordu, kdež studoval, spisy anglického reformatora Johna Wykliffa (Wiklefa), jehož spisy byly církví katolickou prohlášeny za kacířské. Hus s některými svými přáteli zastal se spisů anglického mistra, ačkoliv r. 1410 byly spisy ty veřejně v Praze jako kacířské spáleny. Arcibiskup dal ihned potom Husa do církevní klatby a papeži psal žalobu, poněvadž Hus velice brojil proti kupčení s odpustky, které se za peníze prodávaly, aby Jan XXIII. mohl podniknouti válku se svým nepřítelem Ladislavem Neapolským. Tak byl na Prahu vyhlášen interdikt (zákaz mší a vůbec hohoslužebných výkonů), a Hus byl nucen opustiti Prahu a uchýliti se na hrádek Kozí (u nyn. Tábora), kdež mu ochotně poskytl útulku pan Jan z Ústí. Odtud vycházíval do okolních krajin a lidu kázal všude, i na ulicích, při různých slavnostech a j. V červnu 1414 musil si hledati útulku nového, protože Jan z Ústí zemřel; přístřeší mu poskytl pan Jindřich Lefl z Lažan na svém hradě Krakovci u Rakovníka.

Na popud císaře Zikmunda byl svolán papežem Janem XXIII. veliký církevní koncil do Kostnice; na sněmu tom mělo se také mimo jiné rokovati o otázce Husově. Hus byl pozván, a císař Zikmund osobní jeho svobodu mu zabezpečil zvláštním listem ochranným. Hus důvěřuje v tento „glejt“ vydal se 11. října 1414 na cestu a do Kostnice dorazil 3. listopadu 1414. K slyšení však nebyl připuštěn, nýbrž 28. listopadu byl uvězněn přes nesčetné protesty českých pánů, kteří Husa provázeli. Nadarmo pánové stěžovali si u papeže, nadarmo připomínali Zikmundovi jeho slib.

K prvnímu veřejnému slyšení byl připuštěn teprve 5. června 1415. Hlavními žalobci byli: dřívější jeho důvěrný přítel Štěpán Páleč, pak Jan, biskup Litomyšlský a Michael de Causis, zvaný Súdný. Při slyšení byla mu přečtena žaloba a žádáno na něm, aby všecky své články odvolal. Hus nechtěl

(18. ledna 1409), jímž národnost česká nabyla moci na universitě pražské, můžeme zásluhy Husovy rozděliti na

1. zjednodušení českého pravopisu a
2. činnost literární.

Pravopis český před Husem byl nepraktický. Pro hlásky měkké (č, ř, š, ď, ť, ž) nebylo písmen zvláštních a proto musila se psáti písmena dvě i tři, aby se vyjádřiti mohla některá měkká hláska.[2])

Hus zavedl pravopis nový, tak zv. diakritický, který nejnovější filologové uznali za nejsprávnější. Místo nynějšího háčku změkčujícího Hus užíval tečky.

---

tak učiniti tvrdě, že jsou mnohé články zkrouceny a vytaženy bez patřičného smyslu z jeho spisů.

Husovi v žaláři častěji byla podávána odvolávací formule, aby veškeré své učení za kacířské prohlásil, čehož Hus ovšem nevykonal; z vězení posílal listy do Čech a také ve vězení napsal mnoho traktátů, o čemž bude ještě zmínka.

Dne 5. července přišli do vězení čtyři arcibiskupové společně s českými pány, aby naposled Husa přemlouvali. Hus nadarmo tvrdil, že nemůže odvolati, čeho nikdy nehlásal.

6. července byl předveden před sněm a po slavné mši byla mu přečtena žaloba a zároveň odsouzení. Na to byl odsvěcen, vyveden za město a tam na hranici upálen. Zemřel bez nářku, zpěv zahlaholil naposledy ze záplavy dusivého kouře. Popel byl vmeten do Rýnu, aby Čechové nemohli domů žádné památky si přinésti.

A rok později, 30. května 1416 byl upálen přítel jeho Jeroným Pražský, který za Husem do Kostnice přišel, ale byl ihned jat a uvězněn. —

Smrt obou způsobila v Čechách veliké jitření, Hus byli uctíván za svatého (až do r. 1620).

O Husovi psali z různých stanovisek mnozí spisovatelé, z nichž nejdůležitější jsou: Frant. Palacký, jenž první snad na základě historických pramenů pravdivě vylíčil život Husův, dále V. V. Tomek, Dr. J. Kalousek, Dr. T. G. Masaryk, K. Havlíček, K. Sladkovský, B. V. Košut, F. Žilka, Dr. V. Novotný, Dr. V. Tobolka, Fr. Horálek, Jos. Helfert, Dr. F. Drtina, J. Herben a j. Se stanoviska katolického psal o Husovi hlavně Dr. Antonín Lenz a dokazuje, že Hus v Kostnici byl právem odsouzen. Dr. V. Flajšhans nejnověji vydal důkladný a cenný životopis Husův.

[2]) Tak na př. slovo Čech psalo se ceh, tzech, chzech, tseh a j., Němec se psalo niemec, niemez i nyemez a p.

Abeceda, Husem opravená, vyhlížela takto:

a b c ċ d ḋ e f g h i
a bude celé čeledi dáno dědictví, ey farář, genž hospodin ili

y k l ḷ m n ṅ o p r ṙ s
y král lidí lákán mnoho nás někdy ou pokoi rád řádem slúžil

ṡ t ṭ u v w x z ż
šlechetný tak tělesný ukázav velikost w sobie zil zany životem

ch
chtě, genž gest konec y počátek požehnaný na věky. Amen.

Hus psal také různé spisy v jazyku českém i latinském ponejvíce z oboru náboženského. Jsou to traktáty, výklady Písma sv. i spisy polemické. Z jeho spisů jsou nejdůležitější: „Postilla, čili vyložení svatých evangelií nedělních“. „Dcerka čili O poznání cesty pravé ku spasení“, a traktáty: „Výklad viery“. „O krvi Kristově“. „O těle Kristově“. „Výklad piesniček Šalamúnových“. „O sedmi smrtelných hřiešich“. „Výklad desatera božieho přikázánie“. „Výklad na páteř“ (Otčenáš). „O Antikristu“. „O svatokupectví“ a j. Také jeho listy, jež posílal z žaláře kostnického, nejsou bez ceny. Vane z nich živá víra a odhodlanost položiti život svůj za pravdu poznanou.

Hus jest také autorem několika nábožných písní jako na př. „Živý chlebe, kterýž's s nebe“. „Vstalť jest Bóh z mrtvýcb svú mocí“, „Králi slavný, Kriste dobrý a j.[3])

Smrt Husova přivodila ony mohutné bouře husitské, jež sice roznesly slávu českých zbraní do celého světa, avšak české literatuře dosti uškodily. Všecky druhy písemnictví v nich poklesly a pak množství starých památek válečnými zástupy i husitskými i Zikmundovými bylo v bojích těch zničeno.

Za to války husitské velice prospěly rozšíření jazyka českého. Živel německý, ve většině měst i v Praze samé vládnoucí, byl skoro všude ze země vyhnán a jazyk lidu domá-

---

[3]) Husovy spisy vydali Jar. Erben (české 1865—1868) a Fr. Palacký (lat.) Výbor ze spisů Husových učinil Fr. Žilka a j. Listy Husovy vydal B. Mareš. „Postillu“ v nové češtině vydal Dr. V. Flajšhans. Nejnověji vychází pečlivé vydání spisů Husových u Bursíka péčí Dra V. Flajšhansa a Mil. Svobody.

cího zase nabyl panství. Také disputace, které tenkrát velice často se přihazovaly, byly konány jenom jazykem českým, ježto disputováno bylo mezi lidem husitským, jenž byl ve víře nad míru hloubavý. Byla to hlavně sekta Táboritů, jíž disputace byly takřka denním chlebem.

Ve válkách těch rozkvetlo české umění vojenské, jak nikdy před tím, ani po tom. Byly to sice jen prosté zástupy selského lidu, ale v čele majíce výtečného vojevůdce Jana **Žižku z Trocnova,** bývalého zemana, vykonaly divy statečnosti. Před vojskem českým chvěla se tenkrát celá Evropa.

Ale literatura česká doby té kromě několika spisů polemických, písní válečných a satyrických nevydala plodů žádných. Poněkud lepší časy nastaly za vlády moudrého Jiřího z Poděbrad, ale i za jeho panování bylo písemnictví částečně udušeno rykem válečným.

Za vlády toho v pravdě českého krále rozšířil se u nás předůležitý vynález knihtiskařství, jímž dána příležitost k novému rozkvětu literatury české. R. 1468 byla v Plzni vytištěna první kniha česká, jíž byla „Kronika Trojánská."

Konečně jedné události všimnouti si musíme, která dala jiný ráz celé literatuře české. Míníme tím totiž jednotu **Českých bratří,** která tenkrát vznikla a jejíž původcem jest zeman Petr **Chelčický,** muž ducha hlubokého i hloubavého, jakož i spisovatel znamenitý.[4])

Základem celého sdružení bratrského stalo se bratrstvo v Kunvaldě na panství žamberském, r. 1453 utvořené. Náčelníkem jeho byl chudý zeman bratr Řehoř. Ten pojal myšlenku sjednotiti všecky jednoty v jednu mohutnou obec organisační, což se mu také podařilo a r. 1467 50 bratrstev utvořilo velkou jednotu bratří Českých. Úmluva ta stala se ve vsi Lhotě u Rychnova, kdež byli zvoleni kněží a biskupi jednoty. Skutkem tím úplně se odtrhli jak od katolíků, tak i od kališníků.

Král Jiří nejdříve jednotu pronásledoval, tak na př. bratr Řehoř byl delší čas vězněn i mučen.

V náboženských zásadách byly u nich zřetelny sledy Táboritů, ale v mnohém se lišili přece. Kdežto Táborité po-

---

[4]) O Chelčickém viz spisy: Gindely, Gesch. der böhm. Brüder 1857, Dr. J. Goll, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder. Praha 1882 2 díly a Dr. Ant. Lenz, Petra Chelčického učení. Praha 1889.

kládali za dovoleno víru mečem hájiti, Čeští bratří tvrdili opak. Sebe pokládali za pravé následníky prvotní církve Kristovy, církev katolickou považovali za odtrženou od zásad Ježíše Krista.

Mravů byli velice přísných a čistých, vynikali zbožností a láskou k bližnímu. O literaturu získali si nemalých zásluh. Zakládali jednak knihtiskárny, (takové knihtiskárny byly v Mladé Boleslavi, v Litomyšli, v Bělé, v Králicích a Ivančicích), jednak sami knihy psali. Spisy jejich velkou většinou jsou jazykově dokonale vytříbeny.

Poesie.

Jak již praveno, o poesii málo můžeme v době té mluviti. Osvědčilo se pořekadlo: Inter arma silent musae.

Co bychom mohli zahrnouti pod název ten, jest pouze několik málo spisků a to ceny nevelké. Písně kostelní, posměšné a satyrické verše, hymny válečné — toť poesie všecka bouřlivé té doby.

Básnictví náboženské jest chudé. Mimo několik duchovních písní Jana **Husa** (viz svrchu), mistra **Jakoubka ze Stříbra**, Jan **Rokycany** a j. nemáme takřka ničeho, co by stálo za zmínku. Větší rozkvět básnictví duchovního, jakož i všech oddílů literatury, viděti jest až v dobách příštích.

Básnictví světské záleží hlavně ve válečných a satyrických písních. Z prvních jmenujeme: „Kdož jste boží bojovníci“, mylně přičítaná Žižkovi, již dle všeho složil **Bohuslav z Čechtic** a „Sluší Čechům vzpomínati“ kromě jiných.

Z písní satyrických, v nichž zřetelně se zrcadlí boje náboženské a jež jsou přeplněny vzájemnými úšklebky, uvádíme „Když lev umřel pravú túhú“, „Vlka poznáš po srsti“, „Čechové viery pravé“ a j.

Nesnášenlivostí náboženskou proniknuta jest také jediná důležitější báseň doby té „Hádání pravdy a lži“, již napsal Ctibor **Tovačovský z Cimburka a Tovačova**, zemský hejtman markrabství moravského (* 1430, † 24. června 1494). Pravda (církev kališnická) žaluje na lež (církev katolickou) před soudem, jemuž předsedá Duch sv. a apoštolové jsou soudci, že uchvátila panství v čelém světě a že den ode dne větší působí zlo. Soud odsuzuje lež. — Báseň ta jest psána

sice vybroušeným jazykem, ale přeplněna jest sáhodlouhými řečmi, takže jest velmi rozvláčná a nezajímavá.

Jiná báseň z doby té jest „Májový sen“ královice **Hynka z Poděbrad**. „Skládání“ to jest sice velmi živé a dosti plastické, ale jinak nesmírně rozpustilé a bujné a často vybočuje z mezí slušnosti.

Ostatní plody básnické jsou ceny nepatrné. Jsou to zbytky různých veršovaných kronik, různé písně a p.

Prosa.

Hádky náboženské, nechutné polemiky a učené traktáty o různých článcích náboženských vyplňují celou tehdejší prosu. Sáhodlouhé a suchopárné rozprávky, disputace a p. byly v oblibě. Studia theologická pěstována byla s obzvláštní zálibou, jež hraničila až s náruživostí.

a) **Prosa náboženská.** Ze spisovatelů náboženských jest nejdůležitější Jan **Hus,** jímž prosa česká dokonale byla zušlechtěna. Vedle něho vynikají ze strany pražské (mírné podobojí) **Jan z Příbrami** († 1448), který hlavně horlil proti Táboritům, **Prokop z Plzně** a j.; ze strany táboritské Jan **Rokycana** (* 1397 v Rokycanech. † 22. února 1471 v Praze), který více snad vynikl jako řečník nežli jako spisovatel. Z téže strany dále Václav **Koranda**[5]), Jan **Čapek, Mikuláš z Pelhřimova** a j.; ze strany katolické **Hilarius Litoměřický,** děkan pražské kapitoly († 1468), Pavel **Židek** a biskup vratislavský **Jošt z Rožmberka.**

Také někteří současníci Husovi psali více méně o theologii; byli to zejména z jeho odpůrců **Štěpán z Pálče** a **Stanislav ze Znojma**, z přívrženců **Jeroným Pražský. Jakoubek ze Stříbra, Petr z Mladenovic** a j.

Většího povšimnutí zasluhuje zakladatel jednoty českobratrské Petr **Chelčický z Chelčic** (* 1390, † 1460). Vydal „Postillu“ čili „Knihu výkladuov spasitedlných na čtenie nedielnie celého roku“ a spis dogmatický „Síť víry pravé“. V jeho spisech zračí se hluboká víra i hluboké myšlenky. Hlásá nauku, že válka a trest smrti příčí se duchu pravého náboženství Kristova.

b) **Prosa zábavná** jest velice chudá, takže kromě překladu povídek Boccaciových nemáme ani jednoho spisu důležitějšího v oboru tom.

---

[5]) „Manuálník“ Václava Korandy vydal 1889 Jos. Truhlář.

c) **Prosa historická** není taktéž bohatá. O slavné době husitské máme toliko zprávy dvou kronikářů **Vavřince z Březové** a **Bartoška z Drahonic**[6]) ceny dosti malé. Taktéž nepříliš důležit je spis „Zprávovna čili naučení, jak by panovník měl žíti“, jejž napsal kanovník Pavel **Zídek** z rozkazu krále Jiřího. Cena historická i jazyková jest nepatrná. Poněkud lepší jest spis **Petra z Mladenovic,** rektora pražské university a faráře o Husovi a Jeronýmovi. Spis ten jest mnohem lepší po stránce historické nežli jazykové, jelikož Petr z Mladenovic byl očitým svědkem výslechu obou těch mužů.

d) **Ostatní obory.** Z lékařství zaznamenati musíme překlady spisů „Ranných lékařství“, z nichž jedno napsal Rhazes a druhé Vilém Placentský ze Salicetti. Pravděpodobno jest, že překlad pořídil slovutný lékař mistr **Křišťan z Prachatic**, farář u sv. Michala v Praze (* 1368, † 5. září 1439) jenž sám napsal také několik dobrých spisů lékařských. —

Ne bez ceny jsou listy státníků: Jana **Žižky**[7]), Aleše **Holického ze Sternberka. Jošta z Rožmberka, Oldřicha z Rožmberka,** Kašpara **Šlika, Prokopa z Rabštejna, Jiřího z Poděbrad** a j. —

II. Doba humanismu. (1471—1576).

Již v polovici čtrnáctého století počala býti věnována opět nová pozornost staré literatuře řecké a římské. Většina spisovatelů studovala a napodobovala spisy ty, přijímajíce od nich krásnou vybroušenost formální i bohatost slovní. Ano snaha ta šla tak daleko, že přemnozí spisovatelé psali svá díla v jazyku latinském a docílili velmi dobrých úspěchů, ježto měli s dostatek dobrých vzorů. V příčině té zvláště proslula Italie.

Do r. 1453 bylo hlavně všímáno si autorů latinských, klassikové řečtí byli studováni teprve tehdy, když půlměsíc přemohl kříž, když Řecko padlo v moc vojskům tureckým a učenci řečtí rozprchli se do celého světa.

Snahy, směřující po oživení staré vzdělanosti řeckolatinské jmenujeme humanismem.

---

[6]) Kroniku Vavřince z Březové a Bartoška z Drahonic vydal Dr. J. Goll v „Pramenech dějin českých.“

[7]) Žižkovi se přičítá též spis „Zřízení vojenské“ (1422).

V Čechách můžeme pozorovati sledy humanismu již za vlády Jiřího z Poděbrad, ale dva mocné proudy stály mu v cestě: totiž církev kališnická i českobratrská. Hlavně první byla proti humanismu, neboť měla ve své věrouce článek, že neslušno obírati se vědami světskými, v čemž se s ní shodovala i jednota bratří Českých. Proto také skoro v celém tomto období zástupcové humanismu byli katolíci, Čeští bratři ujímali se věd světských, jakož i humanismu, teprve přičiněním Jana Blahoslava, jenž úplně vyvrátil mylnou jejich nauku.

Jest sice pravda, že humanismus oživil veliké vzory geniálních básníků, ale pravdou také jest, že za doby humanismu nerozkvetla česká poesie, jelikož básníci tehdejší psali básně jazykem latinským. Kdyby byly básně ty skládány češtinou, měli bychom památky nanejvýš vzácné.

Studie humanistické nejvíce kvetly za doby Jagailovců (1471—1526) a předními representanty u nás byli Jan **Hodějovský z Hodějova** a Bohuslav **Hasištejnský z Lobkovic.**

V době té nový proud účinně zasáhl do české literatury. Míníme tím totiž vystoupení Lutherovo v Německu, jehož nauka velice rychle se u nás šířila. Protestantismem vzkřísily se u nás opět studie theologické a hloubání v Písmě, humanismem poněkud přerušené, a nabyly vrcholu ve všech vědách, což trvalo až do osudné bitvy Bělohorské.

Umění knihtiskařské rozmohlo se v období tom měrou netušenou. Největší péče byla věnována tisku kancionálů, které jsou skutečně skvostně vyzdobeny.

Poesie.

Jak již praveno, většina básní byla skládána v jazyku latinském, takže česká poesie není o mnoho bohatší, nežli byla v době husitské.

Básnictví náboženské. Byly to hlavně duchovní písně, jež byly psány češtinou. Spisovatelé písní těch byli většinou z jednoty bratrské a potěšovali se jimi vespolek, neboť Ferdinand I. (1526—1564) všemožně hleděl jednotu vyhubiti. Dokonale ji sice nezničil, ale přece její řady velmi ztenčil.

Ze skladatelů nábožných písní uvésti dlužno jména: Jan **Blahoslav** († 1571), Jan **Lukáš** († 1528), Jan **Augusta**

(† 1571), Adam **Sturm** († 1565), Jan **Roh** († 1547), Jan **Táborský** († 1570), **Matouš Kunvaldský** († 1500) a j. Náboženské písně ty byly několikrát dohromady sebrány a vytisknuty v kancionálích. Nejcennější a nejskvostnější kancionály jsou šamotulský (z r. 1561) a ivančický (z r. 1570).

Básnictví světské. Z latinských básníků nejvíce vynikli:

Bohuslav z Lobkovic, pán na Hasištejně († 1510). Proslul stejně jako nadaný básník i jako obětavý a štědrý mecenáš; jeho zámek Hasištejn stal se útočištěm a středem básníků humanistických. Jsa požehnán na statcích vezdejších založil si ohromnou knihovnu, jaká se mohla rovnati všem jiným v cizině. Vynikal velikou vzdělaností a procestoval v mladších letech Řecko i část Asie; nemenší byla jeho láska k vlasti. Básně jeho, vesměs latinsky psané, přirovnávány byly k básním klassiků a čteny i vykládány ve školách.[8])

Jan **Hodějovský z Hodějova**, pán na Řepici u Strakonic († 1566). Byl hlavně mecenášem, jenž hmotně podporoval humanistickou poesii. Vymáhal básníkům výnosné úřady, vydával jejich plody vlastním nákladem a založil tak velikou a výbornou knihovnu, že přirovnávala se k alexandrijské. Sám sice nespisoval, ale humanismu českému prospěl více nežli spisovatelstvím.

Jiní básníci latinští byli: Jiří **Carolides z Karlsperka** († 1599), jenž z latiny přeložil také satyrickou báseň „Chlouba podagry“, Jan **Šentingau z Hvožďan** († 1554), Mat. **Kolínský** († 1561), Petr **Codicill z Tulechova** († 1589), Alžběta **Vestonie** a j.

Českému básnictví velice prospěl Jan Blahoslav knihou „Musica“, v níž uvedl zákony časomíry pro básnictví české. Dle této metriky skládali básně Mikuláš **Konáč z Hodištkova**, Vavřinec **Benedikt z Nudožer**, Jan **Táborský** a j.

Také objevují se v době té již prvé počátky básnictví dramatického. Byl to hlavně M. **Konáč**, který vzdělával obor ten. Vydal překlad z němčiny „Hrarykmy a písněmi sepsaná Judith vdovy“, jež došla velké obliby. Vedle

---

[8]) Výbor z jeho spisů i životopis jeho pořídil Karel Alois Vinařický r. 1836. „Listář“ jeho vydal J. Truhlář (1893).

knihy této vyskytuje se několik jiných her ceny malé. Jsou to: hra o sv. Václavu, o sedmi mudrcích a j.

Prosa.

Prosa se rozmohla dosti utěšeně, zvláště všímáno bylo spisů cestopisných. Bádání theologické zrcadlí se ve všech spisech, — jest to znak doby.

a) **Prosa zábavná.** Uvésti dlužno zajímavý překlad M. Konáče z Hodišťkova „Pravidlo lidského života"; jest to zpracování důmyslných a pěkných bájek Bidpajových. Týž spisovatel napsal knihu „O hořekování a naříkání spravedlnosti" a přeložil několik spisů z latiny.

Již v době té a ještě před tím bylo napsáno více lidových románů ponejvíce podle německých vzorů, jež byly u lidu ve veliké oblibě a později často vydávány. Jsou to známé příhody o Melusině, o Genovéfě, Enšpiglovi, Mageloně, Walterovi a Griseldě, Šalomounovi, Popelce a j. S oblibou byla čtena též historie o Janu Palečkovi, šašku krále Jiřího z Poděbrad.

b) **Prosa theologická** jest dosti bohatá. Hlavně jednota českobratrská zdatně přispívala k jejímu rozkvětu. Nejlepší spisovatelé z oboru toho jsou:

Jan **Augusta**, biskup bratrský, (* 1500, † 1572). Byl 16 let vězněn na Křivoklátě pro podezření, že strojil v bouřích r. 1547 úklady proti Ferdinandu I. Proslul stejně jako výborný řečník i jako nadaný spisovatel.

Tomáš **Bavorovský**, děkan pražské kapitoly, († 1563). Sepsal „Postillu" a vynikl v řečnictví i polemice.

Jan **Blahoslav**, biskup bratrský, (* 1523 v Přerově, † 24. listop. 1571 v Mor. Krumlově). Nabyv velkého vzdělání všemožně usiloval, aby v českobratrské jednotě vymýcen byl předsudek, jenž zabraňoval vědeckým studiím. Vládl výborně jazykem českým, čehož důkazem jsou spisy mluvnické (— viz na patřičném místě —) a mistrný překlad Nového zákona, jenž byl později pojat do bible králické. Rovněž vynikl v oboru historickém. Též napsal spis „Vady kazatelů", jejž nově vydal F. A. Slavík.

Baltazar **Hostounský**, jezuita, (* 1533, † 1600). Kromě přečetných spisů věroučných stal se známým zvláště četnými polemikami proti Českým bratřím.

Jan **Lukáš**, český bratr, (* 1458, † 1528). Byl jedním z nejpřednějších theologů jednoty. —

Kromě spisovatelů jmenovaných velká řada jiných psala bezcenné spisy polemické, věroučné, postilly a p. Všecky strany se svářily mezi sebou, čehož následek byl, že byly všecky v dosti značném úpadku. Ve stavu nejlepším byla snad jednota bratrská.

c) **Prosa historická** měla též dosti vzdělavatelů. Nejdůležitější historičtí spisovatelé byli tito:

Tomáš **Bílejovský**, kněz církve kališnické, († 1556). Vydal dosti zajímavý, ač strannický spis „Kronika česká církevní". Přidána k němu mapa.

Jan **Blahoslav** kromě náboženských spisů vydal výborný životopis Jana Augusty a dějiny jednoty bratrské; oba spisy psány jsou vybroušeným jazykem.

Václav **Hájek z Libočan**, kněz katolický, avšak rodem Husita, (* 1495, † 1553). Stal se známým svou „Kronikou českou", již napsal v letech 1534—40. Jest to spis psaný sice slohem velice živým a barvitým, ale jinak historicky málo cenný, ježto se hemží různými smyšlenkami a nesmyslnými bájkami, které pak opisovali šmahem všichni historikové čeští až po Gelasia Dobnera. Jsa psán v duchu přísně katolickém trpí mnoho strannickostí, což však bylo později k dobru, neboť v bědných dobách pobělohorských nebyla Hájkova kronika konfiskována a tak lidu českému zůstal aspoň jeden spis, ačkoliv nedokonalý. Pro zajímavost slohu četly ji i strany ostatní.

Mikuláš **Konáč z Hodišťkova**, všeobecně zvaný Finitor († 1546). Vydal překlad kroniky české Aeneáše Sylvia, pozdějšího papeže Pia II., jenž v ní namnoze nepravdivě líčí českou povahu, takže spis ten přes všecku zajímavost pro neupřímnou tuto strannickost ztrácí mnoho na své ceně. Před Konáčem kroniku Sylviovu přeložil Jan Houska r. 1487.

Martin **Kuthen ze Šprinsberka**, písař Starého města pražského, († 1564). Vydal „Kroniku o založení země české", dosti suchopárně psanou.

Sixt z Ottersdorfu, kancléř St. města pražského, (* 1500, † 1583). Nemalé ceny jest jeho spis „Akta neb knihy památné", jímž důkladně a obsažně vylíčil děje krvavých let 1546 a 1547. Jazyk jest dokonalý i cena historická je značná.

Bartoš **Písař**, měšťan a písař úřadu vinohradského, († 1535). Vydal: „O pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské léta P. 1524—1530; spis dosti důkladný i svědomitý, ale do jisté míry strannický. (Bartoš Písař byl horlivým luteránem).[9])

Burián **Sobek z Kornic,** kancléř Starého města pražského († 1544). Přeložil kroniku Karionovu.

d) **Prosa zeměpisná.** Předkové naši oblíbili si líčení vzdálených krajin, dobrodružné příběhy i zprávy o cizích, podivných lidech. Jelikož tenkrát nebylo dosti dopravních prostředků, byla cesta do krajů cizích velmi namáhavá i s nebezpečenstvím života spojená. Avšak přece vyskytlo se dosti cestovatelů, kteří se odvážili poznati země vzdálené a pérem pak zkušenosti a příhody své vypsali. Z českých cestopisců a spisovatelů z oboru zeměpisu jsou v období tom nejdůležitější:

Martin **Kabátník,** bratr český, (* 1503) byv poslán od jednoty českobratrské, aby vyzvěděl, které náboženství se nejvíce podobá jejich, cestoval Tureckem, Palestinou a Egyptem. Poněvadž psáti neuměl, dal příběhy na cestě té napsati Adamu Bakaláři, notáři litomyšlskému.[10])

Jan z Lobkovic, pán na Hasištejně (* asi 1450, † 1517). Popsal pěkně cestu, již r. 1493 vykonal k posvátným místům v Palestině. Týž spisovatel napsal pěkný spis „Zpráva a naučení synu Jaroslavovi.“[11])

Oldřich **Prefát z Vlkánova,** († 1565). Vypsal svou cestu do Benátek a Palestiny a opatřil spis několika dřevoryty.

Zikmund z Púchova, (* 1520, † 1564.) Upravil proslulé dílo Münsterovo „Kosmografia“, jež jest největší a nejtlustší knihou českou (901 foliových listů). Přišel při ní o zdraví a o většinu majetku, neboť náklad obnášel asi 1200 kop grošů.

---

[9]) Jeho spis vydal Karel Jar. Erben r. 1851.

[10]) „Martina Kabátníka Cestu z Čech do Jerusaléma a Kaira v letech 1491—1492 vydal Dr. J. V. Prášek (1894). Tento spisovatel vydal týž spis ve světové knihovně“ (1900).

[11]) O jeho spisech dí Jungmann, že jsou jazykem hodny věku zlatého.

Lev z Rožmitálu a z Blatné, pán český, byl vyslán r. 1465 ke dvoru německému, francouzskému, španělskému, hollandskému, portugalskému a italskému. Příhody na té cestě vypsal Šašek z Mezihoří, panoš jeho.[12])

Také mapy Čech počaly býti sestavovány. První mapu země české v českém jazyku vydal r. 1518 český bratr Mikuláš **Klaudianus,** knihtiskař v Mladé Boleslavi. Na dobu svou jest mapa ta velmi důkladná a praktická. Později vyšla r. 1545, 1550 a 1556 při latinských vydáních Münsterovy „Kosmografie“ s přidáním některých německých názvů.

e) **Prosa právnická.** Jazyk český po válkách husitských stal se jazykem úředním na místo latiny a němčiny. Také v deskách zemských vklady činěny byly česky, stalo se tak ve Slezsku r. 1431, na Moravě r. 1480 a v Čechách r. 1495. — Literatura právnická se rozmohla měrou dostatečnou, neboť i sami králové podporovali ji. Vladislav II. postaral se, aby byla sepsána kniha, obsahující různá ustanovení soudní, dle níž s jistotou mohlo by se na soudech souditi. Kniha ta vyšla r. 1500 s názvem „Zřízení zemské krále Vladislava“ a největší zásluhy o vydání její měli Albrecht **Rendl z Oušavy, Petr a Zdeněk ze Šternberka.**

Když po nějakém čase kniha ta zastarala a stala se neúplnou, poručil Ferdinand I., aby byla vydána kniha nová. Tak se stalo a roku 1564 vyšel spis „Ferdinandova Práva a zřízení zemská“, na němž nejvíce pracovali **Wolf z Vřesovic** a Oldřich **Humpolec z Prostiboře.**

Jiní spisovatelé oboru právnického jsou:

Ctibor **Tovačovský z Cimburka**, zemský hejtman markrabství moravského, (* 1430, † 24. června 1494). Veliké ceny právnické jest jeho spis „Kniha Tovačovská“, jež obsahuje soudní ustanovení moravská.[13])

Ctibor z Drnovic napsal právní knihu „drnovskou“.[13])

Bedřich **Humpolec z Prostiboře** vydal „Práva a zřízení zemská království českého“, spis na svou dobu pozoruhodný a důkladně i věcně psaný.

---

[12]) Spis ten upravil Alois Jirásek v díle „Z Čech až na konec světa.“

[13]) Knihu Tovačovskou a Drnovskou vydal Vincenc Brandl 1868.

Viktorin **Kornel ze Všehrd**, místopísař zemských desk, (* kolem r. 1455, † 21. září 1520). Byl nejlepším právníkem své doby, což dokazuje důkladný spis „Knihy devatery o práviech a súdiech i deskách země české“. Cena díla toho jak po stránce jazykové, tak i právnické jest značná.[14])

Brikcí ze Zlicka, konšel St. města pražského, (* 1485, † 1543). Napsal cenné dílo „O právích městských království českého“, podle starších zápisů a knih pracované.

f) **Prosa jazykozpytná**. I z oboru toho objevují se spisy. Všímáno si jazyka, pravidel mluvnických i začátků poetiky. Byli to hlavně bratří Čeští, kteří pokračovali v díle Husově, u nich nejvíce kvetlo mluvnictví, takže díla Českých bratří vynikají čistotou jazykovou.

Nejlepší grammatik období toho jest předem již několikrát zmíněný Jan **Blahoslav**, jenž svou „Grammatikou českou“ položil základy časomíře a první psal o slohu českém.[15]) Čistotu Blahoslavova jazyka uznával i sám Komenský.

Vedle něho pozoruhodná jest „Grammatika“ Českých bratří Petra **Gzela**, Václava **Filomatesa** a Beneše **Optáta**. Mluvnice také psali: Vavřinec **Benedikt z Nudožer** a Matouš **Benešovský**. Ze slovníků uvésti třeba veliký spis „Lexicon symphonum“ Zikmunda **Hrubého z Jelení**, nejpřednějšího tenkrát učence českého. Jest to slovník řecko-latinsko-česko-německý.

g) **Překlady z latinských a římských klassiků**. Duch humanismu kromě básní nejvíce se jeví v četných překladech, jež jsou po výtce dosti správně pracovány. Z překladatelů na místo první uvésti třeba Řehoře **Hrubého z Jelení**, úředníka při dvoře královském. (* asi 1450, † 1514.) Nejlépe poměrně přeložil spisy Marca Tullia Cicerona „O přátelství“, „Kusové hodní podivení“ a j.

Jiní překladatelé jsou **Abraham z Gynterodu**, (př. z Xenofonta), **Bavor z Hustiřan** (Aristoteles, Plutarch), Mik. **Konáč** a j.

---

[14]) Vydal Dr. Hermenegild Jireček 1874.

[15]) Grammatiku Blahoslavovu vydali J. Jireček a J. Hradil 1857.

h) **Obory jiné.** Známkou doby jest, že ve všech oborech vědeckých nalezneme veliké množství pověr a bájek. Zvláště lékařství znečistěno bylo nerozumnými pověrami, rovněž ve vědách přírodních tak bylo. Nemůžeme tedy mluviti o přísné vědě, smyšlenky často převládají nad vědeckým bádáním. Nejlepší snad kniha z oboru lékařského jest „Herbář“ Českých bratří Mikuláše **Klaudiana** a Jana **Černého.**

Jiné obory byly málo vzdělávány. Zaznamenati můžeme spisy „Řeči hlubokých mudrců“, sbírku to různých aforismů a výňatků z klassiků, jež sestavil pro dítky pana Viléma z Pernštejna Jan **Češka,** jejich vychovatel[16]) a „Erasmova kniha o dobrém a křesťanském hotovení se k smrti“, což jest překlad Jana **Popela z Lobkovic,** pána na Zbiroze a Točníku.

Zajímavě osvětlují ráz doby různé listy tehdejších státníků. Nejdůležitější jsou listy **Viléma z Pernštejna**[17]), biskupa Stanislava **Pavlovského** a j.

III. Zlatý věk. (1576—1620.)

Za vlády císaře Rudolfa II. (1576—1612) zastkvěla se Praha leskem nevídaným; stalať se hlavním a sídelním městem nejen říše české, nýbrž i německé. Za jeho vlády rozkvetly též vědy a umění, jichž byl Rudolf sám velikým přítelem, takže povolal k sobě do Prahy věhlasné učence Tycho de Braha, Kepplera a j.

Kromě umění a věd velice si oblíbil Rudolf alchymii, jíž holdovala polovice panstva i učenců. Byla to choroba doby tehdejší a císař sám byl tak pošetilý, že domníval se, že jest možno z kovů méně cenných vyrobiti zlato a nalézti „elixir života“, kterýmž by všecky nemoci vyhojiti se daly. Libůstka ta stála ho také dosti peněz, jelikož přemnozí dobrodruhové z ciziny využitkovali ve svůj prospěch císaře vydávajíce se za alchymisty.

Ačkoliv alchymií zanedbával císař práce vladařské, k nimž choval jen odpor, přece říše česká byla v značném rozkvětu a to více v duševním ohledu nežli v hmotném. Jak již bylo zmíněno, kvetly vědy a umění, také písemnictví české

---

[16]) Vydal P. Frant. Bezděka 1844.

[17]) „Diplomatář“ pana V. z Pernštejna vydal Fr. Dvorský.

bylo znamenité. Humanismus spojil se tu s českým duchem a vydal skvělé ovoce, neboť dobu od r. 1576 až do osudné Bílé Hory — vlastně ještě několik roků před ní — považovati můžeme za zlatý věk českého písemnictví. Literatura naše rozkvetla ne tak ani pro množství knih, jako spíše pro cenu jazykovou, jenž nabyl ve zlatém věku největší čistoty.

Tři náboženské strany závodily tu mezi sebou: katolická, jež přičiněním řádu jesuitského (založeného v první polovici XVI. stol. Ignácem z Loyoly a do Čech r. 1556 uvedeného) počala se zdvihati ze svého úpadku, českobratrská, která stála na vrcholu svého vývoje, a protestantská, jež u nás čím dál, tím více půdy nabývala. Všecky tři strany zařizovaly množství škol, jež na svou dobu byly velice dobré. Školy bratrské kvetly nejvíce, ale ustavičně byly vytlačovány školami Jesuitů.

Největších zásluh o povznesení literatury si získal knihtiskař Daniel **Adam z Veleslavína,** jenž byl středem veškerého ruchu literárního, pročež bývá také doba ta nazývána dobou Veleslavínovou.

Poesie kvetla poskrovnu, humanismus zatlačil poněkud domácí jazyk a zavedl latinu. Za to však prosa česká rozvila se utěšeně.

Ale ani zlatý věk nebyl bohužel beze stínu. Stinnou stránkou byla zejména nevážnost šlechticů k lidu selskému, jenž byl již tenkrát v dosti tuhém poddanství a druhým zlem bylo velké opičení se po cizině a zhrdání řečí mateřskou, takže sněm zákonem r. 1615 musil učiniti tomu přítrž.

Poesie.

Poesie se nevzmohla ani za zlatého věku. Její obsah odbudeme několika řádky.

Básnictví náboženské. Nejdůležitějším jest český bratr Jiří **Strejc** (* 1536, † 1599), který dosti zdařile veršem přeložil několik žalmů. Také skládal duchovní písně, v čemž mu byli nápomocni Martin **Zámrský** († 1592), Daniel **Levínský** († 1629) a j. Metrický překlad žalmů pořídili Matouš **Benešovský** († 1590) a Vavřinec **Benedikt z Nudožer**, kteří také po stránce grammatické vynikli.

Básnictví světské omezovalo se pouze na básně příležitostné, uvítací a p. Jiného bylo psáno málo. Z jmen bás-

nických zlatého věku ostřeji se vyznačují jen dvě; jest to Šimon Lomnický z Budče a Mikuláš Dačický z Heslova, o jejichž charakteru svědčí dějiny ne příliš příznivě.

Šimon **Lomnický z Budče**, dvorní básník Rudolfa II. (* 1552, † 1622.) Byl jedním z nejslavenějších básníků své doby, ale slávy té si zasloužil měrou velice malou. Jeho básně jeví se přísnějšímu pozorovateli jako pouhé rýmování bez hlubšího jádra myšlenkového. Dokazují to spisy „Kupidova střela“, „Krátké naučení mladému hospodáři“, „Pýcha života“ a j. Povahou byl velice nestálý a licoměrný: v bouřích proti Ferdinandu II. byl nadšeným oslavovatelem Fridricha Falckého, ale když po bělohorské bitvě Fridrich byl ze země vypuzen, zchytralý Lomnický rychle přeběhl do tábora Ferdinandova, veršovanou svou prosou („Novina pravdivá neb píseň toužebná a žalostivá o zkáze a zplundrování země české“) oslavoval jej a slovy příkrými hanil téhož Fridricha, k jehož korunovaci napsal rozvláčné „Selské vítání.“ Zemřel v naprosté bídě a obdržel též přídomek „žebrák“ podle nepravdivé pověsti, že na Karlově mostě ku konci života žebral. („Vybrané rýmování“ jeho vyd. Eug. Šubert ve Světové knih. 1903.)

Mikuláš **Dačický z Heslova**, (* 1555, † 1626). Formou básní svých sice mnoho Lomnického nepředčí, ale obsahově jest mnohem lepší. Nejdůležitější jest jeho sbírka „Prostopravda“. Povahou nebyl také úplně bezúhonný, neboť miloval hádky a krvavé pračky. Sepsal též „Paměti“.[18])

Prosa.

a) **Prosa náboženská.** Největší důležitosti jest bible králická, kterou z originálu hebrejského a řeckého přeložilo osm učených Moravanů z jednoty bratrské (Jan Blahoslav, jenž předem již přeložil celý Nový zákon, Isaiáš Cibulka, Jan Effreim, Jan Eneáš, Lukáš Hellic, Jan Hlaváč, Pavel Jesen, Jiří Strejc a Ondřej Štefan). Vytisknuta byla v Králicích na Moravě v letech 1579—1593 v šestí dílech a jest svědectvím, jak jazyk český byl vytříben. Bible králická jest nejlepším překladem bible do češtiny, neboť její jazyk jest jazykem klasickým. Předkové naši čerpali z ní útěchu v dobách zlých a chovali ji jako klenot nejdrahocenější.

Kromě tohoto vydání vyskytují se bible jiné. Nečítajíce překladu Nového zákona, r. 1475 vytisknutého (práce M. Lu-

páče), máme asi 15 biblí od r. 1488, kdy byla prvá česká bible vytisknuta, až do r. 1620. —

Jiné náboženské spisy jsou většinou polemiky. Připomeňme si z oboru toho jména: Šebestián Vojtěch **Berlička**, zvaný Scipio, (* 1565, † 1592), Václav **Šturm** (* 1535, † 1601), oba jesuité, Jan **Hlaváč** a Jiří **Dykastus** ze strany pod obojí a j.)

b) **Prosa historická**. Nejpřednější jméno v oboru tom jest Daniel **Adam z Veleslavína**, * asi r. 1545 a byl z prvu professorem vysokého učení, pak knihtiskařem v Praze, † 1599. Nesepsal žádného velkého díla, které by vynikalo svou původností, avšak proslavil se tříbením jazyka českého. Veleslavín byl mistrem českého jazyka a využitkoval svědomitě hřivny své na rozkvět literatury české. Spisoval sám méně, ale vydával díla spisovatelů starších s důkladnými a cennými předmluvami. Nejcennější jest předmluva ke kronice Aeneáše Sylvia, již přepracoval podle překladu Mik. Konáče z Hodišťkova.

Sám napsal hlavně spisy: „Kalendář historický“, sestavený sice s velikou důkladností a znalostí, ale nepřehledně, pak „Politia historická“, dle němčiny vypracovaná, kde poučuje, co jest činiti správám obecním za míru i války. Jest to dílo důkladné, a jazykově mistrné, ale nicméně často přece upadající v rozvláčnost a strannickost. Kromě těchto dvou spisů vydal řadu jiných spisů, českých i latinských, z oboru theologie, historie i filologie. Z jeho knihtiskárny vyšlo za 20 let mnoho výborných spisů, neboť sám opravoval knihy jiných spisovatelů. Všecky jeho práce svědčí o bystrém úsudku a nadšené lásce k vlasti, jíž také neobyčejně prospěl.[19])

Vedle Veleslavína vynikají spisovatelé historičtí:

Václav **Březan**, správce archivu pánů Rožmberských v Třeboni, (* 1560, † 1619). Jest cenný hlavně nestranností a bedlivou svědomitostí. Téměř úzkostlivě nepodával ničeho více, než co bylo v listinách a jiných památkách, tudíž jeho

---

[18]) Dačického „Prostopravdu“ podle rukopisu vydal Ferdinand Strejček ve „Světové knih.“ 1902. Paměti jeho vydal Dr. Ant. Rezek 1878—1880.

[19]) Výbor z jeho spisů učinil J. V. Rozum v „Staroč. bibliot.“ 1853.

práce vynikají věrohodností. Z jeho spisů, které během času nepřišly na zmar, jako se stalo s většinou jeho prací, jmenujeme důkladné životopisy Viléma z Rožmberka, Bohuslava ze Švamberka a dějiny rodu rožmberského.[20])

Marek **Bydžovský z Florentina**, professor university v Praze, (* 1548, † 1612). Napsal „Život císaře Maxmiliána“ a „Příběhy za císaře Rudolfa II. v Čechách a v jiných zemích zběhlé“.

Prokop **Lupáč z Hlavačova**, professor university, (* 1537, † 1587). Napsal „Historii o císaři Karlovi toho jména čtvrtém.“

Jan **Mirotický** přeložil a částečně i upravil spisy „Obyčeje všech národův“ a „Počátky panství tureckého.“

Bartoloměj **Paprocký z Glogol**, rodem Polák, (* 1590, † 1640). Napsal tři veliká díla „Zrcadlo markrabství moravského“, „Diadochus čili Posloupnost králů a knížat českých“ a „Štambuch slezský“, jež svědčí o velké píli i důkladném studiu.

Václav **Plácel z Elbingu**, městský úředník v Hradci Král., (* 1556, † 1604). Přeložil důležité dílo „Historie židovská“.

Pavel **Vorličný**, zvaný Aquillinas, farář v Kyjově na Moravě, (* 1520, † 1590?). Přeložil Josefa Flavia „O válce židovské knihy sedmery“.

Jiří **Závěta ze Závětic**, sekretář české komory, (* 1575, † v žaláři 1621). Sepsal důležitá „Akta věcí mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Matiášem zběhlých.“

Karel **ze Žerotína**, pán moravský a hejtman markr. mor. (* 1538, † 1636). Vysoké ceny jsou jeho paměti i „Zápisy o soudě panském“. Práce jeho vynikají neobyčejnou čistotou jazyka, jenž jest hoden názvu klassický, také jeho vzdělání bylo veliké. Cenná jest i korrespondence jeho a listy státnické, v nichž se jeví vřelým vlastencem.

---

[20]) „Život pana Vil. Rožmberka“ vydal Frant. Mareš nákladem Matice české 1880.

c) **Prosa cestopisná** a **zeměpisná**. Nejvýznačnější jsou spisovatelé:

Fridrich z Donína, († 1608), vydal popis svých cest do Uher, Německa a Italie s pěknými mapkami.

Krištof **Harant z Polžic**, president dvorské komory, (* 1564, sťat 21. června 1621). Popsal svou cestu, již vykonal do Palestiny r. 1598 se švagrem svým Heřmanem Černínem z Chudenic. Dílo to jest zajímavo četnými příhodami, které zajímavě líčí, ale po stránce jiné jest poněkud suchopárné přílišnou učeností, neboť si bedlivě všímá a podrobně popisuje různé maličkosti, které pro čtenáře mají malou důležitost. Svědčí však o velkých vědomostech autora svého, jenž na cestu tu konal studia v 6 jazycích kromě jiných rozmanitých věd. Harant v knize té dokládá se téměř 600 spisovateli, že pravdivy jsou jeho údaje.

Matouš **Hosius** († 1590) přeložil „Kroniku Moskevskou“, jež jest polo zeměpis, polo dějepis a obsahuje také bedlivé vypočtení činů ukrutného Ivana Vasileviče.

Václav **Vratislav z Mitrovic**, císařský rada, (* 1576 † 1635). Jest jedním z nejlepších českých cestopisců a vždy cenu budou míti jeho „Příhody“, v nichž velice poutavě a prostě vypravuje o své cestě do Turecka. Konal ji jako patnáctileté páže v komonstvu vyslance Fridricha Krekvice, který byl vyslán od Rudolfa II. k tureckému sultánovi. V Turecku však vyslanec byl zavražděn a jeho služebnictvo, mezi nimiž i V. V. z Mitrovic, uvrženo do žaláře a přemlouváno k odpadnutí od víry křesťanské. Po velkých útrapách a souženích byli po čtyřech letech propuštěni do vlasti. Cestopis vyniká svěžestí a upřímností.[21])

Ondřej **Modestin**, jesuita, († 1601). Jsa znalcem jazyků slovanských byl vyslán s papežským vyslancem do Ruska a popsal cestu tu v knize „Cesta Moskvanská“.

Pavel **Slovák** a Matěj **Cyrus**, bratří Čeští, vydali „Historie plavení se do Ameriky, kteráž také Brasilie slove“ překlad to spisu Jana Leria Burgundského pracovaný dosti správně.

---

[21]) Cestopis V. z Mitrovic vydal Frant. Bartoš.

d) **Prosa právnická.** Nejlepší spisovatelé jsou:

Pavel Kristián **Koldín**, konšel Starého města pražského, (* 1530, † 1589). Jest nejlepším právníkem své doby. Sepsali vytříbeným jazykem výtečný spis „Práva městská král. českého“, podle práva římského a spisu Brikcího ze Zlicka. Spis ten uznán sněmem za všeobecně platný.

Jakub **Menšík z Menšikštejna** vydal důležitý spis „O mezech a hranicích“, jejž sněm taktéž schválil.

Karel ze Žerotína vydal důležité „Zápisy o soudě panském v letech 1596—1614.“ Dílo to vyrovná se úplně všem jeho ostatním pracím.[22])

e) **Prosa přírodopisná.** I obor ten velice zkvetl, ačkoliv — jak již předem zmíněno bylo — velké množství pověr jest na újmu dokonalému vědeckému bádání. Předpovídání budoucích věcí z postavení hvězd (astrologie), vykládání snů, alchymie považovány byly za vědu. Přes to máme řadu dobrých spisovatelů přírodopisných, z nichž jsou nejvýznačnější:

Tadeáš **Hájek z Hájku**, životní lékař Maxmiliána II. a Rudolfa II. (* 1525, † 1600,) Vynikal značně nad své vrstevníky velkými vědomostmi lékařskými i astronomickými. Stál nad pověrami svého času a vystupoval zejména proti astrologii. Ačkoliv psal nejvíce latinsky, přece také česky vydal proslulý spis botanika Petra Ondřeje Mathioliho „Herbář“ (1592). Kniha ta vyšla v nádherném vydání s velmi pěknými dřevoryty.

Adam **Huber z Riesenbachu**, životní lékař Rudolfa II. (* 1546, † 1613.) Vydal poznovu Mathioliho „Herbář“ s novými vyobrazeními, při čemž mu pomáhal D. A. z Veleslavína.

Adam **Zálužanský ze Zálužan,** professor na universitě v Praze (* 1560, † 1613.) Ve svém spisu „Methodus herbaria“ první vyřkl učení o pohlaví rostlinném, což jest základem pozdější nauky slavného botanika Linného, jenž výrok ten učinil až r. 1735.

Ondřej **Zborský**, písař ve Slavkově, přeložil spis Tomáše Jordána z Klausenburku „O vodách hojitelných neb teplicech moravských.“

---

[22]) Vydal r. 1866 Vincenc Brandl.

O alchymii psal Bavor **Rodovský z Hustiřan,** pán na Radostíně († kolem 1595), jenž se náruživě zabýval jí, takže celé jmění pošetilostí tou pozbyl. Napsal knihy „O požehnaném kamenu filosofském“ a „Řeči starých filosofův.“

f) **Obory jiné.** Větší důležitost mají knihy „Akcí a rozepře mezi filosofem, v lékařství doktorem a prokurátorem“, již napsal Michal **Smiřický z Radostic** a „Schola aulica“ Jiřího **Závěty ze Závětic** kromě četných jiných spisů menší důležitosti. —

Avšak slibný rozkvět ten přetržen byl děsnou vichřicí, jež se rozpoutala nad naší vlastí a vyssála téměř všecky síly z těla národa. Byla to hrozná katastrofa bělohorská.

Doba třetí.

Od bitvy bělohorské až k nejhlubšímu úpadku národnosti, jazyka i literatury české.

(1620—1780).

Bílá Hora zazvonila národu našemu příšerným umíráčkem.

Vinou stavů, kteří hráli nerozvážně, ba můžeme říci hazardně, byl celý národ upoután po dvě staletí v okovy, jejichž sledy cítíme podnesl.

Většina národa, jakož i většina šlechty byla náboženství nekatolického, buď bratrského, kteří se přidávali k vyznání Kalvínovu, nebo evangelického. Za řadu let domohli se četných výsad a privilegií, zvláště důležit je majestát císaře Rudolfa II., který vyznáním nekatolickým zabezpečoval rovnost s náboženstvím katolickým, v zemi vládnoucím.

Ale od nástupců Rudolfových nebyl majestát zachováván. Matiáš (1612—1619) i Ferdinand II. (1619—1637) byli rozhodní katolíci. A když zrušeny byly evangelické kostely v Broumově a Hrobech, rozhořčení stavové srotili se, vyhodili s oken hradu pražského místodržitele Martinice a Slavatu s písařem Fabriciem Platterem, kteří byli považováni za hlavní odpůrce nekatolíků. Na to stavové prohlásili rod Habsburský zbavena trůnu českého a zvolili českým králem Fridricha, kurfürsta falckého.

Byl to osudný krok. Ferdinand II. nemínil se jen tak lehce vzdáti koruny a strojil se k válce proti národu, — vlastně lépe řečeno proti stavům, neboť selský lid ustavičně jsa tísněn od šlechty, stál přirozeně proti nim.

A na Bílé Hoře — v boji něco přes 2 hodiny trvajícím, na dlouhé doby pohrobena byla česká samostatnost, hlavně nerozvážlivostí a neobětavostí šlechty, která byla příčinou osudného onoho povstání. [1])

---

[1]) Více viz důkladný spis Dra Ant. Gindelyho „Dějiny č. povstání“. 4 svazky.

Strašná byla pokuta přemožených — —. Krví 27 mužů zbarvilo se popraviště na Staroměstském náměstí, sta odsouzených zhynulo ve stínu žaláře, tisíce jich bylo vypovězeno do ciziny. Statky odsouzených byly konfiskovány zpola, ze tří čtvrtin i zcela a pánové, kteří kdysi vládli stům poddaných, byli bídní žebráci, kteří byli nuceni v cizině přístřeší hledati. Téměř tři čtvrtiny celého království bylo konfiskováno a statky zabavené pak přistěhovalcům ze všech koutů světa rozdávány, anebo za malichernou částku prodávány. Téměř 36.000 rodin stavovských vystěhovalo se do ciziny, do Uher, Polska, Saska, Švédska. Na jejich místo uváděna šlechta cizí, německá (Gallas, Thun, Lichtenstein, Aldringen, Dietrichstein, Eggenberg, Pötting), španělská (Vasquez, Huerta, Marradas, Hoeff), francouzská (Buquoy, Defours, Lamboy), italská (Colloredo, Piccolomini, Caleto, Villani) a j. Ti ovšem necítili lásky k těm nepatrným zbytkům českého lidu, který se skrýval ve vesnicích.

R. 1627 vydal Ferdinand „Obnovené zřízení zemské“, jímž značně oklestil bývalé výsady. Rod Habsburský prohlášen jím za panující dědičně na trůně českém, němčina za rovnoprávnou s češtinou a katolické náboženství za jedině trpěné v zemi. Nikdo neměl práva býti v zemi, kdo se neshodoval s císařem v náboženství, kdo nebyl katolíkem.

Kolem zuřila třicetiletá válka a ničila všecky památky z dob předešlých. A v zemi Jezuité prováděli „katolickou reformaci“ způsobem mnohdy násilným. Byla to zásada doby: Cuius regio — illius religio, prováděná se stejnou houževnatostí jak od strany katolické, tak evangelické.

Jest přirozeno, že v trudných dobách těch upadla zcela literatura. Kdo byl schopen k tomu, buď se toulal v cizině, aneb vykrvácel na popravišti (Krištof Harant z Polžic, Jan Jessenius, slavný lékař, který r. 1605 první provedl pytvu mrtvoly a j.). Jesuité, kteří ve vypleněném království dominovali, také literatury nepodporovali. Ba vyžádali si dovolení ku konfiskaci „kacířských“ knih. Chodili dům od domu, prostředky dovolenými i nedovolenými slídili po knihách. Každá kniha česká od dob Husových, vyjímaje knihy v duchu přísně katolickém jako Hájkovu „Kroniku“, byla jim kacířská a jako taková byla buď pálena, buď do jesuitských knihoven uschovávána. Způsobem tím bylo zničeno velké množství českých

knih a náhrady za ně bylo poskytováno velice málo. Jest pravda sice, že konfiskováním zničeno bylo též množství polemisujících, bezcenných knih, ale to vinu „konfiskační komisse“ nijak neumenšuje. Zvláště pověstným se stal Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající a k vykořenění zamykající (Clavis haeresim claudens et aperiens) známého jesuitského inkvisitora Ant. Koniáše (z r. 1729 pocházející), v němž uvedeny jsou všecky „kacířské“ knihy české.

Živel český čím dál, tím více byl utlačován cizinci zvláště Němci, kteří houfně přicházeli do Čech. S nimi množství německých slov vtrousilo se do češtiny, takže jeví se jazyk český v době tehdejší ve velice žalostném úpadku. Sice ani ve zlatém věku jazyk český nebyl dokonale čist, vyskytují se přečetná slova latinská a německá, jichž užívají i mistři české prosy (Veleslavín, Komenský), jako na př. kvalt, plac, šíf, folkování, fraucimor, examinování, kontrfekt a j. ale v době pobělohorské jsou české knihy psány namnoze jazykem úplně zkaženým a zkomoleným.

Literaturu českou od 1620 až 1780 rozdělujeme na dvě části:

1. literaturu českých exulantů a
2. literaturu domácí.

I. Literatura exulantů.

Nejvíce vystěhovalců útulek našlo v Sasku, také Anglie, Polsko, Uhry, Hollandsko a Švédsko hostily české vyhnance. Ba mnozí zašli i do Ameriky, ale nesmírně hořký byl všude tam jejich osud. Všude byli považováni za vetřelce, kteří ubírají chleba lidu domácímu. Bylo to po většině pravda, poněvadž přemnozí pánové, doma bohatí a mocní, v cizině žebrotou musili si chleba vydobývati.

Národ český byl roztříštěn, velká část odešla do ciziny a tam po nedlouhém času v několika generacích smísila se úplně s živlem domácím a zapomínala na svůj původ. Tak dnes není po těch zástupech českých exulantů kromě několika málo jmen ani památky; zapadli v Anglii, Uhrách, Nizozemsku, Sasku i Polsku, a potomci jejich snad ani netuší, že pocházejí z krve nešťastných, bludných českých vyhnanců.

Největší význam ze všech exulantů má nesmrtelný Jan Amos **Komenský**, poslední biskup jednoty bratrské.

Narodil se 28. března 1592 v Uherském Brodě na Moravě. Po krušných studiích v domově odebral se na německé university v Herborně a Heidelberku, aby doplnil své vědomosti a vzdělal se k úřadu kněžskému. Pak procestoval skoro celou západní Evropu a vrátiv se domů byl ustanoven hlavně zásluhou Karla ze Žerotína, hejtmana markrabství moravského, správcem školy bratrské v Přerově. R. 1617 byl povolán za kazatele a učitele do Fulneku. Tam trávil užitečný svůj život, zaměstnávaje se poučováním lidu a moudrou výchovou mládeže, až do r. 1622, kdy byl přinucen hledati útočiště před pronásledováním. Toho mu poskytl Karel ze Žerotína na svých statcích v Brandýse nad Orlicí a tam napsal Komenský nesmrtelné své veledílo, báseň v prose „Labyrinth světa a ráj srdce“.

Jest to nejlepší spis středověké literatury české. Ve formě allegorické vyličuje putování s průvodci Mámilem a Všudybylem po tomto světě a kreslí mistrným slohem, dramaticky živým, hamižné lopocení světa, honění se po slávě, úřadech a vyznamenáních. V závěru knihy té doznává, že pravé štěstí jest jenom v člověku samém, v upřímném přilnutí k Bohu, v plnění přikázání jeho. Jazyk jest dokonalý, dojem celkový bez přepínání hluboký. Bratřím Českým v trudném jejich postavení byl „Labyrinth“ potěchou nejlepší a pokladem nejvzácnějším.[2])

V Brandýse snad také dokončil svou mapu Moravy, kterou podle vlastní zkušenosti kreslil již ve Fulneku.[3])

Brzy však bylo Žerotínovi přísně nařízeno, aby nepřechovával bratrských kněží na statcích svých a Komenský byl takto náhle zbaven útulku svého. Od r. 1624—1628 skrýval se s hrstkou kněží a jiných členů jednoty v lesích a skalách a když r. 1627 vydán byl mandát, jímž se všichni nekatolíci vypovídali ze země, vyšel r. 1627 za mrazivého dne lednového z vlasti.

Usadil se v Lešně v Polsku a tam pilně pracoval ve výchově mládeže. Jeho zásady paedagogické spočívaly na vysoce důmyslném stanovisku a methoda jeho není dosud

---

[2]) Hlavní zásluhu o zevrubné poznání a znovuvydání „Labyrinthu“ má prof. Jos. Kořínek, který jej vydal v „Ústř. knih.“ — S rozborem a upravením vydal „Lab.“ prof. Frant. Bílý.

[3]) První mapu Moravy vydal Hynek z Velinova r. 1595.

překonána. Učil, že dítě má býti tak vyučováno, aby škola byla mu místem radosti, a ne trýzně a soužení. Dobré školy považoval za nejlepší prostředek ke zvelebení národa.

Myšlenky své uložil hlavně v knihách „Didaktika“ a „Informatorium školy mateřské.“

„Didaktika“ byla sepsána jazykem českým sice již v letech 1628—32, ale nalezena jsouc professorem J. Purkyní teprve r. 1841, mohla až po dvou stech letech splniti záslužný svůj úkol. Komenský v ní hlásá základní svá pravidla vychovatelská, vzatá „ze samého přirození“, a učí, že dítě má býti vyučováno na základě mateřského jazyka a názorně. Doufal sice, že jemu samému bude kdysi možno zásady své prakticky prováděti, ale osud mu toho nedopřál.[4])

V „Informatorium školy mateřské“ poučuje Komenský rodiče, jak mají vychovávati své dítky v prvém věku a dokazuje, že ty dítky, jež z mládí dostaly pečlivou výchovu, lépe ve škole prospívají.

Pro dítky napsal dvě pomocné knihy:

„Brána jazyků otevřená“, v níž na základě jazyka mateřského poučoval žáky o různých pojmech lidského vědění, aby s tím zároveň i dobře latinsky se naučili. Obsahuje téměř 8000 slov v 1000 vět srovnaných. Pak napsal

„Orbis pictus“ (Svět v obrazích), kde pomocí obrázků poučoval mládež. Jest to první obrázkový spis pro mládež.[5])

Jaký tedy div, že spisy tak výbornými zjednal si znamenitou pověst po celém vzdělaném světě. R. 1638 byl pozván do Švédska, aby dle zásad svých opravil školství švédské. Ve Švédsku našel mocného příznivce, Ludvíka z Geeru, jenž i později zůstal mu nakloněn. R. 1641 pobyl na krátko v Anglii a r. 1650 povolán byl knížetem Zikmundem Rákóczym sedmihradským do Blatného čili Šárošského Potoku (Sáros Patak), aby tam zařídil školy latinské. Tam však podnik se mu úplně

---

[4]) Didaktika vyšla r. 1849 nákl. „Matice české“, pak ji r. 1871 vydal Dr. J. Beránek, r. 1882 ji vydal professor Jos. Smaha. Kromě toho vyšla v „Nár. bibl.“ 1894 a v „Ústř. knih.“

[5]) „Brána jazyků“ byla napsána latinsky 1631 a r. 1633 česky. Záhy byla přeložena do jazyka polského, německého, italského, francouzského, hollandského, anglického, švédského, tureckého, arabského, perského a j., takže byla jednou z nejrozšířenějších knih světa. Vydal ji r. 1886 prof. Jos. Smaha.

nezdařil, rozbil se částečně nedostatkem učebných sil a nevšímavostí žactva.

Léta 1654—56 trávil v Lešně. R. 1656 Poláci válčíce se Švédy, kteří se Lešnu zmocnili, vtrhli do něho a dne 29. července je zapálili a pobořili. Požárem zničen byl téměř všecek Komenského majetek a četné rukopisy, z nichž nejcennějším byl slovník česko-latinský, k němuž látku sbíral již od r. 1612. Komenský veliké té ztráty dlouho želel a zapomenouti nemohl. Také některé cenné pausofistické knihy („Silva pansophiae") byly požárem zničeny.

Pak uchýlil se do Amsterodamu, kdež nepřetržitě trávil zbytek svého požehnaného života, zaměstnávaje se toliko spisováním knih. Z těchto spisů jsou nejdůležitější: „Hlubina bezpečnosti", jejž veršem složil, překlady žalmů, eklogy Vergilovy a distich Catonových, „Kázaní", „Umění kazatelské", „Historie o těžkých protivenstvích církve české", „Nedobytedlný hrad jméno Hospodinovo", „Praxis pietatis čili Cvičení se v pobožnosti", „Kancionál", „Výhostsvětu", „Kšaft umírající matky jednoty bratrské", „Smutný hlas hněvem božím zaplašeného pastýře k rozplašenému hynoucímu stádu", „Unum necessarium", „Štěstí národa", „Anděl míru", „Triertium catholicum" a j.

Všecky jeho spisy vynikají čistotou jazyka a barvitým slohem, který jest velice často propletán duchaplnými obrazy a allegoriemi, takže spisy jeho jsou důležity cenou básnickou, historickou i jazykovou.[6])

Zemřel 15. listopadu 1671 v Amsterodamě a pochován jest v kostele v Naardenu. Památka jeho zůstane v národě našem nesmrtelnou.[7])

---

[6]) Josef Jireček vydal r. 1861 ve Vídni „Časoměrné překlady žalmů" br. J. A. Komenského a br. Jana Blahoslava. „Unum necessarium" přelož. r. 1881 prof. Jos. Šmaha, který i jiné spisy vydal. „Štěstí národa" vydal Dr. Jan V. Novák ve Světové knihovně 1901. „Drobné spisy" vyd. Fr. Zoubek, korrespondenci Adolf Patera a J. Kvačala.

[7]) Výborný životopis Komenského napsal František J. Zoubek (1871, 2. v. 1892), studie a životopisy jeho dále psali Ferdinand Menčík, Dr. J. V. Novák, Josef Šmaha, J. Kvačala (německy), Jos. Z. Raušar (srbsky), Boh. K. Mareš, Jan Funtíček a j. F. Zoubek vydal o Kom. knížky: „Komenský básníkem?" „O Komenského polemikách theologických" a j.

Vedle Komenského jest nejdůležitějším z exulantů Pavel **Skála ze Zhoře**, (* v Praze 10. července 1583). Jako měšťan žatecký a pak úředník direktorské vlády súčastnil se odboje, pročež musil r. 1622 prchnouti; odešel do Freiberku, kdež i zemřel, což stalo se někdy po r. 1640. Sepsal „Chronologie církevní", „Paralipomenon", které se nezachovalo a obrovské dílo „Historie církevní", 10 tlustých foliantů zabírající a přes 10.000 stran čítající. V „Hist. c." vypravuje děje církve od časů apoštolských až do r. 1623; obzvláštní ceny jest část od r. 1600—1623, poněvadž dějiny období toho jsou psány očitým svědkem. Jest to největší historické dílo české, cenou značně důležité, ač někdy ve strannickost upadající.[8])

Pavel **Stránský**, (* 1583 v Zapské Stránce u Brandýsa.) Byl mistrem svobodných umění a litoměřickým měšťanem; jelikož i on činně zasáhl do povstání, odešel r. 1627 z prvu do Perna, pak do Drážďan, Lipska, Freiberka a jinde, posléze zůstal v Toruni, kdež se stal professorem a ředitelem gymnasia. Sepsal dva latinské spisy „De majestate Bojema", který nikdy tiskem nevyšel a „Respublica Bojema", který pojednává o poloze král. českého, státním útvaru, postaveni k říši německé atd.; na svou dobu jest to dílo výtečné.[9])

Samuel **Martin z Dražova**, kazatel české obce v Perné, († 1639). Sepsal mnoho knih náboženských a polemických.

Z exulantů též vyniká Ondřej **Habernfeld**, († po 1645 v Haagu). Napsal latinsky „Bellum Bohemicum", jež vyličuje dějiny českého povstání. (Přel. E. Tonner 1866.)

Mnoho vyhnanců žilo v uherském Slovensku, kam nezasahovaly vlny divoké té bouře, jež zuřila nad střední Evropou. Tam dosti klidně vyhnanci žili a vzdělávali literaturu, bohužel jen na nábožných písních přestávajíce. Ze spisovatelů jest nejdůležitější Jan **Třanovský**, kněz evangelický ve sv. Mikuláši, (* 1591, † 1637), který sebral nábožné písně ve sbírku „Cithara sanctorum". Jiní náboženští spisovatelé jsou Daniel **Kerman**, Štěpán **Pilařík**, Samuel **Hruškovic** a j. Knihtiskárny, kde se knihy jejich tiskly, byly v Báňské Bystřici, Trenčíně, Žilině a j.

---

[8]) Foliant 7—10 „Historie círk." vydal v letech 1865—70 Karel Tieftrunk v 5 svazcích, jež dohromady čítají 2286 stran.

[9]) „Respublica Bojema" přel. a vydal Emanuel Tonner r. 1893 v „Mat. lidu" a připojil i životopis.

II. Literatura domácí.

Literatura v Čechách byla do nejvyšší míry neutěšená. Dědictví z dob předešlých, knihy častokrát velmi cenné, byly ničeny a zabavovány. Smutně proslul známý fanatický jesuita Koniáš, který se chlubil, že spálil 60 tisíc „kacířských“ knih. A Koniášů za tehdejší doby bylo!

Jesuité snažili se sice, aby lidu dali náhradu za knihy zničené, ale výsledky snah těch byly nepatrné. Byly to mravoučné knihy jazyka úplně zkaženého, hrůzostrašné povídky o pekle, ďáblech a p., zaklínače ďábla a j.

Jazyk nebyl vzděláván, ba den ode dne byl zkaženější. Od mužů, neznalých ducha jazyka českého, přimísilo se do něho množství germanismů i německých slov a kromě toho byla tvořena slova nová, zdravému rozumu naprosto se příčící, nestvůrná a nejasná. Hlavně učitel císaře Josefa II. Václav Pohl v německy psané mluvnici české vytvořil množství slov, pravá to monstra jazyka českého. Vedle něho „proslul“ zvláště Václav Rosa a Maxmilián Schimek.[10])

Nejznamenitějším katolickým spisovatelem jest pán katolický Vilém **Slavata z Chlumu** a **Košumberka**. (* 1. pros. 1572 v Češtíně Kostele z rodičů evangel., r. 1597 přestoupil ke katolictví, pročež rychle postupoval v úřadech. R. 1612 stal se presidentem české komory, v kterémž úřadě byl 23. května 1618 svržen do Jeleního příkopu, r. 1627 stal se nejvyšším hofmistrem, r. 1628 nejv. kancléřem. Ke konci života obíral se se zálibou mystickým blouzněním a † 19. ledna 1652 v jesuitském domě ve Vídni.) Napsal proti spisu Pavla Skály ze Zhoře „Spisování historické“, vyrovnávající se rozsahem dílu Skálovu. Obsahuje 14 foliantů, v nichž jsou vylí-

---

[10]) Ukázkou „gramatické“ jejich „činnosti“ uvádíme tato slova z Pohlovy „Pravopisnosti řeči čechské“, r. 1756 ve Vídni vydané a Rosovy „Čechořečnosti“ z r. 1673: zřazva (policie), myslivín (student), chozevník (pocestný), počtotník (účetní), hlavli (kapitola), žehroň (kometa), citoň a čuchoň (nos), pěchour (pěší voják), nočník (noční kabát), pukloun (granát), boucharon (dělo), nosočistoplena (kapesník), vázomluva (básnictví?), libocitedlnost (vůně) a j. Jaký tedy div, že císař Josef II. neměl v lásce jazyk český, když měl takového učitele! Ba vypravuje se anekdota, že Pohl byl vlastně nepřímo původcem osudného selského vzbouření. Sedláci totiž přišli k císaři prosíce o polevení roboty. Císař, chtěje je odkázati k pánům, pravil „Jděte na pány!“ A sedláci — poslechli.

čeny dějiny ponejvíce rodu Habsburského. Spis ten jest psán jazykem dosti čistým, ačkoliv jest jinak rozvláčný a strannický.[11])

Vedle něho vynikají spisovatelé:

Tomáš Jan **Pešina z Čechorodu**, světící biskup na hradě pražském, (* 1629, † 2. února 1680.) Již v mládí se obíral historií, zvláště moravskou a výsledkem studií těch mělo býti veliké dílo „Moravopis“ („Moravographia“), jemuž předcházel spis „Předchůdce Moravopisu.“ Úmysl jeho nezdařil se však pro nepochopení úplně, zamýšleného spisu vyšel toliko jeden svazek „Mars moravicus.“ Kromě toho napsal dějepis chrámu svatovítského „Hesperus septicornis“, pak „O počátcích a pokrocích náboženství křesťanského v Čechách a jeho proměnách“ a důležitý spis „Ucalegou“, který vzbudil veliké pohnutí a kterým Pešina obrátil pozornost na neštěstí se strany Turků křesťanskému světu hrozící.[12])

Bohuslav **Balbín**, jesuita, (* 1621, † 29. listopadu 1688.) Vynikal velikou láskou a utlačené a neštěstím stíhané zemi české, jejímuž blahu posvětil všecek život svůj. Ačkoliv psal jenom latinsky, jest přece velice důležit, zvláště spisem „Obrana jazyka českého“, která ani za jeho živobytí nevyšla. Napsal také veliký, 10 foliových svazků čítající spis „Miscellanea historica“, pak „Vita venerabilis Arnesti“ a „Epitome rerum bohemicarum.“ Pro své vlastenecké smýšlení trpěl mnoho pronásledování.[13])

Jan **Beckovský**, člen řádu křižovnického, (* 1658, † 1725.) Vida, že všecky kroniky jsou ničeny a Hájkova den ode dne vzácnější, napsal „Poselkyni starých příběhů českých“, hlavně podle Hájka vzdělanou. Druhý díl jest však práce dosti samostatná.[14])

---

[11]) Z jeho spisu výňatky vydal Jos. Jireček v knihách „Děje království uherského 1526—64“ ve Vídni r. 1857. „Paměti Víléma hr. Slavaty“ 1868.

[12]) Důkladný životopis Pešinův vydal Václav Zelený 1887.

[13]) „Obr. jaz. česk.“ vyšla r. 1775 péčí F. M. Pelcla, ale byla konfiskována, teprve r. 1869 vyšla znova péčí Eman. Tonnera v „Matici lidu.“

[14]) Díl druhý vydal Dr. Ant. Rezek r. 1879 dle rukopisu kláštera křižovnického v Praze.

Jiří **Plachý** (Ferus), jesuita, (* 1558, † 1659.) Byl velice plodným a sepsal veliké množství spisů náboženských a modlitebních pro lid, z nichž obzvláště známým stal se „Nebeklíč.“ Vydal také vědeckou knihu „Mappa katolická čili historie obrácení všech národů na víru křesťanskou.“ Povahy byl dosti fanatické, neboť se přičinil, aby r. 1623 studenti odnesli sochu krále Jiřího z Poděbrad a kalich s průčelí chrámu týnského. Stalo se tak s nasazením života. Vyznamenal se také v obraně proti Švédům r. 1648.

Václav **Kozmanecký,** učitel v Praze, († po 1666.) Vypsal podle svých zkušeností válku třicetiletou a zanechal denník z obležení r. 1648. Také napsal několik bezcenných, hrubých frašek (intermedií) a básní ceny taktéž nepatrné.

O válce třicetileté a obležení r. 1648 psali ještě Jan **Zatočil,** V. **Nosidlo** a j.

Heřman **Černín z Chudenic**, hofmistr král. českého, (* 1573, † 1651.) Vykonal dvakrát cestu vyslaneckou k tureckému sultánu; příběhy na druhé cestě r. 1644 vypsal v knize „Poselství do Konstantinopole“, jež však dosud zůstala v rukopise.[15])

Ignác **ze Šternberka** († 1700) napsal „Výjezd z Bechyně do cizích zemí“ (v r. 1664). Oba jmenovaní muži byli poslední čeští šlechtici, kteří psali česky.

Felix **Kadlinský,** jesuita (* 1613, † 1657). Přeložil básně jesuity Fridricha Spee („Trutznachtigall“) pod názvem „Zdoroslavíček v kratochvilném háječku postavený.“ Jest to jediná knížka v literatuře domácí, která zasluhuje aspoň poněkud jméno básně.

Matěj Václav **Steyer,** jesuita, (* 1630, † 1692.) Na jeho popud odkázala Marie Steyerová na vydávání náboženských knih 1300 zl. Steyer pak založil „Dědictví svatováclavské“, jež si vzalo za úkol vydávati knihy náboženské v jazyku českém. Poněvadž bible králická, nejlepší tenkrát a nejoblíbenější bible česká, byla jesuity za kacířskou považována a tudíž bez milosti konfiskována, bylo první starostí nově založeného „Dědictví“, aby byla vydána bible nová, „nekacířská“, psaná v duchu katolickém, která by nahradila bibli králickou.

---

[15]) Rukopis je v hraběcím archivu v Jindř. Hradci.

Bibli tu pořídil M. V. Steyer horlivou pomocí Jana Barnera a Jiřího Konstance. Bible ta nazvána „svatováclavskou“ a byla velmi hojně rozšiřována. „Dědictví svatováclavské“ vydalo také známý kancionál péčí Steyerovou, kterýž obsahoval přes 900 písní i s nápěvy. R. 1773, kdy řád jesuitský papežem Klimentem XIV. byl zrušen, zapadlo i „Dědictví“, až konečně r. 1859 znova bylo obnoveno přičiněním arcibiskupa pražského.

Ostatní literatura omezuje se na postilly a kázaní, která málokdy jsou psána v duchu opravdu křesťanském. Planá polemika nabývá v nich vrchu. Všem nekatolíkům vyhrožovalo se ohněm pekelným, jehož hrůzy drasticky byly vylíčovány v různých „pekelných žaltářích“, a „Jiříkových viděních.“ A u nás zatím zmíraly hrstky slavného kdysi národa — — —

Národ náš den ode dne hynul stále víc.

Zdálo se již, že i jemu jest vyměřen osud nešťastných Slovanů polabských, kteří byli vyhlazeni lidmi, majícími v jedné ruce meč a v druhé symbol vznešeného, láskou celý svět objímajícího učení Kristova.

Němčina valila se do vlasti naší proudem širokým. A nikdo jí nezabraňoval cesty, všude měla dvéře otevřeny do kořán — —

Kdežto v „Obnoveném zřízení zemském“ císaře Ferdinanda II. přiznána byla jazyku našemu rovnoprávnost s němčinou aspoň na papíře, od nástupců jeho bylo práva toho uštipováno po kouscích. Němčina stala se řečí úřední, neboť nebylo uvědomělé české intelligence. Ti, kteří vyšli z ubohého lidu, ve školách se poněmčili a pomáhali ubíjet řeč i národnost svou.

Národ český, který kdysi statečností svou děsil celou Evropu, proti němuž byla slabá i papežská stolice a roty zběsilých křižáků, ten nyní pomalu, ale za to jistě zmíral v dědinách a krvácel pod biči panských drábů. Čech tentokráte byl jenom robotníkem, s nímž bylo zacházeno hůře nežli s otroky.

Za doby císařovny Marie Terezie a hlavně za Josefa II. bylo národu našemu nejhůře. Císař Josef, odchován jsa filosofickými naukami francouzských myslitelů, viděl moc státu jedině v jednotnosti říše. A proto usiloval o to, aby celé Rakousko scentralisoval, totiž aby všecky neněmecké národy

poněmčil. Nejhlubší pokoření ukazuje se r. 1774, kdy jazyk český byl úplně ze škol odstraněn.

Avšak tenkrát nastala krise. Poslední síly napjaty byly, aby národ opět povstal. Hrstka šlechetných mužů, kteří vyšli z chudých, doškových chat, jejichž srdce cítilo s massami ubitého lidu, vyšla, aby stala se apoštoly národa svého. Nevládli báječnými prostředky, neměli pokladů, ozbrojeni byli toliko láskou k lidu a nadějí, že snaha jejich nebude zmařena.

Byli to ponejvíce vlastenečtí kněží a učitelé, někdy také uvědomělý řemeslník. Dílo jejich nebylo lehké, neboť lid sám ochotně „samospasitelné, kulturní“ němčině v jejím díle napomáhal. Ačkoliv pouze křísili, tedy neděl se nikterak process příčící se přírodě, přece musili bojovati s předsudky lidu na otroctví skoro již zvyklého. A to jim práci značně stěžovalo, takže ještě r. 1830 nebyly výsledky jisté. Sám Dobrovský i Jungmann pochybovali, že jest možno, aby národ český byl probuzen. Dobrovský psal svou mluvnici jazyka českého jako jazyka vyhynulého a o národu našem se již mluvilo jako o národu, který dohrál svou úlohu na jevišti člověčenstva.

Ale stal se zázrak.

Národ, dvě stě let v smrtelném spánku vězící, přece byl k novému životu zburcován. —

A ta doba bojů i konečného vítězství jest doba čtvrtá naší literatury.

Doba čtvrtá.

Od císaře Josefa II. až po naše časy (1780—). Krásná literatura.

I. Doba buditelů. (1780—1817.)

Ke konci osmnáctého století nacházel se živel český v nejhlubším úpadku, takže se zdálo, že již není dalek vyhynutí. Ve městech nebylo slyšeti slova českého; vzdělanci styděli se mluviti řečí lidu, která byla považována za méně cennou, za sprostou. V té výtce bylo mnoho pravdy, neboť jazyk náš, až na nepatrné výjimky po dvě stě let nejsa vzděláván, pustl a k tomu všemu ještě byl kažen různými nesmyslně tvořenými slovy, v čemž tak smutně prosluli Václav Rosa a Jan Václav Pohl.

V celém sedmnáctém století nebyl vydán jazykem českým ani jeden původní cennější spis. Řeč naše ležela ladem. Jen v zákoutích, v zapadlých dědinách, pod doškovými střechami a v omšených kostelících ozýval se ještě nesměle tón vymírající mluvy. A právě z těchto chudých dědin vyšli Messiášové, kteří zburcovali národ k novému životu.

V osmnáctém století psali učenci čeští po většině jen jazykem německým nebo latinským. Jest na snadě, že ač spisy ty byly výborné, přece nevykonaly plně svého úkolu: nepronikly k lidu, jsouce psány v jazycích jemu cizích.

Z učenců těch nejdůležitější jsou:

Gelasius **Dobner**, kněz řádu piaristského a od r. 1762 rektor piarist. školy v Praze, (* 30. května 1719 v Praze, † 24. května 1790 tamtéž). Když řád piaristský chtěl vydati latinský překlad kroniky V. Hájka z Libočan, jejž pořídil piarista P. Victorinus a S. Cruce, vyzván byl Dobner, aby dílo opatřil poznámkami. Bedlivým zkoumáním došel Dobner k mínění, že kronika Hájkova jest nekritická a různými nesmyslnými bájkami přeplněná. Překlad i s poznámkami vyšel 1764—86 v 6 dílech pod názvem „Wenczeslai Hájek a Liboczan Annales Bohemorum“ a v těchže letech také

šestisvazkové „Monumenta historica Boëmiae nusquam antehac edita". Dobner nad vší pochybnost dokázal, že Hájek se dovolával pramenů, které buď nikdy neexistovaly, aneb byly jiného znění. Všichni dějepisci před ním uznávali Hájka za neomylnou autoritu a šmahem přejímali obsah jeho kroniky do spisů svých; Dobner tedy prvý, jak praví Palacký, učinil konec Hájkování v dějinách českých.[1])

František **Pubička**, kněz řádu jesuitského a historiograf král. českého, (* 19. srpna 1722 v Chomutově v Žatecku, † 5. června 1807 v Praze). Vydal „Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven" (10 dílů 1770—1801), kteréžto dílo jest sice sestaveno s velikou pílí, nicméně však trpí nekritičností a suchopárností.

Mikuláš Adaukt **Voigt**, piarista, místorektor pražské koleje a později professor dějepisu, kustos sbírky mincí a dvorní knihovny ve Vídni (* 14. ledna 1733 v Horním Litvínově v Žatecku, † 18. října 1787 v Mikulově v Litoměřicku). Jest prvý vzdělávatel numismatiky české; nejdůležitější jeho spis jest „Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen" (4 díly 1771—83) a pak „Acta literaria Bohemiae et Moraviae" (2 sv. 1774—83).

František Martin **Pelcl** (Pelzel), zprvu vychovatel u hrab. Šternberka a Nostice, od r. 1793 první professor jazyka a liter. české na universitě pražské (* 12. listop. 1734 v Rychnově n. Kn., † 24. února 1801 v Praze). Jako historik měl za své doby velice zvučné jméno. Vydal spisy „Kurzgefasste Geschichte von Böhmen" (1774), „Geschichte der Böhmen" (1782), „Nová kronika česká" (1791—96) a „Grundzüge der böhm. Grammatik" (1795 a 1798).

Václav Michal Fortunát **Durych**, mnich řádu paulánského, (* 28. září 1735 v Turnově, † 31. srpna 1802 tamtéž).

---

[1]) Vystoupení jeho způsobilo mu četně nepřátel, z nichž hlavně P. Athanasius, P. Václav Duchovský a Frant. Pubička vynikali, avšak největšího nepřítele měl v polském knížeti Jablonském, protože popíral osobnost Čechovu a tudíž i Lechovu, za jehož přímého potomka se kníže pokládal. Dobner také vydal spis o své domněnce, že Čechové pocházejí od Zechů, národa kdysi při Černém moři usedlého a hájil domněnku tu v různých spisech a polemikác proti svým odpůrcům. Celý spor veden byl velice houževnatě s obou stran a začasté ani náležité úcty a slušnosti šetřeno nebylo. Dobnerovo mínění se ovšem neujalo.

Pelcl: Životopisné čeleneven kyb [illegible]

Dílem široce založeným a cenným měla býti jeho „Bibliotheca slavica antiquissimae dialecti . . .“, avšak vyšel pouze 1 svaz. (1793). Durych odevzdal pak další rukopisy Dobrovskému, ale poněvadž tento nemohl nalézti pro dílo nakladatele, podnik celý byl zmařen. Velikých zásluh si získal tím, že s Frant. Faustýnem Procházkou vydal nový překlad Písma sv. do češtiny (1778—80), jímž chtěl lidu dáti náhradu za bibli králickou i svatováclavskou, která byla překládána otrocky bez ohledu na povahu jazyka našeho.[2])

Karel Rafael **Ungar**, praemonstrát a knihovník univ. knihovny pražské (* 15. dubna 1743 v Žatci, † 14. července 1807 v Praze). Z jeho spisů jest nejdůležitější „Allgemeine böhmische Bibliotek“ (1786). Proti Dobrovskému vystoupil polemicky dvěma spisy.

✱ František Faustýn **Procházka,** mnich řádu paulánského, censor knih a ředitel gymnasií v Čechách (* 13. ledna 1749 v Nové Pace, † 2. prosince 1809 v Praze). Zmíněno již bylo, že vydal s Durychem důležitý překlad bible; sám pak vydal Nový zákon v novém upravení (1786) a r. 1804 celou bibli znova s výklady; ve vydáních těch přišla jeho výtečná znalost řečí k platnosti, protože vydání z let pozdějších značně se lišila od vydání společného z let 1778—80. Bible Procházkova byla vydána v pěkné úpravě a došla po zásluze obliby a ocenění. Rovněž velikých zásluh si získal vydáváním starých českých knih; tak vydal Dalimilovu kroniku, spisy Přibíka Pulkavy z Radenína, cestopis Prefáta z Vlkánova a j. Také sepsal „De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia . .“ (1782), „Miscelaneen der böhmischen und mährischen Litteratur“ a několik jiných spisů náboženských a dějepisných menší ceny.

✱ Josef **Dobrovský** (* 17. srpna 1753 v ležení v Děrmetu u Rábu v Uhrách jsa synem dragounského strážmistra, † 6. ledna 1829 v Brně). Jmenoval se vlastně Doubravský, avšak kněz znetvořil mu při křtu z neznalosti jazyka jméno na Dobrovský. Po vykonaných studiích vstoupil do řádu jesuitského; když byl tento řád zrušen, stal se vychovatelem v rodině hrab. Ant. Nostice, kde i Pelcl působil. R. 1787 stal se místorektorem

---

[2]) Životopis Durychův vydal J. M. Černý r. 1890 v Turnově.

a r. 1788 rektorem semináře v Hradišti u Olomouce. Když seminář byl zrušen, Dobrovský byl dán na odpočinek a trávil zbytek života svého v domě hrabat Nosticů a Černínů. Vykonal mnoho studijních cest, hledaje hlavně ve Švédsku a Rusku staré české památky; výsledky však nebyly valné, takže máme za to, že české památky v 30tileté válce odvezené byly po většině zničeny.

Ačkoli Dobrovský psal velice málo česky, přece zásluhy jeho jsou obrovské. Byl pokládán za nejlepšího filologa slovanského své doby; národu našemu dal první gramatiku. Ačkoliv převážně obíral se filologií a historií literární národa českého, nicméně přece pochyboval o možnosti jeho znovuvzkříšení. Nejdůležitější jeho spis jest „Lehrgebäude der böhm. Sprache“ (1809, 2. vyd. 1819, Václ. Hanka r. 1822 spis ten přeložil do češtiny). V díle tomto položil Dobrovský základ českému mluvnictví, substantiva, adiectiva i slovesa mají skoro totéž rozdělení jako za doby nynější. O slovese českém pojednává jeho spis „Slovo slavenicum in specie čechicum“ (1799). Nemenší ceny jest jeho grammatika jazyka staroslovanského „Institutiones linguae slavicae dialecti veteris“ (1822). Také se mnoho obíral dějinami české literatury a vydával po způsobu časopisu knihy „Böhmische Litteratur“ (v l. 1779—86 4 díly v 11 sv.; 4. díl slove „Litterarisches Magazin“) a „Slavín“ (1806, 6 sv.), jehož pokračováním jest „Slovanka“ (2 sv. 1814—15). Z dalších jeho prací dlužno uvésti „Slovník česko-německý“, na němž však pracovali také jiní, jako Puchmajer, Leška, Hanka a j., „Geschichte der böhmischen Sprache und Litteratur“ (1792, 2. vyd. téhož roku, 3. přeprac. vyd. 1818), „Die Bildsamkeit der slavenischen Sprache“ (1799) a j.

Zajímavo jest, že tento tak geniální muž trpěl duševní chorobou. Od r. 1795 častěji se záchvaty opakovaly a tenkráte pokládal sebe za proroka, jenž přišel hlásat novou slávu a velikost Slovanů. V nemoci, kterou byl zachvácen jen občasně, oblíbil si modrou barvu, takže celý oděv měl modrý, říkáno mu bylo „der blaue Abbé.“ Také blouznil o zednářství, o panování čistého ducha a p.; tenkráte netajil se se svým slovanským přesvědčením a prorokoval Slovanstvu velikou

budoucnost. Význačno jest, že i v nemoci psal vědecky úplně správně.[3])

Bohumír Jan **Dlabač**, praemonstrát a knihovník kláštera strahovského v Praze (* 17. července 1758 v Cerhenicích u Kouřimi, † 4. února 1820). Z jeho spisů jest „Allgemeines historisches Künstlerlexikon“ nejcennější. Pokusil se také v českém básnictví, avšak s velice nepatrnými výsledky; jeho verše trpí nevzletností a chatrností v rhytmu i jazyku.

Spisovatelé jmenovaní činí přechod k buditelům, ačkoliv na př. Durycha a Procházku směle můžeme k buditelům počítati.

Hnutí buditelské můžeme třemi důvody vysvětliti. Předně bylo to asi úsilí císaře Josefa II. o německé školství. Byla všeobecná domněnka, že u nás nepotkají se jeho snahy s velikými obtížemi, ježto bylo zřejmo, že poslední zbytky národa našeho šmahem se poněmčují. Avšak v jisté části národa a to u lidí duševně vyspělejších a probudilejších probudilo se v době nejhlubšího úpadku vědomí národní. Tlak vzbudil protitlak. Nemálo k probuzení národa přispělo také vzmáhající se uvědomění slovanské; stykem s Rusy, kteří byli spojenci Rakouska, idea slovanská nabývala půdy u nás. Konečně nemálo také přispěly proudy svobodomyslné, které šířily se z Francie.

Buditelé počali úkol svůj s nadšením. Každý podle sil působil k dobru celku; kdo mohl, působil literárně, kdo nepsal, aspoň podporoval vyšlé české knihy, protože vydání každé české knihy spojeno bylo s velikými obtížemi. České knihy neměly dostatek nakladatelů a spisovatel z pravidla byl rád, nemusil-li ke své knize sám připlatiti; honorář byl českým literátům tehdejší doby krásnou pohádkou. Kromě toho buditelé vyučují češtině na různých ústavech úplně zdarma (Karel Ignát Thám, Rautenkranc, Jungmann a j.) a všemožně písmem, slovem i příkladem křísí a šíří vědomí národní na venkově (Marek, Sedláček, Kinský, Gallaš, Sychra, Puchmajer, Tablic, Palkovič a j.).

Význačnou vlastností doby té jest, že buditelé se vzájemně podporovali, tak na př. byl podporován Šafařík a Če-

[3]) O životě a působení Dobrovského psali zejména: Frant. Palacký (1833), J. Hanuš (1867) a zejména Vinc. Brandl obšírně r. 1884.

lakovský, který v jednom svém listě srdečně děkuje K. Al. Vinařickému za — zaslaný hrách.

Do r. 1820 jest literatura naše velmi chudičká. Bylo většinou pěstováno jen básnictví; prvou knihou veršů jsou dvousvazečkové „Básně v řeči vázané“, jež r. 1785 vydal Václav **Thám.** V knížce této pojaty jsou mimo básní Thámových a jeho druhů i básně spisovatelů doby střední. Samozřejmo ovšem jest, že básně ty nevybočují z mezí pokusů a mají nanejvýš jen cenu historickou.

Většího významu jest ovšem vystoupení nadaného Ant. Jaroslava **Puchmajera.** —

Z prvých knih novočeských zasluhuje povšimnutí ohnivá „Obrana jazyka českého“, již vydal r. 1783 nadšený Karel Ignác **Thám** († 1816). V „Obraně“ dokazuje krásu češtiny, poukazuje na slavné dějiny i bohatou literaturu doby starší a zejména ostře vystupuje proti nevlastenecké šlechtě. Smýšlením Thámovi po bok se staví Jan **Rulík,** který r. 1792 vydal „Sláva a výbornost jazyka českého.“ Většího významu než tento spis mají německé obrany jazyka českého: „Erinnerungen eines Böhmen über einen wichtigen Gegenstand“ (1774), jejíž autorem jest hrabě Frant. osef **Kinský** a „Betrachtungen über die Nothwendigkeit eines Lehrstules der böhmischen Sprache und Litteratur in Wien“ (1783) od Jana Al. **Hanke z Hankenštejna.**

Vzory, dle nichž pracovali buditelé v literatuře, byli ponejvíce němečtí básníci. Tak zejména silným vlivem působili na české básníky J. G. Herder, Gottfried Aug. Bürger, G. E. Lessing, Klopstock, Schiller a Göthe. Z menší části byli to básníci slovanští a do jisté míry i francouzští.

Avšak ani tato doba není prosta sporů a různic. Již hned v prvých dobách našeho znovuvzkříšení rozpoutaly se dva veliké literární spory, které — jak přirozeno — byly jen ke škodě. Byly to spory, má-li býti v českém básnictví užíváno přízvuku či časomíry a pak má-li býti zachováván starý pravopis bratrský, či má-li býti užíváno pravopisu nového.

V čele zastanců přízvuku stojí vlastně Josef Dobrovský, který bystře vycítil, že duchu jazyka českého není časomíra příhodná. Avšak přívrženci jeho byli v menšině oproti pří-

vržencům časomíry; těmto stál v čele hlavně František **Palacký,** který r. 1818 vydal s Šafaříkem „Počátky českého básnictví“, kterýžto spis vybojoval časomíře plného úspěchu. —

Co se týče sporu druhého, byli to „staromilci“, v jichž čele stál Jan **Nejedlý,** kteří se zastávali zastaralého pravopisu bratrského oproti „novomilcům“. Spor ten nazývá se také „spor o iota a ypsilon“, poněvadž bylo zejména sporno, má-li se po měkkých a obojetných souhláskách psáti i nebo y.

Poesie.

Heřman Agapit **Gallaš,** vojenský lékař, (* 1756 v Hranicích, † 1840 tamtéž). Vydal sbírku písní „Muza moravská“ (1813).

✳ Václav **Hanka,** knihovník Českého musea, (* 10. června 1791 v Hořiněvsi u Král. Dvora, † 12. ledna 1861 v Praze). Byl velice horlivý v práci buditelské a literární, avšak spisy jeho nemají stejné ceny. Snad nejcennější jest „Pravopis český podle základu grammatiky Dobrovského“ (1817). Také vydal „Dvanáctero písní“ (1815), které se blíží písním národním obsahem i formou. Důležita jsou také jeho „Starobylá skládanie“, v nichž vydal některé staročeské skladby (Alexandreis, Tristram. Tkadleček a j.). Za své zásluhy byl vyznamenán carem ruským několikrát. Zajímavo jest, že své spisy vydával vždy v maličkém formátě s rozmanitými titěrnými zvláštnůstkami, na př. dával si k nim malovati illustrace od nejslavnějších malířů souvěkých, ba vymyslil si i zvláštní písmena. Největší rozruch ovšem způsoben byl jeho nálezem „rukopisu Královédvorského“, o čemž pojednáno na jiném místě.

✳ Šebestián **Hněvkovský,** starosta v Poličce, (* 19. března 1770 v Žebráce, † 7. června 1847 v Praze). Jeho práce, které ovšem mají dnes cenu jen historickou, prozrazují sice dobrou vůli, avšak schází jim vzlet a pravé básnické oduševnění. Za své doby byl považován za sílu nejlepší, zejména byla vysoko ceněna jeho směšnohrdinská báseň „Děvín“ (1805, 2. přeprac. vyd. 1829). Vedle toho vydal „Básně drobné“ (1820), „Nové básně drobné“ (1841), „Doktor Faust“ (1844) a divadelní hry: „Jaromír“, „Námluvy v Koloději“ a „Přemysl Otakar II.“ S neúspěchem hájil přízvuk spisem „Zlomky o českém básnictví“.

Největších zásluh o českou poesii v době této vydobyl si Josef **Jungmann**, (* 16. července 1776 v Hudlicích, † 16. listopadu 1847 v Praze). Po dokonaných studiích v Berouně a Praze stal se professorem v Litoměřicích; r. 1801 stal se doktorem filosofie, r. 1815 prof. gymn. v Praze, kdež byl od 1834—45 rektorem.

Ačkoliv nesepsal delších básní původních, přece jsou jeho zásluhy větší nežli oněch veršovců (na př. Stach, Raymann), kteří zanechali po sobě objemné folianty beze vší ceny. Jungmann hlavně má tu zásluhu, že dokázal ohebnost a dostatečnost výrazů jazyka českého; zdálo se, že jazyk náš není mocen, aby svými zvuky vyjádřil některé veledílo literatur cizích, avšak on svými výtečnými překlady dokázal opak toho tvrzení. Porovnávajíce překlady ty s tvorbou jeho současníků, poznáme hned na první pohled ohromný rozdíl. Výtečně přeložil „Atalu“ od Chateaubrianda (1805), „Píseň o zvonu“ od Schillera, „Ztracený ráj“ od Miltona (1811) a Herrmanna a Dorotu“ od Götheho. Také psal drobné menší básně do tehdejších nečetných časopisů. Ve svých překladech vytvořil také mnoho nových slov, která se většinou ujala.

Nemenší důležitosti jsou jeho spisy vědecké. Přede všemi zejména vyniká obrovský „Slovník“ (1835—39), v němž jest obsaženo veškeré bohatství jazyka českého. Na díle tom s pílí vpravdě jen jungmannovskou pracoval po třicet let. České prosodii určil pravidla ve „Slovesnosti“ (1. vyd. 1820, 2. vyd. 1845, 3. vyd. 1846), podrobný pak výpočet českých spisů obsahuje „Historie literatury české“ (1825, 2. vyd. 1849), jíž se podnes co do úplnosti a ceny málo které dílo vyrovná. — Spisy svými dokázal světu bohatství a ohebnost češtiny a k další práci povzbudil množství následovníků.[4])

Dominik František **Kinský**, piarista a professor na filosof. ústavu v Brně, (* 4. října 1777 ve Slaném, † rukou vražednou 15. prosince 1848 v Brně). Z jeho básní původních jest nejznámější „Na smrt mého kanárka“. Kromě této důkladně přeložil bájky G. E. Lessinga (1816) a Gressetovu

---

[4]) Životopis Jungmannův důkladně vypsali Ferd. Schulz a hlavně Václav Zelený (1873, 2. vyd. 1881). Veškeré drobnější spisy veršem i prosou vyšly ve 3 svazcích v Kobrově „Národní bibliotece“.

báseň „Papoušek“ (1817). Také jest autorem spisku „Příjemnosti a břemena stavu kněžského“.

✱ Antonín **Marek**, děkan v Libuni u Jičína, (* 5. září 1785 v Turnově, † 15. února 1877 na Smíchově). Do časopisů napsal řadu zdařilých básní, obzvláště ód, avšak více proslul spisy vědeckými.[5]): básně; Psychiku a Logiku.

✱ Jan **Nejedlý,** advokát a učitel češtiny na universitě pražské, (* 25. dubna 1776 v Žebráce, † 31. prosince 1834 v Praze). Přeložil spisy: „Selanky“ Gessnerovy (1800), „Numa Pompilius“ od Floriana a j., největší důležitosti jest jeho překlad prvního zpěvu „Illiady“ Homérovy (1801). Vydával také časopis „Hlasatel“, jediný lepší tehdejší doby. Jak již řečeno bylo, byl povahy konservativní a stál v čele „staromilcům“, pročež byl dosti od ostatních buditelů neoblíben. —

✱ Vojtěch **Nejedlý,** bratr Jana Nejedlého, děkan v Žebráce, (* 17. dubna 1772 v Žebráce, † 7. prosince 1844 tamtéž). Přispíval horlivě do sbírek Puchmayerových, zejména to byly ballady a dvě z nich „Vděčný syn“ a „Lenka“ (dle Bürgera) patří k nejlepším jeho skladbám. Vydal čtyři objemné básně z české historie: „Karel Čtvrtý“ (8 zpěvů 1835), „Otakar“ (20 zpěvů 1835), „Vratislav“ (17 zpěvů 1836) a „Václav“ (8 zpěvů 1837), které více vynikají objemem nežli cenou. Jsou to nejdelší básně české: máť „Otakar“ 13.032 veršů („Illias“ 15.693). Cena všech jest dosti nepatrná. Také vydal „Poslední soud“ a „Básně“ mimo spisek pro mládež „Ladislav a jeho dítky“, jenž jest jedním z prvních pro mládež v novočeském písemnictví. R. 1806 vydal také svá nedělní a rok na to sváteční a postní kázání. Při jeho činnosti jest chvalitebna leda snaha.

✱ Jiří **Palkovič,** učitel češtiny na lyceu v Prešpurku, (* 1769, † 1850.) Vydal dvě sbírky básní „Musa ze slovenských hor“ a „Známost vlasti uherské“, pak „slovenskou komedii k zasmání pro pána i sedláka“ pod názvem „Dva buchy a tři šuchy“. Mnohem jest lepší v prose a tu zasluhuje zmínky jeho „Bible svatá.“ Vydával pěkný časopis „Týdenník“ (1812—18) a pak „Tatranku“ (1832—47).

---

[5]) Vylíčení Markova působení podal Dr. Jan Jakubec (1896). —

Michal Šilorad **Patrčka,** učitel v Josefově, (* 1778, † 1838). Napsal porůznu několik dobrých básní.

Antonín Jaroslav **Puchmayer** (Puchmír), farář v Radnici, (* 7. ledna 1769 v Týně n. Vlt., † 29. listopadu 1820 v Praze). Na pobídnutí Šebest. Hněvkovského vydal „Sebrání básní a zpěvů“ (2. sv. 1795 a 1797) a „Nové básně“ (3 sv. 1798, 1802 a 1814). Básnické tyto sbírky nejsou sice dílem pouze Puchmayerovým, nýbrž vedle něho súčastnili se sbírek těch i přátelé jeho (Nejedlí, Rautenkranc), avšak básně jeho cenou mnohem více vynikají nežli plody ostatních účastníků. Můžeme je právem považovati za nejlepší doby té vedle prací Jungmannových a Šafaříkových. Zejména byly to zdařilé bájky, které tvoří nejlepší práce jeho, ačkoliv nejsou všecky úplně původní, nýbrž tu i tam použito bylo motivů Lafontaineových a některých básníků německých. R. 1804 vydal překlad „Chrámu gnidského“ od Montesquieua; také napsal ruskou a cikánskou mluvnici kromě jiných spisů. Básně jeho prozrazují obratnost technickou i nadání.

Josef Miloslav **Rautenkranc** (Routovský), farář v Sedlci u Kutné Hory, (* 2. března 1776 v Hradci Král., † 22. července 1817 v Sedlci). Psal také básně, které vyšly v 2. díle básní Puchmayerových. Přeložil rakouskou cís. hymnu a napsal několik povídek pro mládež, spisů lidových a vychovatelských.

Frant. Jos. **Raymann,** farář v Častolovicích v Královéhradecku, (* 8. března 1762 v Jičíně, † 3. ledna 1829 v Častolovicích). Vydal časomírou tři epické básně „Máří Magdalena“, „Poslední den a soud“ a „Josef Egyptský“, které však valné ceny nemají.

Samuel **Rožnay,** evangelický kazatel v Báňské Bystřici, († 1815). Hlavní jeho význam tkví v překladech a z těch uvedeny buďtež: „Písně Anakreontovy“, „Myšiada“ od Krasického, „Žabomyšoválka“ a j.

Václav **Stach,** professor na semináři v Hradišti u Olomouce a pak v Olomouci, (* 15. dubna 1755 v Přešticích, † 24. května 1831 ve Vídni). Jest jedním z nejpilnějších a nejplodnějších veršovců své doby, avšak básně jeho, ačkoliv nelze jim jistého vzletu upříti, jsou neuhlazené formy, nejasných a spletených myšlenek. Byl nejzarytějším protivníkem Dobrovského, svého představeného, jednak svými náboženskými zásadami, jednak i tím, že nejvíce odporoval prosodii přízvučné,

jejíž základy Dobrovský stanovil. Vydal také proti němu nezdařené polemické verše, nejdůležitější jest „Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli“ (1805), kterýžto spis vydal spolu s Karlem Ig. Thámem, té doby rovněž odpůrcem Dobrovského. Tiskem vyšel také jeho překlad Klopstockovy „Messiady“, v rukopisu pak zůstalo veliké množství veršů, jako na př. „Harmonie a dobrozvučnost jazyka českého“ a „Divný účinek potěhu“ (obsahuje 13.000 veršů). Mnohé z jeho básní přebásnil K. Al. Vinařický, uživ jeho myšlenek, ale formu zlepšiv i přepracovav. Stach psal pod různými pseudonymy, jako: Václav Charda, Václ. Petrýn, Petr Záchodský ze Slevizu, Podbělovský a j. Také přeložil několik spisů náboženských rázu svobodomyslného. Životopis jeho napsal Karel Sabina.

Pavel Josef **Šafařík** vydal také v mladších letech básně pod názvem „Tatranská muza s lyrou slovanskou“ (1814). Ovšem největší jeho význam leží v oboru vědeckém.[6])

František Bohumír **Štěpníčka**, komorní rada v Brně, (* 1785, † 1832). Vydal nepříliš zdařilé verše „Hlas lyry české“ ve dvou svazcích. Horlivě podporoval stranu přízvučnou.

Bohuslav **Tablic**, evangelický farář v Kostelních Moravcích, (* 1769, † 1832). Vydal pětisvazkovou sbírku „Slovenští veršovci“ s „Poesií“ (1805—12), kde dílem sebral básnické plody ze starších dob, dílem nové připojil. Sám pak přeložil několik spisů anglických a vydal je s názvem „Anglická Múza v československém oděvu.“ Jeho spis „Paměti československých básnířů“ jest dobrá pomůcka pro literárního historika.

Všichni tito básníci — u mnohých bychom zcela správně mohli říci veršotepci — připravovali pouze půdu generaci nastávající. Práce jejich až na skrovné výjimky nemají větší důležitosti než historické. —

Prosa románová.

Více nežli verši, pro něž prostý lid většinou neměl porozumění, budil se národ náš prostonárodními spisy prosaickými. Nesmíme ovšem spisy ty posuzovati v měřítku doby

---

[6]) Básně Šafaříkovy i Palackého vydal znovu Dr. Frant. Bačkovský (1889).

naší, ani nesmíme v nich hledati vyšších cílů uměleckých: byly psány jen výhradně pro prostý lid, ježto vrstvy vzdělanější spisů takových nečetly. Ze zasloužilých těchto pracovníků dlužno jmenovati aspoň některé; nejdůležitější jsou:

Jan **Hýbl**, soukromý spisovatel v Praze, (* 1786, † 1834). Byl nejoblíbenějším spisovatelem své doby; napsal a přeložil ohromné množství zábavných, náboženských i poučných spisů, z nichž uvésti sluší divadelní kus „Abellino“ a překlad Pabstovy „Kroniky české.“ Vydával také časopisy: „Rozmanitosti“ (1816—22), „Hyllos“ (1820—21) a „Jindy a nyní“ (1828- 32). Všecky jeho spisy vyznačují se srozumitelností slohovou a čistotou jazyka. Zemřel v bídě a zapomenut.

Jan **Javornický**, farář v Církvici, (* 26. května 1784 ve Vys. Mýtě, † 29. července 1847 v Církvici). Jest jeden z prvních spisovatelů pro mládež; napsal zejména „Krásné povídky k vzdělání rozumu a zušlechtění rozmilých dítek“ (2 díly, podle němec. spisov. Jaisa) a „Paní Miloslavová“ (dle Glatze). Všech jeho spisů páčí se na 35; jsou to knihy obsahu nejrozmanitějšího pro mládež i dospělé.

✱ Václav Matěj **Kramerius**, redaktor a vydavatel českých novin a majitel „České expedice“, (* 9. února 1759 v Klatovech, † 1808 v Praze). Můžeme jej směle považovati za nejlepšího pracovníka v oboru lidových spisů; jeho spisy, na hrubém a režném papíře tištěné, rozlétaly se po vesnicích celých Čech a podnes nalezneme v mnohých rodinách jako drahocennou památku „kroniky“ Krameriusovy. Byly to původní práce i překlady z němčiny tendenčně pro lid upravené; nejdůležitější z nich jsou: „Čarodějnice Megera“, „Zdeněk ze Zásmuku“, „Rybrcol“, „Hrabě Rožmberk“, „Mladší Robinson“, „Zrcadlo šlechetnosti“, „Kronika o paní Griseldě“, „Arabské pohádky“, „O Jenovéfě“, „O Bruncvíkovi“ a j. Pak vydával znova různé spisy spisovatelů starších, na př. aesopské bájky, kroniku Vratislava z Mitrovic a j., celkem vydal takovýchto spisů kolem sta. Také vydával oblíbené české noviny, s prvu byl jejich redaktorem u knihkupce Schönfelda („Schönfeldské noviny poštovské“ (1785—1788), pak vydával své vlastní „Krameriusovy c. k. vlastenské noviny“ (1789—1808.) Noviny tyto výborně účinkovaly na probuzení lidu, poněvadž vedle zpráv o válce s Napoleonem, která tehdy zuřila, po-

dávaly nejvíce zprávy o vzmáhání se české národnosti a literatury. Z Krameriova knihkupeckého obchodu „České expedice“ šířila se láska k české knize a uvědomění národní. Oblíbené byly také jeho „Kalendáře tolerancí“. Bohužel po jeho smrti obchod i noviny zašly netečností syna Václava Rodomila a Vojtěcha, kteří se pak poněmčili.

Josef **Linda,** soukromý spisovatel v Praze, (* 1793, † 1834). Vydal některé povídky, jako „Záře nad pohanstvem“ a j. Byl důvěrným přítelem Václ. Hanky a pomocníkem v jeho pracích. Ve své povídce svrchu jmenované nápodobil staročeštinu s nápadnou podobností s jazykem rukopisů Králov. a Zelen., což někteří učenci si vykládají za důkaz, že byl při spisování rukopisů obzvláště činným.

Aleš **Pařízek,** dominikán a ředitel hlavní školy v Praze, (* 1748, † 1822). V mladších svých letech napsal řadu dobrých paedagogických spisů, avšak později stal se horlivým germanisátorem, neboť viděl, že vlastenecké horování neposkytuje mu žádné výživy.

Marie **Antonie (Pedálová),** jeptiška v klášteře Alžbětinek, (* 18. února 1781, † 4. března 1831). Napsala více spisů pro mládež v tónu přísně mravokárném, z nichž „Keř rozmarýnový“, „Serafky“ a „Myrtový věneček“ jsou nejlepší. —

Magdalena Dobromila **Rettigová** (roz. Artmannová), choť magistrátního rady, (* 31. ledna 1785 ve Všeradicích u Berouna, † 5. srpna 1845). Známá tato spisovatelka praktických spisů pro domácnost („Domácí kuchařka“, „Mladá hospodyně“) napsala také několik povídek, jako na př. „Chudobičky“, „Věneček“ a j. a divadelní hry „Bílá růže“, „Dřevěná tetička“ a j. Psala také verše.

Jan **Rulík,** choralista chrámu sv. Víta v Praze, (* 1744, † 1812). Vydal velké množství povídek obzvláště pro mládež: „Boženka“, „Veselý Kubíček“ a j., pak přeložil mnoho lidově poučných spisů: „Cesta z Moskvy do Číny“. „Historie turecká“ a j. Podle vzoru Daniele A. z Veleslavína sestavil „Kalendář historický“. Všech jeho spisů počítá se na 50.

Matěj **Sychra,** farář v Jimramově a pak ve Žďáře na Moravě, (* 1776, † 1830). Vydával sbírky původních i přeložených povídek „Povídatel“ a „Kratochvilník“. Byl

pilným přispívatelem všech časopisů tehdejších a napsal pro mládež několik knížek. R. 1847 vyšla jeho kniha „Veleslav“, již sepsal zvláště pro lid venkovský.

Prokop **Šedivý** (* 1764, † ? neznámo) a

František **Tomsa** († 1814), oba horliví následníci snah Krameriových. Z jejich povídek dlužno uvésti: Šedivého „České **Amazonky**“, „Mnislav a Světivína“ a Tomsovy „Romantické povídky“. Také slušná řada divadelních kusů vyšla od Šedivého; nejlepší jsou „Pražští sládci“ a „Kníže Bruncvík“.

Josef Liboslav **Ziegler,** děkan v Chrudimi, (* 1782, † 1846). Byl z nejhorlivějších českých buditelů a rozšiřovatelů českých knih. Sám valného nadání spisovatelského neměl, za to vydával časopisy: „Milozor“, „Dobroslav“ a „Přítel mládeže“. Z jeho péra pocházejí též překlady z Horacia a Lukiana, pak „Příhody Telemachovy“ od Fénelona. Jako sprvu jeho kaplanka v Dobrušce a pak fara v Dobřanech, tak později i děkanství v Chrudimi bylo centrem a útočištěm české obce spisovatelské. —

Kromě těchto jmenovaných psali jiní menší důležitosti: Frant **Hek,** Jan **Medlín,** Josef **Javůrek,** J. **Rettig,** J. J. **Hübner,** A. **Borový** a j. Práce jejich jsou většinou v časopisech.

II. Ráno novočeské literatury (1817—1848).

Jest nepopíratelným faktem, že rukopis Královédvorský a Zelenohorský — ať již doba nová strhla s nich nymbus posvátné úcty — vykonaly mnoho v naší literatuře. Lán našeho písemnictví do r. 1817, kdy byly rukopisy nalezeny, podobal se louce, porostlé pouze nízkou travou; z úrovně týčilo se výše několik jen jednotlivců.

A tu objevením obou rukopisů vzpružilo se vědomí národní hrdosti nad starobylou památkou, za jakou byly rukopisy považovány. Vlastencové byli toho mínění, že žádný jiný národ slovanský nemůže se nyní postaviti českému po boku, co se týče stáří literatury. Oba rukopisy byly výše ceněny, nežli ruský národní epos o pluku Igorově a tu není divu, že našlo se dosti literátů, kteří básnili a psali podle vzoru rukopisů. Ba zašli někteří tak daleko, že užívali i obratů a tvarů

z rukopisů, což někdy ovšem hraničilo až se směšností. Opakujeme zde pro příklad často citovanou větu: „Cválá východ truchločerný z města ouzka k chlumku smrtnu.“ Z imitatorů rukopisů znám jest Josef Linda, spisovatel generace buditelské a padělatel „písně pod Vyšehradem“, který ve své povídce „Záře nad pohanstvem“ užívá staročeštiny. (Viz svrchu.)

Jinou vzpruhou k novému rozkvětu byla poesie lidová. Mnozí básníci upustili od romantických vzorů německých a přilnuli více k nezkaleným a stále živým pramenům básnictví lidového. Proto také básnictví doby buditelské jest nečeské, namnoze není ani umělecké ani lidové, protože málo bylo přihlíženo k jádru národa. Národní pohádky, pověsti, přísloví, písně počaly se sbírati a můžeme s jistotou tvrditi, že jen bedlivé studium lidu a opravdové přilnutí k jeho duši dalo nám Čelakovského a Erbena.

Také byronism — jak anglický, tak ruský a polský — rozčeřil hladinu naší literatury. Kaceřovaný a nepochopený Karel Hynek Mácha první vhodil do české poesie svým „Májem“ hrst myšlenek a tónů, jichž naše písemnictví dosud neznalo. Básníkům před Máchou i jeho současníkům byla vlast — lépe řečeno plané vlastenčení — jediným a nejvyšším cílem. Jaký tedy div, že byl veřejným míněním Mácha téměř ukamenován, ježto odvážil se plovati proti proudu a líčiti své vlastní nešťastné nitro. —

V době 31 let símě křísitelů vydalo plod. V poesie vynikla řada nadšených, nadaných a Bohem požehnaných básníků (Kollár, Erben, Čelakovský, Havlíček, Mácha), také prosa česká vyspěla od primitivních počátků Krameria a jeho družiny k vyšším cílům (Tyl, Chocholoušek, Pravda), ano i dramatikové psali kusy pro česká jeviště (Tyl, Klicpera, Turinský). Rovněž ve vědě objevilo se mnoho nových, zvučných jmen, jako Palacký, Šafařík, Marek, Presl, ano i Jungmannovo působení sahá ještě do období tohoto.

Právo národa českého jako jazyka domácího počalo býti uznáváno od vlády i koruny. Znenáhla sice, ale za to jistě, ačkoliv více slibů zůstalo na papíře nežli skutečně přišlo do života. Od nepatrných milostí, které r. 1816 byly na školách jazyku českému uděleny, až ku prohlášení úplné rovnoprávnosti češtiny s němčinou, jest celá stupnice vývoje písemnictví a jazyka našeho.

Spory literární, o nichž zmíněno bylo již dříve, zhoubně ještě působí i v období tomto na velkou škodu celého písemnictví. Brzy však vítězství přiklonilo se k straně „liberální“ a zejména spory pravopisné skončily úplnou porážkou staromilců. Co se týče písma, vytlačila latinka švabach z českých knih úplně, ačkoliv přechod děl se dosti pozvolně. —

K vývoji písemnictví mnoho prospělo České Museum, jež r. 1818 pomocí hraběte Kašpara ze Šternberka bylo založeno, a pak Matice Česká, která vydávala svým nákladem větší díla literární. Zůstane povždy velkou zásluhou Matice České, že vydala epochální díla, jako „Slovník“ Jungmannův, Šafaříkovy „Slovanské starožitnosti“, překlad dramat Williama Shakespeara a j. Oba ústavy podnes blahodárně působí.

Bohužel jednu velikou ztrátu utrpěla česká literatura. Míníme tím totiž odtržení Slováků uherských od spisovného jazyka českého. Slovenští buditelové domnívajíce se, že vzdělání a osvěta lépe se bude šířiti v lidu, když bude podávána v jazyku — lépe řečeno dialektu — jeho, počali psáti všecky své knihy různými dialekty slovenskými. První se odtrhli katolíci slovenští (podnět k prvému odtržení dal nadšený arciděkan v Nových Zámcích Antonín **Bernolák**), a později i evangelíci následovali jejich příkladu. Duší druhého odtrhnutí byl Ludevít **Štúr**. Ovšem z části jim to prospělo, ale z ohromné většiny utrpěli tímto separatismem velikou pohromu. Mnozí Slováci s trpkostí to dnes uznávají. Literatura slovácká je nečetná, jelikož spisy nejdou na odbyt — a tak do Slovácka čím dál, tím více bije nenasytné moře Maďarstva. A chudý, malý nárůdek slovácký, jenom asi 2,019.650 příslušníků čítající, vzdoruje sice, ale těžce, velice těžce — — —

Poesie.

František Lad. **Čelakovský**. Narodil se 7. března 1799 ve Strakonicích v Čechách z rodiny chudé. Studia konal nejdříve v Písku, pak v Praze a Budějovicích; poněvadž z Budějovic byl vyloučen pro čtení Husovy „Postilly“, odebral se do Lince. R. 1834 byl ustanoven redaktorem „Pražských novin“, které byly listem úředním, ale pro nepatrnou narážku na ruského cara byl již r. 1835 svého místa zbaven, pak se stal po delším čase krušného života bibliothekářem kníž. Kinského, od r. 1842—1849 byl universitním professorem slovanských jazyků ve Vratislavi, potom se vrátil do Prahy, kdež 5. srpna 1852 zemřel.

Čelakovský jest zakladatelem národní školy básnické. Bedlivé zkoumání lidových památek slovanských vedlo jej k vydání dvou knih: „Ohlasu písní ruských“ (1828) a „Ohlasu písní českých“ (1839), jež spolu s Kollárovou „Slávy dcerou“ jsou úhelnými kameny novočeské poesie. Čelakovský spojoval v sobě nadání poety s bystrostí jazykozpytce, a na obou „Ohlasech“ nejlépe viděti všecky skvělé stránky bohatého jeho talentu. Poněvadž Čelakovský připravoval se k vydání „Ohlasů“ třemi svazky „Slovanských písní národních“, které sebral a přeložil ze všech jazyků slovanských, bylo podezření, že „Ohlas písní ruských“ jest pouze překladem lidových ruských písní. Ovšem ukázala se tato domněnka velice mylnou, ačkoliv „Ohlasy“, zvláště ruský, jsou tak mistrnými kopiemi lidové poesie, že potřebí oka znalcova, by se poznalo nápodobení od originálu. Bohatýrské epické zpěvy v „Ohl. písní ruských“ živě znázorňují povahu ruské duše, kdežto ponejvíce veselý, bezstarostný tón písní českých jest pravým zrcadlem českého člověka.[7])

Kromě „Ohlasů“ vydal Čelakovský „Růži stolistou“ (1840), sbírku 100 básní z polovice milostných (opěvoval v nich milenku a později manželku svou Marii roz. Ventovou) a z polovice vlasteneckých. Erotické jeho básně upadly již po většině v zapomenutí, ale mravokárné a vlastenecké básně druhé polovice dosud neztratily své ceny.[8])

Jako přípravou k básnické jeho činnosti byla sbírka „Smíšené básně“ (1822). Jiné jeho vydané práce (vědecké) jsou: „Mudrosloví národa slovanského“ (1852), „Čtení o srovnávací mluvnici slovanské“ (1853), „Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národů slovanských“ (1877) a j. menší. Své spisy

---

[7]) „Ohlasy“ vyšly potom několikrát, v Sebraných jeho spisech z r. 1847, i z r. 1871—1880 v Kobrově „Nár. bibliotéce.“ Samostatně vyšly v Kobrově „Ústř. knihovně“ a posledně v Ottově „Světové knihovně“ jako jubilejní vydání k jeho 100letým narozeninám. (7. vyd.)

[8]) Totéž platí o „Růži stolisté“ a ostatních jeho spisech, že byly vydávány v „Sebraných spisech.“ Samostatně vyšly: „Růže st.“ v „Ústř. knih.“ (4. vyd.) a u téhož nakladatele 5. vyd. kritické, tamtéž vyšly pak „Slovanské národní písně a zpěvy litevské“, „Povídky a pohádky slovanské“ a „Básně, epigrammy a selanky“ samostatně mimo jeho „Sebr. spisů“ již vytknutých předem.

básnické vydal Čelakovský 1847 pod názvem „Spisů básnických knihy šestery.“

Čelakovský jest v pravdě náš národní básník, básník český a zároveň i všeslovanský. On první ukázal k bohatému zřídlu poesie, jež se skrývá v duši lidu. Jest básníkem rozumu, nikoliv však citu: básnil hlavou a ne srdcem a z té příčiny jest „Růže stolistá“ slabší „Ohlasů“.[9])

Menší důležitosti jsou jeho překlady z Waltera Scotta, Herdera, Göthea a sv. Augustina, ač i v nich možno poznati mistra.

František **Doucha**, domácí kaplan v různých šlechtických rodinách, (* 31. srpna 1810 v Praze, † 3. listopadu 1884 tamtéž). Doucha jest vzor skromného a tichého buditele. Větší význam nežli hluboké básně reflexivné, v různých časopisech roztroušené, a horlivá jeho práce spisovatelská pro mládež má jeho průkopnictví cizím formám do naší poesie. Do češtiny uváděl cizokrajné formy: terciny, sestiny, decimy, sonety, siciliany, rondeau, ghazely a j. Pilně také překládal, hlavně ze Shakespeara (9 prací), Kleista, Huga, Byrona, Thomsona, Dantea, Tegnéra, Mickiewicze, Puškina, Camoensa a j. (Doucha znal 14 řečí.) Nemenší zásluhy má o literaturu pro mládež. Vida, že obor ten téměř úplně leží ladem, jal se jej vzdělávati a vydal asi 100 knih pro mládež („Bodláčky“, „Dvě dítky“, „Poupátka“, „Na pravo — na levo“, „Zelený hájek“ a mn. j.). Nehlučné, ale za to vydatné působení Douchovo (jako důkaz jeho píle dlužno uvésti jeho spolupracovnictví při díle „Knihopisný slovník od r. 1774—1863“) jest dosud nepochopeno a neoceněno.

* Karel Jaromír **Erben**, archivář a později ředitel pomocných úřadů obce pražské, (* 7. listop. 1811 v Miletíně, † 21. listop. 1870 v Praze). Nejzvučnějšího jména dobyl si sbírkou ballad „Kytice z pověstí národních““, v níž z prvků pohádek a pověstí lidových vykřesal zářné perly básnické. Ačkoliv „Kytice“ není obsáhlá (čítá i s 4 překlady pouze 37 básní), přece jí dobyl si Erben předního místa na českém

---

[9]) Životopisy F. L. Čelakovského vydali: J. J. Hanuš (1855), J. Malý, František Bílý a Václav Řezníček. Korrespondence jeho s Vinařickým, Kamarýtem a Chmelenským byla vydána r. 1869, s druhou jeho manželkou Bohuslavou Rajskou roku 1872.

Parnassu. Knížka ta jest bez odporu jedna z nejpopulárnějších českých knih básnických, básně její nesčíslně byly a jsou citovány a deklamovány. Ballady, jež později byly pojaty v „Kytici“, pocházejí z let 1838—1845, ale Erben souborně je vydal teprve r. 1853.[10])

Jako Čelakovský, tak i Erben připravoval se k vydání „Kytice“ četnými studiemi lidových pověstí slovanských. Samostatně v té příčině vydal „Písně národní v Čechách“ a „Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských.“ Veliké jsou též jeho zásluhy o souborné vydání spisů Tómy ze Štítného a M. J. Husa.

Vincenc **Furch,** rada při ústř. účtárně ve Vídni, (* 7. srpna 1817 v Krasonicích u Telče na Mor., † 5. ledna 1864 ve Vídni). Byl velice slaven za své básně, které ovšem v nynější době již mnoho ztratily na ceně: „Akkordy“, „Písně a ballady z války uherské“, „Polské dumky“, „Barvy a zvuky“ a j. Jest též autorem dramatu „Poslední boje Slovanů baltických.“[11])

František **Hajniš,** poštovní rada, (* 31. března 1815 ve Vamberce, † 27. prosince 1885 v Praze) nabyl jména humoristickými sbírkami: „Trnky“, „Kopřivy“ a „Krotké zňělky.“ S Rubešem a Filípkem vydával velice rozšířený humoristický časopis „Paleček.“

Matěj **Havelka,** rada vrchního zemského soudu v Praze, (* 5. května 1808 v Žitetíně u Jičína, † 19. ledna 1892 v Praze). Struna vlastenecká silně zvučí v jeho básních „Písně milostné“ a „Vojenské písně.“

Karel **Havlíček Borovský,** nejpřednější český žurnalista, (* 31. října 1821 v Borové u Něm. Brodu, † 29. července

---

[10]) „Kytice“ Erbenova jest jednou z nejčtenějších a nejvíce vydávaných knih. Do nynějška vyšlo již 11 vydání skvostné této knihy. Z těchto vydání jsou důležitější: 2. vyd. 1861 rozmnožené o jednu balladu (Lilie) a 17 písní lyrických, 3. pohrobní vyd. 1871, 7. vydání skvostně illustrované s kritickým rozborem Jar. Vrchlického 1891, 8. vyd. rovněž nádherné nákladem Al. Hynka 1893, 9. vyd. s úvodem Ladisl. Quisa ve „Světové knih.“ r. 1900, 10. vyd. pro mládež 1900. O životě a působení Erbenově psali zejména: Vincenc Brandl v Brně 1887), Václav Zelený, Jar. Vlček, Ferd. Schulz, J. Vrchlický a j.

[11]) Furchovy „Básně“ vyšly poznovu v Kobrově „Nár. bibl.“ sv. 25. Týž nakladatel vydal též poznovu téměř všecky jeho spisy samostatně.

1856 v Praze), s počátku vychovatel u prof. Ševyreva v Moskvě, pak redaktor „Pražských novin“, „České včely“ a posléze v r. 1848 „Národních novin“, v nichž hájil zásady Frant. Palackého; později i poslancem byl zvolen. Ale brzy „Nár. noviny“ byly potlačeny, a Havlíček vydával pak humoristický list „Šotek“ a v Kutné Hoře „Slovana“, jímž pokračoval ve práci „Nár. nov.“ započaté. Byl několikrát stíhán a poněvadž absolutismu Bachovu nezdál se býti dosti klidným a passivním občanem, byl 16. prosince 1851 za nejprudší zimy v noci tajně vyvezen do Brixenu v Tyrolsku do vyhnanství. Trpký jeho osud sdílela s ním choť jeho Julie s dcerou Zdeňkou od května 1852 do podzimu 1854. Musila se však vrátit zpět, jelikož jí zdraví nesloužilo a brzy skonala. Havlíček všecek zdrcen a nemocen vrátil se r. 1855 z Brixenu, ale brzy zemřel.

Havlíček je tvůrcem satyry literární a politické. Ostré a bezohledné byly útoky žhavého jeho vtipu. Vše, co zhnilého ve státu, církvi a společnosti mrskal kopřivami svých epigramů a písní v tónu lidové písně. Pozornost na sebe upoutal ráznou kritikou Tylova „Posledního Čecha“ a pěknými cestopisnými črtami „Obrazy z Rus.“ Jiné jeho práce jsou: „Kutnohorské epištoly“, jízlivé přímo úsměšky z různých nepořádků vyšší hierarchie, „Duch Národních novin“, obsahující úvodníky z „Nár. novin“, „Křest sv. Vladimíra“, nejsmělejší a nejostřejší kritika, jaká kdy byla napsána na církev a stát, zabíhající namnoze až do vulgárnosti, „Tyrolské elegie“, v nichž Havlíček ve formě nár. písně tropí si úsměšky ze svého brixenského vězení a cesty z Něm. Brodu do Brixenu, „Král Lávra“, sršící humorem, „Básně a epigrammy“ a j. Většina jeho prací se otiskuje teprve v nejnovější době, jelikož dříve censura jich nepropustila. Havlíček také překládal z Voltaira („Některé pověsti“) a z Gogola („Nos“, „Plášť“ a „Mrtvé duše“) [12].

---

[12]) Spisy Havlíčkovy vydány byly r. 1870 nákladem „Svatoboru“ péčí Václava Zeleného, vyšel však pouze 1 díl, r. 1882—85 vyšly „Vybrané spisy Karla Havlíčka Bor.“ v Kutné Hoře péčí Karla Tůmy, „Básnické spisy“ z rukopisů vyšly u F. Šimáčka uspořádáním Ladislava Quisa r. 1898, ostatní jeho drobné spisy vyšly častěji, tak na př. překlady z Voltairea 2. vyd. 1897, „Mrtvé duše“ Gogolovy 1894, „Nos, Plášť a j.“ téhož 1892—3, „Obrazy z Rus“ a jiné menší spisy vyd. Neubert, „Obr. z Rus“ nejnověji ve Sv. knih. 1904, „Tyrolské elegie“

* Jan **z Hvězdy** (Jan Jindřich Marek), farář v Kralovicích u Plzně (* 4. listopadu 1803 v Liblíně, † 3. listopadu 1853 v Kralovicích). Vydal sbírku básní, v nichž většinou opěvuje reky z české historie. Více však proslavil se v prose.

* Josef Krasoslav **Chmelenský**, dvorský místosudí v Praze, (* 7. srpna 1800 v Bavorové, † 2. ledna 1839). Básně jeho, na svou dobu pozoruhodné, vyznačují se více zpěvností nežli opravdivou cenou. Mnohé z jeho písní znárodněly („Nad Berounkou pod Tetínem"). Sepsal dramatickou báseň „Láska Čechova" a pro Františka Škroupa operní libretta „Dráteník" a „Oldřich a Božena" kromě přečetných básní, drobných divadelních referátů a právnických úvah. Býval nazýván čestným epithetem „pěvec panenský".[13])

* Boleslav **Jablonský** (pravým jménem Karel Eugen Tupý), probošt praemonstrátek ve Zwierzyńci u Krakova, (* 14. ledna 1813 v Kardašově Řečici, † 27. února 1881 ve Zwierzyńci). Vydal pouze jedinou knihu „Básně" (1841), kterouž si získal značnou oblíbenost a zvučné jméno. Považován byl za nejlepšího didaktického básníka, avšak doba nová již ho necení tak vysoko. Při přísnější kritice jeví se mnohé jeho básně nechutnou veršovanou prosou. Kniha jeho jest rozdělena ve více oddílů: největší část celé knihy vyplňuje kollekce 110 namnoze suchopárných básniček didaktických „Salomon" čili „Moudrost otcovská", jak v 2. vyd. byla nazvána, pak erotické „Písně milosti", které jsou snad poměrně nejlepší a jiné menší básně, na př. známý „Pozdrav do vlasti", „Tři doby v zemi české" a j.[14])

Josef Jaroslav **Kalina**, spisovatel, (* 9. listopadu 1816 v Boru [Hajdě] v Čechách, † 22. června 1847 v Praze). Z malého jeho literárního odkazu jest nejznámější ballada „Kšaft",

---

vyd. Horálek, Šolc a Šimáček s Alešovými illustr., „Křest sv. Vladimíra" Neubert, Šolc a j. — Životopisy napsali: Václav Zelený v „Osvětě" 1872—73 (nedokonč.), Karel Tůma 1890, Dr. Václav Řezníček 1897 a Dr. Tom. G. Masaryk 1897.

[13]) Chmelenského „Vybr. spisy" vyšly v Nár. bibl. sv. 5.

[14]) Básně B. Jablonského vyšly r. 1893 u Jarosl. Pospíšila již v 8. vyd. Životopisy Jablonského napsali Coel. Frič 1882 a Alois Mattuška 1886.

kde zřetelně viděti, jak jeho přilnutí ke vzorům ballady lidové úzce hraničilo s kostrbatostí a neúhlednou vulgárností.[15])

Josef Vlastimil **Kamarýt**, farář v Klokotech u Tábora, (* 31. ledna 1797 ve Velešíně u Č. Krumlova, † 19. března 1833 v Táboře). Na vybídnutí důvěrného svého přítele Čelakovského vydal „Smíšené básně“ (1822) s nepříliš velkým zdarem. Cennější jest jeho sbírka „České národní písně duchovní“.[16])

Siegfried **Kapper,** doktor lékařství, (* 21. března 1821 na Smíchově, † 7. června 1879 v Pise v Italii). Pocházel z rodičů židovských a byl jeden z těch několika málo příslušníků kmene israelitského, kteří působili ku prospěchu našeho národa. Vydal zejména vlastenecké „České listy“ (1846) a „Pohádky přímořské“ (1872). Také mistrně přeložil „Zpěvy lidu srbského“ a napodobil hrdinské zpěvy černohorské ve sbírce „Gusle“. Tiskem nevyšel jeho epos „Lazar“, jenž bývá ceněn ze všech prací nejvýše.[17])

František Matouš **Klácel,** mnich řádu Augustiniánů, z počátku professor brněnského semináře, odkudž však musil odejíti pro své náboženské i národnostní přesvědčení; na to uchýlil se do Ameriky a působil horlivě při založení sekty „svobodomyslných“, (* 7. ledna 1808 v Č. Třebové, † 17. března 1882 v Belle Plaine v severní Americe). Napsal bájku „Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově“ (zvířecí epos podle vzoru staroněmecké básně „Reineke Fuchs“, a dvě drobné sbírky průpovídek „Jahůdky“ a „Zrnka“.

Jan **Kollár**, (* 29. července 1793 v Mošovcích na Slovensku, † 24. ledna 1852 ve Vídni). Předběžná svá studia konal v Břetislavi, pak odešel na universitu do Jeny, kde tenkrát většina evangelických mladíků z Uher studovala. Roku 1819 stal se evangelickým kazatelem v Pešti, v kterémž postavení vytrpěl množství útisků a pronásledování od svých maďarských představených pro svou horlivou činnost slovano-

---

[15]) První vydání básnických spisů Kalinových vyšlo 1852, 2. vyd. v „Nár. bibl.“ 1877.

[16]) Spisy Kamarýtovy s obšírným životopisem vydal Ant. Rybička 1867.

[17]) Epos „Lazar“ měl K. původně napsáno německy, pak je změnil a upravil česky. Zůstal ovšem v rukopise.

filskou. R. 1849 stal se professorem slovanské archeologie na vídeňské universitě a v úřadě tom setrval až do smrti.

Jest mohutným hlasatelem idey o vzájemnosti všeslovanské. Lepší budoucnost všech Slovanů vidí jen ve vřelém přimknutí k sobě a probouzejícímu národu svému ukazuje k jeho bratřím, při čemž plamennými slovy věští slávu a velikost jeho i Slovanstva celého. Hlasatelem myšlenek těch jest velkolepá báseň „Slávy dcera“ (1832), o níž beze všeho nadsazování směle můžeme říci, že vedle obou „Ohlasů“ Čelakovského jest nejlepším plodem prvního období novočeské literatury. Básní tou, která se skládá ze samých znělek, obrací pozornost ke Slovanům, trvajícím i vyhynulým. V mohutném předzpěvu, o němž Vrchlický[18]) praví, že jest „ohnivý, vášnivý a při tom přece s klassickým klidem jako v žulu tesaný“, oplakává mohyly slovanské, hřímá proti odvěkým utiskovatelům a nepřátelům slovanské raçy Němcům a vyčítá jim barbarské vyhubení Slovanů polabských a jiných kmenů slovanských, kteří obývali v nynější říši německé. Báseň rozlétla se rázem po zemích českých i jiných slovanských a způsobila všude ohromný rozruch. Jednotlivým znělkám učeno se nazpaměť, zvláště z oddílů prvních, kde v tak ladný celek pojí se hluboká láska k vlasti s vřelým citem lásky k milence, již byla pozdější básníkova choť Mína (Bedřiška Vilemína) a kterouž pokládal Kollár za potomkyni vyhynulých Slovanů polabských (proto byla také báseň nazvána Slávy = Slovanstva dcera). Celá „Slávy dcera“ rozděluje se v patero oddílů: 1. Sála, 2. Dunaj, 3. Labe, Rén, Vltava, 4. Lethe, 5. Acheron. Poznamenati také sluší, že dva poslední oddíly jsou cenou mnohem slabší nežli prvé tři: překypujíť učeností a nezvyklými novotvary, které mínil Kollár do české poesie zavésti.

Kromě „Slávy dcery“ dlužno si všimnouti také jiných jeho spisů: „Výklady ku „Slávy dceři“, „Popis cest konaných do Italie r. 1841—2“ a několik spisků jazykozpytných, náboženských a archeologických, v nichž však fantasie spisovatelova hraje větší roli nežli věda. Život a kulturní vzdělání starých Slovanů líčí příliš ideálně.[19])

---

[18]) Jaroslava Vrchlického úvod k výboru básní Kollárových v prvém díle „České poesie XIX. věku“. Vydal spolek „Máj“. —

[19]) Spisy Kollárovy vydal J. L. Kober a to „Slávy dceru“ v „Ústř. knih.“, „Výklad čili Přímětky a vysvětlivky ku

Josef Pravoslav **Koubek**, professor jazyka a literatury české i polské na pražské universitě, (* 4. června 1805 v Blatné, † 28. prosince 1854 ve svém rodišti). Patří u nás k básníkům polozapomenutým a dosud tak neoceněným, jakby vskutku patřilo podle jeho zásluh. Napsal elegické „Hroby básníků slovanských“, provanuté hlubokým citem, pak satyrickou nedokončenou báseň „Básníkova cesta do pekel“ a zajímavou idyllu ze „starých zlatých časů“ „Rokoko“. Satyra jeho nemá sice té břitkosti jako Havlíčkova, ale jinak jest přece výtečná. Širší kruhy jeho doby mu neporozuměly a tak upadl v nezasloužené zapomenutí. Přes to však čestně uhájil si svého místa na českém Parnassu.[20])

Beneš Method **Kulda**, kanovník vyšehradský, (* 16. března 1820 v Ivančicích na Moravě, † 6. května 1903 na Vyšehradě). Sepsal několik drobných knížek básniček a deklamovánek, („Mojžíš“, „Sněm ptactva zpěvného“ a j.), které však nedostoupily výše umělecké. Větších zásluh si získal svou činností vlasteneckou a sbíráním národních pohádek.

Jaroslav **Langer**, archivář knížete Kinského a později důchodní v Bohdanči, (* 10. listopadu 1806 v Bohdanči, † 28. dubna 1846 tamtéž). Bohužel záhy vzdal se své činnosti literární, zastrašen byv stíháním policie. Ale pozůstalé jeho práce „Selanky“, „Kopřivy“ a „Bohdanecký rukopis“ svědčí o jeho znamenitém humoristickém a satyrickém talentu. Satyra jeho jest asi téhož druhu jako Koubkova: lehká a v jádru svém usmívavá. S Tomíčkem a Frantou redigoval nějaký čas časopis „Čechoslav“ Zn. v Kremlení.

Karel Hynek **Mácha**, advokátní praktikant, (* 10. listopadu 1810 v Praze na Újezdě, † z nastydnutí 5. listopadu 1836 v Litoměřicích). Nemalý jest význam Máchův v naší poesii. Celé naše básnictví před ním i ještě drahně po něm

---

Slávy dceři“ a „Cestopis první a druhý“. V jubilejním roce Kollárově (1893) hodlal nakladatel Horálek na Král. Vinohradech vydati laciné lidové vydání „Slávy dcery“. (Celá kniha měla státi pouze 44 haléře!) Bohužel podnik se rozbil pro nevšímavost odběratelů a vydán byl pouze 1 arch (32 stran). — Pěkný životopis Kollárův vyšel r. 1893 v „Matici Lidu“ z péra Ferd. Menčíka. Nejnověji vyšla „Slávy dcera“ ve „Světové knihovně“.

[20]) „Sebrané spisy J. P. Koubka“ vyšly ve 4 dílech r. 1857—59 péčí jeho žáka Frant. Lad. Vorlíčka. „Básníkova cesta do pekel“ ve „Svět. knih.“ 1904.

znělo toliko vlastenčením často frázovitým a bezmyšlenkovitým. A Mácha vystoupil jako první reformátor, který nehynoucím svým „Májem“ ukázal na vášnivou poesii, která zvučela tak mohutnými tóny obzvláště v Anglii Byronem a tak skvělého zástupce našla v Mickiewiczovi u Poláků a v Puškinovi a Lermontovi u Rusů. Líčení rozervanosti srdce měla tato nová poesie — byronismus — ve štítu, a Mácha stojí u nás jako první zástupce a průkopník její. Jeho romantická báseň „Máj“, ale ještě více nedokončený „Mnich“ ukazují, jak stál pod vlivem cizího onoho směru. A proto nebyl pochopen a křivě odsouzen i největšími tehdejšími básnickými veličinami, ačkoliv všecky básně jsou prodchnuty hlubokou dumavostí a něžností. Jeho „hluboký v srdci žal“ nebyl vylhaný, neboť Máchovy životní osudy byly vskutku tragické. Měl dosti příčin, aby mohutnými tóny projevil své neštěstí, nebo byl v pravém slova smyslu zdrcen dusivou tíhou zlého osudu. Snad kdyby déle byl žil, stal by se pravým českým Byronem. Prosou napsal román „Cikáni“ a několik drobnějších prací neméně cenných jako „Máj“ a „Mnich“.[21])

Šimon Karel **Macháček**, gymnasijní professor v Jičíně, (* 17. prosince 1799 v Praze, † 2. října 1846 v Jičíně). Sepsal pěknou sbírku „Drobné básně“ (1846), z níž mnohé ballady by zasluhovaly lepšího povšimnutí. Větší však jeho význam tkví v pracích dramatických (viz na př. m.). Také překládal ze Shakespeara, Göthea, Lafontainea, Schillera a klassiků Caesara, Cicerona, Horáce a j.

Václav Bolemír **Nebeský**, sekretář Č. Musea a Č. Matice, (* 18. srpna 1818 v Novém Dvoře, † 17. srpna 1882). Dnes jest již skoro úplně zapomenut a jeho básním věnuje se příliš skrovná pozornost, avšak děje se tak neprávem. Jeho básně, obzvláště krásná lyricko-epická báseň „Protichůdci“, jež jest zajímavým zpracováním známé pověsti o Ahasverovi, vy-

---

[21]) Souborné spisy Máchovy vyšly r. 1862 ve 2. vyd., básně samostatně r. 1898 ve „Světové knihovně“, „Máj“ vyšel nesčetněkrát, tak r. 1860, 1873, 1881, 1886, 1891 atd. „Cikáni“ v Kobrově „Ústřední knihovně“ a Ottově „Světové knihovně“. Nejnověji vyšel „Křivoklát“ a ostatní menší práce r. 1904. — Nejlepší ocenění práce Máchovy podal Jakub Arbes r. 1886. O byronismu českém pojednává spis prof. Mariana Zdziechovského „Karel Hynek Mácha a bajronizmus czeski“, přeložil prof. Jan Voborník 1896. Spis ten sympatisuje sice s Máchou, ale látku docela nevyčerpává.

nikají pravým básnickým nadáním, hlubokým citem a vřelým oduševněním — a přece jej dnes kryje téměř zcela hrob zapomnění. Drobné básně lyrické vyšly teprve po jeho smrti v „Poetických besedách“ (1886).[22])

Václav Jaromír **Picek,** okresní soudce ve Zbraslavi a Nových Benátkách, (* 13. listopadu 1812 v Újezdě u Turnova, † 26. listopadu 1869 v Nov. Benátkách). Vydal „Básně“ (1843), „Písně“ (I. 1847, II. 1852, III. 1856, 2. vyd. 1859), činohru „Vilém Rožmberk“ (1840) a „Písně české s nápěvy“ (1861). Básně jeho vyznačují se sice zpěvností a lehkostí výrazu i formy, ale jinak jsou citově mělké, bez hloubky opravdové poesie, většinou pouze sentimentálně nasládlé.

Marie **Pichlová (Čacká),** roz. Svobodova, choť Dra Jos. Boj. Pichla, (* 9. března 1811 v Praze, † 18. března 1883 tamtéž). Vydala zpěvné „Písně“ ve slohu národních písní, rovněž bez hlubšího základu citového, které byly často komponovány.

Milota Zdirad **Polák,** professor češtiny na vojenské akademii ve Víd. Nov. Městě a později generál-major na odpočinku, (* 14. února 1788 v Zásmukách, † 31. března 1856 ve Víd. Nov. Městě). Vydal lyricko-popisnou báseň „Vznešenost přírody“ (1819), na svou dobu sice dosti pozoruhodnou, avšak v době nynější již méně cennou. Hemžíť se báseň ta novými slovy bez vkusu a nechutně utvořenými; mnohá místa jsou pouhou veršovanou prosou. Najdeme tam i několik pěkných líčení, avšak celkový dojem silně jest rušen nejasností a spletitostí. Za to důležitější jest pěkný jeho cestopis „Cesta do Italie.“ Některé jeho básně („Milek“, „Vznešenost hudby“) ani na veřejnost nepřišly. Ke konci svého života se poněmčil — věru smutný to úkaz jednoho z předních vlastenců českých doby předbřeznové!

Václav **Ráb,** spisovatel, (* 1807 v Benátkách n. Jiz., † 19. prosince 1838). Vydal pěkné „Smíšené básně“, avšak dnes také již nezaslouženě zapadl.

František Jaromír **Rubeš,** soudní adjunkt ve Skutči, (* 19. ledna 1814 v Čížkově, † 10. srpna 1852 ve Skutči). První český humorista, který dovedl vyloudit úsměv za dob nepříliš veselých a šťastných. Poesie jeho usmívá se nehlučným, ale za to

---

[22]) Obšírný jeho životopis vydal Dr. Josef Hanuš 1897.

srdečným a v pravdě českým vtipem, takže stal se záhy oblíbeným autorem po celých Čechách. Vydal zejména známé „Deklamovánky a písně“, které byly, jsou a dlouho ještě budou na repertoiru různých zábav besedních. Vydal také množství humoristických povídek a novell, o čemž na přísl. místě jest zmínka. S Hajnišem a Filípkem vydával humoristický list „Paleček.“ [23]) O otrávu za novellou

František **Sušil**, professor theologie v semináři brněnském, (* 14. června 1804 v Novém Rousinově na Mor., † 31. května 1868 v Bystřici pod Host). Kromě horlivé činnosti vlastenecké, již dovedl účinně a harmonicky spojiti s povinnostmi náboženskými, psal také básně a vydal knihy: „Růže a trní“, „Básně“, „Zpěvy a hněvy“ a „Smíšené básně.“ Ovšem neklademe největší důležitost jeho v obor básnický, neboť scházela mu pravá nálada básnická a procítění, ačkoliv vládl technikou vskutku mistrnou. Ve svých sbírkách posledních upadal často v jakýsi druh rhetoriky a s obzvláštní zálibou tvořil nová slova, čímž se stával většině čtenářstva namnoze nesrozumitelným a tudíž — neoblíbeným.[24]) Větší důležitosti jest jeho „Krátká prosódie česká“, jež vyšla ve 3 vydáních, avšak největších zásluh získal si velikou sbírkou „Moravské národní písně s nápěvy“, kam uložil stkvělé poklady lidové moravské poesie. Přes 40 let chodil po Moravě od dědinky k dědince a neúnavně pátral po písních národních, a ještě podnes tu i tam mnozí starci pamatují na záslužnou jeho činnost. Kromě toho přeložil Josefa Flavia „Válku židovskou“, básně P. Ovidia Nasona, hymny církevní a j., ale nejhlavnějším jeho dílem je překlad z řečtiny Písma sv., jímž si zjednal pověst nejpřednějšího učence theologického. Ale i jeho paedagogická činnost zasluhuje povšimnutí. Vychoval našemu národu řadu kněží vlasteneckých slovem i příkladem na semináři v Brně.

---

[23]) Sebrané jeho spisy vyšly: poprvé 1861 v „Nár. bibl.“, podruhé nákladem Al. Hynka 1883. Jednotlivé práce byly otiskovány několikráte, tak zejména vydal lit. spolek „Máj“ ve sbírce „Naše klenoty“, výbor z jeho poesie i prosy s úvodem Frant. Sekaniny.

[24]) Pěkný životopis Sušilův podal Dr. Matěj Procházka (1870) a Dr. Pavel Vychodil (1896).

Karel Sudimír **Šnajdr,** soudce ve Smidarech, (* 14. prosince 1766 v Hradci Král., † 17. května 1835). Z jeho básní, které vydal r. 1823 pod titulem „Okus v básnictví českém“, jest nejlepší známá ballada „Jan za chrta dán“. Ačkoliv ve svém životě vytrpěl mnoho neštěstí, přece ve všech skoro jeho spisech vidíme čistý a svěží humor.[25])

Václav **Štulc,** probošt vyšehradské kapituly, (* 20. prosince 1814 na Kladně, † 9. srpna 1887 na Vyšehradě). Vydal veršem: „Padesáte bájek“, první illustrovanou to knihu českou pro mládež, pak „Pomněnky na cestách života“ (1845), „Perly nebeské“ (1865), hluboké zpěvy politické „České dumy“ (1867), „Harfa sionská“ (1874) a j. Básně jeho jsou místy („Perly nebeské“) pouhý ohlas biblických příběhů, jinde mají tón příliš kazatelský, ale přece na svou dobu jsou pororuhodné: forma je dosti vybroušena a správna. Nejlepší jsou snad jeho hluboké žalozpěvy podle vzorů hebrejských žalmů „Harfa sionská“. Vydával též známé populární kalendáře s malým zdarem, neboť kalendáře ty staly se terčem nejprudších a nejjizlivějších úsměšků Havlíčkových, ale hlavně Nerudových.[26])

František Jaroslav **Vacek-Kamenický,** děkan v Blovicích, (* 24. ledna 1806 v Kamenici nad Lipou, † 23. března 1869 v Blovicích). Jeden z nejhorlivějších vlastenců. Vydal zdařilé „Písně v národním duchu českém“, z kterých mnohé skutečně znárodněly, epické básně „Svatý Václav“ (1844) a „Lilie a růže“ (1846) menší ceny. Všecek výnos ze sbírky epických básní „Besední kytice“ (1862) věnoval Zdeňce, sirotku K. Havlíčka Borovského. Přeložil také několik znělek Petrarkových.

Karel Drahotín Maria baron **Villani,** majitel statků, (* 23. ledna 1818 v Sušici, † 24. března 1883 na zámku střížkovském). Vojenské jeho písně, obsažené v knihách „Lyra a meč“ a „Vojenské písně a deklamace“, provanuty jsou rázným vědomím národním.

Karel Alois **Vinařický,** kanovník vyšehradské kapituly, (* 24. ledna 1803 ve Slaném, † 3. února 1869 v Praze). Vydal

---

[25]) Karla S. Šnajdra „Básně“ vyšly rovněž v Kobrově „Národní bibliotéce“ sv. 2.

[26]) Sebrané spisy básnické V. Štulce vyšly též v „Nár. bibl.“ ve 2 svazcích. — Životopis vydal Dr. A. Krecar.

epickou báseň „Sněmy zvířat“ (1841), v níž plnou měrou projevil své konservativní smýšlení, pak „Varyto a lyru“, spíše hříčku nežli básně opravdové, protože v nich snažil se dokázati, že jazyk náš jest zrovna tak ohebný, jako kterýkoliv jazyk jiný. Ve sbírce „Varyto a lyra“ podal řadu básniček, v nichž nikde dvě souhlásky pospolu se nesetkávají. Dále vydal „Vlasť“, „Kytka básniček“ a j. Svůj talent překladatelský osvědčil v četných překladech; důležitější jsou: překlad Vergilia Marona „Aeneidy“, spisů Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a Horáce. K vůli úplnosti buď doznamenáno, že napsal divadelní kus „Jan Slepý“.[27])

Jan Erazim **Vocel,** professor archeologie a dějin umění na universitě pražské, (* 23. srpna 1802 na Horách Kutných, † 19. září 1871 v Praze). Napsal „Přemyslovci“ (1838), „Meč a kalich“ (1843), „Labyrinth Slávy“ (1846). Prvé dvě jsou veršované kroniky s vlasteneckou tendencí, za své doby sice velice chválené, ale se stanoviska kritického zkoumání méně cenné. Pozoruhodná jest pouze „Labyrint Slávy“. Vocel chtěl v ní vybudovati postavu českého Fausta, síly mu však k dílu tomu nestačily. Kromě toho sepsal několik novell („Hlatipisec“, „Poslední Orebita“ a j.) a řadu rozprav historických, archeologických a literárních.[28])

Vincenc **Zahradník,** farář, (* 29. prosince 1790 v Ml. Boleslavi, † 29. srpna 1836 v Křešicích. Přední český bájkář. V ohledu tom vykonal kus poctivé práce vydáním svazku důmyslných bájek.

Kromě těchto uvedených veršovali ovšem přemnozí jiní, jako: Josef **Berger,** Václav **Filípek,** Samuel **Godra** („Původní mravní bájky“), Josef **Chmela** („Bájky pro dítky“), Božena **Němcová** (v mladších letech napsala mnohé krásné básně do časopisů), Bedřich **Peška,** Frant. Břetislav **Trojan** a j., jichž práce většinou jsou roztroušeny v časopisech. —

---

[27]) Sebrané spisy K. Al. Vinařického vyšly v Kobrově „Nár. bibl.“ ve 2. sv.; první: Drobné básně, druhý: Varyto a lyra. — Jana Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané. — Jan Slepý.

[28]) „Spisy J. E. Vocela“ vyšly v „Nár. Bibl.“ ve 2 svaz.; první „Meč a kalich“, druhý „Přemyslovci“. — „Lab. Slávy“ byl naposled vydán v Ottově „Svět. knihovně“ r. 1898, snad více pro zajímavost nežli skutečnou cenu.

Prosa románová.

Novočeská prosa utěšeně se vyvinula ze švabachových, kratochvilných knížek na povídky a romány, které snesou přísnější měřítko. U spisů Krameriových a všech jeho pomocníků kdež pak můžeme mluviti o nějakém vkusu, o opravdovém uměleckém posvěcení! Spisy první generace buditelské připravovala se jenom půda pro generace příští, podněcoval se toliko u lidu zájem pro čtení, po případě vzdělával se i jazyk, ale nic více. Za to snažili se románopisci a povídkáři období tohoto aspoň z části vyhověti požadavkům uměleckým, pokud by to ovšem nevadilo vyspělosti čtenářstva.

Vzdělávána byla nejvíce povídka historická a vesnická. Z prvního oddílu povšimnouti si musíme ohnivých prací Chocholouškových, jakož i spisů Tylových, Klicperových a Jana z Hvězdy, z druhého oboru máme Pravdu a Ehrenbergera.

V době 1817—1848 jsou nejlepší čeští prosaisté:

Josef **Ehrenberger**, kanovník na Vyšehradě a biskupský notář, (* 22. července 1815 v Korouhvi u Poličky, † 7. února 1882 v Praze). Záslužná jeho činnost buditelská zasluhuje plného uznání. Byl také činným literárně, napsal množství lidových povídek („Kovář a mečíř“, „Bratr Renát“, „Lhota dvořácká Lhotou žebráckou“, „Čermákova rodina“ (1876), „Synkové na lehčím chlebě“, „Boj a vítězství pravdy Boží v Čechách“ (1872), „Tři králové z Bukoviny“) a mn. j. Schází mu však prostota, jaké jest třeba ku lidové povídce vesnické a již se hlavně vyznamenává Pravda a Němcová, takže jeho povídky nejsou ani umělé ani v pravdě lidové, ale přes to všecko staly se velice populárními, o čemž svědčí fakt, že Sebrané jeho spisy vycházely před časem již v druhém vydání (1. vyd. 1874). Pro mládež napsal pěknou povídku „Ostruha krále Jana“[29]) mimo četné jiné.

Jan **Formánek Činoveský**, ředitel měšťanské školy, (* 12. října 1809 v Klatovech, † 11. dubna 1878 v Táboře). Kromě různých učebnic vydal historické povídky: „Ctiboj z Dolan“, „Smířená vina“, „Bitva u Nýrska“, „Vystěhovalci v Americe“ a j.

---

[29]) „Ostruha krále Jana“ byla přeložena do lužické srbštiny.

Prokop **Chocholoušek**, spisovatel, (* 18. února 1819 v Sedlci u Tábora, † 5. července 1864 v Nadějkově u Selčan). Nejplodnější spisovatel ze starší generace. Čestného místa v české literatuře dobyl si hlavně svými povídkami historickými a ze života jihoslovanů. Nejhlavnější jeho povídky a romány jsou: sbírka povídek o Jihoslovanech „Jih“ (3 svazky 1862—3), „Templáři v Čechách“ (1870), „Vanda“ (1870), „Travič“ (1870), „Dcera Otakarova“ (1870), „Dvě královny“ (1855), „Cola di Rienzi“ (1856), „Soběslav“ „Hrad“, „Přivitan“, „Dogareska“, „Jan Pancíř“, „Dimitrij“, „Námluvy Oldřichovy“, „Palceřík“ a jiné. Spisy jeho vyznačují se plastičností, lehkým slohem a živým koloritem, takže právem se počítá za nejpřednějšího historického spisovatele doby starší. Pečlivé studium historické zřetelně viděti na všech jeho pracích.[30])

Jan **z Hvězdy** (Jan Jindřich **Marek**), farář v Kralovicích, (* 4 listopadu 1803 v Liblíně, † 3. listopadu 1853 v Kralovicích). Rovněž nadaný spisovatel, který mnohem více se proslavil povídkami („Jarohněv z Hrádku“, „Mastičkář“, „Známosti z průjezdu“, „Harfenice“, „Konvalinky“ a j.), nežli drobnými verši. Výtečný v povídce a románu historickém [31])

Václav Kliment **Klicpera,** ředitel gymnasia staroměstského, (* 23. listopadu 1792 v Chlumci n. Cidl., † 15. září 1859 v Praze). Klicpera první počal psáti historické povídky a romány, založené na studiu doby a poměrů. Práce jeho proto podstatně se liší od pokusů doby buditelské. Nejznamenitější jeho povídky a romány jsou: „Věnceslava“, „Točník“ (1828, 2. vyd. 1863), „Vítek Vítkovič“, „První mlýn v Praze“ (1848), „Král Jan Slepý“ (1858), „Karel IV. před Frankenšteinem“, „Tajný pověrec“, „Příchod Karla IV. do Čech“, „Sv. Ivan“, „Pindar a Korinna“ a j. Větší jeho význam leží však v divadlu, kde byl prvním průkopníkem.[32])

---

[30]) „Sebrané spisy“ Chocholouškovy vyšly nákladem I. L. Kobra. Nejnověji vyšly též v „Čítárně českého lidu“ nákladem Bursíka & Kohouta.

[31]) „Spisy“ J. z Hvězdy vyšly v Kobrově „Nár. bibl.“

[32]) Povídky (i divadla) Klicperovy vyšly znovu nákladem I. L. Kobra. Nejnověji vyšly povídky též v „Čítárně českého lidu“ nákladem Bursíka & Kohouta.

Josef Jaroslav **Křičenský,** městský důchodní, (* 1812 v Holicích, † 16. dubna 1886 v Novém Bydžově). Napsal několik pěkných povídek pro lid: „Láska a hřích“, „Kamarádi“, „Statkář a jeho láska“, „Pravda ve lži“, „Lichvář a pokoutník“, „Zmatkové života“ a j.

František **Nečásek,** berní úředník, (* 20. srpna 1811 ve Vysoké nad Jizerou, kde i † 1889). Pilný povídkář. Vydal řadu prací: „Tři habry“, „Milena“, „Jitroci“, „Sňatek na smrtelném loži“ a j., k nimž látku bral ze života vesnického. Spisy jeho byly oblíbenou četbou populární, ale k výši umělecké se nevyšvihl.

✱ František **Pravda** (vlastním jménem Vojtěch Hlinka), bývalý vychovatel a zámecký kaplan hraběte Desfoursa, žije od r. 1847 ve Hrádku u Sušice, (* 17. dubna 1817 v Nekrasíně u Jindřichova Hradce). Lidový povídkář — toť jeho charakteristika. Svými spisy vychovával nesčetné řady mladých i starých, neboť málokterý spisovatel dovedl tak prostě, ale při tom i tak plasticky živě a poutavě vyprávěti jako Pravda. Ve svých „Povídkách z kraje“ přímo fotografoval vesnický lid, jeho světlé i stinné stránky. Jest sice pravda, že v posledních svých pracích upadl snad až příliš do vleku kazatelské jakési rozvláčnosti a rhetoričnosti, ale přes to jest snad nejoblíbenější, nejčtenější a nejrozšířenější autor lidový. Všecky jeho povídky pro lid (jmenujeme z nich některé: „Svědomí“, „Kam vede paráda“, „Učitel ze staré školy“, „Češi ve Vídni“, „Odrodilec“, „Z denníku Pavlíny“, „Bohatý Konečný a chudý Novotný“ a j.) sebrány jsou ve 12tisvazkové „Sebrané povídky pro lid“. Ve sbírce té nejsou však zahrnuty všecky jeho spisy; napsal ještě „Štěpánův Vít učí se na kněze“, „Matka študentů“, „Vávra kuřák“, „První čamara u nás“ a j., které sebrány byly ve 4svazkové „Sebrané spisy Františka Pravdy“. — Mistrem jest v divadelních hrách pro mládež. Všecky jeho hry („Král liliputánský“, „Štědrý den“, „Slepá babička“, „Učitel ve francouzském zajetí“ a j.) vynikají pěknou myšlenkou a obratným scénováním; avšak jednu chybu mají, totiž že uvádí v nich na jeviště přílišné množství osob, ponejvíce dětských, takže se celý děj a řeči vzájemně pletou. Kromě toho napsal několik povídek pro mládež („František pometlář a bratr jeho Petřík“,

„Bohatá Julie a Eva, chudá pasačka“, „Mladá trpitelka“ a j. v.).[33])

František Jaromír **Rubeš** (více viz svrchu), kromě „Deklamovánek a písní“ vydal tyto humoristické povídky a novelly: „Pan Trouba čili Když chybí učený, chybí hodně“, „Ostří hoši“, „Lehce nabyl, lehce pozbyl“, „Pan amanuensis na venku čili Putování za novellou“, „Harfenice“, „Dlouhá předmluva ku krátké povídce“, „Veselá předmluva ku smutné povídce“ a j., které shrnul ve sbírku „Povídky, pověsti a obrazy ze života“. Rubeš jest náš nejlepší humorista a jeho spisy neztratí cenu svou ani po letech.[34])

Josef Kajetán **Tyl,** zprvu redaktor a spisovatel v Praze, pak režisér divadelní společnosti Zöllnerovy (* 4. února 1808 v Kutné Hoře. † 11. července 1856 v Plzni). Typ ideálního vlastence, jehož při vší klopotě a bídě hřála toliko síla povinnosti, jemuž jasnou září svítil toliko jeden cíl: vlast. A Tyl v té bídě, s níž musil bojovati den ode dne, v tom úmorném a klopotném boji o skývu chleba přímo krví srdce svého psal četné povídky a romány, prohřáté horoucí láskou k rodné zemi a lidu ji obývajícímu. O jeho divadlech nebudeme nyní šířiti slov, všimneme si toliko jeho povídek. Je jich množství skoro nesčetné, a ve všech různými způsoby a varianty opěvoval jediný předmět: vlast. Z těchto povídek slušno uvésti aspoň jména nejdůležitějších: „Dekrét Kutnohorský“, „Prkoš Bílinský“, „Rozina Ruthardova,“ „Poslední Čech“, „Rozervanec“, „Marie“, „Statný Beneda“, „Braniboři v Čechách“, „Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha“, „Slasti a strasti cestujícího Čecha“, „Zlatníkova milenka“, „Pouť českých umělců“, „Růže z keře nízkého“, „Alchemista“ a j.[35]) —

---

[33]) „Sebrané spisy“ vyšly v „Nár. Bibl.“ Kobrově, „Sebrané povídky pro lid“ nákladem téhož nakladatele.

[34]) Mimo „Sebr. spisů“ samostatně vyšly „Illustrované nejlepší humoresky a povídky F. J. Rubeše“ nákladem J. R. Vilímka. Ve „Sv. knih.“ č. 14. vyšly „Tři humoresky“.

[35]) „Sebr. spisy“ 18tisvazkové vyšly nejdříve v Praze 1844—59, pak v Kobrově „Nár. bibl.“ a potom u Al. Hynka, načež 4. illustr. vydání u J. L. Kobra. Pěkný nástin života a působení Tylova podal J. L. Turnovský.

Václav **Žížala Donovský,** redaktor a administrátor „Národních Listů“, (* 30. srpna 1824 v Praze, kdež † 4. června 1891). Vydal romány: „Karbaník a jeho rodina“, „Tři Čechové“, „Povídka o Červeném Hradě“ a j. —

Že také kromě jiných Jan Er. **Vocel** a K. H. **Mácha** psali prosou, bylo již v předu řečeno, netřeba tedy více se o tom šířiti.

Kromě jmenovaných psali prosou ještě: F. B. **Trojan**, Ludvík **Ritter z Rittersberka** („Rozbroj Přemyslovců“, „Děvín“, „Hucul“, „Jaromíra Radimská“, „Paša o třech oslích ocasích“), Josef **Řezníček** („Jiří Doupovec“, „Novelly“) a j. —

Dramata.

Málo utěšené byly začátky českého divadla. Po nezdařilých pokusech předešlých obětaví a nadšení vlastenci, hlavně bratři Karel, Ignác a Václav Thámové zřídili divadelní společnost r. 1785, která hrávala v tak zvané „Boudě“ na Koňském trhu v Praze.

Zmíněná „Bouda“ byla budova vystavěná z dvojité vrstvy prken, uvnitř slámou, senem a p. vycpané. Když jednou císař Josef II. nepozorovaně přišel ku představení a přece nadšeně byl uvítán, blahosklonně dovolil, aby divadlo v „Boudě“ smělo se nazývati „c. k. vlastenecké divadlo české.“

Ale již r. 1790 musilo se „c. k. vlastenecké divadlo české“ z „Boudy“ stěhovati; přestěhovalo se do zrušeného kláštera Hibernského, odkudž bylo nazýváno také „Hiberňácké.“

Na začátku XIX. století zdálo se, že všecky ty snahy horlivých nadšenců rozpadnou se jako hříčka malých dětí. Některý rok se česky nehrálo ani jednou, jiný pouze jednou nebo dvakrát. Teprve r. 1823 dovoleno opět česky hráti; od r. 1824—1863 hrávalo se pouze několikrát týdně na stavovském německém divadle. Smutný ten stav trval tak dlouho, až postaveno české divadlo prozatímní a později „Národní divadlo.“

Pro první česká divadla sepsáno a podle němčiny upraveno nesčetné množství her divadelních; ovšem devadesát devět procent těchto her bylo pouze pro přítomnou dobu, na naši dobu se z mnohých nezachovalo nic jiného kromě titulu.

Hlavní zásluhy o české divadlo mají čtyři nadšenci: Václav Thám, Jan N. Štěpánek, Václav Kliment Klicpera a Jos. K. Tyl.

O Thámovi byla již svrchu zmínka. Hluboce nadaný, ale při tom nešťastný tento muž věnoval se cele divadlu a divadlo bylo také jeho osudem. Napsal ohromné množství kusů divadelních, přemnohé z nich zůstaly pouze v rukopise. Horečnou takovou činností vynikal i Štěpánek.

Ale hry obou neměly jádra hlubšího; teprve Klicpera s Tylem zanechali nám díla cennější. A k Tylovi a Klicperovi přidružila se řada dramatiků jiných, kteří jali se svorně vzdělávati dosud zanedbaný záhon literatury dramatické, byli to hlavně: Macháček, Turinský, Mikovec a j.

Obraz dramatické literatury do r. 1848 jeví se nám v těchto jménech:

Václav Kliment **Klicpera** mimo povídky (viz svrchu) psal také hry divadelní, v čemž leží vlastně celý jeho význam. Klicpera první počal opravdové umění v divadelních hrách pěstovati; musíme sice uznati horečnou píli a enthusiasmus jeho předchůdců Tháma a Štěpánka, ale co vyšlo z jejich péra, nebylo dosud posvěceno duchem nadání. Klicpera jest vskutku zakladatelem novočeské dramatické poesie. Na mnohých jeho pracích lpí již sice prach zastaralosti, ale přece některé úplně dobře obstojí na jevišti českém kterémkoliv, což hlavně dokázal bývalý ředitel „Národního divadla“ Frant. Adolf Šubert.[36]) Nejcennější jeho práce jsou: „Rohovín Čtverrohý“, „Veselohra na mostě“, „Zlý jelen“, „Loketský zvon“, „Jan za chrta dán“, „Divotvorný klobouk“, „Hadrian z Římsu“, „Česká Meluzina“, „Blaník“, „Soběslav“, „Ptáčník“ a j.

Šimon Karel **Macháček** kromě básní (viz svrchu) proslavil se pěknými hrami divadelními, z nichž vynikají hlavně rýmovaná veselohra „Ženichové“, tragedie „Záviš z Falkenštejna“, činohry „Bulhar“ a „Půjčka za oplátku“. Byl také pilným překladatelem. Přeložil text k první opeře, jež se česky provozovala „Rodina švejcarská.“ Mimo té však přeložil i texty jiné: „Don Juan“, „Lazebník Sevillský“, „Othello“ a j. Hry divadelní přeložil tyto:

---

[36]) Ředitel Šubert jest nejhorlivějším ctitelem Klicperovým. Vydal o Klicperovi studii „Klicpera dramatik“ a některé jeho spisy znovu upravil pro jeviště („Zlý jelen“ ve „Světové knihovně.“) Od r. 1898 vydává u F. Topiče v Praze „Výbor dramatických spisů V. K. Klicpery.“

Götheovu „Iphigeniiv Tauridě“, Schillerovu „Pannu Orleanskou“ a j.[37])

Ferdinand Břetislav **Mikovec**, archeolog a spisovatel, (* 23. prosince 1826 ve Sloupě, † 22. září 1862 v Praze). V mladších letech napsal tři pěkné tragedie: „Záhuba rodu Přemyslovského“, „Dimitrij Ivanovič“ a „Bitva bělohorská.“ Jak snadno mohl se z něho vyvinouti talent skutečně znamenitý, kdyby nebyl tak záhy umlkl. Vydával známý časopis „Lumír“ (1851—62), do něhož napsal řadu pěkných a cenných pojednání archeologických.

Jan Nepomuk **Štěpánek**, tajemník a později i ředitel stavovského divadla pražského, (* 19. května 1783 v Chrudimi, † 12. února 1844 v Praze). Má největší zásluhy o počátky českého divadla. Sepsal a přeložil také množství spisů divad., které jsou důležity snad jen historicky. Jsou to: „Korutané v Čechách“, „Obležení Prahy od Švédů“, „Berounské koláče“, „Břetislav, český Achilles“ a j. Byl též na čas redaktorem „České včely“ a „Pražských novin.“

František **Turinský**, okresní úředník, (* 26. května 1797 v Poděbradech, † 4. září 1852 v Praze). Kromě drobných básniček psal dramata, která jsou na svou dobu skutečně zajímavá. Poznati z nich, jak nevšedním nadáním Turinský obdařen byl. Sepsal tyto divadelní kusy: „Angelina“, „Virginie“, „Pražané roku 1648“, „Záviš Vítkovic z Růží“ a j.[38])

Josef Kajetán **Tyl**. Jako v jeho povídkách (viz svrchu), tak i ve všech pracích dramatických najdeme horoucí lásku k vlasti, jíž hořelo jeho srdce. Z každého řádku vane a příjemně hřeje srdce každého čtoucího. Podle svědectví jeho životopisce J. L. Turnovského napsal 27 her původních, 50 přeložených a 15 volně zpracovaných. Nejdůležitější jeho divadelní kusy jsou: „Jiříkovo vidění“, „Strakonický dudák“ (oba tyto kusy ani podnes nepozbyly své svěžesti a dosud se na českých jevištích hrají), „Čestmír“, „Bankrotář“, „Paličova dcera“, „Slepý mládenec“, „Jan Hus“, „Paní Mariánka“ a j. v. Tyl jest také autorem textu naší národní hymny „Kde domov můj?“

---

[37]) „Spisy Š. K. Macháčka“ vyšly v „Nár. bibliotéce“ ve 2 svazcích.

[38]) Spisy Turinského v „Nár. bibl.“ svazek 63.

III. Doba reakce. „Májisté.“ (1848—1868.)

Přišel bouřlivý rok 1848, rok revoluce a bojů za svobodu. Národové zdvihali ujařmené šíje a střásali se sebe jho poroby tělesné i duševní. V jediné této svaté myšlence sbratřilo se celé lidstvo, protože bojovalo bez rozdílu za statky každému člověku nejsvětější a nejvzácnější: za svobodu.

Vlna rozbouřená šlehla z Paříže a bouře zaplavila svým přívalem Polsko, Italii, Prusko a ostatní německé státy. Ale nejvíce kvasilo to u nás v Rakousku. Ve Vídni tekla krev, Maďaři v Budíně slovy Košutovými vyhlásili vzpouru, národové slovanští zdvihali se.

I národ náš zachvěl se tím vichrem, který zaburácel od západu, a zdvihl hlasu svého, aby důrazně protestoval proti křivdám, tak dlouho na něm páchaným.

Čechové počali se hlásiti o svá práva, jež byli r. 1620 nešťastnou bitvou bělohorskou ztratili. Byly poslány k císaři Ferdinandu V. Dobrotivému deputace, vyjádřující hlas celého národa.

Do Prahy ve dnech červnových svolán veliký sjezd rakouských Slovanů. Celá slavnost měla průběh velkolepý, ale bohužel děsnou dohru. V Praze tekla krev, Praha bombardována — —[39])

Rok 1848 má pro národ český význam veliký. Tenkrát poprvé střeseny byly okovy, kterými byla spoutána česká páže, tenkrát zase znovu byla uznána česká práva.

Ale po krásném snu hroznější bylo procitnutí. Po r. 1848 nastal zase úpadek, nastoupila reakce na místo čekaných blahodárných reforem. Vlna vzedmutá sklesla právě tak hluboko, jak vysoko byla vyzdvihnuta v r. 1848.

A naše reakce a depresse jakoby byla osudem ještě stupňována a v krátké době po r. 1848 zemřela většina všech slavných mužů našeho národa; zemřel Kollár, Čelakovský, Jan z Hvězdy, Rubeš, Koubek, Tyl, Havlíček — — —

Až teprve kolem r. 1856 počíná nový život Josef V. Frič nadšený a nadaný exulant, vydal toho roku almanach

---

[39]) K důkladnějšímu a lepšímu studiu roku 1848 dobře se hodí kniha J. J. Toužimského „Na úsvitě nové doby.“ Nákl. J. R. Vilímka v Praze 1898.

„Lada Nióla“, kde hrdě vztýčen byl na prapor české poesie kaceřovaný romantismus Máchův. Za příkladem Fričovým vyšly roků 1858—62 čtyři ročníky almanachu „Máje“, redakcí Josefa Baráka a Vítězslava Hálka. První ročník „Máje“ přinesl první tištěnou podobiznu nešťastného, geniálního Máchy.

A vedle Friče, Baráka a optimistického Hálka přistupovali básníci jiní. Vystoupil svérazný, realistický Jan Neruda, nadšený Adolf Heyduk, hluboce nadaný Rudolf Mayer, nešťastný Václav Šolc, Jan Boh. Janda-Cidlinský, Jiljí Vrat. Jahn a jiní. —

Ale romantismus neovládl cele poesii českou. Většina básníků z poesie Máchovy přilnula ke zdravému jádru poesie lidové, světobol Máchův udržel se jen výjimečně. (Mayer, Frič.)

Také v prose vidíme nová, zvučná jména: genialní Božena Němcová, pravá poetka českého srdce, sestry Karolina Světlá a Sofie Podlipská, pak první básník sociální hymny Gustav Pfleger Moravský, historičtí spisovatelé Vlček a Janda-Cidlinský a j.

A v dramatu vynikli neméně Josef Jiří Kollár, Frant. V. Jeřábek a jiní.

Poesie.

Josef **Barák**, žurnalista, redaktor „Svobody“, „Pravdy“ a později „Národních listů“, (* 26. ledna 1833 v Praze, † 15. listopadu 1883 tamtéž). Miláček celého národa, obzvláště dělnictva a studentstva — tím bychom mohli jej charakterisovati. Za horlivou svou činnost žurnalistickou, jíž hřměl hlavně proti absolutismu Bachovu, byl několikrát stíhán, vězněn a vypovídán. — Redigoval I. ročník almanachu „Máje“ (1858) a psal také básně hlubokého citu a zpěvné, lehké formy; nejlepší jest cyklus „Mrtvé lásce.“ Bohužel, dosud nic knižně kromě „Přednášek“ nevyšlo.[40]

Vojtěch M. **Bělohrobský** (pravým jménem Vejškrab), učitel, (* 21. dubna 1839 v Černovicích u Tábora, † 30. července 1869 v Blovicích). Básně jeho, jež roztroušeny byly po

---

[40]) Barákovy „Přednášky“ vydali u Otty JUDr. Jan Podlipný a Václav Řezníček r. 1885. Přednášky ty jsou: o Bož. Němcové, o Chocholouškovi, Jablonském, Pflegrovi-Moravském a j.

všech časopisech a teprve r. 1883 Ant. Šnajdaufem vydány, vyznačují se hloubkou a vřelostí citu, jakož i upřímnou láskou vlasteneckou. Bohužel jest také jeden z té veliké legie českých literátů, kteří bezprávně zapadli ihned po své smrti.

Josef Václav **Frič** (Brodský), žurnalista a spisovatel, (* 5. září 1829 v Praze, † 14. října 1891 na Král. Vinohradech). Pravý typ českého exulanta. Zúčastnil se bouřlivého ruchu v r. 1848, načež po několikaletém žalářování byl z celého Rakouska vypovězen a trávil pak smutný život politického vypovězence. Uchýlil se do Paříže, krátký čas byl i v Berlíně, v Petrohradě, ve Švýcarsku a všude rozvíjel úspěšnou činnost. Redigoval v cizině listy („Correspondence Tchèque"), psal do jiných („Čech", protirakouský list ve Švýcarsku) a j. Teprve r. 1879 povolen byl mu návrat do vlasti. — I v literatuře byl činný. Jeho básně jsou plny vulkanického nadání a síly, jíž byl schopen jen vášnivý romantismus. Vydal hlavně výstřední romantickou báseň „Upír" (1849). Dlouhým pobytem v cizině odvykl jazyku i formě, což nejlépe viděti na „Výboru básní" (1864) v Ženevě vydaných, které však pro svéráznost můžeme považovati za nejlepší výplod Musy Fričovy. Překládal též (lorda Byrona „Nevěstu z Abydu" a Krasińského „Iridión") a napsal několik pěkných dramat, o nichž bude ještě zmínka. Velice zajímavé jsou jeho „Paměti", v nichž líčí bouřlivý a klopotný svůj život a kde zvláště r. 1848 vylíčen věrně a pravdivě. Významu Fričova povšimnul si hlavně Jaroslav Vrchlický, který vydal r. 1898 u Šimáčka „Odkaz J. V. Friče."[41])

Vítězslav **Hálek**, redaktor a spisovatel, (* 5. dubna 1835 v Dolínku u Prahy, † 8. října 1874 v Praze). Redigoval „Máj" (1860—62), „Lumír" (1865), „Zlatou Prahu" (1864—65), „Květy" (1865—72) a nově vzkříšený „Lumír" s Janem Nerudou (1872—73).

Hálek jest básníkem květů a záře, poetou mladého, doufajícího a láskou spitého srdce. Optimistický, všude jen dobro a krásu hledající. Nadšený lyrik, v němž snoubila se něha s velikým nadáním. Šťastně vystihl tón písní lidových a v jejich stopách budoval své básně, provanuté úsměvem slunce

---

[41]) Sebrané spisy J. V. Friče vyšly ve 3 svazcích u J. Otty r. 1879. Obsah: Svatopluk a Rostislav. — Povídky a fantasie. — Různé básně.

a harmonii čisté, skoro až naivní lásky. Již za živobytí byl slaven a pokládán za krále poesie české; zhasl jako meteor, v plném lesku své slávy. Ačkoli forma jeho není bez chyb ani v jazyku ani v rytmu, přece každého — obzvláště duše mladé — uchvacuje silou svého nadšení, vroucností své lyriky. Druhá jeho chyba jest, že příliš podléhal vlivům cizím a méně byl samostatný, tak zejména vliv Heinricha Heine a Wil. Shakespeara je dobře na jeho tvorbě patrný.

Literární svou dráhu započal lyricko-epickou básní „Alfred" (1858), na níž vidíme zřetelně stopy a ohlasy zádumčivé poesie Máchovy. Ale již v erotických „Večerních písních" poznáme úplné vymanění z Máchy, vidíme genia čistě českého. Mimo tyto básně vydal: lyricko-epické básně „Meirima a Hussein" a „Krásná Lejla" (obě 1859), „Goar" (1864), „Děvče z Tater" (1871), „Černý prapor" (1865), „Dědicové Bílé Hory" (1870), „Pohádky z naší vesnice", „Ballady a romance", 3 svazky „V přírodě" a j.

Také v povídce, obzvláště venkovské, dospěl ku pěkným výsledkům (viz na místě přísl.). Za to v dramatické poesii vane z každého řádku jeho her duch Shakespeareův, takže místy zdá se, že jest to kopie Shakespeareova. (Viz na př. m.)

Hálek je ve všech svých pracích (vyjímaje snad pouze některé povídky vesnické) pouhý lyrik. I v epice má lyrika silnou převahu.[42])

✱ Adolf **Heyduk,** býv. professor na reálce v Písku, školní rada, (* 7. června 1835 v Rychmburce). Básnická jeho žeň je velmi bohatá. Vystoupil s Hálkem a Nerudou knížečkou veršů „Básně" (1859), ale přečkal je a je svědkem netušeného rozkvětu české poesie na všech stranách. Verš jeho nezůstal za proudy nynější moderní české poesie, ale má plný půvab i zvuk poesie nové. Vedle Hálka nejlepší náš lyrik, ale Hálka ještě předčí formou, malbou přírody a vášnivým citem, jenž tak úchvatně vytryskl hlavně v „Nových cikánských melodiích". Snivý a vroucí, uchvátí svou lyrikou, lahodnou, prostou a zpěvnou. Soucit k trpícím obráží se v jeho verši a ten soucit

---

[42]) Spisy Hálkovy vyšly 1848—68 péčí Ferdinanda Schulze u Grégra. Posudky jeho činnosti a biografie psali: ostře a příkře, mnohdy nesprávně J. S. Machar, pak Vrchlický, Krásnohorská, Jar. Vlček a hlavně Leander Čech.

diktoval mu do pera nádherné „Cymbál a husle“ (3 cykly 1876), v nichž útrapy nešťastného kmene slováckého vtělil v živou hudbu zpěvného verše. Vřelá láska k vlasti zrcadlí se v jeho sbírkách epických básní z českých dějin: „Za volnost a víru“ (1883), „Bohatýři“ (1894), „V zášeru minulosti,“ „Zpěvy pošumavského dudáka“ (3 svazky), „Píseň o bitvě u Kressenbrunnu“ (1887), neméně cenné jsou epické básně, které jsou také prohřáty teplem srdečné lyriky a v nichž děj vyniká ušlechtilou myšlenkou a pěkným provedením: „Dědův odkaz“ (5 vyd. 1902, 1. vyd. 1879), „Sekerník“, „Běla“ (1886), „Oldřich a Božena“ (1883), „Tři zkazky“, „Dřevorubec“ (1882), „Milota“ (1875), „Pod Vítkovým kamenem“ (1884)' „Biblické zvěsti“ a j. Lyrické jeho básně, plné něhy a citové hloubky, s níž se pojí skutečně úchvatná malba popisů, jsou: „V zátiší“ (1883), „Básně z r. 1865“ (2 sv.), „Ptačí motivy“, „Dumy a dojmy“, „Rosa a jíní“, „Lesní kvítí“ (1873), „Parnassie“, „V polích“, „Černé růže“, „Pohádky duše“, „Z rodných hor“, „Obrázky“ (1888), „V samotách“, „Lotyšské motivy“, „Písně“ (1884), „Hořec a srdečník“ (1884) a j. Pověsti národní zbásnil ve sbírkách „Na černé hodince“, „Za dlouhých večerů“, proti jízlivým úšklebkům německého dramatika Hebbela napsal „Karyatidy“ (1862). Méně podařen jest obrázek ze života orientálního „Mohamed II.“ (1878). Jiné jeho knihy básní jsou: „Na potulkách“ (1894), „Na přástkách“ (1884), „Šípy a paprsky“ (1888), „Dudák“ (1881), „Na vlnách“ (1890), „Ritornelly“, „Zaváté listy“ (1886) a j. Souborně nevydány byly cykly „Sny královské“, „Černá hodinka“, „Dudácké písně“ a j. K vůli úplnosti budiž podotknuto, že psal množství básní pro děti, přeložil „Zlatorog“ od Baumbacha a napsal „Nástin bájesloví slovanského a germánského“.

V plodnosti se Heydukovi kromě Vrchlického a Čecha žádný jiný básník nevyrovnal a nevyrovná. Forma písní jeho je sice prostá, ale za to čistá, správná a vytříbená. Právem tedy mu náleží známé epitheton „slavík pošumavský.“[43])

---

[43]). Spisy Heydukovy vycházejí u Otty od r. 1897. Dosud vyšlo 32 svazků, z nichž některé již v druhém, třetím, i („Dědův odkaz“) v pátém vydání.

Jiljí Vratislav **Jahn**, bývalý poslanec a ředitel „Minervy“ v Praze, (* 22. ledna 1838 v Pardubicích, † 18. května 1902 v Praze). Ačkoliv hlavní význam Jahnův leží v jeho chemických a biografických dílech, přece zanechal nám z mladších let básnická díla skutečně cenná: „Růženec“, „Sybillinské věštby“, „Naše mohyly“ a drama „Kateřina z Pernštýna“. Z jeho básní je nejcennější procítěný cyklus „Za mrtvou Miluškou“ v „Růženci“.

Jan Bohumil **Janda-Cidlinský,** sekretář zemského výboru království českého, (* 1. května 1831 v Pátku u Poděbrad, † 29. září 1875 v Poděbradech). Větší jeho význam jest v románu historickém; v básnictví nám zanechal pouze několik básní vlasteneckých a erotických a větší báseň epickou „Jan Talafús z Ostrova“.

Rudolf **Mayer,** doktor práv, (* 13. října 1837 v Nové Hospodě u Stránčic, † 12. srpna 1865 v Loučimi). Z nejlepších lyrických talentů družiny Hálkovy a Nerudovy. Básně jeho nesou na sobě pečeť básní Byronových a Máchových. Světobol, ale při tom i vřelý soucit s potem a mozoly dělníkovými jest obsahem jeho básní.[44])

✱ Jan **Neruda**, žurnalista a spisovatel, (* 9. července 1834 v Praze, † po dlouhé a bolestné chorobě 22. srpna 1891 tamtéž). Redigoval „Obrazy života“, „Rodinnou kroniku“, „Květy“ s Hálkem (1865—67), „Lumír“ a „Poetické besedy“ 1883—91). Neruda byl nejdříve byronistou, ale brzy se vymanil ze světobolné poesie této a přilnul ku básníkům „Mladého Německa“, kteří se stali z části jeho vzorem. Studium těchto básníků, zvláště Heine a Börne, pak humoristy Jeana Paula, přilnutí ku vzoru české ballady Erbenovy, hluboké procítění české duše a vlastní svéráznost; to jsou s počátku jednotlivé složky Nerudovy poesie. Povahou i duchem svých básní lišil se podstatně od druha svého v povolání Hálka: je-li Hálek pouze lyrický, lehký, usměvavý, zjevný, jest Neruda za to ponejvíce epik, hluboký v myšlenkách, mohutný v básnických inspiracích, největší básník starší generace. Později odhodil i ty nepatrné zbytky a ohlasy svých vzorů německých a stal se v každém ohledu svým, svérázným,

---

[44]) Sebrané básně Mayerovy vydal Dr. Josef Durdík 1873, znovu vydal tytéž básně s úvodem a podobiznou Mayerovou belletr. spolek „Máj“ (1903).

v pravdě českým a nikoho nenapodobujícím. A tak se vyvíjel jeho talent, pomalu, ale jistě, neboť Neruda zrál zvolna, jako mohutný, věkovitý lesní strom. R. 1858 vyšla první jeho kniha „Hřbitovní kvítí“, která nebyla pochopena, protože tu poprvé do sladkobolných veršů českých romantiků zazněl tón drsné hudby realistické, která vyjadřovala bezbarvou poušť hořkostí života, v nichž se potácela mladá básníkova duše. Druhá kniha „Knihy veršů“ (1868, 2. rozmnožené vydání 1876), dává znáti již silné předzvěsti mohutných Nerudových tónů pozdějších, ale viděti v ní ještě dosti silný vliv souvěkých byronistů a Heine. Teprve v „Písních kosmických“ (1879) stojí na vrcholu svého vývoje. Poprve zde byl opěván nekonečný vesmír se všemi svými krásami, ne ódami plnými pathosu, ale prostou písní, prodchnutou humorem, který však nikde neruší souzvuku. Pak následovaly „Ballady a romance“ (1883) a „Prosté motivy“ (1883), básně plné vnitřní hluboké síly a velikých myšlenek. V „Prostých motivech“ líčí básník své srdce, drásané osudem a to mnohdy ve formě tak lehké písničky, že právě ten lehký tón přímo k srdci bodne. Potom umlká jeho musa, za nevyléčitelné choroby básník mlčí a jen chvílemi spřádají se grandiosní „Zpěvy páteční“ (vyšly po jeho smrti 1891), v nichž trpící národ symbolisuje se s křižovaným Kristem v týdni pašijovém. Jsou to básně těžké, pochmurné, poslední záchvěvy zmírající duše velikého básníka, básně někde skoro až úsečné, v nichž Neruda posledními, mohutnými tóny opěvuje křižovanou vlast. Básník, vlastenec i člověk spojili se v nich v ohromnou jednu hymnu.

Mimo básně byl činný Neruda neméně záslužně v prose (viz tam). Také divadla psal, ale tato nedostihují ani myšlenkou ani provedením jeho poesie.[45])

Gustav **Pfleger Moravský,** úředník České spořitelny, (* 27. července 1833 v Karasejně u Jihlavské Bystřice na Moravě, † 20. září 1875 v Praze). Vydal básnické sbírky „Dumky“

---

[45]) Sebrané spisy vyšly péčí Ignáta Herrmanna v letech 1892—99 nákladem Topičovým. Výbor z básní sestavil a ve „Svět. knih.“ vydal F. V. Krejčí. — O Nerudovi psali: podrobný jeho životopis napsal B. Čermák ve „Květech“, pěkné ocenění jeho činnosti podal F. V. Krejčí ve výborné studii „Jan Neruda“ u Hejdy a Tučka. — Také Jar. Vrchlický několikrát se zabýval Nerudou.

(1857), „Cypříše“ (1862), romantické básně „Královna noci“ a „Mramorový palác“ a veršovaný román „Pan Vyšínský“ (1858), jenž při chudosti děje trpí příliš rozvláčností. Pracován byl podle vzoru (ovšem Pflegrovi nedostižitelného) „Evžéna Oněgina“ od Alex. Serg. Puškina. Význam jeho však netkví v básních, nýbrž v románopisectví, kde také vskutku dobyl mnoha vavřínů.

Václav Josef **Pokorný-Pikulík,** obuvník, (* 15. března 1842 v Hoře Kutné). Je zjevem v naší poesii skutečně podivuhodným. Prosté, nelíčené, avšak v jádru svém skutečně cenné jsou básně tohoto samouka, jež vydal v knize „S troškou do mlýna“. Také pěstoval epigramy, které místy silně na Havlíčka upomínají.

Josef **Soukop,** farář, (* 10. května 1826 v Třebíči † 1893 v Doubravici u Rájce na Mor.). Vydal dvě sbírky veršů: „Velehradky“ a „Kytice velehradská“, které obě zpracovaly látky většinou náboženské. Po jeho smrti vyšly pak „Verše“. Také jest autorem známé písně velehradské („Ejhle, oltář Hospodinův září . . .“). Překládal z polštiny („Věslav“ Kazimíra Brodzińského).

Václav **Šolc,** spisovatel, (* 23. prosince 1838 v Sobotce † 14. července 1871 tamtéž). Nedokončiv studií ocitl se v řadě ztracených existencí, žil pak u své matky jako bludný bohém a nepořádný tento způsob života zkrátil také jeho dni. Byl z nejlepších talentů, jsa velikými vlohami i horoucím citem obdařen; jeho básně provanuty jsou vřelou láskou k rodné půdě a soucitem se všemi upracovanými a bídnými. Vydal toliko jednu knihu „Prvosenky“ (1868), do níž mimo epickou báseň „Dědovy vrásky“, jež vyšla teprve po jeho smrti r. 1881, shrnul téměř všecky své básně. Jest to kniha skutečně krásná jak myšlenkami tak i formou.[46])

Václav Vilém **Trnobranský,** listovní v Opočně, (* 3. listopadu 1819 v Rosicích u Chrásti, † 27. března 1883 v Opočně). Od r. 1844 byl literárně činný a přispíval do různých časopisů ponejvíce humoristickými deklamacemi, které co do vtipu a formy nepříliš daleko jsou za Rubšovými. Pro své vlaste-

---

[46]) „Prvosenky“ Šolcovy vyšly celkem ve čtyřech vydáních 1868, 1871, 1879 a 1893. „Dědovy vrásky“ v „Ústř. knih.“, taktéž vyšel „Výbor z prvosenek“ u Kobra.

necké přesvědčení byl několikráte trestán; výbor z jeho poesie i prosy učinil jeho syn v l. 1883—86 ve 3 svazcích. Cenou svých básní nikterak si nezasloužil takového zapomenutí, jaké jej stihlo. —

Kromě těchto jmenovaných básnili ještě jiní menší důležitosti: Aleš **Balcárek** („Pozůstalé básně"), J. Bohumil **Ceyp z Peclinovce** („Zvuky večerní"), František K. **Drahoňovský** („Pomněnky horské", „Veselé deklamace"), Jindřich **Dvořák** („Poetické listy"), Bohumil F. **Hakl** („Klidné chvíle", „Z jeseni mého života", „Hrobní kvítí", „Slzy bolu, útěchy a naděje"), Frant. **Chládek** (neobyčejně nadaný samouk, básně jeho vydal Ant. Klášterský), Josef **Kačer** („Kalich, meč a kříž"), Bol. **Květ** („Slze", „Žití básnické"), Jaroslav **Martinec** („April", „Mladému pokolení", „Básně"), Jindřich **Niederle** (pěkné básně v časopisech), Emanuel **Týn** („Padesáte žalmů v rýmu novověkém"), Emanuel **Züngel** („Básně") a j. —

Prosa románová.

František **Göbl Kopidlanský,** žurnalista a spisovatel, (* 1829 v Kopidlně, † 1899 v Praze). Vedle své horlivé žurnalistické činnosti, pro niž byl několikráte stíhán, napsal několik prací románových, k nimž látku brával nejraději z ovzduší žaláře a soudní síně. Se zálibou líčil zločiny a vášně lidské, pročež jeho spisy častokráte bývají na roveň pokládány se známými „krváky". Z jeho prací jest nejlepší román „Hraběcí rodina" a „Ze žalářů".

Vítězslav **Hálek** ve svých povídkách šťastně zachytil prostý tón vesnických příběhů, jakož i klidné jeviště jejich. Mohl v ohledu tom dospěti zajisté daleko, kdyby tak brzy nebyl skonal. Z jeho povídek nejznámější jsou tyto: „Na statku a v chaloupce" (1871, 3. v. 1900), „Muzikantská Liduška", „Komediant" (1861), „Študent Kvoch", „Pod dutým stromem", „Poldík rumař" „Na výminku" a j.

Edvard **Herold,** malíř a spisovatel, (* 1830 v Praze, † 5. srpna 1895 tamtéž). Pěstoval s dosti dobrým zdarem historickou povídku a vytvořil v oboru tom práce: „Čertova krčma", „Alchymista", „Markvart z Vartenberka",

„Stavitel Karlova“, „Povídky u verpánku“ a „Zavrženec“.

Bohumil **Janda Cidlinský** zanechal po sobě několik větších románů historických, k nimž látku čerpal vesměs z XV. století. Sloh jeho jest poutavý a plastický, dokazující bedlivé studium doby, ale právě to jest příčinou, že nešetřil patřičných mezí a zaběhl často v rozvláčnost. Mimo četné povídky historické a lovecké, v různých časopisech roztroušené, vydal tyto čtyři historické romány: „Pod Vyšehradem“, „Anna Městecká“, „Boček“ a „Za Krčín Jaroměř“. Spisy ty dosud neztratily ničeho na své ceně.

Eduard **Just,** korrektor v knihtiskárně a spisovatel, (* 20. března 1836 v Josefově, † 10. února 1879 v Praze). Je z nejpilnějších a nejplodnějších spisovatelů starší doby, jenž poctivě využitkoval své hřivny svěřené. Napsal řadu zdařilých veselých deklamací do „Nového besedníku“, vedle toho psal romány i povídky („Otec Ambrož“, „Humoresky“, „Antikrist“, „Žert a pravda“, „Utěšené večery“), divadelní kusy („Břetislav a Jitka“), překládal („Evropské otroctví“ od Hackländra) a upravoval různé spisy pro lid („Jezovité“) a j. Vůbec byl činný všestranně, pracoval pomalu, ale účinně a svědomitě.

Josef Jiří **Kolár (Kolář),** dramatický umělec, (* 9. února 1812 v Praze, † 31. ledna 1896 tamtéž). Jeho povídky a romány („Malíř Rainer“, „Libuše v Americe“, „Pekla zplozenci“, „Muzikanti“, „Povídačky veselého studenta“ a j.) vynikají živou fantasií a napínavostí děje, ale schází jim prohloubení psychologické, takže výtvory Kolárovy v příčině té nemůžeme považovati za díla skutečně umělecká. Za to jeho dramata jsou vskutku cenná až na to, že se jim nedostává původnosti.

Jan **Neruda,** známý feuilletonista „Národních Listů“, proslul a populárním se stal břitkými často a humorem sršícími feuilletony, které podpisoval chiffrou △. Je vskutku podivno, jak Neruda dovedl z látek přímo směšných a banálních vykouzliti dílo umělecké, jak dovedl z hrubého pískovce ohněm svého talentu vytvořiti skvostný drahokam. Ve všech jeho feuilletonech potkáváme se s ostrým humorem, který často přechází až v jízlivý sarkasmus a jímž nemilosrdně tepal všecky slabosti a nedostatky. V příčině té nebylo mu rovného

a dosud ani není; — Neruda nám vytvořil český feuilleton. Ale kromě feuilletonů psal také povídky, a to skvostné „Povídky malostranské“, kde líčí své mládí způsobem rázovitým a uchvacujícím. Dále napsal „Arabesky“, vážné i veselé to povídky. Feuilletonistické jeho práce sebrány byly v 8 svazků („Žerty hravé a dravé“, „Drobné klepy“, „Studie krátké a kratší“, „Různí lidé“, „Divadelní táčky“ a j.). Mistrem byl v oboru cestopisném („Obrazy z ciziny“, „Menší cesty“).[47] —

Božena **Němcová,** (rozená Barbora Panklova), choť Josefa Němce, komisaře při finanční stráži, (* 5. února 1820 ve Vídni, † 21. ledna 1862 v Praze). Kdo z Čechů by neznal jména této geniální autorky „Babičky“! Již povoláním svým skoro přinucená stýkala se s prostým lidem, celou silou nadání svého přilnula k němu a jeho radosti, žal i utrpení zvěčnila v „Babičce“, překrásné to malbě českého, nezkaženého venkova. „Babička“ je z nejlepších českých spisů, spisem skoro nejpopulárnějším, který znám je stejně v domku řemeslníkově jako v salonech bohatých rodin. „Babička“ jest český spis nejčastěji překládaný, přeložena byla již skoro do všech jazyků evropských. Před „Babičkou“, vyšlou r. 1853, vydala B. Němcová již několik spisů. Pomineme-li básniček uveřejňovaných v různých časopisech, prvním jejím dílem byly „Národní báchorky a pověsti“ (1845), kde má Němcová zásluhy dvojí, předně, že tyto lidové pohádky sbírala a tak je vyrvala zapomenutí a za druhé, že je prohřála ohněm své duše, propracovala je a že neměníc jejich ducha a povahy dále v nich tvořila. Pak následovaly „Obrazy z okolí domažlického“, jež způsobily u Domažličanů nepochopitelné a neoprávněné rozbouření, poněvadž v nich Němcová líčila realisticky a neidealisujíc obraz kraje domažlického. R. 1856 vydala „Pohorskou vesnici“, sice méně populární nežli „Babička“, ale cenou svou neméně vzácnou. A jako pokračování „Národních pohádek“ vydala r. 1858 „Slovenské pohádky a pověsti“. Jiné její menší povídky jsou: „V zámku a podzámčí“, „Divá Bára“, „Karla“, „Pan učitel“, „Sestry“, „Chudí lidé“, „Chýše pod horami“. „Dobrý člověk“, „Rozárka“ a „Obrazy ze

---

[47]) Výbor z prosy Jana Nerudy učinil Jan Kabelík (u Otty), též ve „Světové knih.“ vyšel menší výbor.

života slovenského"; ve všech poznati hluboký talent geniální této ženy. —

Živobytí její nebylo šťastné, trpěla velice často nedostatkem hmotných prostředků, k němuž se přidružilo za doby Bachovy i policejní stíhání pro zamýšlené „pobuřování"! Zemřela v bídě, možno říci ve hladu, čímž byl hlavně vinen „šlechetný" nakladatel „Sebraných spisů", knihtiskař Augusta v Litomyšli.[48])

Jako ohnivý meteor zableskla se na českém nebi Božena Němcová, největší česká spisovatelka, žena v každém ohledu vzorná.[49])

Gustav **Pfleger Moravský** jest první český spisovatel, který zahrál na struně sociální a ve svých spisech opěvoval mozoly a pot. Prvním českým sociálním románem jest jeho „Z malého světa", vskutku realisticky odhalující nitro továrních dělníků a při tom na druhé straně zase plný romantických spletitých scén. Dalšími jeho spisy v próse jsou romány: „Ztracený život", v němž líčí život a snahy nadšeného bojovníka z r. 1848, „Paní fabrikantová", kde skvěle obhajuje posvátnost manželství, „Dva umělci". „U Plzně", „Dvojí věno" a několik jiných menších novell a povídek.[50])

Sofie **Podlipská** (rozená Rottova), choť lékaře Dra J. Podlipského, (* 15. května 1833 v Praze, † 17. prosince 1897 v Praze). Velice plodná spisovatelka, která dovedla pobavit jak čtenářstvo dospělé svými romány a povídkami, tak i vrýti se přístupnými a poetickými spisky do srdcí dětských. Spisy její vyznačují se klidností ve vypravování, zajímavostí a reálností; obyčejně líčí život městský a útulný klid rodinný. Z pera jejího vyšlo veliké množství obsáhlých spisů, z nichž

---

[48]) Zajímavější doklady k tomuto tvrzení nalézají se v životopise Jana Er. Sojky při laciném vydání (160 str. za 20 h s četnými illustracemi!) „Nár. pohádek" B. Němcové u F. Horálka, str. 158—59.

[49]) Sebrané spisy vyšly u Augusty v Litomyšli 1862—63, pak v „Nár. bibl." 1869—91, ill. vydání u Kobra v letech 1896—1902. — Životopisy psali J. Hanuš r. 1889 v „Matici Lidu" a pěkně V. Vávra 1895. Skvostné vydání „Babičky" vyšlo s obrazy A. Kašpara r. 1903 nákl. „Unie".

[50]) Sebrané spisy v 7 sv. v „Národní bibliotéce".

jmenovati slušno aspoň nejdůležitější: „Nalžovský“, „Osud a nadání“, „Břeh“, „Pozemský prach“, „Mraveniště“, „Lidské včely“, „Anna“, „Peregrinus“, „Jaroslav Šternberk“, „Anežka Přemyslovna“, „Přemysl Otakar II.“, „Illuse“, „Právo lásky“, „Stará píseň“, „Mír“, „Bramborové políčko“, „Šumavská perla“, „Dva rodokmeny“, „Láska budoucnosti“ a j. Drobné její povídky („Burianovic děti“, „Češka a Němec“, „Dvojí vychování“, „Z jednoho kořene“. „Viola a svět“ a j. v.) shrnuty byly ve 4 svazcích v „Národní bibl.“ Kromě této — zajisté obsáhlé a záslužné — činnosti napsala řadu povídek pro mládež, které většinou jednaly o mythické době našich dějin („Libuše a Přemysl“, „Legenda o praotci Čechu“, „Dívčí boj“, „Horymír Neumětelský“ a „Ludmila a její vnuk sv. Václav“). Slušná řada spisů vychovatelských a biografických o různých slavných ženách českých (B. Němcové, A. Náprstkové) pochází také od ní. Úctou musí býti naplněn každý již při pouhém seznamu jejích knih nad takovou bezpříkladnou skoro pílí a pracovitostí.[51])

Karel **Sabina**, spisovatel, (* 26. prosince 1813 v Praze, † 8. listopadu 1877 tamtéž v bídě, hanbě a nepovšimnut). Byl to nešťastný muž, který nadání měl k velikému povolání, ale nešťastnou svou povahou, nestálou a těkavou, sám mnohdy byl příčinou zlého svého osudu. Psal povídky i romány, v mladších letech také romantické básně; měl v úmyslu také napsati obšírný a důkladný dějepis literatury české, ale zabřednuv příliš do podrobností díla, nedokončil ho a dovedl je pouze k roku 1620. Také napsal biografii Václava Stacha, k níž se přidružila řada biografií menších v časopisech a jinde roztroušených Koubka, Poláka, Máchy a j. Z povídek jeho a románů, v nichž nejsilněji zvučí struna romantická, jsou nejdůležitější: „Kat krále Václava“ (1844), „Hedvika“ (1858), „Blouznění“ (1858), „Jen tři léta“ (1860), „Hrobník“ (1862), „Na poušti“ (1863), „Věčný ženich“ (1863), „Oživené hroby“ (1870) a j.

✝ Karolina **Světlá** (rozená Rottova), choť professora Petra Mužáka, (* 24. února 1830 v Praze, † 7. září 1899 tamtéž).

---

[51]) Spisy v „Nár. bibl.“ a nyní je vydává česká graf. společnost „Unie.“

Dostihla sestry své Sof. Podlipské v každém ohledu, ano můžeme říci, že prostotou, pravdivostí a procítěním povznesla se nad ni. Ovzduší Ještědu, kde se svým manželem o prázdninách dlívala, dýše z jejích spisů, neboť postavy lidí, vybrané ze skrčených chalup podještědských, líčeny jsou tak pravdivě a věrně, že podobného nenajdeme tak hned v české literatuře. Také městský život, Praha v době probuzení národního, našly ve Světlé geniální zvěčňovatelku. Její postavy vynikají většinou neobyčejností povah, diviti jest se tedy, s jakou routinou dovedla Světlá vylíčiti nitra náboženských výstředníků a povahy tvrdé jako žula! Němcové se podobá jak silou svého talentu, tak i často podobnými látkami a jako Němcová i ona jest překládána a ctěna i za hranicemi. Nejhlavnější její díla jsou: „První Češka“, „Kříž u potoka“, „Vesnický román“, „Černý Petříček“, „Nemodlenec“, „Poslední paní Hlohovská“, „Kantůrčice“, „Zvonečková královna“, „Ze staré Prahy“, „Několik archů z rodinné kroniky“, „Ještě několik archů z rodinné kroniky“, „Škapulíř“, „Konec a počátek“, „Láska k básníkovi“, „Frantina“ a j. kromě četných povídek a novell drobnějších, které v „Sebr. spisech“ jsou shrnuty v různé oddíly. Práce její patří k nejlepším výplodům českého pera.[52])

Ervín **Špindler,** zemský a říšský poslanec, (* 29. srpna 1843 v Chocni). Známý a zasloužilý tento národní pracovník v mládí svém zabýval se belletrií a vydal kromě sbírky „Básně“ i historické povídky rázu svobodomyslného „Mladá Čechie“, „Bělohorští mučenníci“ a „Historické povídky.“ Neméně cenné jsou jeho překlady (Heine „Kniha písní“ a „Atta Troll“, Meissnerův „Žižka“ a j.).

Josef Ladislav **Turnovský,** redaktor „Slovana“, „Pokroku“, „Hlasu národa“ a „Zábavných listů“, (* 9. února 1838

---

[52]) Sebrané spisy vyšly nejdříve v „Národní bibliotéce“, pak u Ed. Grégra a Dattla, nejnověji u J. Otty, kde vycházejí od r. 1900. Menší povídky dle látky a p. se zařazují do jednotlivých svazků, tak na př. v „Kresbách z Ještědí“ jsou uveřejněny povídky: Přišla do rozumu — Teta Vavřincová. — Hubička. — Nebožka Barbora. — Námluvy. — V sbírce „Ze staré Prahy“: Škapulíř. — Drama zbořeného domu atd. — Životopis Karoliny Světlé podala Tereza Novákova v „Matici lidu“ (1890), kritický rozbor její práce prof. Leander Čech (1881) v Brně.

v Sobotce, † 8. února 1901 v Praze). Vydal kromě spisů časových a životopisu Jos. Kaj. Tyla tato díla: „Putování po vlasti“, „Povídky a humoresky“, „Kresby z naší doby“, „Z potulného života hereckého“, „Paměti starého vlastence“ a j.

Václav **Vlček,** s počátku gymn. prof. a pak soukromý spisovatel a red. „Osvěty“, (* 1. září 1839 ve Střechově na Táborsku). Obor jeho je povídka a román historický, který zpracuje s láskou a porozuměním. Vlastenecká idea má v jeho spisech čestné místo. Práce jeho vyznačují se znalostí doby, což mnohdy zabíhá v rozvláčnost, ačkoliv nemůžeme jim nikterak upříti živosti a zajímavosti. Jsa neobyčejně produktivní vydal značné množství povídek a románů, z nichž jsou nejdůležitější: „Po půlnoci“ (1863) a „Zlato v ohni“ (5 sv. 1876), v nichž dovedně zachytil ovzduší a děj dvou pruských vpádů, poprvé za války sedmileté, podruhé r. 1866, pak „Jan Švehla“ (1868), „Dalibor“ (1868), „Ctibor Hlava“ (1869), „Hvězda z Vícemilic“ (1869), „Věnec vavřínový“ (6 svazků 1872), kterýžto spis jest jeho prací nejlepší. „Samohrady“ (5 svazků 1884—86), „Setník Halaburd“ (1892), „Černé jezero“ (6 svazků 1892), „Golgota i Tábor“, „I novému pokolení” (1904), „Samota“ (1904) a j. Jest také zakladatelem a redaktorem nejstarší nyní naší revue „Osvěty“, již r. 1871 založil a kde několik svých románů uveřejnil. Mimo to psal spisy příležitostné („Tužby vlastenecké“, „O národní osvětě“, „Jednoho jest potřebí“ a j.) a dramata.[53])

Vedle těchto jest veliký počet spisovatelů menší důležitosti. Jménem aspoň dlužno uvésti: Františka **Adamce** (četné pěkné novelly v časopisech), Aloise **Gallata** („Humoresky“, „Chrudim z doby kouzel a strašidel“), Antonii **Melišovou Körschnerovou** („Humoresky“), Frant. **Peřinu** („Humoresky“), Bedřicha **Pešku** („Dvůr císaře Zikmunda“, „Staroměstský rychtář“) a j.

Dramata.

J. V. **Frič-Brodský**, známý básník-exulant, napsal také několik pěkných kusů divadelních. Uvésti sluší aspoň hry: „Ivan Mazeppa“, „Pobělohorci“, „Soud Libušin“, „Kochar Ratiborský“, „Svatopluk a Rostislav“ a j.

---

[53]) Spisy v Nár. bibl. ve 2 svazcích (Hvězda z Vícemilic. — Ctibor Hlava. — Dalibor.); nyní je vydává F. Šimáček.

Bernard **Guldener,** notář, (* 5. srpna 1836 v Horažďovicích, † 15. září 1877 v Lomnici u Jičína). Spisovatel dnes již polozapomenutý, skoro zapadlý — a přece talent jeho byl hluboký, jak pozorovati můžeme ze zanechaných prací, které jsou vesměs cenné. Hlubokými myšlenkami a jemným provedením vyznačují se jeho dramatické práce: „Had v růžích“ (drama z polských dějin), pak „Sofonisba“ (drama z dějin Karthaginy) a po smrti (1895) vydané „Katastrofy dlouhé chvíle.“ Jest též autorem libretta k opeře „Král a uhlíř“.

Vítězslav **Hálek.** Jak již předem bylo praveno, mají jeho dramatické spisy tu vadu, že až příliš z nich mluví Shakespeare. Svědčí to sice o bedlivém prozkoumání dramat nesmrtelného tohoto anglického básníka, avšak jest to vždy přece na ujmu duchu i svéráznosti autorově. Také kusům Hálkovým vytýká se přemíra lyriky. Přes to však za své doby byla dramata vysoko ceněna a velmi rozšířena, tak na př. hry prozatímního divadla pražského r. 1862 počaly jeho kusem „Král Vukašín.“ Jiná jeho dramata jsou: „Záviš z Falkenštejna“, „Král Rudolf“, „Carevič Alexej“, „Sergius Catillina“, „Amnon a Tamar“ a nedokončené „Král Jiří z Poděbrad“.

František Věnceslav **Jeřábek,** professor na vyšší dívčí škole, (* 25. ledna 1836 v Sobotce u Jičína, † 31. března 1893 v Praze). Patří k nejlepším českým dramatikům vůbec. Jako Pfleger Moravský v románu „Z malého světa“ do belletrie, tak on v kuse „Služebník svého pána“ na divadlo vnesl první látku sociální. „Služebník svého pána“ má nejeden podobný rys s románem Pflegrovým jak v látce tak i v romantickém ději. Kromě tohoto kusu napsal „Syn člověka“, „Magdalena našeho věku“, „Svatopluk“, „Veselohra“, „Cesty veřejného mínění“, „Závist“, „Zde jest žebrota zapovězena“ a několik menších veseloher. Práce jeho dosud nepozbyly svěžesti a patří k oblíbeným a účinným kusům repertoirním.

Josef Jiří **Kolár** vytvořil kromě povídek i několik dramat, které vynikají všecky vlasteneckou tendencí, neobyčejně vyspělou technikou a uchvacující, nadšenou mluvou, jíž vkládá autor svým hrdinům do úst své zásady vlastenecké, politické i sociální. Látku ke svým dramatům bral po většině z českých dějin a jsou z nich tragedie: „Královna Barbora“

„Smiřičtí“, „Primátor“, „Magelona“, „Monika“, „Žižkova smrt“, „Pražský žid“ a „Jeroným“ (provozování tohoto kusu censurou zakázáno), veselohry: „Mravenci“, „Dejte mi čamaru“, „Tři faraonové“, „Umrlčí hlava“ a „Ďáblova legenda.“ Ve všech jeho kusech, jež jsou značně cennější nežli povídky, viděti dovednou ruku mistra. Také jeho činnost překladatelská zasluhuje vším právem plného uznání.[54])

Zdeněk hrabě **Kolovrat Krakovský** (* 6. února 1836, † 24. října 1892), napsal několik her, současníky velice obdivovaných a slavených: „Zmeškal hodinu“, „Na rozcestí“, „Trosky“, „Libuše“, „Staroušková“ a j.

Jan **Neruda** v mladších letech psal také dramata, kteráž však jsou nejslabším výtvorem jeho pera. Nesmíme je sice považovati za špatná — na menších jevištích se dosud s úspěchem provozují, — ale toho nesmrtelného genia Nerudova, jaký se jeví hlavně v básních, dokazují mnohem méně než vše ostatní, co z jeho pera vyšlo. Jsou to: tragedie „Francesca di Rimini“, veselohry „Prodaná láska“, „Ženich z hladu“ a j.

Eliška **Pešková,** herečka, (* 1833 v Praze, † 1895 tamtéž). Jsouc nadobyčejně produktivní napsala při obsáhlé své činnosti herecké přes 20 divadelních her a přeložila jich na 600 z jiných jazyků, ponejvíce z němčiny a francouzštiny. Ovšem při tak ohromné plodnosti nemohla hleděti na bedlivé provedení a vypilování svých her, takže mnohé překlady jsou skutečně velice chatrné, ale přece některé její kusy dosud na menších jevištích se dávají, jako na př. „Kříž u potoka“, „Vesnický román“ (dle stejnojmenných románů Karoliny Světlé), „Zlá víla“, „Osudná píseň“, „Paris v Hloupětíně“, „Neříkej ženské, že je stará“, „Ďáblova dcera“, „Adam a Eva“ a j. Vydala též „Zápisky české herečky.“

Gustav **Pfleger Moravský** zanechal také několik svěžích veseloher a pěkných truchloher: „Ona mne miluje!“, „Telegram“, „Kapitola I., II. a III.“ (veselohry); „Boleslav Ryšavý“ a „Della Rosa“ (truchlohry).

Karel **Sabina** napsal také několik her divadelních; zanechal kromě librett („Prodaná nevěsta“, „Braniboři

[54]) Dramatická díla J. Kolára vydává F. Šimáček. Vydáno: Jeroným. — Královna Barbora. — Smiřičtí.

v Čechách", „V studni") hry „Inserát", „Klepny" (veselohry), „Černá růže" (truchlohra) a j.

Václav **Vlček** vydal rovněž několik pěkných dramat. s vlasteneckou tendencí. Jsou to: „Eliška Přemyslovna", „Přemysl Otakar", „Lipany", „Milada" (tragedie), „Rebelie v Kocourkově" a „Šachy" (veselohry), jakož i dramatický obraz „Soběslav". Hry jeho byly právem velice slaveny a tragedie dožily se v knižní úpravě několika vydání.

Josef **Wenzig**, ředitel č. reálky a školní rada, (* 18. ledna 1807 v Praze, † 28. srpna 1876 tamtéž). Záslužné působení tohoto starého vlastence neslo se trojím proudem: předně působil jako paedagog, pak překládal české spisy do němčiny a psal německá pojednání o českých spisech a konečně také sám spisoval básně, libretta („Dalibor", „Libuše") a hry dramatické, většinou veselohry („Snídání a obědvání", „Koruna", „Doktorka medicinae", „Malíř co Pygmalion", „Timoleon", „Arria a Paetus" a j.) Napsal též větší epickou báseň „Vojevůdce jednooký". Spisy jeho mají nyní cenu většinou jen historickou.[55])

Emanuel František **Züngel**, spisovatel, (* 21. června 1840 v Praze, † 1896 tamtéž). Napsal a upravil řadu dramatických prací, z nichž jmenovati slušno: „Princ se baví", „Na zdar důstojného!", „Pohádka o červené karkulce" a „Tvrdé palice". Pilně také překládal, obzvláště z Molièra a Calderona, a velkou spoustu operních textů upravil a přeložil. Psal též verše a kratší povídky. Na jeho prací je patrný chvat. —

Dramatické spisy psali také: Josef M. **Boleslavský**, František K. **Drahoňovský** („Staročech"), Vilém **Gabler** „Johanna d'Arc, panna Orleánská"), Leopold **Hausmann** („Jaroslav Šternberk", „Zdirad"), Jiljí Vrat. **Jahn** („Kateřina z Pernštejna"), Eduard **Rüffer** („Na Balkáně"), Jos. L. **Turnovský** („Staří blázni") a j. —

IV. Poledne novočeské literatury. (1868—okolo 1890.)

Od roku 1868 datuje se nový a netušený rozkvět celé české literatury všech oborů. Poesie dostoupila výše nebývalé, v románové prose i dramatu objevily se skvostné výplody.

---

[55]) Sebrané spisy Wenzigovy v „Nár. bibl."

R. 1868 totiž vystoupila nová básnická družina v čele majíc Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha a vydala redakcí Josefa Václ. Sládka almanach „Ruch“, jímž byla nově obrozena a osvěžena česká poesie. Obzor myšlenkový se rozšířil, nazírání obzvláště na dějiny se prohloubilo, takže bez nadsazování můžeme říci, že v době té jest největší rozkvět naší literatury, nový její „zlatý věk“.

Jmenovaní tři básníci, k nimž se ještě připojil Julius Zeyer a Eliška Krásnohorská, stali se representanty nové této generace. A v té můžeme pozorovati dva veliké proudy; jeden český, látkou, cítěním i obrazy tkvící na domácí půdě, a druhý přihlížející i k cizině, avšak nedávající se jí strhnouti, nýbrž v ladný celek její zvuk s motivy domácími spojující. V čele prvého proudu považovati můžeme Svatopluka Čecha a druhého Jaroslava Vrchlického; opodál stojí Julius Zeyer nemaje své družiny a obíraje se svými vlastními fantasiemi a visemi. —

Prvý proud jest mohutný hned od začátku, avšak druhý, ačkoliv s počátku méně měl přívrženců, rozmáhá se víc a více a vniká hluboko i do našich dnů.

Z nejlepších básníků uvésti musíme: Sv. Čecha, básníka českého, slovanského a sociálního, Jaroslava Vrchlického, který geniálním svým duchem objímá poesii českou i cizí, Julia Zeyera, snivého náboženského visionáře, Elišku Krásnohorskou, jejíž mužné sloky v harmonický celek se pojí s milou něžností, Jos. V. Sládka, pěvce rodné české hroudy; vedle těch pak vyniká satyrická struna Lad. Quise, něžná poesie Otakara Mokrého, básnické povídky Karla Legera, Emanuele Miřiovského a Ot. Červinky a j. —

Také v prose znamenati jest veliký rozmach. Pěstovala se zejména povídka historická a tu uvésti musíme dva hlavní representanty, Václava Beneše Třebízského a Aloise Jiráska. Oč jest první vroucnější v citu a úchvatnější v mohutnosti výrazů, o to jest druhý klidnější a velkolepější. Oběma pak po bok se staví předčasně zemřelý Josef Braun a řada jiných, jako Václav Řezníček, Kolda Malínský, Zikmund Winter a j.

Povídka a román vesnický pozvedly se rovněž měrou znamenitou. Ve šlépějích Němcové kráčel malíř českého venkova Alois Vojtěch Šmilovský maje kolem sebe Antala Staška, Lužickou, Holečka, Kosmáka a j. Také český román spole-

čenský počal býti vzděláván a zaznamenati musíme jména Jana Liera, J. D. Konráda, K. M. Čapka, B. Havlasy a j. České romanetto pak mistrně vzdělával geniální Jakub Arbes. —

Neméně literatura dramatická rozkvetla. Velice k tomu přispělo otevření prozatímního divadla českého v Praze (1862), kde od r. 1863 hrávalo se každodenně. A když od r. 1881 zahájeny byly Smetanovou operou „Libuše“ hry v nově postaveném „Národním divadle“, tu se ještě více rozmohla četa spisovatelů dramatických. Vystoupil největší dramatik český Emanuel Bozděch a s ním Jaroslav Vrchlický, Ladislav Stroupežnický, Julius Zeyer, Boh. Adámek, Fr. Ad. Šubert, Stankovský, Jirásek a jiní. —

Poesie.

Svatopluk **Čech,** (* 21. února 1846 v Ostředku u Benešova). Vedle Vrchlického je Čech největším naším žijícím básníkem. Nemá u nás rovného mezi všemi básníky, co jich bylo před ním, ve vystižení národních dějin, které v mohutných eposech kreslí nádhernými barvami. Hlavní jeho živel jest epika, ačkoliv i v lyrice podal díla mistrovská, ale v básni epické, která jest u něho většinou historická, dostupuje met nejvyšších. — Životní jeho data jsou prostá. Vzdal se dráhy právnické, již započal, a věnoval se docela literatuře. R. 1879 s bratrem svým Vladimírem založil časopis „Květy“ a jako jejich redaktor (byl jím až do nedávna) přivedl je na stupeň jednoho z nejlepších českých časopisů belletrických. — Jsa povahou úžasně skromný nevystupoval ve veřejné činnosti, ale dlouhou dobu žil samotářsky ve svém domku v rozkošném podřipském zákoutí v Obříství. Ničím se nedal vyrušit ze své samoty, ani různými poctami; ba když r. 1895 vlivem svých nádherných „Písní otroka“ byl zvolen poslancem, utekl se do Italie.

Byronismus slovanský, který zaznívá v prvních jeho verších, brzy se ztratil a poesie jeho se vykrystalovala v povahu úplně svéráznou. Nádherná jeho forma řine se jako vodopád, smělou komposicí a hloubkou myšlenek uchvacuje čtenáře. Jest horlitelem za právo, krásno a pravdu. Horuje za vzájemnost slovanskou, ne tu, která jest pouze na papíře a v ústech, ale skutečnou a plodnou v skvostné básni „Slavie“ (1884), nadšenými slovy horlí pro sociální rovnost a svobodu v každém směru v básních „Jitřní písně“

(1887), „Nové písně“ (1888) a hlavně ve žhavých „Písních otroka“ (1893), které se rázem staly evangeliem všech duší potlačovaných, ale nejvíce massy nejpotlačovanější, totiž našeho národa. O nadšené oblibě pro tuto knihu svědčí řídký úkaz, ba ojedinělý fakt, že kniha dožila se dvacátého sedmého vydání, což jest vskutku zjev neobyčejný v celé literatuře české a zvláště v české poesii, ježto básně se vždy méně kupují nežli romány a plody krásné prosy. Osudy této knihy jsou také dosti podivné, báseň tak tak že nepropadla konfiskaci (pro propuštění byl zbaven svého místa censor Dr. Karel Švanda ze Semčic), jako propadla jí báseň „Lešetínský kovář“ (1883), která vyšla po konfiskaci česky v Americe nákladem „Pokroku západu“ (ve státu Omaze) a hojně byla v Čechách rozšiřována. (Nově pak vyšla s opravami konfiskovaných míst v „Sebr. spisech“). V této básni zvučí, ba hřmí sociální hymna, s níž se druží píseň vlastenecká v jeden mohutný souzvuk. Marný boj poctivé české práce proti vítězícímu německému kapitálu jest obsahem „Lešetínského kováře“. Děj jest mistrně propleten lyrickými písněmi v tónu národních písní. Rázu kosmopolitického jest „Evropa“ (1880). Látkou, dějem i provedením vynikají dále veliké jeho básně historické: „Adamité“ (1874), „Václav z Michalovic“ (1882) a „Dagmar (1885). Hlavně „Václav z Michalovic“ uchvátil čtenáře mistrně rozvedeným tkanivem příběhu, plastikou obrazů a tragickým, mohutným zakončením. Mistrem jest ve venkovské idylle, což dokázal knihou „Vestínu lípy“ (1880); satirik se u něho ozývá v knihách „Hanuman“ (1884), „Pravda a drobné básně“ (1886), „Kratochvilná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči“ (1890). V knize „Modlitby k Neznámému“ (1896), kde dostupuje vrchu jeho lyrika, podal řadu skvostných a hlubokých náboženských meditací, v nichž vroucí, upřímná, ne frásovitá zbožnost pojí se s reflexivní poesií básníkovou. Nejčistší formy dospěl v náboženské fantasii „Anděl“, jež je zařazena v knize „Básně“ (Bouře. — Snové. — Adamité. — Anděl. — Menší básně. 1874.) Hexametrem pak napsal povídku „Václav Živsa“.[56]) Jiné jeho knihy jsou „Nová sbírka veršovaných prací“ (1880), ve

[56]) O vztazích této básně k životopisu Čechovu podrobně píše Dr. Bořecký ve Výroční zprávě c. k. gymnasia v Přerově 1904.

kterou zařadil básně Evropa. — Čerkes. — Ve stínu lípy. — Žižka. — Zimní noc. — Handžár. — Na hrob Havlasův. „Petrklíče“ (1883), „Zpěvník Jana Buriána (1894), „Sníh“ (1899) a „Sekáči“ (ve „Květech“ 1903, nejnověji v Sebr. spisech). Pro mládež napsal básnickou knihu „O čarovném pavouku“.

Pozorujíce smělou, vzestupnou dráhu básnické činnosti Svatopluka Čecha, od dob, kdy jako mladík pod různými pseudonymy (V. Malina, Svat. Rak, B. Rousek, Bažant a j.) uveřejňoval v různých časopisech své prvotiny básnické, až do doby nynější, v úctě musíme smeknouti před tak velikou a záslužnou jeho činností, která jest ctěna i v cizině. (Sv. Čech jest pilně v cizině překládán, tak na př. máme dva německé překlady „Písní otroka“. Hlavně do jazyků slovanských se pilně překládá).

Neméně jako básník jest Čech znamenitý jako prosaik. Mistrné jeho práce prosou v ničem nezadají nádherným, úchvatným básním.[57])

Otakar **Červinka,** magistrátní úředník, (* 25. září 1846 v Praze). V jeho epice, která se ponejvíce zabývá látkou historickou, silně zvučí lyrika. Nejdůležitější jeho spisy jsou „Jan Žižka z Kalichu“, „Jan z Dubé“, „Husitská svatba“, „Aleš Romanov“ a j.

Gustav **Dörfl,** evangelický kněz, spisovatel a redaktor „Vánočního alba“ a „České rodiny“, (* 1855 v Praze, † 18. června 1902 tamtéž). Psal také verše s dosti dobrým zdarem, čehož výsledkem jsou knihy: „Na Křivoklátě“, Ballady starší a nové“, „Povídky ve verších“, „Miscelly“ a j. Pilný překladatel českých spisů do němčiny (Hálek, Neruda) a anglických do češtiny. Napsal též několik menších článků pro mládež a tříaktovou hru „Hračkář“.

Albína **Dvořákova-Mráčkova,** spisovatelka, (* 30. ledna 1850 v Řepici u Strakonic, † 23. května 1893 v Praze). Ačkoliv básnířka tato nezůstavila po sobě velký počet prací, přece má v české poesii čestnou památku. Vydala jedinou sbírku básní pod názvem „Chudobky“, plnou ušlechtilého a ryzího citu.

---

[57]) Studii o Sv. Čechovi máme jednu a to německou (!) z pera J. Suttnara. — „Sebrané spisy“ vycházejí nyní u Topiče.

Irma **Geisslova**, spisovatelka, (* 6. července 1855 v Pešti). Hrdé sebevědomí národní a vroucí cit ženy zpívá z jejích veršů. Básně její nejsou vyumělkované, jsou prosté, jak vytryskly z nadšeného srdce básnířky, ale jsou prodchnuty něžným citem a svěžestí přírody, z níž béře často náměty ke svým básním. Vydala sbírky básní: „Z poesie nádražní", „Immortelly", „Divoké koření", „Z Podkrkonoší", „Luční kvítí" a j. Vyniká také v románopisectví, rovněž literatura pro mládež našla v ní pilnou vzdělavatelku a přispěvatelku. Neméně známou jest četnými svými články novinářskými.

Dr. Jaroslav **Goll**, professor všeobecných dějin na české universitě, (* 11. července 1846 v Chlumci nad Cidlinou). Za mládí svého i v letech pozdějších rád se uchyloval od suchých historických fakt k oblíbené své libůstce, poesii totiž. Sebrané své básně vydal r. 1874 a s láskou a porozuměním r. 1871 uspořádal „Anthologii české poesie". Překládal z cizích jazyků (z Bérangera, Baudelairea, Mickiewicze). Všecky jeho básně mají vybroušenou formu.

Josef Vladimír **Hrubý**, učitel, (* 1852 v Horní Libochové na Mor.). Vydal sbírku básní „U krbu", ve které se zdarem zpracoval moravské pověsti. Vane z nich duch Erbenův. Jiné jeho básnické spisy jsou: „O čem král neví", „Sněhové květy" a „V lesku trůnu".

Bohdan **Jelínek**, spisovatel, (* 22. června 1851 v Cholticích u Přelouče, † 19. května 1874 tamtéž). Krátká byla jeho dráha životní, nevelká tedy žeň; věčná škoda, že nežil déle. Bohatý jeho talent, hlavně lyrikou zvučící, poznati možno z knihy „Spisy veršem i prosou", kterou roku 1887 uspořádal a vydal Jaroslav Vrchlický, Jelínkův druh.

Josef **Kallus**, učitel v Čeladné u Místku, bývalý tkadlec, (* 16. února 1855 ve Frenštátě pod Radhoštěm). Vskutku zajímavý případ samouka, který jako tkadlec psal verše, dýšící dětskou skoro něhou a obírající se téměř vesměs valašskou přírodou. Lesy, květiny, stromy, slunce jsou předmětem zpěvných a prostých jeho písní, které vydal v knihách „Písně" (1881), „Oblaka" (1887), „Z Valašska" (1884), „Kresby a písně (1895), „Kopretiny" a „Přímořské dojmy a elegie" (1904).

Dr. Miroslav **Krajník,** advokát a bývalý zemský poslanec, (* 4. ledna 1850 v Humpolci). R. 1870 vyšly jeho básně, více však stal se známým aktovkou „Zatknut" a dramatem „Roháč z Dubé" (1879). Překládal též pilně z Bérangera, Delavignea a j.

Eliška **Krásnohorská** (vlastně Pechová), redaktorka „Ženských listů" a spisovatelka, (* 18. listopadu 1847 v Praze). Nadšeným, spíše mužským nežli ženským citem, nádhernou plastikou obrazů a mistrnou hudbou veršů vyšvihla se na přední místo českého Parnassu. Práce její vynikají silou něhy a duchaplností, forma je vždycky přesná a uhlazená, což uznal i sám arcimistr české poesie Jaroslav Vrchlický. Po první její knize „Z máje žití" (1870) následovala proslavená „Ze Šumavy" (1873), v níž úchvatnými verši líčí krásy šumavských pralesů a hrdinný vzdor obyvatelů chodských. Rovněž Šumavou se obírá kniha „Šumavský Robinson" (1887), kterou předcházely „Vlny v proudu" (1883), „K slovanskému jihu" (1880) a „Vlaštovičky" (1883). Pak následovaly krásné „Letorosty" (1887), „Bájky velkých" (1889), „Na živé struně" (1895) a „Rozpomínky" (1897). — Také napsala libretta k Smetanovým operám: „Hubička", „Tajemství" a „Čertova stěna", k Bendlově „Lejle" a j.

Také jest Krásnohorská známa jako proslavená spisovatelka divadelních her pro mládež a překladatelka. (Přeložila „Boris Godunov" a „Některé básně rozpravné" od Puškina, „Král sionský" od Hamerlinga, „Pan Tadeáš" od Mickiewicze, „Child Harold" od Byrona a j.)

Josef **Kuchař,** bankovní úředník, (* 14. listopadu 1847 v Choborách u Dobrušky). Poesie jeho vyznačuje se jemností citu a mírnou melancholií. Vydal knihy: „Chýžka", „Cestou životem", „Ze zašlých a nových dob", „Za soumraku" a prósou „Národní píseň".

Karel **Leger,** statkář a spisovatel, (* 21. září 1859 v Kolíně). Svérázný a samorostlý tento básník vydal knihy „Verše" (1881), „Zapomenuté sny" (1882), „Pohádka z naší vesnice" (1883), „Přeludy" (1885), „Poslední Rusalka" (1886), „Povídky veršem" (1888), „V zátiší" (1890), „Drobné povídky a kresby" (1895), „Chvilku zas

doma“ (1897), „Fantastické povídky“ (1900) a „Ballada o mrtvém ševci a mladé tanečnici“ (1904). Práce jeho vyznamenávají se pečlivou formou, svěžím humorem a pěkným dějem, zvláště v epické básni je dovedným mistrem.

Emanuel **Miřiovský,** professor, (* 24. prosince 1846 v Jindřichově Hradci). Osvědčil se v lyrice i v epice. Prosté motivy ze zákoutí vesnického našly v něm nadaného a povolaného zpracovatele. Vydal lyrické básně: „Básně“ (1. sbírka 1869, druhá 1882), „Nové básně (1885), epické „Máринka“ (1868) a „Šimon kostelník“ (1885).

Otakar **Mokrý,** notář, (* 25. května 1854 v Českých Budějovicích, † 1. ledna 1899 ve Vodňanech). Tichý člen „vodňanské trojice“, kterou tvořili kromě něho Herites a Zeyer. Poesie jeho, jemná a něžná, vybroušené formy, má jakýsi nádech melancholie a rozjímavosti. Zajisté byla by se Musa jeho silněji rozvila, kdyby smrt tak příliš záhy pero mu z ruky nevyrvala. Vydal: „Jihočeské melodie“, „Na dívčím kameni“, „Dumy a legendy“. „Jasem a šerem“ a „Básně.“ Psal také prosou a překládal z Musseta, Slowackého a j.

Berta **Mühlsteinova,** spisovatelka, (* 26. července 1847 ve Velvarech. † 24. srpna 1887). Pochmurný ráz jejího života (bylať po celé své živobytí churava) zrcadlí se v jediné její knize veršů „Pohrobky“ (1872), která obsahuje vesměs zádumčivé, elegické tóny. Forma „Pohrobek“ jest velice zpěvná. Kromě toho napsala několik prací prosou.

Jan **Nečas,** v. soudní rada v Brně, (* 25. prosince 1849 ve Studnicích u Jihlavy). Vydal básně humoristické a satirické „Žertovné deklamace“, „Šípy“, pak „Obrázky z venkova“ a j. Napsal také několik spisů právních; vedle toho jest pilným spisovatelem pro mládež a překladatelem z polštiny (Malczewski, Syrokomla, Belza, Morzkowska, Mickiewicz, Miriam, Gaszyński, Wasilewski, Zagórski, Odyniec, Slowacki, Ujejski a j.).

Ladislav **Quis,** doktor práv, sprvu žurnalista, nyní advokát v Přelouči, (* 5. února 1846 v Čáslavi). Po Erbenovi je náš nejlepší básník ballad. Avšak Erben přidržel se i v látce i v zpracování národní poesie, kdežto Quis českou balladu spíše přetvořil a přepracoval podle vzoru Göthova. První

jeho kniha vyšla r. 1873 pod názvem „Z ruchu“ a tu bylo ihned poznati dovednou ruku mistrovu. Jest Quis velice pečlivým, až přísným ve formě, jež jest vždy bezúhonně vybroušena. Vrcholu dospěl svými balladami „Hloupý Honza“ (1880). Pak vydal „Ballady“ (1883), „Třešně“ (1884), „Písničky“ (1887) a r. 1897 pěkné satyrické „Epigramy.“ Přebásnil také „Staroskotské ballady“ a vydal je s úvodem ve „Světové knih.“ r. 1900. Vzornou prací jsou „Básnické spisy K. Havlíčka“, kde Quis sebral a vydal všechny básně Havlíčkovy z rukopisů. Značné ceny jsou také jeho memoiry „Kniha vzpomínek“ (1902).

Vojtěch **Pakosta**, professor vyšší dívčí školy v Praze, (* 14. dubna 1846 v Deštné u Tábora, † 10. července 1892 v Praze). Vydal „Listy a květy“ a „Růže a ostny“, dvě sbírky básní, provanutých upřímným, prostým a nelíčeným citem. Forma zasluhuje plného uznání. Do „Zábav večerních“, které 13 let redigoval, napsal řadu pěkných povídek lidových.

Rudolf **Pokorný,** obecní účetní, (* 18. dubna 1853 v Heřmanově Městci, † 19. září 1887 v Libochovicích). Měkký, citlivý básník, nadšený pro Slovanstvo a hlavně pro ubohé, trpící Slovácko. Básně jeho jsou zpěvné, pracovány podle vzorů národní písně. Vydal básnické knihy „Z jarních luhů“ (1873), „Básně“ (1877), „Pod českým nebem“ (1879), „Z hor“ (1881), „S procitlým jarem“ (1882), „Vlasti a svobodě“ (1882), „Mrtvá země“ (1885) a po jeho smrti vyšlo „Opět na horách“ (1887). Překládal také z polštiny.

Josef Václav **Sládek,** professor jazyka anglického na českosl. obchodní akademii, české polytechnice a české universitě, (* 27. října 1845 ve Zbiroze). Hluboký cit, jemná zádumčivá nálada, forma umělá, ale při tom neobyčejně zpěvná, vyznačuje Sládka. Vydal básně: „Básně“ (1875), „Jiskry na moři“ (1880), „Na prahu ráje“ (1883), „Sluncem a stínem“ (1887), „Selské písně a České znělky“ (1890), „Starosvětské písničky“ (1891), kterýmižto dvěma posledními knihami docílil největšího svého úspěchu, poněvadž v nich neobyčejně zdařile napodobil tón národní písně a vložil v ně plno vřelého citu a úcty k rolníkovým mozolům. Dále vydal knihy: „Směska“ (1891), „České písně“ (1892) a „V zimním slunci“ (1897). Pro mládež napsal tři knížky

pěkných básniček: „Skřivánčí písně (1889), „Zvony a zvonky“ (1894) a „Zlatý máj“ (1896). — Sládek jest na slovo braný překladatel zvláště z anglického jazyka; tak na př. výtečně přeložil téměř všechna dramatická díla Williama Shakespeara. Kromě těch přeložil s nemenším zdarem některé spisy Longfellowovy, Byronovy, Burnsovy, Coleridgeovy, Tegnérovy, Aldrichovy, Bret Harteovy, Valeryovy, Mickiewiczovy a j.

Antal **Stašek** (vlastně JUDr. Antonín Zeman), advokát v Semilech, (* 22. července 1843 ve Stanově v Krkonošsku). Mnohem větší jeho význam leží v románech, kde dovedl věrnou drobnomalbou zobraziti nitra horských obyvatelů. V poesii vydal: „Václav“ (část — 1872), „Básně“ I. (1876), II. (1880) a „Z doby táborů“ (1884). Přeložil „Anhelli“ a „Lilla Venneda“ od Slowackého a „Poslední den odsouzenců“ od Huga.

Vladimír **Šťastný,** prof. n. o. v Brně, (* 17. března 1841 v Rudíkově). Sepsal množství básniček po většině s náboženskou tendencí bez velkých cílů. Uveřejňoval je ve svém časopise „Obzor“, jejž již na dvacátý osmý rok vydává. Souborně své práce vydal v knihách: „Kvítí májové“, „Kytka z Moravy“, „Hory a doly“. „Hlasy a ohlasy“, „Drobné květy“, „Vánoční dárek“ a j.

*Jaroslav **Vrchlický** (vlastně Emil Frida), čestný doktor filosofie, professor české university v Praze, (* 16. února 1853 v Lounech). Vedle Sv. Čecha největší náš žijící básník. Stkvělý representant české poesie v cizině. Těmito dvěma epithety mohli bychom — nedostatečně ovšem — charakterisovati činnost jeho. Nevíme vskutku, máme-li se diviti velikému geniu, jenž nemá rovného před sebou, či bezpříkladné plodnosti, která každého roku při veškeré té ohromné práci, jakou mu způsobuje jeho povolání, vydá 2—3 a ještě více knih! Vynikl stejně v lyrice i v epice. Jeho lyrika, bující květy, životem a úsměvy veselého mládí, nadchne čtenáře svým vroucím citem a čistotou formy. V epice rád zpracuje veliké, grandiosní příběhy lidských titanů, ale schyluje se i k prostým chyškám své otčiny, aby i odtud vykřesal perly čisté poesie. Mistrem je zvláště ve formě. Žádná forma cizí, sonet, ghazel, sestina, decima, pantoum atd. není mu cizí, nečiní mu obtíže a ve všech pokusil se s plným zdarem. Jako vodopád, jenž

rozbijí se v tisíce duhových kapek, tak řine se proud nádherné jeho poesie. Jest rázem své tvorby žákem Viktora Huga a přívržencem směru jeho: mohutný pathos, dokonalá vybroušenost formální, filosofické meditace i ráz epiky jeho plně tomu nasvědčují. Básně epické, jež shrnovány jsou pod název „zlomky epopeje", komponovány jsou v duchu Hugovy „Legendy věků".

Když r. 1875 vydal první svou knihu „Z hlubin" (3. vyd. 1897), bylo ihned viděti, že vystupuje lev, který chce dobýti království na českém Parnasse. Již v té knize bylo poznati mistra. Plno nových tónů, vroucích, erotických, skoro až smyslných, jaké do té doby nezavzněly v české poesii, ozývalo se z ní. A ty skvělé naděje, jaké do mladého básníka byly kladeny, nebyly zklamány, ale ještě více stupňovány dalšími knihami: „Sny o štěstí" (1876, 3. vyd. 1900) a hlavně nádhernými „Epickými básněmi" (1876, 4. vyd. 1902), kde zvláště větší báseň „Satanella" (znovu vydána samostatně ve „Světové knih." 1898) rozmnožila slávu básníkovu. Pak následovaly: „Vittoria Colonna" (1877, 4. vyd. 1900), „Duch a svět" (1878, 3. vyd. 1899), „Symfonie" (1878, 3. vyd. 1898), „Rok na jihu" (1878, 2. vyd. 1898). Na to přišly skvostné „Mythy" I. (1879, 4. vyd. 1902), kde básník zpracoval různé české mythy s virtuositou podivuhodnou, „Mýthy" II. (1880, 3. vyd. 1898), kde zase látky cizokrajné byly ohněm geniovým přetaveny v ryzí skvost, „Eklogy a písně", (1879, 3. vyd. 1902), „Dojmy a rozmary" (1880, 2. vyd. 1897), „Pantheon" (1880, 2. vyd. 1883), „Nové básně epické" (1881, 2. vyd. 1899), úchvatná epická báseň „Hilarion" (1882, 2. vyd.. 1897), „Poutí k Eldoradu" (1882, 3. vyd. 1902), „Sfinx" (1883, 2. v. 1897), „Co život dal" (1883, 2. v. 1897), „Staré zvěsti" (1883, 2. vyd. 1900) a „Perspektivy" (1884, 2. vyd. 1897). Knihy dosud jmenované (vyjímaje „Mythy" cyklus první) zpracovaly po výtce látky vesměs cizí, nečeské, což bylo příčinou četných nespokojeností; na Vrchlickém žádáno, aby látkám českým a slovanským věnoval větší pozornost a aby práce jeho projevovaly ráz češtější. V té příčině veliké obliby došla „Legenda o sv. Prokopu" (v „Mythech" I.), která samostatně se skvostnými obrazy bratří Liebscherů vyšla r. 1884, školní vydání této knihy upravil prof. Fr. X. Prusík a vydal 1888 (6. vyd. 1897). Potom Vrchlický vydal „Jak táhla mračna."

(1885, 2. vyd. 1897), „Sonety samotáře“ (1885, 2. v. 1897) a „Twardowski“ (1885, 3. vyd. 1900), jenž byl v knižním vydání — „pro nemravnost“ prý! — konfiskován, ale pak zase propuštěn. Tato jedna z nejlepších knih Vrchlického opěvá zajímavou postavu Twardowského, polského to Fausta. Pak vydal zase knihu z českých luhů „Selské ballady“ (1886, 2. vyd. 1898), básně krásné, k nimž však přimísil i některé motivy cizokrajné, čímž jednolitost a český ráz knihy trpí. Pak vyšly „Hudba v duši“ (1886, 3. vyd. 1903), „Zlomky epopeje“ (1886, 2. vyd. 1899), čarokrásný „Zlatý prach“ (1887, 2. v. 1898), „Motýli všech barev“ (1887, 2. v. 1899), „Čarovná zahrada“ (1888, 2. v. 1900), „Dědictví Tantalovo“ 1888, 2. v. 1898), „Na domácí půdě” (1888), „Různé masky“ (1889, 2. v. 1899), „Hořká jádra“ (1889 2. v. 1903), „Dni a noci“ (1889, 2. v. 1897), „È morta“ (na památku zemřelé zpěvačky Klemeně Kalašové, 1889, 2. v. 1894), „Fresky a gobeliny“ (1890, 2. v. 1897), „Hlasy v poušti“ (1890, 2. v. 1898), „Nové sonety samotáře“ (1891, 2. v. (1902), „Brevíř moderního člověka“ (1891, 2. v. 1903), „Život a smrt“ (1892), „Bodláčí z Parnassu“ (1892, 2. vyd. 1900), „Moje sonata (1893, 2. vyd. 1897), „Potulky královny Mab“ (1893, 2. vyd. 1903), „Nové zlomky epopeje“ (1894), „Kytky aster“ (1895), „Okna v bouři“ (1895), „Kniha sudiček“ (1895), „Než zmlknu docela“ (1895), „Skvrny na slunci“ (1896, 2. v. 1899), „Napadlo rosy“ (1896), „Písně poutníka“ (1897, 2. v. 1899), „Poslední sonety samotáře“ (1897), „Pavučiny“ (1897, 2. v. 1899), pak grandiosní epopej o pokořené vzpouře Židů proti Římanům „Bar Kochba“ (1897), „Na sedmi strunách“ (1898), „Z niv poesie národní i umělé“ I. (1898), „Překročen zenit“ (1899), „Bozi a lidé“ (1899), „Rok básníkův“ (1901), „Z niv poesie národní i umělé“ II. (1901), „Žamberské zvony“ (1901), „Já nechal svět jít kolem“ (1902), „Votivní desky“ (1902), „Má vlast“ (1903), „Duše — mimosa“ (1903) a „Prchavé illuse a věčné pravdy“ (1904).

67 knih básnických! Plodnost tato jest do nejvyšší míry bezpříkladnou nejen u nás, ale i u spisovatelů jiných národů. Velicí plodní spisovatelé cizí jsou zastíněni cifrou, která svědčí o neúmorné a gigantické píli Vrchlického. Předčil počtem tím Calderona, Shakespeara, Tolstého, Dickense,

Sienkiewicze a jiné, kteří budí úctu souhrnem svých prací. A k tomu uvážiti musíme, že vedle knih básnických píše Vrchlický dramata, prosu i vědecká pojednání. A co hlavního: překládá. U jiných národů — šťastnějších ovšem a četnějších — by jeden takový překlad posloužil ke slávě a dobré existenci překladateli, protože největší a nejkrásnější plody literatury světové nám přetlumočil. (Viz později: literatura překladová). Jmenujeme prozatím jen překlady nejdůležitější: „Božská komedie“ Dantova, „Zuřivý Roland“ Ariostův, „Faust“ Göthův, překlady z Carduccia, Andersena, Amicise, Byrona, Ibsena, Molièra, Hamerlinga, Shelleye, Huga, de Lisle, Camoense a j.[58])

Julius **Zeyer,** spisovatel, (* 26. dubna 1841 v Praze, † 28. ledna 1901 tamtéž). Poněvadž pocházel ze zámožné rodiny, nemusil se starati o vezdejší chléb a mohl tedy procestovati celou Evropu i Tunis a později žíti bezstarostně, nedotknut jsa drsným hlukem všedního zápasu o skývu chleba. Většinu svého života ztrávil ve Vodňanech v pohodlí, skoro až v nádheře a spíjel se svými vidinami a sny. Jsa již povahou měkký, citlivý a snivý uchyloval se pro látky ku svým spisům v mlhavé říše mythů a bájí a silou svého ducha pronikl fantastické mythy čínské, japanské, indické, keltské, staroegyptské, židovské, řecké a římské. Se zálibou také čerpal látky ze středověku, z dob romantismu, byzantismu a rozkvětu náboženství křesťanského, pohrouzil se také v staré mythy české a vše ještě zbarvil živými barvami své neobsáhlé fantasie, jež přecházela až v mysticismus. V smělém tom rozletu fantasie nemá Zeyer rovného v celé české poesii. Také jeho sloh je zvláštní. Rázovitý, v pravdě zeyerovský, jenž dovede uchvátiti

---

[58]) Studie o Vrchlickém napsal Eduard Albert r. 1893, nověji obsažnou studii napsal Antonín Klášterský ve „Zvonu“ 1903 a j. Na oslavu básníkových abrahamovin r. 1903 vydáno množství slavnostních spisků, důležitější jest brožurka „Padesát let Jarosl. Vrchlického“ nákladem „Máje“, kde jest i Albertova studie. Anthologie vyšly dvě: první r. 1894 s menší studií Miriama (Zenona Przesmyckého), druhá r. 1903. Menší výbor učinili Frant. Bílý pro mládež a H. V. Wunsch v knihách „Jaroslav Vrchlický jako básník milostný“ a „Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva“. — Vrchlický je též mnoho do cizích jazyků překládán, ale ne přece tak, jak by mělo býti, hledě k jeho práci i významu. Nejvíce jest překládán do polštiny a němčiny, nejméně poměrně do — ruštiny! — Sebrané spisy básnické u J. Otty.

a mimoděky zanésti do oněch neznámých krajin, o nichž pěje snivá básníkova duše. V každé příčině byl Zeyer básník veliký a posvěcený. Nesnížil se k šedým hroudám všednosti, nezkalil tóny své drsným bojem světa, ale ve velkolepých vidinách žil a spřádal nádherná svá díla. Psal veršem i prosou, vždy byl epikem, i tehdy, když líčil city. Vydal tyto spisy básnické (o jeho románech i dramatech je zmínka jinde): „Vyšehrad“ (1882, 2. vyd. 1886, 3. v. 1900), kde sebral staré mythy české o Libuši, Vlastě, Ctiradu a j. a scelil je ohněm své fantasie. Kniha ta je vskutku nádherná a úchvatná. Pak vydal báseň „Griselda“ (1883), jejíž děj se také odehrává na české půdě (ze XVII. stol.), neméně úchvatnou jako předešlá a hlavně mohutným, tragickým zakončením dojímající, „Poesie“ (1884), „Kronika o svatém Brandanu“ (1886), „Čechův příchod“ (1886), skvostné fantastické epos na tento náš národní mythus, „Z letopisů lásky“ (1889—92), sedm větších románových skladeb ve čtyřech svazcích (Aziz a Aziza. — Olgerd Gejštor. — Zvěst lásky z Provençe. — Ghismonda. — Gabriel de Espinosa. — Pia di Tolomei. — Záletnice.) Posledním jeho básnickým dílem byla „Karolinská epopeja“ (1896), báseň, která by samojediná získala autorovi slávu. — Také v románu a dramatu byl činný.[59]) —

Vedle těchto psali básně také: Josef **Baše**, („Otčenáš“, „Kytice z písní duchovních“, „Silhouetty“), V. A. **Crha** („Kusy mého srdce“), Boh. **Čermák** („Básně“), Jan **Havelka** („Sebrané básně“), Jan **Ježek** („Za šera“, „Jarní květy“, „Pestré květy“), Antonín **Kosina** („Ze zpěvů vlasteneckých“ a j. básně pro mládež), Ant. **Koukl** („Básně“, „Písně o mozolech“), Alois **Potěhník** („Vínek z luhů českomoravských“), Božena **Studničková** („Ohlas nitra“), Jaroslav **Tichý** („V bouři a klidu“), Hanuš V. **Tůma** („Jaroslav“, „Básně“), Svatopluk **Vojmír** (epické básně „Král Ječmínek“, „Marula“ a j. v časopisech), Frant. M. **Vrána** („Z vesny života“, „Nad proudem žití“) a mnozí jiní. —

---

[59]) Cennou studii o Zeyerovi vydal F. V. Krejčí 1901. Sebrané spisy vycházejí od úmrtí jeho nákladem „Unie“. — Myšlenky ze Zeyerových spisů vydala M. Kalašova 1902.

Prosa románová.

Pavel **Albieri** (vlastně Jan Mucek), žurnalista, (* 6. srpna 1861 v Jaroměři, † 24. října 1902 přejet byv vlakem v Smithwillu v Americe). Všestranně činný tento spisovatel vynikl hlavně svou činností žurnalistickou v Čechách i v Americe a pak známými povídkami vojenskými, v nichž dovedl napínavě a realisticky líčiti bouřlivý život vojenský. Spisy jeho vyznačují se švihem, živostí obrazů a značně vyspělou technikou. Vydal spisy: „Nevěsta za 50 dollarů" (ze života amerických Čechů), „1792—1794", „1848—1866", „V zajetí Armidy", „Stráž na Rýně", „Z českých krajů", „Z české domoviny", „A temno posud...", „Kukské povídky", „Jak jsem se octl v Americe", „Pod kolem", „Z Čech pro Čechy", „Povídky pátera Cyrína", „Z amerických toulek", „Z různého šiku", „Utíkejte, Prajzi jdou" a „Na kastelu".

Jakub **Arbes**, spisovatel, (* 12. června 1840 na Smíchově). Vyšel z chudé rodiny a původně byl určen na řemeslo ševcovské, on však vlastní pílí propracoval se a vyšvihl se k nejlepším českým románopiscům. Jeho zvláštností jsou t. zv. „romanetta". V nich hýří plným proudem bezpříkladná jeho fantasie, libující si v motivech příšerných a zabíhající mnohdy až v bizzarnost. Romanett Arbesových jest veliký počet, buď samostatně anebo v různých sbírkách „Romanetta" vydaných. Nejcennější a nejkrásnější jsou: „Newtonův mozek" (1878), „Svatý Xaverius (1878), „Sivooký démon" (1878), „Ďábel na skřipci" (1879), „Akrobati" (1879), „První noc u mrtvoly" (1884), „Zázračná Madonna" (1884), „Ethiopská lilie" (1886), „Ukřižovaná" (1895) „Poslední dnové lidstva" (1895), „Šílený Job" (1899) a několik jiných menších. Jinou zvláštností Arbesovou jsou „mravokárné románky", jichž napsal také slušnou řadu: „Maloměstský Salomo" (1880), „Pan Lacek a jeho bouda" (1880), „Pražský domácíček" (1899) a j. A třetí zvláštností jeho jsou mistrné povídky ze života uměleckého. S takovou virtuositou, jako dovede Arbes líčiti klopotný život strádajících herců, hudebníků a jiných umělců, snad žádný jiný spisovatel nedovede kresliti život ten, plný vírů a úskalí. Uvésti slušno aspoň jména některých těch povídek a novell: „Český Paganini" (1884), „Idylly utrpení a bídy" (1885), „Ve službě umění" (1886), „Ze

zákulisí" (1887), „Z martyrologie umění" (1892) a j. Kromě toho neméně vyniká Arbes v románu a povídce ze současného života, obzvláště pražského; napsal knihy: „Moderní upíři" (1882), „Messiáš" (1883), „Povídky a kresby" (1884), „Záhadné povahy" (1884), „Dva barikádníci (1885), „Anna a Marie" (1886), „Kandidáti existence (1886), „Miniatury" (1886), „V pražské krčmě" (1888), „Anděl míru" (1889), „Démantová garnitura" (1889), „Předměstské arabesky" (1889), „Z romantiky všedního života" (1894), „Pro bratra-socialistu" (1895), „Muž jako žula" (1896), „Lampičky" (1896), „Z víru života" (1899) a j.

Přehlédneme-li pouze tento stručný výpočet jeho spisů belletrických, úctou a úžasem jsme naplněni. Ale i při tak veliké plodnosti dovedl Arbes neobyčejně skvostně podati psychologii svých reků, kteří po většině jsou lidé povah abnormálních, spletitých a záhadných; a tam, kde by dílo jiného spisovatele se ztroskotalo o úskalí nezdaru, tam Arbes vztyčuje prapor vítězství. Ale k tomu musíme si připomenouti delší jeho záslužnou činnost novinářskou, neboť v dobách nejtěžší persekuce mužně hájil našich zájmů. Také v publicistice byl činný spisy a brožurkami: „Persekuce lidu českého" a „Pláč koruny české v letech 1868—1873", kteréžto dva spisy tvoří jednotný celek a líčí boje politické národa našeho. Jiné spisy napsal (některé pod pseudonymem Jan Svoboda a j.): „Z bojů o vykořenění lidské bídy", „První sociální revoluce", „Lež a pravda o „svatém" Janu Nepomuckém" a j. K vůli úplnosti připomenuto budiž, že Arbes napsal výborný životopis Karla Hynka Máchy a spisek o Sabinovi.[60])

Bohužel cizina více chápe, pozoruje a odměňuje snahy Arbesovy nežli vlastní domov. —

Václav **Beneš Šumavský**, člen redakce „Národní Politiky", (* 16. února 1850 v Plzni). Vydal spisy, které se vy-

---

[60]) Sebrané spisy Arbesovy vydává nyní — po několika nezdařených pokusech Arbesových, jenž vlastním nákladem chtěl je vydávati — nakladatel J. Otto v Praze od r. 1902. — Také Kober počal svého času vydávati sebrané Arbesovy spisy, které však zůstaly o 2 svazcích pouze. Podrobnější studie o tomto skutečně geniálním románopisci dosud nemáme, ačkoliv by jí plnou měrou zasluhoval.

značují pěknou kresbou povah: „Ve mraku a světle“, „Z komedie života“, „Z mojí gallerie obrázků“, „Několik povídek“, „Nad sopkou“, „Mefistofela“, „Kdo s koho“, „Brodkovský advokát“, „Rodina Kavánova“, „Otrokář“, „Listy ze všední kroniky“, „Všecko nebo nic“ a j. Napsal libretto „Král a uhlíř“ k Dvořákově opeře. Překládal z francouzského jazyka a spisoval pro mládež.

Václav **Beneš Třebízský**, kaplan v Klecanech, (* 27. února 1849 v Třebízi u Slaného, † 20. června 1884 v Marianských Lázních). Jeden z dosti řídké legie kněží, kteří dovedli spojiti plamennou vroucnost náboženského cítění s neméně vřelou láskou vlasteneckou. Jeho historické povídky, které psal téměř krví svého srdce a z nichž dýše každým řádkem neochvějná láska k Bohu a národu, rozšířily se a staly se oblíbenými a drahými hlavně pod chudými, doškovými střechami, pro něž pracoval Třebízský až do posledního vzdechu. Povídky a romány jeho jsou psány živě, s porozuměním a láskou, v posledních svých pracích upadá však poněkud v sentimentálnost. Spisů jeho čítá se na 90 v 16 dílech, nejrozsáhlejší je román „Dagmar“. Třebízský psal o všech dobách české historie, z pravěku a z prvých dob křesťanství, z dob Přemyslovců, z časů Karla IV., z války třicetileté, z r. 1848, ale nejvíce povídek čerpal ze slavné doby husitské. Když po jeho smrti uspořádal přítel jeho, spisovatel Josef Braun, soubor spisů, vyplnil povídkami husitskými tři tlusté svazky („V červáncích kalicha“, „V září kalicha“ 2 díly). Jiné jeho povídky jsou v dílech „Pod doškovými střechami“, „Pobělohorské elegie“ a „Z různých dob“. Povídky a romány ty jsou: „Pod skalami“, „Příšery“, „Levohradecká povídka“, „Martin Puškar“, „Pan Plichta z Žerotína“, „Bludné duše“ (bývá vysoce ceněno), „Stadický král“, „Z letopisů sázavských“, „Anežka Přemyslovna“, „Na Štítném“, „Pan Zikmund z Boršic“, „Zakletec“, „Očista“, „Na slanských stínadlech“, „Z posledních dnů Tábora“, „Masopust na Karlštejně“, „Povídky karlštejnského havrana“, „Antikrist“, „V podvečer pětilisté růže“, „Mezi proradci“, „Ušlapán“ a mn. j. Také pro mládež napsal několik pěkných knih, rovněž vydal modli-

tební knihu „Pomněnky ve vínek nebeský“ s překrásnou modlitbou za vlast a knihu kázaní „Pravdou k životu“ (4 díly). Třebízský byl spisovatelem svědomitým, až horečně plodným: bohužel smrt příliš záhy vyrvala jej našemu národu[61]).

Josef **Braun,** učitel, (* 11. července 1864 v Hoře Kutné, † 28. srpna 1891 tamtéž). Důstojný tento nástupce a zástupce Třebízského podobal se velikému svému vzoru jak pilnou činností, tak i stejným polem působení — zpracovával totiž také povídku historickou — a na neštěstí také i krátkou drahou životní, ještě kratší (o 8 let) nežli Třebízského. Povídky jeho jsou psány s větší jakousi klidností nežli u Třebízského, ježto Braun méně se dával unésti citem nežli mistr jeho. Vydal řadu mistrných knih: „Mezi vyhnanci“, „Pro bibli Králickou“, „Ze zlých i dobrých časů“, „Zašlými věky“, „Chudý bohatec“, „Z pamětí krevních písařů“, „V poddanství vladyckém“, „Čtvero obrázků starohorských“, „Z dob poddanství“, „Ze zlatých a dobrých časů“, „Paní Sibylla“ a „Z těžkých hodin”. Pro mládež napsal: „Boha i vlast“, „Zahořanští synové“ a „Vítův robenec“. Z literární jeho pozůstalosti vydány „Dvě historické povídky“ (1894).

Krátký sice byl jeho život, ale bohatá žeň.

Karel **Bubník,** učitel, (* 28. října 1847 v Bedrči, † 7. listopadu 1887 na Král. Vinohradech). Vydal romány: „Démon věku“, „Pro lásku a víru‘ a „V temnotách bludů“.

Svatopluk **Čech** zúčastnil se činně i na poli prosy, obzvláště v humoristice vynikl se zdarem neobyčejným. Věčně svěžími zůstanou „Výlety pana Broučka do měsíce a do XV. století“ a „Pestré cesty po Čechách“, které však nebyly ukončeny. Kromě těchto knih vydal několik svazků svých „Povídek, arabesek a humoresek“, kde jeho jemný humor slaví pravé triumfy. Avšak i v povídkách vážných zůstává Čech povždy umělcem: realistická kresba povah a procítěnost děje jeví se zejména v menších jeho povídkách

---

[61]) Sebrané spisy uspořádal Josef Braun a vydal nákladem F. Topiče. Týž spisovatel (Braun) vydal obšírný životopis jeho při sebraných spisech.

(„Sláva“, „Jestřáb contra Hrdlička“, „Mezi knihami a lidmi“ a j.). Z větších prací prosou uvedeny buďtež hlavně „Druhý květ“, „Ikaros“ a „Kandidát nesmrtelnosti“. Čech jest mistrem v oboru cestopisném a vytvořil v tom směru několik prací, nikdy cenu svou netratících. — Také prosaické jeho práce jsou pilně překládány, zvláště do němčiny a polštiny.

Jan **Dunovský**, okresní školní inspektor, (* 1849 v Bavorově). Vydal dvě knihy povídek „Podobizny“ a „Obrázky“. Známým stal se studií „Žena v písni lidu slovanského“.

Irma **Geisslova** napsala pěkné novelly „Mračný a Hrabín“, „Inženýr Racek“, „Vlnobitím ku přístavu“, „Lid na železnici“ a j.

Bohumil **Havlasa**, spisovatel, (* 1. října 1852 ve Strunkovicích u Vodňan, † 25. listopadu 1877 v Alexandropoli na Kavkazu ve službách ruské armády proti vzbouřeným kmenům kavkazským). Podivná jeho povaha, nestálá a ustavičně toužící jen po něčem novém a měnivém, silně chýlící se k dobrodružnosti a fantastičnosti, zavála jej až daleko na Kavkaz, kdež nalezl smrt. Jinak byl velice nadán, což dokazují jeho pozůstalé práce: „Tiché vody“, „Drak“, „V družině dobrodruha krále“, „Kněz Jan“ a „Péri“.

Servác Bonifác **Heller**, bývalý redaktor „Květů“, „Lumíru“ a „Národních Listů“, (* 12. května 1845 ve Vlašimi). Hlavně ovzduší vojenské a bitevní dovede s dramatickon živostí líčiti neobyčejně věrně a pravdivě. Ale i spisy z života společenského vynikají všemi ušlechtilými vlastnostmi jeho pera a vyznačují se svědomitostí a značným talentem. Spisů jeho jest veliká řada a jmenovati dlužno aspoň knihy: „Román na bojišti“, „Za vlády Prusů“, „Román na moři“, „Marie Šťastná“, „Pan markýz“, „Král stepi“, „Na horách“, „Na červeném dvoře“, „Hermína“, „Salomonida“, „Nástrahy“, „Firma Stocký a spol.“, „V jižním kraji“, „V ovzduší kláštera“, „Román cestujícího člověka“ a j. Kromě toho napsal „Pohled na Moskvu“, „Život na Rusi“, „Národové jižní Afriky“ a cenný spis „Válka r. 1866, její vznik, děje a následky“.

František **Herites,** bývalý lékárník ve Vodňanech, nyní redaktor „Máje“, (* 27. února 1851 ve Vodňanech). Literární dráhu svou započal verši, od nichž přešel k novellám a povídkám, kde záhy rozvinul bohatý svůj talent. Jeho živlem jsou „maloměstské humoresky“. V nich jemnou satyrou a lehkým posměškem kárá šosáckost a veškeru malichernost malých měst, ale vždy zároveň viděti útrpnost s káranými. Ve všech svých knihách dokazuje hluboké nadání, vybroušený cit a smysl pro pozorování. Vydal knihy: „Arabesky a kresby“, „Jan Přibyl“, „Na niti humoru“, „Psáno pod čáru“, „Za dědictvím“, „Maloměstské humoresky“ (2 svazky), „Vrásky duše“, „Povídky“, „Nálady a zátiší“, „Všední zjevy“, „Tři cesty“, „Ze starých časů“, „Návštěvy“, „Vlny života“, „Dvě povídky“, „Dvě povídky z maloměstského života“, „Bůh v lidu“, „Z mého herbáře“, „Tajemství strýce Josefa“, „Měšťanská šlechta“ a jiné. —

Ignát **Herrmann,** redaktor „Národ. Listů“ a „Švandy dudáka“, (* 12. srpna 1854 v Chotěboři). Nesmírné populárnosti dobyl si jeho román „Otec Kondelík a ženich Vejvara“, humoristické to vylíčení pražského života a všech jeho strastí i slastí, kterých plnou měrou požívají rekové románu: manželé Kondelíkovi, jejich dcera Pepička a její ženich Vejvára. Jako doplňkem k tomuto spisu vydal „Tchán Kondelík a zeť Vejvara“. Herrmann náleží k našim nejlepším humoristům — žel velice řídkým — což dokázal knihami: „Z chudého kalamáře“, „Drobní lidé“, „Pražské figurky“, „Bodří Pražané“, „Domácí štěstí“, „Dvě pražské idylly“, „Ztřeštěné historky“, „Z pražských zákoutí“, „U snědeného krámu“, „Historie o doktoru Faustovi“ a j. Také pořídil výbor humoristických básní v knize „Humor z Parnassu českého“.

Josef **Holeček,** žurnalista, (* 27. února 1853 v Stožicích u Vodňan). Slunné ovzduší Balkánu a hrdinné postavy jihoslovanských junáků zachycuje Holeček mistrným svým perem a kráčí tak ve šlépějích Chocholouškových, jen že jej značně předstihl ve všech směrech. Vydal knihy: „Černohorské povídky“ (2 díly), „Černá Hora v míru“ (3 díly), „Obšit“, „Rozmanité čtení“ (3 sv.), „Za svobodu“ (3 díly),

„Junácké kresby“ a nejnověji skvostný spis „Naši“. Rovněž plného uznání zasluhuje pilná činnost překladatelská; přeložil hlavně finský epos „Kalevalu“, „Hercegovské písně“ a „Junácké písně bulharské“. Také napsal několik menších brožurek.

Ignát **Hořica**, poslanec a politik, (* 28. července 1859 v Brně, † 3. dubna 1902 v Marseille). Nejen že záslužnou svou činností politickou všemožně staral se hlavně o ujařmené Slezsko, nýbrž psal také belletrické práce, plné životní pravdy a procítěnosti. Z knih jeho jmenovati dlužno: „Z vln života“, „Kresby a obrázky“, „Na Černé Hoře“, „Obrázky ze Slezska“, „Drobné črty a povídky vojenské“, „Povídky a feuilletony“ a hlavně krásné obrázky, provanuté soucitem k trpícím a ubohým, „Z lidské bídy“ (1896, 2. vyd. 1900). I několik spisků informačních vyšlo z jeho pera, tak na př. „Pamatujme na Slezsko“, „Osoby a věci na Chorvátsku“ a některé spisky již jmenované („Na Černé Hoře“, „Obrázky ze Slezska“) a j.

Josef M. **Hovorka**, ředitel Všeobecné insertní kanceláře v Praze, (* 20. srpna 1848 v Statenicích u Smíchova). Vydal v samostatných sbírkách povídky: „Pouti života“, „Rytíři zlata“, „Různé listy“, „Nová sbírka belletristických prací“, „Z ptačí perspektivy“, „Mezi pány a služebníky“, „V obraně vlasti“ a j., které všecky se vyznamenávají pravdivostí a svědomitostí v zpracování. Také jako redaktor belletrické části „Nových Pařížských mod“ se osvědčil. V literární historii pokusil se o vylíčení doby pobělohorské ve knize „Doba úpadku a vzkříšení.“

Dr. Otakar **Jedlička**, lékař a spisovatel, (* 22. prosince 1845 v Hořiněvsi u Hradce Král., † 27. června 1883 ve Smiřicích). Napsal dvě pěkné novellistické knížky: „Novellety“ a „Novellety starší a novější.“

Eduard **Jelínek**, magistrátní úředník a redaktor „Slovanského obzoru“, (* 5. června 1855 v Praze, † 15. března 1897). Nadšený tento slovanofil, zanícený pro veškeré zájmy slovanské, ale hlavně největší přítel utiskovaných Poláků, vydal množství knih, které ve svém štítu měly vesměs vznešenou ideu všeslovanskou. Jeho obrázky jsou polo povídky, polo

cestopis, národopis a historie. Napsal jen jeden — (vlastně dva) — spis, který jest ve svém jádru románem, a to jest „Motýlek z norské pohádky“, ale i ten hlásá náklonnost k Polákům. Druhý jeho spis jsou „Historické humoresky“, které však napsal pod pseudonymem E. Pražský. Kromě těchto napsal velikou řadu drobnějších povídkových studií, skizz a obrázků, které shrnul v knihy: „Črty kozácké“, „Črty varšavské“, „Črty litevské“, „Slovanské návštěvy“, „Slovanské črty“, „Nahodilosti“, „Z posledního polského hnutí“, „Jasem i stínem“ (2 díly), „Ukrajinské dumy“, „Polské paní a dívky“, „Benátské zrcadlo“, „Pro společnost“, „Pohledy do Litvy“, „Dámy starších salonů polských“, „Honorata z Wiśniowských-Zapová“ a j. Napsal také informační spis „Zakopané v polských Tatrách“ a v dramatu se pokusil hrou „Korouhevník“.

Alois **Jirásek,** professor a školní rada v Praze, (* 23. srpna 1851 v Hronově u Náchoda). Jako většina spisovatelů započal básněmi, odkudž brzo přešel na pole historické povídky a stal se tak slavným druhem Beneše-Třebízského. Historické jeho romány a povídky vyznačují se vesměs bedlivým studiem doby a klidností ve vypravování; děj je vždy živý a neunavující, ale při tom i ušlechtile realistický. Zdá se, jakoby příjemné teplo vanulo z procítěných jeho knih, ne žár, jenž spaluje a ničí, ale teplo, které živí a křísí. Největší slávy dobyl si románem „Psohlavci“. Jest to velkolepá hymna, opěvující mužný vzdor Chodů a jejich vůdce Jana Koziny Sladkého. Kniha ta stala se jednou z nejpopulárnějších a jest nejskvostnějším pomníkem, jaký by mohl kdy neohroženému tomuto chodskému vůdci býti vystavěn. Jiné jeho romány a povídky jsou: „V sousedství“, „Viktora“, „Skaláci“, „Na dvoře vévodském“, „Ráj světa“, „Slavný den“, „Konec a počátek“, „Nevolnice“, pak nádherný román ve třech dílech z doby předhusitské „Mezi proudy“, „Poklad“, „Sousedé“, „Pandurek“, „V cizích službách“, „Proti všem“, „Zahořanský hon“, „Za bouře a klidu“, „Skály“, „Na ostrově“, „Druhý květ“, kronika „U nás“ (4 díly), „Bratrstvo“, jež je grandiosní epopejí, zvěčňující hrdinné boje českých Táboritů, a pak slavný román z doby národního našeho probuzení „F. L. Věk“ (dosud

4 díly), jímž teprve plnou měrou uznány byly veliké zásluhy buditelův o národ náš. Mimo tyto jmenované napsal Jirásek veliké množství povídek menších, které byly shrnuty v knihy: „Maloměstské historie“ „Z různých dob“ (3 svazky). „Z bouřlivých dob“ (2 svazky), „Rozmanitá prosa“, „Drobné povídky a obrázky“, „Domů a jiné obrázky“ a „Starosvětské obrázky“. Pro mládež napsal knihu „Staré pověsti české“ a upravil „Z Čech až na konec světa“.[62])

Karel **Kádner**, žurnalista, (* 4. listopadu 1859 v Hřivicích u Loun). Kromě několika svazečků básní pro mládež vydal sbírku pěkných povídek „Z perspektivy života“. Veršem napsal povídku „Fantasie“. Také několik librett vyšlo z jeho pera.

Jan **Klecanda**, žurnalista a spisovatel, (* 5. března 1855 v Praze). Jeho povídky a romány, prohřáté teplem upřímného citu, jsou všecky svědomitě zpracovány a působí silným dojmem. Jak jeho povídky z továrního, vojenského a společenského života, tak i romány historické vyznačují se ušlechtilostí tendence a pravdivostí. Spisy Klecandovy jsou nejlepší moderní četbou pro lid, neboť i literatura lidová musí kráčeti ku předu a nesmí zůstati ustavičně v tom stadiu, jako povídky Pravdovy, Tylovy a Ehrenbergerovy. Nejdůležitější jeho spisy jsou: pěkné obrázky „Na bojišti“, „Všední příběhy“, „Vojáci v míru“, „Tvrdé hlavy“, „Bludičky“, „Páter Vojtěch“, „Hrdinové malých románů“, „Starý hřích”, „Pod tíhou práce”, historický román „Karacson Aladar“, zdařilé humoresky „Divoké koření“ a j.

Ivan **Klicpera,** právník, (* 1846 v Praze, kdež † 1881). Sepsal cenné romány „Jindra“, „Čeští vyhnanci“ a „Bitva u Lipan“ kromě drobných jiných povídek. Romány jeho provanuty jsou vřelým uvědoměním národním.

Karel **Klostermann,** profes. něm. reálky v Plzni a spisovatel, (* 15. února 1848 v Haagu v Hor. Rakousích). Jest zajisté

---

[62]) O Jiráskovi máme dvě cenné studie; od prof. Jana Voborníka (1901) a od Aloise Tučka. — Sebrané jeho spisy vycházejí u Otty. Všecky téměř jeho spisy dosáhly několikera vydání, tak na př.: „Psohlavci“ 7 (po případě 9), „Maloměstské historie“ 3, „Mezi proudy“ 3, „Skaláci“ 3, „Proti všem“ 3 atd.

ojedinělým případem v naší literatuře. Pochází z rodičů německých, vychován byl německy, první jeho práce byly německé, ale záhy přilnul k národu našemu a pracemi i přesvědčením svým stal se Čechem. Látku ke svým románům a povídkám béře nejraději ze šumavského zákoutí a líčí s neodolatelným půvabem, realisticky a prostě život dřevařů, sklářů a dělníků šumavských. Velký talent pozorovatelský pojí se tu s jemným citem básnikovým. Celá ta velkolepá a nádherná krása Šumavy a rovněž i hrůzy její, neméně veliké a gigantické, zachyceny jsou perem Klostermannovým úplně věrně, bez přílišného idealisování a též bez přepínání stínů. Vůně horských lesův a upřímné přilnutí k jejich obyvatelům vane z jeho knih, jež jsou: „Skláři“, „Za štěstím“ (román ze života vídeňských Čechů), „Ze světa lesních samot“, „V ráji šumavském“, „V srdci šumavských hvozdů“, „Domek v Poledni ulici“, „Hostinný dům“, „Kam spějí děti“ a „Bílý Samum“. Sebrané jeho spisy vycházejí od r. 1904.

Josef D. **Konrád**, spisovatel, (* 5. dubna 1859 v Mnichovicích u Prahy). Tento spisovatel velice rád zachází pro látky ke svým spisům v kraje dalmatské; líčení jeho jsou vždy živá a plastická, děj pěkně rozvinut a silně působivý. Vydal knihy: „Dalmatské povídky“ (2 svazky“), „Plavecké povídky“, „Sázavské vlny“, „Otčenáš“, „Na útěku“, „Albatros“, „Druhá láska“, „Duhové barvy“, „Z bratrských vlastí“, „Jan Herodes“, „Čím, srdce, čím jsi zhřešilo?“, „U dvou kocourů“, „Pohrobkové“, „Hřích“, „Poslední“, „Do zbraně!“, „Světlo a tma“ a nejnověji skvostný román „Bludná srdce“.

Josef **Krušina ze Švamberka**, učitel, (* 6. července 1859 v Lysé nad Labem). Drsné postavy horalů realisticky líčí v pěkných svých povídkách „Črty“ a „Starým pérem“. Přeložil Hauptmannovy „Tkalce“ a píše výborné práce pro mládež („O několika děvčátkách a chlapcích“).

Jan **Lier**, býv. dramaturg Národního divadla, (* 27. října 1852 v Hoře Kutné). Železniční genre našlo v něm svého tvůrce i nejlepšího zpracovatele v jedné osobě. Jeho novelly, tak živé jako ovzduší, které líčí, jsou sice čistě moderní, ale

vždy poutající a nikdy ve výstřednost nezabíhající. Jeho spisy jsou: „Klín klínem“, „Arabesky a kresby“, „Novelly“ (2 díly), „Píseň míru“, „Pokuta“ a j. Uvésti také sluší tři svazky „Feuilletonů“, řadu to většinou ostrých kritik a satyr.

Věnceslava **Lužická** (vlastně Anna Srbova), redaktorka „Lady“ a spisovatelka, (* 6. prosince 1835 v Hořicích). Vydala veliké množství povídek a románů, zajímavě psaných, s dějem vždy krásným a poutajícím. Někdy jistá rhetoričnost jest sice na ujmu dílu, ale nikdo nemůže Lužické upříti veliké obliby u čtenářské obce české. Z přečetných jejích prací uvádíme: „Salomena“, „V bílém dvorci“, „Vřesová víla“, „Chlumy“ (3 svazky), „Květiny a ženy“ (3 svazky), „Polednice“, „Výš a výše“, „Doktor Matějíček“, „Na zříceninách“ a j. Množství knih pro mládež vyšlo také z jejího pera. Pro dívky odrůstající napsala knihu „Svatební dar“.

Kolda **Malínský** (vlastně Josef Lacina), professor, (* 1850 v Malíně). Svědomitým historickým studiem, dovedným zachycením doby i oduševněním povah vyznačují se historické jeho povídky: „Kronika“, „Starý dluh“, „Ze starých pamětí“, „Zemani“, „Slanské obrázky“, „Světlo a stín“ a „Maria z Magdaly“. Jeho belletrie je však pouze jakousi prací oddechu, kterého si popřál při psaní svých ohromných a velecenných knih „Česká kronika“ a „Obecná kronika“.

Teréza **Nováková** (rozená Lanhausova), redaktorka „Ženského světa“, (* 31. července 1853 v Praze). Mimo spisy hospodyňské napsala tyto pěkné romány a povídky z maloměstského života: „Maloměstský román“, „Z měst a ze samot“. „Tři ženské podobizny“, „Kresby a črty“, „Z naší národní společnosti“, „Z jeslí“, „Úlomky žuly“ a j. Též napsala bedlivé biografické studie „Karolina Světlá“ a „Slavín žen českých“.

František **Procházka,** professor, (* 1858 v Běštíně u Hořovic). Vydal promyšlené práce: „Miroslava z Lestkova“, „Z Přeslavského dvora“, „Z různých pamětí“, „Humoresky“ a j.

Anna **Řeháková,** učitelka, (* 6. července 1850 v Praze). Ryzí, v pravdě ženskou něhou, hlubokým citem a nevšedním

nadáním prodchnuty jsou její spisy, k nimž čerpala látku z Alp a ze Slovinska: „Na Slovinsku“, „Povídky z cest“ a „Žena a život.“

Dr. Vácslav **Řezníček**, skriptor musejní knihovny král. českého v Praze, (* 1861 ve Skaličce u Náchoda). Pilný spisovatel tento vytvořil v oboru historické i lidové povídky řadu zdařilých děl, poutavě psaných. Sloh jeho jest živý, zamlouvající se živým líčením obrazů, struna vlastenecká ve všech spisech silně zvučí. Do bibliotheky „Modrá knihovna“, kterou vydával, napsal několik pěkných spisů belletrických i lidově poučných buď pod vlastním jménem, aneb pod pseudonymem Autor Nejmenovaný. Pod vlastním jménem vydal knihy „Pod praporem naděje”, „Poslední selské pozdvižení“, „Pod prameny sázavskými“, „Za utrpení předků“, „Na stará kolena“, „Národní beseda“, „Z různých časů“, „Krví a železem“, „Zámecké novellky”, „Na ostatním penízi”, „Léta spásy”, „U českého lva”, „Po velké události”, „V dusném vzduchu” „Pro lepší budoucích”, „Povídka o Viktorce”, „Starší historie”, „Z podhorských tradic”, „Rudolf Bozděch” a j. Zvláště zajímavo jest pěkné vylíčení mládí Boženy Němcové v knize „Za květu mladosti”. Z jeho spisů lidově poučných uvádíme: životopis Frant. Palackého „Velký Čech”, Karla Havlíčka, Frant. Lad. Čelakovského a j. Historické práce napsal: „Přemyslovci”, „Bílá Hora”, „Židé v zemích českých” a „1848”. Záslužnou jeho činnost doplňuje několik pěkných spisků pro mládež, pak spisů národohospodářských a politických. Pod pseudonymem Autor Nejmevaný vydal knihy: „Jaroslav Zásmucký”, „Český román”, „V Chytrákově”, „Liliputání”, „Mladí starci”, „Novými směry” a j.

Ferdinand **Schulz,** professor obchodní akademie a bývalý redaktor „Zlaté Prahy”, (* 17. ledna 1835 v Ronově nad Doubravkou). Zvučné jméno získal si svými novellami, z nichž nejdůležitější jsou: „Doktor Johánek”, „Olšanské povídky”, „Povídky” (2 díly), „Nymburská rychta”, „Dvorské panstvo”, „Moderní novellky”, „V pozdních letech”, „Starý pán z Domašic”, „Mžikové fotografie a figurky”, „Moje nebožka”, „Česká

Magdalena" a „Šlechtické novellky". Velice známou a oblíbenou stala se jeho povídka ze studentského života „Latinská babička."

Dr. František **Sláma,** c. k. rada zemského soudu v Brně, (* 1850 v Chotěboři). Slámu můžeme snad přirovnati k Řezníčkovi, jenže Sláma ještě mimo činnost literární získal si převeliké zásluhy o ujařmené Slezsko, takže může býti počítán k nejlepším slezským pracovníkům. V literatuře proslul hlavně svým velikým dílem „Vlastenecké putování po Slezsku", které vyšlo i v německém zpracování. Důležito je také jeho dílo „Dějiny Těšínska." Vydává „Slezskou kroniku", v níž otiskl cenné povídky, hlavně historické, které se staly u lidu slezského a moravského nesmírně oblíbenými. Jsou to romány: „Pán Lysé Hory", „Rytíř Kobylka", „Černá kněžna" a „Utrúby štramberské." Menší spisy vydal: „Ze zápisků soudce" „Zvoňte na mraky", „Od potopy světa", „Povídky z naší minulosti", „Pletky ze soudní síně", „Slezské pohádky a pověsti", „Nebál se ani čerta", „O Ondrášovi" a j.

Antonín H. **Sokol,** redaktor „Moravské Orlice", (* 1847 v Neslovicích, † 14. května 1889 v Brně). Vydal povídky: „Tvrdé palice", „Z doby komety", „Páter Serafín" a j.

Josef Jiří **Stankovský,** spisovatel, (* 11. listopadu 1844 v Kamenné Vysoké u Příbramě, † 10. prosince 1879 v Praze). Napsal několik pěkných povídek a románů, z nichž uvésti slušno aspoň: „O slávě herecké", „Vlastencové z Boudy", „Rumpál, prachatický primátor", „Král a biskup" a j. Také psal práce divadelní.

Antal **Stašek** započal také básněmi, jako většina českých literátů, ale brzy přešel k románům a napsal díla skutečně mistrovská. S vřelým přilnutím ke kraji, jejž líčí, kreslí Stašek své postavy, které všecky mají ráz jaksi typický a originální; se zvláštní zálibou líčí povahy neobyčejné, náboženské přepjatce a blouznivce, hlavy tvrdé a neústupné s virtuositou prostudovanou a dokonale psychologicky odůvodněnou. Nenapsal mnoho, pouze tři veliké knihy vyšly z jeho pera, ale co napsal, jsou tři dokonalé sochy, vzorně do detailů provedené. K nejlepším výplodům českého romá-

nopisectví počítají se jeho spisy: „Nedokončený obraz" (1878), dvoudílná kniha „Blouznivci našich hor" (1895) a trojdílný sociální román „V temných vírech" (1900). V románu posledním dosahuje vrcholu autorovo dílo: jak kombinací příběhů tak i provedením jest to dílo vzácné.

Františka **Stránecká** (vlastně Kerschnerová), (* 9. března 1839 ve Velkém Meziříčí, † 27. května 1888 v Brně). Hlavně lid moravský kreslila nadaná tato spisovatelka ve svých zajímavých pracích, v nichž převládají světlé barvy optimistické: „Z našeho lidu", „Některé črty", a „Z pohoří moravského". (Sebrané spisy vydal F. Dlouhý u Šaška ve Vel. Meziříčí.)

František Lad. **Stroupežnický**, dramaturg Národního divadla, (* 1850 v Cerhonicích na Písecku, † 11. srpna 1892 v Praze). Větší jeho význam nežli v povídkách, jichž napsal 8 knih, leží v pracích divadelních, kde se stal skutečně mistrem. Belletrické jeho knihy jsou: „Cavani", „Povídky a novelly", „Humoristické čtení", „Rozmarné historky", „Lidé směšní a ubozí", „Synové grafitového rytíře", „Po trnitých stezkách" a „Z Prahy a venkova".

Josef **Svátek,** redaktor úředního listu, (* 24. února 1835 v Praze, kdež i † 9. prosince 1897). Velikou oblibu rázem si získal svými historickými romány, v nichž líčil obzvláště dobu Rudolfa II. slohem prostým a velice působivým. Intriky dvorské a romantické zákulisí veselého života doby tehdejší odhaluje Svátek ve svých proslavených románech. Rovněž romány z dob jiných vyznačují se týmiž vlastnostmi jako spisy z doby rudolfinské. Nejdůležitější jeho knihy, jichž napsal kolem 30, jsou: „Anna z Kunštátu", „Pasovští v Praze", „Povstání lidu selského", „Don Cesar a Salomena", „Hrabě Špork", „Pomsta cikánova", „Poslední Budovec", „Praha a Řím", „Paní Popelovna z Lobkovic", „Astrolog", „Z pěti století", „Kytice paprsků", „Pražské pověsti a legendy", „Sedláci u Chlumce", „Tajnosti pražské", „Železná koruna", „Švédové v Praze", „Vězeň na Křivoklátu" a j. Také napsal několik pěkných kulturních studií: „Ze Staré Prahy", „Kulturní obrazy z českých dějin" a j.

Karel **Škába,** magistrátní úředník v Praze, (* 7. září 1860 v Praze). Pro povídku „Na cestě křížové" byl r. 1885 propuštěn ze semináře, pak vydal knihy „Masopust v Soběslavi" a v časopisech: „Za korunu mučedlnickou" a „Panstvo se nudí" kromě jiných prací drobnějších.

Alois Vojtěch **Šmilovský** (vlastně Schmilauer), nejdříve professor na gymnasiu, pak okresní školní dozorce, (* 24. ledna 1837 v Mladé Boleslavi, † 20. června 1883 v Litomyšli). Také on započal verši: sebrané jeho básně vyšly r. 1874. Pak psal povídky z vesnického života, v nichž osvědčil se bystrým pozorovatelem i upřímným přítelem prostého lidu. Láska k tomu lidu příjemným teplem vane ze všech jeho knih. Všecky jeho spisy jsou sice realistické, ale přece provanuty dechem ušlechtilé poesie. Jazyk jeho jest příkladně čistý, sloh vypravovatelský živý a plynný. Místa psychologická jsou vzorně dokonalá. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Kmotr Rozumec", „Martin Oliva", „Parnassie", „Starohorský filosof", „Nebesa". „Procul negotiis", „Na čerstvém vzduchu", „Setník Dřevnický", „Starý Měchura", „Krupař Kleofáš", „Za ranních červánků", „Rozptýlené kapitoly", „Bez lásky" a j.[63])

Dr. Josef **Štolba,** notář v Pardubicích, (* 3. května 1846 v Hradci Král.). Napsal „Klepy z cest", „Humoresky", „Osud?", „Americké povídky", „Prales", a „Novelly", k nimž látky bral po většině ze svých cest, které i v různých cestopisech popsal. Rovněž vynikl v básnictví dramatickém.

František Adolf **Šubert,** bývalý ředitel Národního divadla, (* 1849 v Dobrušce). Napsal tyto spisy prosou: „Povídky historické a jiné drobné" (3 sv. 1879) a romány: „Zajetí krále Václava" a „Král Jiří z Poděbrad". Ačkoli všecky tyto tři knihy jsou zdařilé, přece jen dlužno větší význam přikládati jeho dramatům. Také spisy: „Z českého jihu" (cestopis), „Národní divadlo", „Moje vzpomínky", „Klicpera dramatik",

---

[63]) Šmilovského „Výpravné spisy" vyšly u F. Šimáčka v 10 svazcích.

„Ze světa umění", „Moje divadelní toulky" a více jiných vyšlo z jeho pera.

Jaroslav **Vrchlický** pokusil se také v oboru krásné prosy knihami „Barevné střepy", „Nové barevné střepy" a „Povídky ironické a sentimentální". Jest poznati v nich sice mistrnou ruku, ale té výše jako spisy básnické nedosahují.

Dr. Zikmund **Winter,** professor v Praze, (* 27. prosince 1846 tamtéž). Pilné studium starých archivův a zaprášených listin zračí se v jeho historických povídkách, v nichž s neobyčejným zdarem zachytil ráz doby i osob. Spisy jeho jsou: „Rakovnické obrázky", „Starobylé obrázky z Rakovníka", „Malé historie ze života staročeského", „V měšťanské světnici starodávné", „Miniatury", „Ze starodávného života", „Pražské obrázky", „Ze staré Prahy", „Staropražské novelly", „Staré listy", „Povídky a obrázky historické", „Historické arabesky" a j. V oboru historie kulturní platí za autoritu nejlepší.

Julius **Zeyer**. Co bylo pověděno o Zeyerově díle básnickém, to říci můžeme také o jeho spisech prosou. Ba v nich ještě více rozepjal široká křídla své fantasie, jelikož nemusil myšlenku upoutati ve verš. Tatáž stkvělá malba osob i krajin, tytéž nádherné komposice a mohutné tóny, jaké se ozývají v jeho poesii, nalezneme i v románech a povídkách, které jsou obsaženy v knihách: „Ondřej Černyšev" (1876, 4. v. 1901), kterážto kniha, ačkoliv je to první jeho spis, již poukazuje na umělce skutečného. Základní rys jeho poesie již i v tomto románu nalezneme: bezpříkladná fantasie hýří plným proudem. Dále napsal „Novelly" (I. sv. 1879, II. sv. 1884), nádherné „Báje Šošany" (1880), „Román o věrném přátelství Amise a Amila" (1880, 2. v. 1898), „Dobrodružství Madrány" (1882), „Fantastické povídky" (1882), „Gompači a Komurasaki" (1884), „Rokoko" (1887), „Sestra Paskalína" (1887), „Obnovené obrazy" (I. řada 1894, II. řada pod titulem „Amparo a jiné povídky" 1896, III. řada „V soumraku bohů" (1898), „Tři legendy o krucifixu" (1895), „Maeldunova výprava" (1896) a „Dům u tonoucí hvězdy" (1897). Největší cenu

má dvoudílný veliký román „Jan Maria Plojhar“ (1891), velkolepé to obhájení češství autorova a nadšené konfiteor jeho lásky vlastenecké. Po smrti pak vyšlo knižně „Kristina zázračná a jiné práce“ (1903) a „Mariánská zahrada“ (1903). —

Již dříve podotknuto bylo, že i básníci Karel **Leger** a Otakar **Mokrý** psali prosou; uvedeny buďte tyto práce Legerovy: „Drobné povídky a kresby“, „Emancipovaná“, „Petr a Pavel“ a Mokrého „Povídky a arabesky“ a „Povídky a drobné kresby“. —

Za zmínku stojí ještě spisovatelé: Jiří **Bittner** („Frašky a tragedie“, „Z mých pamětí“), Emanuel **Bozděch** („Novellky“), Otakar **Červinka** („Boj s kapitálem“ a pod pseudonymem F. X. Renatus „Márinka“ a „Jarní bouře“), František **Dvorský** („Naše staré obrázky“), Josef **Havlík** („Povíky a humoresky“, „Z menšího obzoru“), Ant. **Hrdlička** („Veselé vojenské historky“), Karel **Chalupa** („Různé obrázky“, „Z pražského ovzduší“, „Z veselých dob“), R. E. **Jamot** (známý pseudonym oblíbeného Dra J. Thomayera, pod nímž napsal řadu pěkných povídek do „Lumíru“ a jiných starších časopisů), Jan **Ježek** („Z hor a kraje“, „Novomodní švindl“, „Z bouře a míru“, „Kvítí z luhů slovanských“), Alois **Kalenda** („Člověk, který hledá myšlenku“, „Luisa“), Bohumila **Klimšová** („Turnovské povídky“), K. B. **Kober** („Zimní večery“, „Z různých kruhů“, „Dvě léta v Janských lázních“), V. **Lipovský** („Poslední bašta Siona českého“, „Prokop Veliký“, „Statek v Habří“), Gisela **Náchodská** („Ubohý Ilja“), K. J. **Pleskač** („Život na měsíci“), Heřman **Přerhof**, Jul. **Skuhravý** („Prosté črty“), Božena **Studničková** (Snění a život“), Josef **Tesař** („Úředník černého kabinetu“, „Na zboží pána z Rosenberka“), T. E. **Tisovský** („Povídky z kraje“), Jan **Vávra** (Konšelova dceruška“, „Ratmír“), Frant. **Zákrejs** („Mezinárodní nevěsty“, „Novellky z veselého pera“), Jos. **Zaříčanský** („Perly“), Emanuel **Zítek** („Šlechticové“, „Drama rodiny pana Daniele“) a j.

Dramata.

Bohumil **Adámek**, spisovatel, (* 8. listopadu 1848 v Hlinsku). Proslavil se rázem výtečnými dramaty „Heralt“

a „Saloména“, z nichž druhá byla poctěna v soutěži 35 prací ruskou cenou. Obě práce vynikají jistotou scénování a hloubkou myšlenek a není se tedy čemu diviti, že autoru svému, dosud neznámému, získaly ihned po svém vyjití plnou slávu. Také vydal cenné básně „Horské ovzduší“ (1902).

Emanuel **Bozděch,** divadelní dramaturg a spisovatel, (* 21. července 1841 v Praze, zmizel 10. února 1889). Směle můžeme jej považovati za nejlepšího českého spisovatele dramatického, neboť kusy jeho mohou se měřiti s nejlepšími hrami světovými. Bohužel je dosud málo oceněn. Ani o tragickém jeho konci nemůžeme nic určitého říci, pravděpodobně zdá se, že zemřel sebevraždou někde na Šumavě. Sepsal kusy: „Z doby kotillonův“, „Světa pán v županu“, „Generál bez vojska“, „Zkouška státníkova“, „Náramek“ (veselohry); a „Baron Görtz“ (tragedie). Ve všech těchto jmenovaných kusech poznáváme neobyčejnou rutinu jak ve scénování tak ve kreslení postav. Jsouť jeho povahy dokonale psychologicky provedeny a do podrobností mistrně prohloubeny. Jiskříci, avšak nicméně vždy jemný vtip, duchaplné myšlenky a svědomité provedení charakterisují nešťastného tohoto autora, jenž zůstane vždy mistrem české poesie dramatické.

Dr. Jos. **Durdík,** professor filosofie na univ. pražské, (* 15. října 1837 v Hořicích, † 2. července 1902 v Praze). Jsa nejlepším aestheticem a kritikem českým napsal dvě dramata, „Stanislav a Ludmila“ a „Karthaginka“, aby byla vzorem, jakým způsobem se dramata psáti mají. Také přeložil „Kain“ od lorda Byrona a vydal básně R. Mayera.

Eduard **Jelínek** pokusil se veselohrou „Korouhevník“ v literatuře dramatické s dosti dobrým zdarem.

Alois **Jirásek** také napsal několik divadelních her, o nichž můžeme říci totéž, co o historických románech. Tatáž látka, totéž bedlivé studium i technika je v jeho hrách: „Emigrant“, „Otec“, „Vojnarka“, „Kolébka“, „Magdalena Dobromila Rettigova“ a „Jan Žižka“ jako v pracích prosou.

Miroslav **Krajník** stal se známým hrou „Zatknut“ a historickým dramatem „Jan Roháč z Dubé“.

Ota **Pinkas**, spisovatel, (* 1849 v Praze, † 12. března 1890 tamtéž). Napsal pěkné veselohry „Fotografie“,

„Změnil datum“, „Sedlák milostpán“, „Strýčkové“, „Telefon“ a drama „Nerovné manželství“.

Dr. Karel **Pippich,** advokát v Chrudimi, (* 21. dubna 1849 ve Zlonicích). Známý a zdatný tento činitel ve veřejném životě našem sepsal divadelní kusy „Z české domácnosti“, „Ve veřejném životě“, „Svět zásad“ a „Slavomam“, které náležejí k nejlepším kusům českým a jsou repertoirními hrami Národního divadla. Také napsal dramatickou báseň „Vlasty skon“, která však šíře nevynikla.

František **Ruth**, podnikatel staveb a spisovatel v Praze, (* 1. srpna 1852 v Hoře Kosové u Sedlčan, † 17. srpna 1903 v Praze). Z jeho pera vyšlo několik pěkných dramat a skoro polovice došla na repertoiru „Národního divadla“ čestného uznání. Jsou to hry: „Ideál“, „Bouře v zátiší“, „Písmákova dcera“, „Utopený manžel“, „Sestřenka“, „Jindřich Urban“, „Syčáci“, „Démantový prsten“, „Zpověď“, „Ztracený život“ a j. v.

Antonín H. **Sokol** napsal veselohry: „Starý vlastenec“, „Farizejci“ a „Jelínek a Gellineck“.

Josef Jiří **Stankovský** vydal tyto pěkné práce divadelní: „Literární nádenníci“, „Nedejme se!“, „Do zbraně!“, „Už ho máme!“, „Divadelní ředitel“, „Krakonoš“, „Žebráci“, „Hej, Slované!“ a j.

František Lad. **Stroupežnický** psal kromě prací belletrických i hry divadelní, které můžeme počítati k nejlepším české literatury. Výtečně kreslené postavy hrdin, obratné zauzlení i rozuzlení ve všech jeho hrách dokazuje mistra, jakým Stroupežnický skutečně i byl, o čemž přesvědčiti se můžeme z jeho činoher: „Václav Hrobčický z Hrobčic“, „Vojtěch Žák, výtečník“, „Sirotčí peníze“, „Christoforo Colombo“, „Na Valdštejnské šachtě“, tragedie „Černé duše“ a veseloher „Zvíkovský rarášek“, „Naši furianti“, „Pan Měsíček, obchodník“, „Paní mincmistrová“, „V panském čeledníku“, „Zkažená krev“, „Triumfy vědy“, „V ochraně Napoleona I.“ a j.

Ferdinand Frant. **Šamberk,** herec při různých českých divadlech, (* 21. dubna 1839 v Praze). Napsal působivé a vtipem sršící veselohry: „Jedenácté přikázání“, „Pa-

lackého třída č. 27", „Blázinec v prvém poschodí", „Výlet pana Broučka", „Boucharon", „Svůj k svému", „Jen žádný sněm", „Svatojanská pouť". „Sedmašedesátníci", „Podskalák", „Rodinná vojna" a oblíbené činohry „Josef Kajetán Tyl" a „Karel Havlíček Borovský".

A. V. **Šmilovský** zanechal také několik dramat: „Natalie", „Žid z Prahy", „Zlaté srdce", „Lapla motýla", která však jsou slabší nežli jeho spisy románové.

Dr. Josef **Štolba,** notář v Pardubicích, (* 3. května 1846 v Hradci Král.). Patří k těm, kteří dovedou svým nelíčeným a zdravým humorem opravdu rozehřáti. Proto veselohry jeho se staly oblíbenými kusy českých divadel. Štolba mrská jemnou satyrou malichernost maloměst, ale není to sarkastický úsměv pošklebníka. Sepsal veselohry: „Krejčí a švec", „Maloměstští diplomati", „Na letním bytě", „Vodní družstvo", „Křivé cesty", „All right", „Mezi umělci", „Zapovězené ovoce", „Mořská panna" a dramata „Matčino dílo", „Závěť", „Peníze", „Zloděj" a j.

Frant. Ad. **Šubert** napsal řadu dramat vesměs vážných, pečlivě pracovaných a provanutých životností a při tom i do jisté míry poetických. Láska i soucit k chudině, k sedlákům z dob roboty a všem trpícím diktovala mu krásné kusy, které vždy zůstanou ozdobou české literatury dramatické: „Jan Výrava", „Drama čtyř chudých stěn", „Probuzenci", „Praktikus", „Láska Rafaelova", „Velkostatkář", „Petr a Vok Rožmberk", „Žně" a j.

Jan **Vávra** napsal dobré kusy „Konkursy pana notáře", „Velké panstvo", „Svatba na velocipedu", „Spekulanti" a j.

J. O. **Veselý,** spisovatel, (* 1853 v Ercegu novém v Dalmatsku † 1879 v Praze). Sepsal veselohry „Nakolbišti literárním", „Anekdota" a j.

Jaroslav **Vrchlický** byl činným i v literatuře dramatické a nezapřel ani tu své neobyčejné plodnosti. 28 dramat vyšlo z jeho pera! Ačkoliv jest mínění kritiky o nich velice různé, musíme přiznati přec Vrchlickému i v dramatu pronikavý úspěch. Většinou jsou jeho hry poeticky úchvatné, ačkoliv

menší aktovky pokulhávají, snad proto, že byly s velkým chvatem pracovány a tudíž mnoho zůstalo neotesáno a nevykrystallováno. Nejlepší jeho hry jsou: „Noc na Karlštejně“, trilogie „Námluvy Pelopovy“, „Smír Tantalův“ a „Smrt Hippodamie“, „Rabínská moudrost“, „Soud lásky“, „Exulanti“, „Smrt Odyssea“, „Bratři“, „Marie Calderonova“, „Trilogie o Simsonovi“, „Knížata“ a j., z aktovek „K životu“, „V sudě Diogenově“, „Trojí políbení“ a j.[64])

František **Zákrejs,** ředitel kanceláří městských v Karlíně, (* 7. května 1839 v Poličce). Proslul stejně jako výtečný kritik a essayista i jako dobrý spisovatel dramatický, v kterémžto oboru napsal kusy: „Poděbradovna“, „Národní hospodář“, „Dvé krásných očí“, „Červenobílá stolístka“, „Král svého lidu“ a j.

Julius **Zeyer** byl i v dramatu stejně výborný jako v poesii a prose. Ale poněvadž hry jeho byly spíše básní nežli divadlem, nenalezly takového pochopení a uznání, jakého by skutečně pro velké množství poetických krás zasluhovaly. Knižně však došly velkého úspěchu. Hry jeho jsou: „Stará historie“ (1883), „Sulamit“ (1885), „Legenda z Erinu“ (1886), „Libušin hněv“ (1887), „Doňa Sanča“ (1889), „Neklan“ (1893), „Tři komedie“ (1894), „Radúz a Mahulena“ (1898) a „Pod jabloní“ (1901). Největšího úspěchu docílil kusy: „Sulamit“ a „Radúz a Mahulena“. —

Dramata také psali spisovatelé: Jakub **Arbes** („Moderní upíři“), Ignát **Herrmann** („Manželova přítelkyně“), H. **Jireček** („Tajemné psaní“), Dr. J. **Junghans** („Kunhuta“, „Sňatek z přinucení“, „Poslední Mohykán“, „Přemysl Otakar v Samlandu“, „Život hádanka“, „Do temných končin“), V. J. **Kavka** („Šviháka dělník“), Antonín **Koukl** („Moderní Ariadna“ „Dcera tábora“, „Lov mladého krále“, „Pejsek z Boccacia“), Antal **Stašek** („Smlouva s lichvářem“), Karel **Voitl** („Diviš Rubín“), Emanuel **Zítek** („Karel Modrava“) a j.

---

[64]) Sebrané dramatické spisy J. Vrchlického vycházejí u Šimáčka, některé již dosáhly několikera vydání, na př. „K životu“, „Noc na Karlštejně“ a j. Dramata Vrchlického jsou poměrně více překládána než práce básnické.

V. Doba nejnovější. (1890—1905.)

Můžeme-li mezi všemi jednotlivými obdobími nové doby učiniti rozhraní, jehož sledy lze poznati a dále zřetelně pozorovati, u doby této učiniti tak nemůžeme. Proud období předešlého ještě příliš mocně zasahuje v naše dni, takže skoro generace mladší zůstává v menšině. Mnozí ze spisovatelů starších jsou ještě podnes v činnosti, jako na př. Vrchlický, Jirásek, Herites, Heller, Řezníček a j., jiných pak práce spadá ještě hluboko do této fáse, jako Čechova, Zeyerova, Krásnohorské, Arbesova, Sládkova a j. Proto nemůžeme mluviti v době nejnovější o úplném anebo převážném opanování české literatury generací spisovatelů moderních, také rok 1890 (obyčejně za mezník označovaný) jest jenom průměrný a značí jen jaksi dobu, kdy nová hesla a nové směry počaly vnikati do české literatury.

Proud literatury nejnovější zase můžeme rozděliti ve dva oddíly, které početně jsou asi stejny. První utkvívá ještě z části na vzorech generace předešlé, zejména na Jar. Vrchlickém, do jisté míry též na Čechovi, kdežto druhý hlásá úplnou odloučenost od ní a sám si razí nové dráhy. Ale všechny bez rozdílu charakterisuje snaha po originálnosti, svéráznosti a reálnosti. Zvláště ten oddíl, jejž bychom snad mohli nazvat v pravém slova smyslu moderním, hledá nové obzory, chce nová vyjádření myšlenek, nové obrazy. V čele jim stojí geniální básník-mystik Otakar Březina, jenž opravdu také plnou měrou vyplnil požadavky poesie moderní. Směr ten také zavrhuje všelikou frásovitost, zejména ve vlastenectví, a vysmívá se všelikým těm nabubřelým novinářským frásím; zástupcem těchto jest druhý velký básník moderní, poeta pravé českosti a nevšední lásky k vlasti Jan Sv. Machar.

Směru modernímu jest také velice blízká skepse, která místy přechází v ironický úšklebek; z řady jmen uvádíme Ant. Sovu a Vikt. Dyka, také Machar k nim náleží. Na nejzazších pólech stojí přívrženci naturalismu, z nichž někteří hlásí se k úplné odloučenosti od národnostní i náboženské konfesse (Neumann, Karásek, Arnošt Procházka). Ze snahy spojiti nová hesla s náboženstvím vznikl směr „katolická moderna“ zvaný, jehož representanty jsou Sigismund Bouška a Karel Dostál-Lutinov. Lásku a city srdce jemně líčí Růžena Jesenská, Jaromír Borecký, Jaroslav Kvapil, E. z Čen-

kova a j. Básníkem hymny sociální a vášnivé lásky k vlasti je slezský bard Petr Bezruč.

Z přívrženců a žáků Vrchlického uvedeni buďtež: jemný náladový básník Bohdan Kaminský, básník štěstí a jasného citu Antonín Klášterský, více formou nežli obsahem sem patří věrou až k extasi vznícený Xaver Dvořák, jehož směr má mnoho s „kat. modernou“ společného; dále pak Jan Červenka, Červinkové, Klose, Chalupa, Svoboda, Rokyta, Mužík, Procházka a j.

Poesie doby nové jest ohromnou většinou jen lyrická, v oboru epickém bylo pracováno úžasně málo a s nepříliš velkým zdarem. Okolnost tu bystře postřehl již Jan Neruda na sklonku svého života, kdy nová hesla počínala vnikati do literatury a nové směry se utvářeti, a trpce želel, že nová generace nemá síly k hlubšímu propracování. Ovšem je na tom mnoho pravdy, ačkoliv zase opačně nemůžeme upříti moderní lyrice vroucnosti a reálnosti výrazu, formy dokonalé a vytříbené, jakož i vystižení nálady a citů duševních.

V prose pozorujeme rovněž podobné proudy jako v poesii a zase vidíme, že jest mnohem více prací povídkových, v nichž silným tónem zvučí lyrika, nežli velkých komposic románových, jako na př. generace předcházející zanechala v Jiráskovi a j. Nemůžeme sice tvrzení to shrnouti na všecky moderní č. románopisce, někteří napsali také větší skladby a z těch obzvláště vyniká vášnivým citem a moderními zásadami proslulá Božena Viková-Kunětická, románopisec sociální M. A. Šimáček a ponurý, melancholický Josef K. Šlejhar.

Povídka a román dějepisný byl vzděláván měrou mnohem menší nežli v obdobích předešlých, za to obrácena byla pozornost k životu současnému. Byl to hlavně chudý lid venkovský, jehož si všimli nadaní spisovatelé, kteří srostli s jeho bytostí i cítěním, jako zejména Karel V. Rais, bratří Mrštíkové, Vlasta Pittnerová, Jan Osten; chudý lid tovární našel svého M. A. Šimáčka, hornické a dělnické massy kraje ostravského a valašského F. Sokola-Tůmu. Také český román společenský byl mnohem více pěstován a největší zásluhy v příčině té si získali: Václav Hladík, F. X. Svoboda, Růžena Svobodová, Gabriela Preissová, Bohdan Kaminský, Boh. Brodský a j. Z prací humoristických jsou pozoruhodny práce Václ. Štecha, Karla Šípka, Oldřicha Seykory Kosteleckého a j. Tvrdé a pochmurné

náměty ke svým pracím hledá si zejména družina nejmladší, jejíž práce nejsou daleky naturalismu, zejména jmenovati sluší Jiřího Karáska, Karla Kamínka a j. Realistické jsou práce Ant. Sovy, K. J. Čapka, E. Trèvala, Rud. J. Kronbaura (jenž z části k umírněnému naturalismu se kloní), J. V. z Finberka, J. Havlasy a j. Bohatostí obrazů, nádherným slohem a úchvatnou malbou popisů vynikají mezi jinými práce bratří Mrštíků, Jos. Merhauta, Růženy Jesenské, Gabr. Preissové a Růženy Svobodové.

Bohužel však nemůžeme konstatovati značného rozmachu a pokroku v básnictví dramatickém. V tom doba přítomná je značně za vzory dřívějšími, jelikož mimo několik čestných výjimek vydala pouze drobná dramata přeplněná scénami lyrickými a spletenými processy psychologickými, takže na jevišti nelze většinou her těch do stálého repertoiru upotřebiti, což se však nevztahuje na práce J. Hilberta, bratří Mrštíků, Frant. X. Svobody, M. A. Šimáčka, Václ. Štecha, B. Vikové-Kunětické a několika jiných. Spisovatelé jmenovaní patří k nejlepším dramatikům doby nejnovější. —

Poesie.

Eduard **Albert**, doktor lékařství a professor na vídeňské universitě, (* 20. ledna 1841 v Žamberku, † 26. září 1900 ve Vídni). Vydal sice jedinou, ale za to poetickými krásami cennou knihu „Na zemi i na nebi“ (1900), jíž dokázal, že jeho cit nebyl otupen drsným povoláním. Také uspořádal vzornou německou anthologii z české poesie a napsal studii „Jaroslav Vrchlický“.

Ladislav **Arietto** (vlastně JUDr. Lad. Šebek), advokát, (* 18. září 1861 v Písku). Vydal r. 1892 knihu „Básně“. Překládal z různých autorů, hlavně z Coppéa, Uhlanda, Theurieta a j.

Dr. Otakar **Auředníček,** úředník při ministerstvu ve Vídni, (* 27. září 1868 v Hrazených Ratajích). Uhlazeností a velikou vybroušeností formální vyznačují se jeho básnické sbírky „Verše“ a „Zpívající labutě“. Psal také povídky a překládal.

Petr **Bezruč** jest širší veřejnosti neznám pravým jmenem. Jeho básně jsou plny vášnivé, vulkanické síly, jež bouří proti utiskovatelům jeho otčiny, ujařmeného Slezska, kterýmiž jsou Němci a bohužel i — Poláci. Básně Bezručovy naplněny jsou pochmurnou předtuchou nad osudem Slezska, v nich zvučí sociální

hymna širokým tokem opěvujíc vášnivými, hluboce jímajícími slokami mozoly horníků i hutníků v pánvi ostravsko-karvínské. Dojem jeho básní je vskutku mohutný. Uveřejňovány byly v časopisu „Času“ a souborně nákladem téhož časopisu r. 1903 vydány. Došly velikého odbytu a staly se pravým evangeliem slezských a částečně i moravských čtenářů. Ze sbírky té jsou nejcennější básně: „Opava“, „Ostrava“, „Maryčka Magdonova“, „Kdo na moje místo?“, „Ondráš“, „Jen jedenkrát“ a „Já“.

Dr. Jaromír **Borecký,** skriptor univ. knihovny v Praze, (* 6. srpna 1869 v Českých Budějovicích). Perlou moderní poesie české je sbírka skvostných jeho básní „Rosa mystica“ (1892), neboť v ní jest plno nových tónů a nových obrazů, vyjádřujících jinak city a dojmy, nežli bylo zvykem dříve. I jako hudební kritik a překladatel má zvučné jméno.

Sigismund **Bouška**, kapitulár benediktinů, (* 25. srpna 1867 v Příbrami). Jsa stoupencem směru t. zv. „katolické moderny“ horlivě se přičiňoval o založení jejího orgánu, kterým se stala revue „Nový Život“. Do časopisu toho napsal také mnoho článků. Význam Boušků tkví hlavně v poesii, kde dovedl spojiti hlubokou víru s vřelým citem umělce a básníka. Jeho básně vynikají pečlivou formou, uhlazeností, nadšeným citem i bedlivým provedením. Vydal knihy „Pietas“, „Dismas“, „Duše v přírodě“ a výborné „Legendy“. Prosou napsal skvostné „Vánoce“. Překládal také z Verdaguera a Mistrala a napsal několik studií o různých katolických básnících.

Otak. **Březina** (vlastně Václ. Jebavý), učit. měšť. školy v Jaroměřicích, (* 13. října 1868 v Počátkách u Tábora). Jest největším básníkem moderním. Vyniká stejně virtuositou a naprostou dokonalostí formy, v čemž nemá v nové poesii rovného, jako hlubokým citem, který často přechází ve filosofické dumy a mystické meditace. Jest každým řádkem svůj, má své vlastní originální obrazy i obraty, které hledá většinou v symbolice; tudíž jest velké většině čtenářstva nepochopitelným anebo těžce chapatelným. Vydal básnické knihy: „Tajemné dálky“ (1895), Svítání na Západě“ (1896, 2. vyd. 1900), „Větry od pólů“ (1897), „Stavitelé chrámu“ (1899) a „Ruce“. Také napsal essaye „Hudba pramenů“.

Dr. Emanuel **Stehlík** rytíř z **Čenkova,** magistrátní úředník v Praze, (* 14. dubna 1868 v Praze). Jemností a vy-

broušenosti formy vyznamenávají se jeho knihy: „Z mého alba“, „Eros a Psyche“, „Rok na samotě“, „Chmury a červánky“ a „Paříž“ (1900). Pilný překladatel z francouzské literatury.

Jan **Červenka,** městský úředník na Král. Vinohradech, (* 3. dubna 1861). Vřelý cit podmaňující síly a svéráznost charakterisuje básnické jeho knihy: „Amoroso“, „Ztišené vlny“, „Babí léto“ a zejména erotické „Písně Závišovy“ (1891).

Karel **Červinka,** soudní úředník (* 19. května 1872 v Albrechtické myslivně u Týniště nad Orlicí). Lyrika jeho je plna jemného citu, taktéž forma jest vybroušena. Vydal knihy „Zápisník“, „Krajiny a nálady“ a „Hledání samoty“.

Miloš **Červinka,** lesník v Aspangu v Dol. Rak. (* 30. října 1853 v Ostředku u Benešova, † 28. května 1891 v Aspangu). Vydal „Básně“ a „Hynek“.

Karel **Dostál-Lutinov**, duchovní správce zemské polepšovny v Novém Jičíně a redaktor „Nového života“, (* 22. září 1871 v Prostějově). S Bouškou jest vůdcem „kat. moderny“ a vydal knihy: „Sedmikrásy“, „Království Boží na zemi“ a pod pseudonymem Karel Skřivan „Potulný zpěvák“. Nejlepší jsou „Sedmikrásy“, ve kterých šťastně napodobil tón národní písně v pěkných legendách a balladách. V „Kr. B. na z.“ opěvuje církev. Také napsal libretto „Honza hrdina“.

Viktor **Dyk,** spisovatel, (* 31. prosince 1877 v Šopce u Mělníka). Ironie, jež přechází často až v jízlivý sarkasmus, jest na štítu jeho uměleckého tvoření. Básně jeho jsou tvrdé a do jisté míry drsná forma jest obrazem nitra jeho. Jen zřídka něha lyriky probleskne z mrakův ironie a výsměšků. Napsal knihy: „A porta inferi“ (1897), „Síla života“ (1898) a „Marnosti“ (1900) kromě knih prosou.

Xav. **Dvořák,** katech. vyš. dívčí šk. v Praze, (* 1858 v Hostivaři). Nadaný žák Vrchlick., od něhož má velice jemnou formu, také Zeyerovy sledy nalezneme v jeho básních, i velmi mnoho tónů „kat. mod.“ ozývá se v jeho knihách: „Zlatou stezkou“, „Stínem k úsvitu“, „Eucharistie“, „Modlitby a písně“, „Sursum corda“, „Meditace“ a „Improperie“. Ve všech básních zračí se hluboká víra.

Milan **Fučík,** spisovatel, (* 3. října 1876 v Praze). Vydal knihy „Utíkám k slunci“ a „Cantus firmus.“ Také překládal.

František **Chalupa**, spisovatel, (* 30. prosince 1857 ve Velkých Králicích, † 1. ledna 1890). Vydal dvě skvostné sbírky epických básní, „Záviš“ (1883) a „Zpěvy bohatýrské“. (1889). Překládal básně z ruštiny.

Adam **Chlumecký** (vlastně František Kužela), farář, (* 7. ledna 1854 v Roketnici u Přerova). Všeobecně na sebe upozornil smělou skladbou „Apokalypse otroků“, již psal dle vzoru Apokalypse sv. Jana a vztahoval ji na porobu Slovanů. Pak následovaly básně: „Andělé pyšní“ a vrchol jeho práce „Evangelium svobody“. Všecky práce jmenované jsou psány slohem biblickým, jsou nerýmovány a ani v rytmus nespoutány. Pak následovaly neméně krásné „Epos o hloupém Janu“, „Zvony večerní“ a „Romance o rejdech čertových“. Také napsal dramatický obraz „Večer sv. Mikuláše“, arabesky „Lidé jak jsou“ a román „Adam a Eva“ mimo j.

Josef **Jakubec**, magistrátní úředník obce pražské, (* 1858 v Hlásné Lhotě u Jičína, † 9. června 1889 v Praze). Vydal 2 svazky „Povídek z kraje veršem.“

Gustav **Jaroš**, úředník obce pražské, (* 1867 v Rakovníku). Čestné místo zajistil si v naší poesii svou literární burleskou „Sláva“ (1894), v níž s podivuhodnou věrností zachytil ráz literárních poměrů z dob buditelských (kolem r. 1824). I jako kritik literární a divadelní má zvučné jméno.

Růžena **Jesenská,** učitelka měšť. školy v Praze, (* 17. června 1863 na Smíchově). Jest básnířkou mládí, ale ne bouřlivého a hýřícího, ale tichého a zářícího něžnou, naivní láskou a úsměvy. Jasný optimismus, tiché štěstí a pak zase bolestné procitnutí ze sna a pocit drsné skutečnosti zvučí z knih nadané této básnířky: „Úsměvy“, „Okamžiky“, „Svlaštovkami“, „Tři listy“, „Písně k Tvé duši“, „Konec idylly“, „Slitování a láska“ a „Ballady a písně.“ Pro mládež napsala krásné básně „Pohádky veršem.“ V prvých letech užívala pseudonymu Eva z Hluboké. Také prosou napsala několik pěkných prací.

Bohdan **Kaminský** (vlastně Karel Bušek), spisovatel, (* 24. února 1859 v Huse u Sychrova). Vyšvihl se jemným a

hlubokým citem, k němuž v ladný celek se pojí dokonale vybroušený verš, na jedno z předních míst českého Parnassu. Ačkoli všecky jeho básně jsou prodchnuty duchem opravdové poesie, přece nepostrádají základu realistického. Nejdůležitější jeho knihy jsou: „Ztracené volání“, „Den štěstí“, „Rokoko“, „Z Příkopů“, „Protesty“, „Muži a ženy“, „V samotách“, „Verše humoristické a satyrické“, „Motivy ze Sychrova“, „Zlomky románů“, „Povídky veršem“, „Cestou na Parnass“, „Dvě povídky“, „Doma i jinde“ a „Noemi“. Píše také prosou.

Jiří **Karásek** ze Lvovic, poštovní úředník v Praze, (* 24. ledna 1871 na Smíchově). Drsné tóny, ozývající se v jeho knihách, vyjadřují nespokojenost básníkovu se stavem nynějšího života. Bezohledný naturalismus je vtělen v jeho básnických spisech, jež jsou: „Zazděná okna“, „Kniha aristokratická“ a „Sexus necans“ aj. Kniha „Sodoma“ byla konfiskována. Napsal též několik prací románových. Od r. 1904 vycházejí jeho sebrané spisy poetické, románové i kritické.

Antonín **Klášterský**, úředník při zemském výboru, (* 25. září 1866 v v Mirovicích u Písku). Básník záře, květův a harmonie štěstí. Nezašel na scestí pessimismu a pochybování, ale se světlými barvami optimismu proslavil a vyšvihl se mezi básníky nejlepší. Jsa neobyčejně plodným vydal velikou řadu spisů, ale ve všech jest forma pečlivá. Z velkého toho počtu jmenovati dlužno knihy: „Ptačí svět“, „Živým i mrtvým“, „Spadalé listí“, „Poli a lesy“, „Epické básně“, „Drobty života“, „Pražské motivy“, „Živé stíny“, „Noční violy“, „Srdce i duše“, „Tmavé růže“, „Vzpomínky z jihu“, „Sonety tiché pohody“, „Nové básně“ a „Cestou podél moře.“ V mladších letech psal pod pseudonymem Petr Jasmín a pod pseud. A. K. Lešan vydal knihu „Píseň z práce.“ Pamětihodno jest, že vydal také „Výbor z básní Mikul. Lenaua“ a pro mládež pohádku veršem „Myška na zkušené.“

Antonín **Klose**, magistrátní úředník v Praze, (* 24. listopadu 1861 na Zbiroze). Kromě prací prosou vydal tyto sbírky lyrických básní: „Básně“, „Na zemi“ a „Z tohoto světa.“ Jsou skromné a prosté, nicméně však při tom svou upřímností výrazu a hloubkou citu značně působivé.

Josef **Kubelka**, úředník cukrovaru, (* 20. listopadu 1868 v Přestavlkách u Kostelce n. Orl., † 20. července 1894 v Chru-

dimi). Byl to básník hluboce nadaný a talent jeho byl by se zajisté větší měrou rozvinul, kdyby nebyl tak záhy skonal. Vydal dvě sbírky básní, „Písně a ghazely“ a „Kaleidoskop.“

Karel **Kučera**, gymnasijní professor, (* 30. září 1854 v Luštěnici v Čechách). Napsal skutečně krásné básně: „Básně“ a „Zapadlé hvězdy.“ Vydal také překlad básní Ibsenových.

František **Kvapil**, tajemník českého musea, (* 16. února 1855 ve Žherách u Č. Brodu). Jest ponejvíce epik a vytvořil v oboru tom hlavně nádherné „Zpěvy knížecí“, v nichž úchvatným způsobem opěvoval staroruské pověsti bohatýrské. Dále vydal básně „Zaváté stopy“ a „Z výstavních táček“, kromě toho napsal četné studie a překládal hlavně z polštiny (Asnyk, Krasiński).

Jaroslav **Kvapil**, dramaturg Národ. divadla v Praze, dříve redakční člen „Hlasu národa“ a „Národních listů“, do nedávna redaktor „Zlaté Prahy“ a „Světové knihovny“, (* 26. září 1868 v Chuděnicích). Elegantní, vybroušený verš, hluboký cit a neméně velké nadání vyznačují literární jeho portrét. Napsal tyto básnické knihy: „Básníkův denník“, „Padající hvězdy“, „Reliquie“, „Tichá láska“, „Nad zříceninou Karlova mostu“, „Oddanost,“ „Liber aureus“, „Růžový keř“, „Trosky chrámu“ (verše i prosa) a „Andante“. Také je činným v prose i dramatu a překládá.

Emanuel šlechtic **z Lešehradu**, spisovatel, (* 1877). Forma básníka tohoto jest sice vždy vybroušená a dokonalá, avšak častokráte jsou to pouze krásná slova bez hlubšího podkladu citového. Vydal „Atlantis“, „Květy samoty“, „Cestou k ráji,“ „Meditace, a „Metempsychosy“ kromě prací novellistických, dramatických a kritických.

V. L. **Liberté** (vlastně Frant. Cajthaml), mistr krejčovský, (* 1855 v Liberci). Napsal několik svazečků drobných, ale za to rázovitých sociálních písní a popěvků, jež jsou štiplavým sarkasmem provanuty: „Hlasy massy“, „Pod mamonem“, „Verše o práci“, „Písně a ballady“ a j. Prosou napsal dělnické povídky „Mráčky před bouří“, „Z pera dělníkova“, „V zápasech života“, „Proletáři“ a j.

Ludvík **Lošťák,** spisovatel a hudební skladatel, (* 21. března 1862 v Mitrovicích). Vydal „Básně“, „Tři noci u mrtvoly“, „Píseň nadšená“ a „Píseň vítězná“. Všecky jeho verše jsou pečlivě provedeny.

Jan Svatopluk **Machar,** bankovní úředník ve Vídni, (* 29. února 1864 v Kolíně). Jméno jeho jest u nás předmětem největších chvalozpěvů, avšak na druhé straně i nejhlubších a nejodpornějších pohan a křivd. Prohlašován je za nevěrce, jemuž ani pojem vlast ani žádné svazky společenské nejsou svaty, a přímo kamenován je stranickým soudem. Ovšem děje se tak každému novému reformátoru, každému novému pěvci, jenž přináší jiné zásady a jiné tóny, než jaké právě vládnou; avšak svědčí to vždy o nevděku a nepochopení. Jako kdysi geniální Mácha byl ubit tribunálem většiny, tak nyní plvá se na Machara se všech stran; snad doba příští teprv plně pochopí, jak velká křivda děla se tomu hlasateli ryzí lásky vlastenecké, tomu lékaři našich vad, jehož operace jest sice bolestná, avšak nutná, aby kmen národní nepokryl se plísní nemocí. Je žhavým satyrikem, jeho verš zvučí výsměšným sarkasmem a pohrdáním, ale jest to pouze slupka, která kryje srdce vlastenecké, vášnivou láskou milující svůj národ a vlast. Hlásá lásku k vlasti bez frází, účinnou a vřelou, aby láska ta pronikla celou bytostí i duší a jevila se skutky, ne však pouze prázdnými slovy; ostře kárá a vysmívá se těm, kteří s optimistickými nadějemi hledí do budoucna a nestarají se o přítomnost. Daleko vzdálen od domova, v sídle našich nepřátel vzpomíná na vlast a posílá pozdravy jí a všem spolurodákům. Jeho básně mají něco dravého a bojovného: bojují proti proudu s otevřeným hledím, avšak postřehneme v nich vždy hlubokou vlnu vřelého citu, jenž se nedá umlčeti a zeslabiti. Přiznati ovšem musíme, že mnohé jeho názory, zvláště politické a společenské, liší se od názorů většiny; jest však slušno, aby byl kamenován, kdo má zásady jiné?

Když r. 1886 vyšel jeho „Confiteor“ (2. vyd. 1901) a r. 1889 „Bez názvu“ (v 2. vyd. „Confiteor“ II. 1901), bylo zřejmo, že přichází poeta, jenž lvím spárem chce dobýti Parnassu. Kaceřován byl a ubíjen, on však nezahodil praporu, jejž třímal v ruce, a pokračoval ve svém směru dále „Sonety“ (letní 1891, zimní 1892, jarní a podzimní 1893, 2. souborné vyd. všech sonetů 1903). Na to následovala „Pêle — Mêle“ (1892,

2. vyd. 1903) a „Třetí kniha lyriky“ (1892 v 2. vyd. „Confiteor“ III. 1902). Knihou vřelé lásky k vlasti a zároveň mohutné hymny protestující proti bezpráví a křivdám páchaným na národu jest „Tristium Vindobona“ (1893, 2. vyd. 1900). V knize té těžce vyčítá všecky hříchy českého života, avšak přece touží po nevděčné a vzdálené vlasti. Mnoho hluku také způsobila svou otevřeností a neohrožeností „Magdalena“ (1894, 2. vyd. 1899), bolestná tragedie pokleslé dívky. Vřelá lyrika zvučí v knihách „Zde by měly kvésti růže“ (1894), „*1893—96*“ (1896) a „Výlet na Krym“ (1898). Úchvatnou hymnou vlasteneckou a také náboženskou jest mohutná a vroucí „Golgotha“ (1899, 2. vyd. 1904), kde básník vyznává své kredo a hrdě hlásá své přesvědčení. Pod pseudonymem Dr. Č. Folklor napsal politickou satyru „Boží bojovníci“ (1897). R. 1904 vydal „Satyricon“.

Prosou napsal hlavně „Konfesse literáta“ (1902), v nichž upřímně líčí celý svůj život, své snahy a zápasy. Také napsal povídky „Stará prosa“ (1902) a tři knihy feuilletonů (1902), kde hlavně osvědčil svůj ostrý talent kritický. V letech 1894—95 vyvolal velký literární spor jeho článek o Hálkovi, poněvadž v něm dokazoval, že Hálek byl málo původní a že čerpal mnoho z Heine a Shakespeara. Na mnohých místech sice Hálkovi značně křivdil, ale v celku měl přece pravdu. Boj, jehož se zúčastnil i Jar. Vrchlický na straně Macharovi nepříznivé, dobojován byl vítězstvím Macharovým.

Karel **Mašek,** magistrátní úředník v Praze, (* 20. prosince 1867 tamtéž). Debutoval pod pseudonymem Fa Presto rázovitou sbírkou satyrickou „Utíkej Káčo čili jak by někteří ze souvěkých veršovců zpracovali thema: Utíkej, Káčo, utíkej...“, poté pak vydal dvě knihy veršů, „Kyselé hrozny“ a „Popěvky tulácké“, v nichž zvučí silně tón humoristický a ironický. Též napsal několik knížek prosou a dramatických výjevů.

Augustin Eugen **Mužík**, redaktor „Besed lidu“ a „Illustr. světa“, (* 1859 v Novém Hradci Král.). Napsal několik knih básnických, v nichž líčí city svého nitra jemnými verši s pečlivou formou, zbarvenými poněkud stínem pessimismu. Vyznačuje se hlubokým citem, jenž zejména v některých meditacích stkvěle se uplatňuje. Vydal knihy: „Jarní bouře“,

„Hlasy člověka“, „Ballady a legendy“, „Květy polní“, „Hymny a vzdechy“, „Černé perly“, „Písně života,“ „Epištola k českému dělnictvu“ a „Duchu Husovu“; nejcennější je snad jeho sbírka skvostných písniček v tónu písní národních „Krůpěje rosy“ (1903). Prosou napsal dvě knihy.

Stanislav K. **Neumann**, red. a vydavatel „Nového Kultu“ v Praze. Ve svých knihách „Nemesis, bonorum custoss“, „Jsem apoštol Nového žití,“ „Apostrofy hrdé a vášnivé“ a „Sen o zástupu zoufajících“ hrdě vztyčuje prapor atheismu i národnostní lhostejnosti.

Jan **Opolský**, z moderních básníků nejlepších, vydal skvostné knihy „Svět smutných“, „Klekání“ a „Jedy a léky”, plné nových tónův a úchvatných maleb popisných. Básně jeho vynikají neobyčejnou virtuositou formální, měkkostí a snivostí, ale mnohdy z nich i zžíravá ironie probleskuje.

Čeněk **Ostravický** (vlastně Antonín Hüttler), přednosta železniční stanice v Neuměřicích v Čechách, (* 1869 ve Frýdku ve Slezsku). S Petrem Bezručem tvoří dvojici slezských poetů; oba vřele milují utiskovanou otčinu, avšak přece se rozcházejí. Kdežto Bezruč hledí pochmurným zrakem do budoucna, Ostravický vidí v dnech příštích záblesk nové slávy. Vydal tři knihy básnické: „Šerem k ránu“ (1901), „Některé pověsti slezské veršem” (1901) a „Píseň o Ondrášovi“ (1903). Ačkoliv práce jeho jsou vždy do detailů přesně provedeny, ačkoli všecky tři vyznačují se čistotou jazyka i formy, duchem opravdu básnickým a mohutným pojetím látky (zvláště nádherný epos „Píseň o Ondrášovi“), přece nedošly takového rozšíření a známosti, jak by pro svou velkou cenu zasluhovaly. Vinou toho jest ovšem to, že nebyly vydány v Praze (vydány byly jedna ve „Slezské kronice“, druhá v Brně a třetí v Mor. Ostravě), což jest ovšem smutným dokladem nevšímavosti čtenářstva z Čech k publikacím ve Slezsku neb na Moravě vyšlým.

Arnošt **Procházka,** redaktor „Moderní revue“, již založil r. 1894, (* 15. listopadu 1869). Vydal jedinou sbírku básní „Prostibolo duše“, která způsobila velký rozruch a byla předmětem chvály i kaceřování, jelikož smělými a bezohlednými tóny hlásala naturalismus v poesii. Překládal a psal studie o G. Hauptmannovi a j.

František S. **Procházka,** dříve učitel, nyní spisovatel a redaktor „Malého Čtenáře“ v Praze, (* 15. ledna 1861 v Náměšti u Olomouce). Literární svou dráhu započal allegorickým eposem „Píseň o činu“ („Poetické besedy“ 1886, 2. vyd. 1902). Pak psal básně lyrické dle vzorů poesie lidové: „Blesky na horách“, „Různé zvuky“ a „Na úrodné půdě.“ Vrcholem jeho práce jsou rozmarné popěvky: „Písničky“, „Novější písničky“ a „Nejnovější písničky.“ Také epická báseň „Jazyk“ vyšla z jeho pera. Hlubokým vlasteneckým vznětem vyznačují se „Hradčanské písničky“ (1903). Ve všech jeho pracích pojí se krása písně národní s procítěností a vřelým nadšením pravého básníka.

Jan **Rokyta** (vlastně Adolf Černý), správce „Národopisného musea“ a redaktor „Slovanskeho přehledu“, (* 19. srpna 1864 v Hradci Král.). Vydal knihy: „Když se připozdívá“, „Světla a bludičky“, „Viděl jsem duši ženy“, „Lilie z Tvých zahrad“, „Lekníny na hlubinách“ a „Za Kristem“. Verš jeho je sice prostý, ale uchvacující hloubkou svého citu. Každá jeho báseň rovná se dokonale vyhraněnému drahokamu.

Antonín **Sova,** úředník obce pražské, (* 23. února 1864 v Pacově). Ve verši jeho zvučí odlesk ponurého jakéhosi pessimismu a také zahořklého výsměšku nad malicherným a hamižným lopocením všedního života. Mistrná forma náladě výtečně napomáhá. Vydal básnické knihy „Realistické sloky“ (1890), „Květy intimních nálad (1890), „Z mého kraje“ (1892), „Soucit i vzdor“ (1894), „Zlomená duše (1896), „Odpověď Mommsenovi“ (1897), „Vybouřené smutky“ (1897), „Ještě jednou se vrátíme“ (1899) a „Ballada o jednom člověku“ (1902) kromě výtečných prací prosou.

František X. **Svoboda,** úředník městské spořitelny v Praze, (* 25. října 1860 v Mníšku). Práce jeho projevují švih a hloubku citu, forma až na malé výjimky dokonalá. Ačkoliv jsou plody čistě moderní, přece v nich nalezneme dosti četné stopy národní poesie. Napsal knihy básnické: „Básně“, „Paprsky“, „Nálady z minulých let“, „V našem vzduchu“, „Koketky, ženichové a nevěsty“, „Noví vesničané“, „Písně milostné“, „Květy mých lučin“, „Pavel Liška“, „K žatvě dozrálo“ a j.

Matěj A. **Šimáček,** dříve úředník v cukrovaru, pak redaktor „Světozoru“, nyní redaktor „Zvonu“, (* 5. února 1860 v Praze). Kromě výborných prací novellistických a dramatických napsal básně „Z kroniky chudých“, které jsou prodchnuty pravým soucitem k trpící chudině, „V bludišti lásky“ a „Na záletech.“

Alois **Škampa,** úředník obce pražské, (* 30. června 1861 v Praze). Poesie jeho vyznačuje se milou jakousi svěžestí a nelíčeností citovou. Vydal „Malby a písně“, „Mladý svět“, „Malá křídla“, „Venku a doma“ a „Poslední květ.“

Dr. Antonín **Šnajdauf,** gymnasijní professor, (* 12. června 1860 v Kozlanech u Plzně). Vydal sbírku básní „Intimní listy“ a k vydání upravil spisy Vojt. M. Bělohrobského.

H. **Uden** (vlastně Jar. Hruška), doktor lékařství na Kladně, (* 5. října 1847 v Solnici). Vydal čtyři básnické sbírky: „Sad zarůstající“, „San Remo“, „Sestupem“ a „Klára.“ Cenné básně v pěkné formě.

František **Táborský,** professor vyšší dívčí šk. v Praze, (* 15. ledna 1858 v Bystřici pod Host.). Vydal pěkné sbírky: „Básně“, „Stará komedie“ a „Melodie.“ Přeložil také básně Lermontovovy (2 sv.).

Mimojmenované činni byli básníci: Ant. **Bulant** („Písně legendy“), Beneš **Doubravský** („Na postupu“), J. V. **Krejča** („Portréty literátů“), Frant. **Leubner** („Balladyalegendy“, „Naokrajích kancionáluživota“), P. **Maternová** („Na nábřeží“), Ferd. **Pěčka-Místecký** („Básně“, „Písně a meditace“), J. L. **Procházka** („Chaos na zemi“), J. **Prošek** („Stopy mládí“), Ondřej **Přikryl** („Hanácké pěsničky“, „Nové hanácké pěsničky“), Karel V. **Rais** (krásné básně pro mládež a v různých časopisech), Jos. **Soukal** (rovněž), Jan **Spáčil-Žeranovský** (básně v časopisech a překlady), R. **Stupavský** („Z mého zpěvníku“), J. **Šimon** („Verše“, „Zašera“), F. B. **Švejda** („Rozstříklé barvy“), Ž. **Vlastenecký** („Legendy“), Jan **Vřesnický** („Pod bělorudým praporem“) a j. —

V době nejnovější dospívá zdárná generace mladých talentovaných básníků. Z veliké té řady nejmladší družiny

básnické vynikli: Louis **Arleth** („Kniha osamělého“, „Poesie“, „Z podivných dum bardovy harfy“, „Písně Miriaminy“), Karel **Babánek** („Vytržené listy“, „Když slunce zapadá“, „Stíny v duši“), V. **Bitnar** („Biblické rhapsodie“), Arnošt **Bláha** („Po cestách vítězů“), J. **Borotínský** („Když kvetl šeřík . . .“), Alfons **Breska** („V zajetí trpaslíků“, „Zlaté sny“), A. B. **Dostál** („Touha“, „Vedle cesty“), Teréza **Dubrovská,** F. **Eisler** („Mořské sny“), Beneš **Grünwald** („Zpěvy od bran zavřených“), Mojmír **Hanár** („Šal a žal“, „Růže velehradská“, „Orchideje”), Roman **Hašek** („Umírající království“), Jaroslav **Havlíček** („Písně“), K. H. **Hillar** („Komediantské motivy“, „Písně tulákovy“), F. X. **Hodáč** („Nálady“), Josef **Holý** („Vašíček Nejlů“, „Satyry“, „Elegie“), V. **Houdek** („Vykvetly blíny“, „V pavučinách nervů“), Hanuš **Jelínek** („Sentimentalita mládí“, „Konec karnevalu”), Louis **Křikava** („Pyrrhova vítězství“, „V nocích bezhvězdných“), J. S. **Mach** (básně v časop.), Beatrice **Mařáková** (rovněž), Josef **Müldner** („Návraty“), Frant. **Pečinka** („Dojmy z Paky“), Adolf **Racek** („Snivá moudrost“, „Ex profundis clamavi . . .“), František **Sekanina** („Lyrické intermezzo“, „Za nocí chmurných i světlých“), K. **Scheinpflug** („J. N. R. K.“, „Opuštěný důl“), Miloslav **Silén** (krásné básně v časop.), Fr. **Sis** („Můj dům je opuštěn“, „Umdlené stíny“), Fr. **Skalík** („Sursum corda“, „Žaltář mariánský”), Julius **Skarlandt** („Fragmenty“, „Podzimní melodie“, „Kniha veršů“), Pavel **Skřivan**, Frant. **Soldán** („Z mého panoptika“), Otakar **Theer** („Výpravy k Já“), K. **Toman** („Torso života”), Fr. B. **Vaněk** („Sacerdotium“), Adolf **Velhartický** („Ghisola“), Quido Maria **Vyskočil** („Pampelišky“), Jan z **Wojkowicz** a mn. j.

Prosa románová.

Jan **Antoš**, pokladník Ústř. Matice školské, (* 1. ledna 1860 v Praze, kdež i † 6. června 1899). Napsal čtyři knihy povídek a skizz, které jsou bedlivě a plasticky pracovány: „Drobné novelly“, „Všední příběhy“, „Skizzy a studie“, „Dvě povídky.“ Také napsal aktovku „Paní Borecká.“

Dr. Otakar **Auředníček** kromě básní píše povídky ze života uměleckého, což jest jeho zvláštností. Švih a elegance v provedení charakterisuje jeho knihy „Malířské novelly“, „Pseudokontessy a jiné novelly“ a „Intimní dramata.“ Překládal hlavně z francouzštiny.

Bohumil **Brodský** (vlastně Boh. Zahradník), farář v Oubenicích, (* 21. srpna 1862 v Hostačově u Žlebů). Jeho povídky vyznačují se všecky pravdivostí a procítěním. Líčí-li život současný, děje se to vždy s naprostou věrností, postavy jeho jsou z jeviště života odpozorovány; líčí-li historii, tu vždy vedle pěkného příběhu najdeme hluboké jádro ušlechtilé tendence, ačkoliv nedá se upříti, že mnohé povídky z prvých let jsou psány dosti mdle a šablonovitě. Jaký tedy div, že Brodský stal se oblíbeným spisovatelem lidovým, ale on jest dobrý spisovatel populární i vážný umělec zároveň, což nebývá vždy u povídek lidových. Jeho spisů počítá se velký počet, nejdůležitější jsou: „Z vesnic a samot“ (10 sv.), „Ze života“ (2 sv), „Ze zručských matrik“ „Z vojny“ (3 svaz.), „Páni a paní“ (2 sv.), „Z rozmarů života“, „Staré panstvo“, „Tři povídky“, „Bouře na horách“, „Pomsta Lollardů“, „Dvě chalupy“, „Kvítí a kvítka“, „Obětovaná“, „Tichý dům“, „Soumrak“, „Paní pokladníková“, „Na jiný svět“, „Zmařené naděje“, „Za pravdou“, „Z našeho kraje“, „Nad propastí“, „Rodina Šillerova“, „Pozdní květ“, „Husitské obrázky“, „Číslo 1452“, „Příslušníci“, „Nevěřící a věřící“, „Jiná krev“, „Pan poslanec“, „Hlasatelé svobody“, „Vesnické obrázky“ (2 sv.), „Václav Lamač“, „Úpadek“, „Nová světla“, „Tiché stezky”, „Jako v pohádce” a j. Nejnověji vycházejí „Sebr. spisy“.

Karel M. **Čapek**, žurnalista, (* 1860 v Domažlicích). Rázovitostí a propracovaností slohovou, provanutou místy svěžím a účinným humorem, vyznačují se jeho spisy: „Povídky“, „Povídky nedělní“, „Nejzápadnější Slovan“, „V třetím dvoře“, „Dar sv. Floriána a Zvířátka a Petrovští“ a „Patero novell“.

Jan **Červenka** kromě básní vydal „Dětské kartony“ „Novelly“, dvě sbírky to pěkných povídek.

Karel **Červinka** napsal kromě básní prosou knihu „Shaslé oči a několik drobných studií“, spis jemně pracovaný.

Viktor **Dyk** kromě básní vydal také knihy prosou a to: „Stud“, „Buřiči“ a „Hučí jez a jiná prosa“. Jsou to knihy v pravém slova smyslu moderní a silné svým duchem, který z nich vane. Čtenář se mimoděk otřese v dojmu žhavé Dykovy ironie a jest cele jí podmaněn.

Jan Václav z **Finberka**, učitel v Hlinsku, (* 6. června 1871 ve Skutči). Látku ke svým pracím čerpá ze dvou pramenů a to ze života chudých podhorákův a pak ruchu městského. Zvláště v oboru prvém jest mistrem, ježto mimo vzorně pracovaný děj jest v každém z jeho spisů kus vřelého, cítícího srdce. Povídky městské vyznačují se živostí, švihem a dovedně zachyceným ovzduším. Vydal spisy: „Zašlé děje“, „Horská srdce“, „Stíny života“, „Mezi tkalci,“ „V lepším světě“, „Dva tábory“, „Mračna v duších,“ „Jsme jen lidé . . . “, „Kalná voda“, „Červené jeřabiny“, „Rozvrat“ a „Lačné rty“. Také napsal drama „Pro slávu a lásku“.

Jan **Havlasa**, (vlastně Jan Klecanda ml.), spisovatel, syn Jana Klecandy, (* 22. prosince 1883 v Teplicích). Mladý a vysoce nadaný tento spisovatel vydal v krátké době šestero knih, které svědčí o hlubokém citu i nevšedním nadání. Vzorné propracování jak zevnějšího děje, tak i psychologických částí postavilo jej rázem mezi přední novellisty. Začal první u nás psáti novelly ze života tatranských horalův, o nichž dříve jakoby se nevědělo. Miluje hrůzu v přírodě i duších, tragiku, záhady a ironii, což všecko prožil ve svém mladém sice, ale bouřlivém a toulavém životě. Píše realisticky, ale když líčí povahy horalů tak jak jsou, praví se o něm, že je romantik. V něm roste zjev skutečně silný a mohutný a přes své mládí je dnes již vážným a skutečným umělcem. Je bezpříkladně, ba možno říci horečně plodný, neboť vydal asi za tři roky tyto objemné knihy: „Horské stíny“, „Mezi životem i smrtí“, „Tatranské povídky“, „Mimo lásku i nenávist“, „Pod skalnatými štíty“ a „Případy skoro neobyčejné“. V době nejkratší vyjdou „Lidé na horách” a „Jak sny umírají,” pak cestopisy „Jižní perspektivy” a 4 svazky cestopisů pro mládež.

František **Hejda**, spisovatel, (* 1865 v Ml. Boleslavi). Napsal knihy povídek „Karrikatury“, „Z davu“ a kriminální „Ze soudní síně“. Práce jeho, ač živě a švižně pracované, mají přece jen ráz jakéhosi spěchu a novinářských referátů.

Dr. Jan **Herben**, redaktor „Času“, (* 1857 v Brumovicích na Moravě). Srostl s bytostí i cítěním lidu moravského, pochopil všecky jeho radosti i nářky a dovedným perem vylíčil realisticky jeho život v knihách: „Moravské obrázky“, „Slovácké děti“, „Do třetího a čtvrtého pokolení“ a „Na dědině“. Pro mládež napsal cyklus historek a anekdot „Bratr Jan Paleček“. Také řada studií (o M. Janu Husovi, Jeronýmovi Pražském, Karlu z Žerotína, sv. Cyrilu a Metoději a Janu Nepomuckém) vyšlo z jeho pera.

Václav **Hladík**, redaktor „Lumíru“, (* 1868 v Praze). Je v každé příčině dokonalým moderním románopiscem. Hýřivý a bezuzdný život bohatých tříd, bujné veselí „lepší společnosti“, život umělecký jest jeho živlem, odkud váží látku ke svým románům, které líčí živě a se znalostí poměrů. Je zejména mistrem v psychologických passážích, což dokazují jeho romány: „Z lepší společnosti“, „Z pražského ovzduší“, „Ze samot a společností“, „Třetí láska“, „Vášeň a síla“, „Trest“ a knižně dosud nevydaný „Evžen Voldan“ (v „Lumíru“). Také vydal dvě dramata.

Metoděj **Jahn**, učitel, (* 14. října 1865). Zapadlé zákoutí chudé dědiny na Valašsku i s jeho rázovitými postavami kreslí smělými tahy a živým slohem. Neidealisuje mnoho, realisticky líčí podle skutečnosti. A tím právě jsou jeho knihy povídek „Na temných stezkách“, „Nevzešlo ráno“, „Údolím života“, „Zapadlé úhory“ a „Kruhy na vodách“ opravdu cenné.

Stanislav **Jarkovský** (vlastně Dr. Jiří Guth), gymnasijní professor v Praze, (* 23. ledna 1861 v Heřmanově Městci). Ke svým zdařilým povídkám a novellám se zálibou béře si náměty ze života klidného, obzvláště pěkně líčí ovzduší školy a život studentský. Z jeho knih vane jakési příjemné teplo milé svěžesti a upřímnosti, ačkoliv málokdy směřují k výši umělecké. Vydal „Počátky a konce“, „Dcera professorova a jiné povídky“, „Idyllky pana adjunkta“ a „Drobné genry“. Vynikl také jako spisovatel výtečných cestopisů.

Gustav **Jaroš** kromě básní vydal také ostré povídky „Publikáni a hříšníci“.

Viktor Kamil **Jeřábek,** býv. řídící učitel, nyní spisovatel, (* 4. února 1859 v Litomyšli). Vydal tyto pěkné spisy, vyznačující se pravdivostí a dovedným zachycením skutečných poměrů: „Obrazy života“, „Z minulých dob“, „Nové povídky a obrázky“. „Ze světa prostých lidí“, román ze života učitelky „Anna Bystřická“ a „Bodří maloměšťáci“. Také píše zdařilé povídky pro mládež.

Růžena **Jesenská** napsala kromě básní novellistické knihy „Touha a láska“, „Novelly“ a pro dívky dospívající „Jarmila“ a „Jarní píseň“, na něž můžeme shrnouti tentýž posudek, jaký byl pronesen o pracích poetických.

Karel **Kamínek,** magistrátní úředník, (* 3. listopadu 1868 v Praze). Bystrý pozorovatel, který dovede zachytiti každý záchvěv i uhodnouti tajný proces psychologický, jenž se v hlubinách duše odehrává. Patří k nejlepším spisovatelům moderním a jako převážná většina jich i on holduje drsnému naturalismu a nepokrytě temné stíny života odhaluje v knihách „Hřích“, „Dies irae“ a „Dissonance“.

Bohdan **Kaminský** je stejně silný zjev jak v poesii tak i v prose. V této jest mistrem líčení, uchvátí mohutností děje a nádhernou malbou popisnou. Psychologické části jsou vesměs bezvadné. Vydal knihy „Kresby“, „Nová prosa“, „Různé panstvo“, „Črty humoristické a satyrické“, „Mecenáš“, „Studie a povídky“, „Nocturno“, „Z ráje vyhnaný“ a j.

Jiří **Karásek** ze Lvovic jest podobným spisovatelem psychologickým jako Kamínek, s nímž jej pojí podobnost látky, společnost tvorby i stejné kredo umělecké. Moderní česká literatura má v něm výbornou sílu; hlavní věcí v ději jest mu stav duševní a ten líčí s podrobnou věrností, jaká vyžaduje nejdříve opravdového prožití a procítění. Vydal knihy: „Mimo život“, „Legenda o melancholickém princi“, „Gothická duše“ aj. v „S. sp.”. Napsal také studie „Ideje zítřku“ o Ibsenovi a Whitmanovi.

Antonín **Klose** kromě básní vydal sbírku drobné prosy, „Drobty“ (1899).

Oldřich Seykora **Kostelecký,** prof. obchod. akad. v Prostějově a spisovatel, (* 1857 v Kostelci n. Orlicí). Je z pilných pracovníků na poli humoristiky. Jeho humor je prostý, nestrojený, někde však trpící přílišnou rozvláčností, jako na př. v populárním „Radošínském pantatínku“, jejž r. 1902 vydal po druhé v novém přepracovaném vydání a to dvakrát objemnější než ve vydání prvém 1886. Kromě spisu jmenovaného vydal „Na ledě“, „Ze stráně“, „U splavu“, „Veselé povídky“, „Tři povídky“, „Kandidát šílenství“, „Konec písně”, „Povídky chudého písaře“ a „Tři povídky pro dámy.“

Dr. Rudolf Jar. **Kronbauer,** žurnalista a spisovatel, doktor práv a koncipista c. k. finančního ředitelství v Praze, (* 17. června 1864 v Lichocevsi). Význačnou vlastností tohoto spisovatele jest, že s obzvláštní zálibou chodí pro látky ke svým spisům v místa, odkud málo kdo látku čerpá ; jsou to zejména zapadlé hospody, blázinec, polepšovny a pod. Povídky a romány jeho vyznačují se ostrou kresbou postav, napínavostí děje a rázem realistickým, jenž těsně souvisí s umírněným naturalismem. Také ze života umělců rád látky čerpá. Hlavní jeho spisy jsou: „Z posledních stanic“ (2 sv. 1890) , „Alma“ (1890), „Ze světa pro svět“ (1894), „Na pranýři“ (1898), „Sjezd a jiné novelly“ (1899), „Jizvy“ (1901), „Síla hroudy“ (1901) „ Řina“ (1902), „Z pražských katakomb“ (1903), „Záhadné příběhy a vzpomínky“ (1903), „Ze života naší bohémy“ (1904) a „Pět polopanen a jiná prosa” (1904). Pro mládež vydal „Světlo v temnotách duševních” a „Děti v jeskyních”.

Jaroslav **Kvapil** napsal „lyrickou trilogii“ „Memento“.

Dr. Josef **Laichter,** úředník v Praze, (* 1860 tamtéž). Vydal dva veliké romány: „Sychrova éra“ a „Za pravdou“, skvostně vypracované, z nichž druhý i do němčiny byl před nedávnem přeložen.

Karel **Mašek** kromě básní vydal prosou „Domky z karet“, „Pohádky špatně končící“ a „Královny bez království“.

Gustav Narcis **Mayerhoffer,** bankovní úředník v Praze, (* 9. ledna 1866 v Chrudimi). Kromě přečetných překladů

z různých maďarských autorů vydal samostatně dvě sbírky povídek „Z pevnosti“ a „Za hradbami“, k nimž látky čerpal z vojenského života. Psány jsou zajímavě a živě.

Josef **Merhaut**, redaktor „Moravské Orlice“, (* 1863 na Zbirově). S bohaté palety hlubokého svého nadání vybírá barvy nejživější, takže líčení jeho jsou vždy skvělá a velkolepá. Není hned druhého spisovatele, jenž by dovedl vykresliti obraz tak pestrý a při tom i tak malebný. Rozbouření citů, strach, úzkostlivé očekávání, jakož i děje zevnější dovede líčiti úchvatně. Vydal knihy „Andělská sonata“, „Had a jiné povídky“, „Proroci“, „Černá pole“ a „Povídky“.

Vilém **Mrštík**, spisovatel v Divácích, (* 14. května 1863 v Jimramově na Mor.). Podobá se Merhautovi hlavně nádhernou malbou popisů, v čemž je snad největší mistr moderní české literatury. Západ, letní noc a podobné chvíle kreslí živým, barvitým slohem, který se nikdy nemine účinku. Proto také dosáhl veliké obliby nádherný jeho román „Pohádka máje“ (1897, 2. vyd. 1900), úchvatná to hymna mládí a lásky. Stejného úspěchu dobyl si román „Santa Lucia“ (1893). Jiné jeho knihy jsou: „Stíny“ (1893), „Obrázky“ (1894) a „Babetta, Verunka a jiné povídky“ (1901). Zajímavé jsou také 2 svazky ostrých essayí a kritik s názvem „Moje sny” (1901). S bratrem svým

Aloisem **Mrštíkem**, správcem školy v Divácích, (* 14. října 1861 v Jimramově), napsal „Bavlnkovy ženy a jiné povídky“ (1897) a drama „Maryša“. Alois Mrštík samostatně vydal povídku „Dobré duše“ a krásnou lidopisnou malbu moravské dědiny „Rok na vsi“ 9 sv. (1903), která pro svůj realistický a přece při tom poetický ráz směle může býti považována za nejlepší výplod novější české prosy románové, pokud tato ovšem líčí život vesnický.

Jan **Osten** (vlastně Ohrenstein), poštovní úředník v Praze, (* 23. března 1871 v Zdislavicích u Vlašimě). Jeho povídky jsou sice prosté a nespletité, ale provanuty jsou živým citem, takže působí hlubokým dojmem. Napsal „Drobné črty“, „Páni a sprosťáci“, „Kancelářské obrázky“, „Na venku“, „Raněná srdce“, „Cestou života” a „Veliké cíle“.

Vlasta **Pittnerová** (Weymelková), choť lesního ve Žďáře na Mor., (* 1858 v Polné). Okolí ždárské se všemi jeho zvláštnostmi lidovými kreslí ve svých povídkách. Práce její jsou naplněny upřímným zájmem pro lid, takže milé jakési teplo vane z pěkných těch knih. Ačkoliv nejsou ozdobeny cetkami effektů, přece dostoupily tu a tam až výše umělecké. Vydala: „Na rychtě“, „Nový hospodář“, „Tři dcery“, „Ze žďárských hor“, „Sládkova rodina“, „Obrázky ze žďárských hor“, „Ze stínů i jasů žití“, „O našem lidu“, „O dřevěném chlebě“, „O chudých i bohatých“, „U Buřilů“, „Starodávné selanky“, „Z našich dědin“, „Rokem a životem“, „Od Žďáru“, „Dva obrázky“, „Forman Lacina“, „Tichý život“, „Pytlákova dcera”, „Pro sirotka” a j.

Gabriela **Preissová** (rozená Sekerová), choť pokladníka cukrovaru, (* 1862 v Kutné Hoře). Za nejlepší její práce považovati můžeme řadu knih z moravského i uherského Slovenska. Spisovatelka jemným talentem pozorovacím poznala všecky stinné i světlé stránky Slovákův a přilnula k nim; zvláště utlačované uherské Slováky milovala a mistrným perem vyličovala jejich tělesnou i duševní bídu. Také korutanské Slovince kreslí ve svých povídkách, jež vynikají něhou citu a pravým uměleckým posvěcením. Láska k lidu a upřímné přilnutí k jeho duši, procítění povah a jemný pel poesie zračí se v jejích spisech, které jsou: „Obrázky ze Slováckа“, „Akrobatka“, „Ideály“, „Z mého alba“, „Črty ze Slováckа“, „Povídky“, „Nové obrázky a črty“, „Korutanské povídky“, „Obrázky bez rámu“, „Když hvězdy padaly“, „Mládí a jiné povídky‘, „Co život vyprávěl — —“, „Talmové zlato“, „Porosené pavučiny“, „Jerla“, „Máky v žitě“ a „Zmítané haluze“. Psala též dramata.

Karel Václav **Rais,** ředitel obecné školy na Král. Vinohradech, (* 4. ledna 1859 v Bělohradě u N. Paky). Šel ve stopách slavné Boženy Němcové a stal se důstojným následníkem snah geniální této spisovatelky. Klopotný boj životní chudých podhoráků, trudný osud starých výměnkářů, tiché působení buditelů, život chudých řemeslníků, dřevorubců — to jsou látky Raisových románů. A jak věrně, jak úplně pravdivě vylíčil to živoření v krkonošských horách! Dovedl vždy rázem udeřiti na pravý tón; několika jistými čarami naznačil

celý obraz. Nemiluje hlučných effektů, klidným tokem plyne proud děje jako veletok, jenž bez hluku valí se vpřed. Dráhu literární započal několika knížkami výtečných básní a historických povídek pro mládež; brzy však se obrátil k románopisectví a vytvořil díla: „Výminkáři“ (1891), „Potměchuť“ (1892), „Horské kořeny“ (1892), „Rodiče a děti“ (1893), „Zapadlí vlastenci“ (1894), „Kalibův zločin“ (1894), „Lopota“ (1895), „Za světem“ (1896), „Pantáta Bezoušek“ (1897), „Mezi lidmi“ (1898), „Půlpáni“ (1898), „Západ“ (1899), „Paničkou“ (1900), „Nalepším“ (1901) a „Sirotek“ (1903) kromě několika prací v časopisech, na př. „Stehle“ (1903) a j. Ve „Slezské kronice“ vydal histor. povídku „Jak hráli o králi Václavu“. Všecky jeho spisy dosáhly několika vydání.

Dr. Fr. **Roháček,** sekretář ústř. sboru rady zemědělské v Brně, (* 22. listopadu 1860 ve Vedrovicích, † 22. srpna 1904 v. Brně). Vydal knihy: „Malé povídky“, „První hříchy“, „Několik povídek“. Vydával také před lety časopis „Nivu“, jímž chtěl na Moravě probuditi větší literární činnos

Antonín **Sova** napsal kromě knih básnických tyto spisy prosou: „Prosa“ (1898), „Povídky a menší črty“ (1902), „Ivův román“ (1902), „Výpravy chudých, (1903) a „Hlad“ (1903), které jsou význačnými zjevy moderní české románové produkce, díla silná provedením i procítěním, a nesou tytéž známky jako jeho poesie. Kouzlo milé lyriky obetkává všecky práce.

Jiří **Sumín** (vlastně A. Vrbova), spisovatelka v Přerově, (* 1864 v Uhřicích na Moravě). Má nepopiratelný talent, který je právě v rozvoji. Modernost názorů pojí se ladně s vnitřní pravdivostí. Napsala spisy: „Zapadlý kraj“, „Z doby našich dědů“, „Věště“, „Úskalím“, „Potomstvo“, „V samotách duší”, „Zrádné proudy” a j.

František X. **Svoboda**, úředník městské spořitelny v Praze, (* 25. října 1860). Kromě básní napsal několik prací prosou a také na poli tom dokázal hloubku svého talentu. Vynikáť jeho prosa živostí barev, rázovitým slohem i nádhernými líčeními. Vydal „Mladé představy“, „Probuzení“, „Náladové povídky“, „Povídky“ (2 sv.), „Románové

paprsky", „Směs žertu i žalu", „Drobné příhody", „Vzrušující hlavy ženské", „Pestré povídky", „Příběhy a obrazy", „Vášeň a síla" a j. Nejcennější jeho prací jest veliký román „Rozkvět".

Růžena **Svobodová** (rozená Čápova), choť spisovatele F. X. Svobody, (* 10. července 1868 v Mikulovicích na Moravě). Bohatost i originálnost myšlenek, svéráznost slohu, oduševnění a modernost — to charakterisuje Svobodovou. V povídkách svých ráda se utíká v čisté nitro dětských duší a také líčí se zálibou ženy a lidi zvláštní. Je z nejlepších autorek moderních, třebas že někdy jistá rozvláčnost celku škodí. Napsala kromě jiných tyto romány a povídky: „Na písčité půdě", „Přetížený klas", „Ztroskotáno", „Povídky", „V odlehlé dědině", „Zamotaná vlákna", „Ozlacenou branou dobrodružné mladosti", „Milenky", „Pěšinkami srdce" a j.

Matěj Anast. **Šimáček** více nežli básněmi proslul svými velkolepými romány. V nich vybíral látky ponejvíce z cukrovarského života, který poznati měl dokonalou příležitost. Jeho romány sociální, v nichž značně předčil prvního románopisce sociálního G. Pflegra Moravského, vynikají láskou i soucitem k dělníkům, zevrubnou znalostí jejich dosti bídných poměrův a jemným citem, který nikdy nezapře básníka. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Z opuštěných míst", „U řezaček", „Bratři", „Štěstí", „Otec", „Dvojí láska", „Duše továrny", „První služka", „V novém životě", „Lačná srdce" a veliký román „Světla minulosti", nejlepší to jeho spis. Připomenouti sluší, že pod pseudonymem Martin Havel vydával výtečné povídky „Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka" (5 sv.) s ideou ponejvíce vlasteneckou.

Karel **Šípek** (vlastně Josef Peška), učitel v Praze, (* 1855 v Praze). Je z nejlepších našich humoristů; humor jeho je srdečný a v pravdě veselý. Vydal zdařilé humoristické črty „Rub a líc", „Žertem i do opravdy" a „Za větrem".

Josef K. **Šlejhar**, bývalý cukrovarský úředník, nyní statkář, (* 17. října 1864 ve Staré Pace). Taková jakási ponurá, skoro až pessimistická nálada obestírá všecky jeho spisy. Se zvláštní zálibou líčí stinné stránky života, bídu, neštěstí,

zoufání. Jsa mistrem v románové technice i v psychologii vytvořil díla skutečně krásná, umělecká a do nejmenších podrobností realistická. Spisy jeho působí mohutným a trvalým dojmem. Jsou to knihy: „Florián Bílek“, „Kuře melancholik“, „Dojmy z přírody a ze společnosti“, „Co život opomíjí“, „V zášeří krbu“, „Oba“, „Zátiší“ a „Temno“.

Václav **Štech,** učitel na Smíchově, (* 29. dubna 1859 na Kladně). Jako spisovatel vyniká vtipným humorem, jenž často přechází až v pošklebnou ironii a satyru, čehož důkazem jsou knihy: „Maloměstský pepř“, „Koleje“, „Hloží“, „Kovové ruce“ a „Strniště“, kromě prací dramatických. Pamětihodno jest, že vydal několik knížek informačních a příručních: „Mladý obchodník“, „Mladý živnostník“, „Českým ženám“, „Národní katechismus“ a j. Patří k nejlepším českým humoristům.

Dr. Karel **Svanda ze Semčic**, úředník u zemského výboru v Praze, (* 12. září 1867 ve Vršovicích u Prahy). S počátku byl úředníkem na policejním ředitelství v Praze, propustiv však „Písně otroka“ Sv. Čecha odešel odtamtud. Kromě četných překladů vydal samostatně knihy: „Fantastické povídky“ a „Bizarrní povídky“.

František **Sokol-Tůma**, redaktor „Ostravana“ a spisovatel v Mor. Ostravě. Není znam tolik širší veřejnosti, jak by skutečně zasluhoval. Přilnul celou duší k chudému lidu valašskému a k obyvatelům uhelné pánve ostravské a maje dostatečnou příležitost, aby poznal důkladně jejich poměry, vylíčil život jejich živými barvami. Jest téměř samojediný ve zpracování románu hornického a dosud jediným spisovatelem, který čerpal své látky ze začouzeného kraje ostravského. Práce jeho vynikají dramatickou živostí, obratně kreslenými postavami a neobyčejně silným dojmem, poněvadž prodchnuty jsou vřelým soucitem a přísnou pravdou. Z ovzduší ostravského čerpány jsou jeho spisy „Na šachtě“, „E' Geschäftsmann“ a „Prodané duše“, chudý lid valašský líčí v povídce „Sudiči“ a působivých dramatech „Soucit“ a „Pasekáři“. Také vydal povídky „Literní učitelka“ „Justiční vražda” a „Obětovaná“, jakož i veršované povídky „Hlad“ a „Na rumech štěstí“

Emil **Tréval** (vlastně MUDr. V. Walter), c. kr. vrchní okresní lékař v Mladé Boleslavi, (* 1859 v Prešově v Uhrách). Význačnou jeho vlastností jest, že se zálibou líčí nemoci, těžký stav duševní, hallucinace a p. a v ohledu tom je skutečným mistrem. Již z povolání mohl vše, co ve svých spisech líčí, dostatečně odpozorovati a prožíti a proto není divu, že práce jeho jsou prodchnuty hlubokou pravdou. Avšak vedle toho jest i dovedným umělcem, umí virtuosně zpracovati křehkou látku; v oboru psychologickém zaslouží plného obdivu. Vydal „Zápasy" (1895), „Mixtum compositum" (1897), „Za onoho času . . ." (1899), „Těžké chvíle" (1901), Maia" (1902) a „Silnější než milování" (1904).

Josef **Vejvara**, žurnalista, (* 1. prosince 1869 v Semilech). Krkonošský lid líčí ve svých knihách „Život utrpením" a „Opuštění lidé".

Božena **Viková-Kunětická**, choť cukrovarského úředníka, (* 1863 v Pardubicích). Částečně podobá se Macharovi podobností zásad společenských i mohutnou silou tvorby. Z románů jejích mluví hlas moderní ženy, hlas hrdý a vyzývavý, nechtějící ustoupiti od svého přesvědčení a volajíc po odstranění různých ustanovení, která jsou prý na ujmu ženě moderní. Ovšem její směr narazil na mnohý odpor, ale ona dále pluje proti proudu; ačkoliv její zásady jsou terčem stejně hlubokých han jako na opačné straně zase vřelých chvalořečení, přece uznati musí každý, že cena románův a povídek této spisovatelky jest přese všechno veliká. Práce její nejsou jen šablonovitě psané příběhy s mravoučnou tendencí, nýbrž jsou to knihy hluboké, dýšící velikými myšlenkami, smělými tahy psané a duši čtenářovou otřásající hlubokým dojmem. Vedle velikých románů „Minulost" (1895), „Medřická" (1897) a „Vzpoura" (1900), které založily její slávu, napsala menší povídky a romány: „Povídky" (1887), „Drobné povídky" (1887), „Čtyři povídky" (1890) „Po svatbě" (1892), „Justyna Holdanova" (1892), „Nové povídky" (1893), „Vdova po chirurgovi" (1893), „Idyllky" (1894), „Silhouety mužů" (1899), „Staří mládenci a jiné novelly" (1901) a „Macecha a jiné črty" (1902). Také skládala dramata a napsala cestopis „Švýcarské scenerie" (1902).

Jan **Vřesnický** (vlastně Jan Nálevka), řídící učitel (* 31. května 1856 ve Vřesníku). Kromě znělek „Pod bělorudým praporem“ vydal povídky „Z roklí a strání“ a „Na hrubé hroudě“. Pilný spisovatel pro mládež. —

Buďtež tu dále uvedeni spisovatelé: Lud **Archleb** („Vojenské humoresky, novellky a povídky“), J. J. **Benešovský-Veselý** („Eva a jiné povídky“), **Popelka Bilianova** („Všem ku štěstí“, „Při osmi dětech“), A. **Brabec** („Bez ochrany“, „Vzpomínky a nálady“, „Z víru velkoměsta“), F. J. **Čečetka** („Velké děti“, „Od kolébky do hrobu“), Marie **Červinková-Riegrová** („Letní sen života“), Ludmila **Grossmannová-Brodská** („Rozmarné kapitolky“, „Z ústraní“, „Z různého ovzduší”), Čeněk **Kramoliš** (Obrázky z Valašska“, „Tři valašské povídky“, „Bratři Doliňáci“, „Strážcové našich hor”), Mir. B. **Kuneš** („Zachráněná“), Karel L. **Kukla** („Zvířata a lidé“, „Ze všech koutů Prahy“), Lad. Zdeněk **Macháček** („Úsměchy“, Anna **Popelková** („Za jeden hřích“), A. G. **Stín** („Z vojenského života“), A. **Stráň** („Staří mládenci“, „Ještě podle staré mody“), A. B. **Šťastný** („Osudy dělnické rodiny“, „Vlny života”), Č. **Tonder** („Před úsvitem“, „Z minulosti“), V. P. **Trnavský** („Sestry“, „Tři povídky“, „Evin hřích“, „Pláňata”), Jan **Vyhlídal** („Kresby ze Slezska“, „Slezská svatba“, „Z hanáckých dědin a měst“) a j.

V době nejnovější dospívá mohutná řada zdatných talentů, kteří slibují nejlepší naděje do budoucna. Zejména vynikli spisovatelé: Jindřich Š. **Baar** („Cestou křížovou“), J. **Čísler** („Dvojí život“), Jarosl. **Hilbert** „Lili a jiné povídky“), K. H. **Hillar** („Rozváté sny“), Jan **Janča** („Na poušti života“, „Paprsky a stíny“, „Z města a z venkova“), Emanuel šl. z **Lešehradu** (Ze zahrady života“, „Paní Modrovouska“), Pavla **Moudrá** („Do rozmaru i do pláče“), Antonín **Nečásek** („Pestří ptáci“, „Pampelišky“), Helena **Noskova** („Lidské srdce“), Jos. **Náměstek** („Sum ego!“), V. **Otomar** („Dvě ženy“, „Povídky“), Václav **Panýrek-Vaněk** („Lehký dým“), Dr. Bořivoj **Prusík** („Z různých vrstev“), Karel **Rožek-Egor** („Pomsta neznámé viny“, „Petr Suk“, „Propasti duše“), Jan **Seidl** („Od jara do

zimy", „Z lesních stínů"), Karel **Sezima** („Passiflora"), Věnceslav **Šarpen** (psychologické romány ve „Dvacátém věku"), Felix **Téver** („Povídky", „Její mladší bratr", „V soumraku"), Otak. **Theer** („Pod stromem lásky"), Jan z **Wojkowicz** („Gerda") a m. j.

Dramata.

Luděk **Archleb,** úředník při dráze, (* 1860). Napsal pěkné veselohry: „Slavnostní schůze", „Meteor", „Nevěsta za českou korunu" a „Až do smrti!"

Jaroslav **Hilbert,** inženýr v Praze, (* 1871 v Lounech). Jeho hry vyznačují se hloubkou myšlenek, švihem a smělou komposicí, takže jej právem počítati můžeme k nejlepším moderním spisovatelům dramatickým. Vydal dramata: „O Boha", „Vina", „Psanci" a „Záviš z Falkenštejna".

Václav **Hladík** kromě románů napsal moderní dramata „Nový život" a „Závrať".

Jaroslav **Kvapil,** kromě básní a různých librett napsal dramata „Bludička" a „Oblaka", pohádku „Princezna Pampeliška" a dramatickou scénu „Přítmí". Dramata jeho jsou provanuta jemným poetickým rázem, takže jsou pravou protivou drsných naturalistických plodů mladší generace.

Jan **Ladecký,** redaktor a spisovatel, (* 1861 v Praze). Značnou divadelní technikou, obratným scénováním i důmyslným rozvržením látky vynikají jeho hry, jež se staly oblíbenými kusy českých divadel. Jsou to: „Kortan", „Dva světy", „V úskalí", „Bez lásky" a j.

Karel **Mašek-Fa Presto** kromě povídek a básní napsal tyto dramatické práce: drama „Studenti" a dramatické výjevy „Konec mládí" a „Bílý lístek".

Vilém **Mrštík** napsal drama „Paní Urbanová", za které však neklidí tolik slávy jako za drama „Maryšu", jež napsal s bratrem Aloisem **Mrštíkem.** „Maryša" náleží k nejlepším zjevům novodobé dramatické produkce; svéráznost a zvláštní ovzduší dědiny na moravském Slovácku jsou v ní mistrným způsobem zachyceny.

Gabriela **Preissová** napsala dvě dramata, „Gazdina roba" a „Její pastorkyňa." Látku k nim čerpala ze života slováckého a dovedla chudý život ten podati zrovna tak výstižně jak ve svých pracích povídkových. Také jest autor-

kou dramatických obrázků „Jarní píseň“ a „Závodiště“. Práce její jsou dokonale scénicky pracovány, pěkně rozvedeny a vyznačují se obzvláště jemnou kresbou povah.

Dr. Polykarp **Starý**, spisovatel a vojenský lékař, (* 26. ledna 1858 v Plzni). Pokusil se na poli dramatické literatury se zdarem kusy „Magdalena“, „Samaritán“ a „Zlatá nevěsta“.

František X. **Svoboda** vynikl nejen jako básník a hluboký románopisec, nýbrž i jako obratný dramatik. Vydal práce: „Márinka Válkova“, „Směry života“, „Rozklad“, „Odpoutané zlo“, „Podvrácený dub“, „Čekanky“, „Útok zisku“, „Dědečku, dědečku!“, „Lapený Samsonek“, „Mlsáníčko“ a „Olga Rubešova“. Mistrná kresba postav, jiskřivost vtipu v pracích humoristických a hloubka myšlenek v kusech vážných, jakož i důvtipné rozvedení děje jsou vynikající jejich předností, pročež vším právem počítány jsou mezi české kusy nejlepší.

Matěj Anast. **Šimáček** napsal dramatické práce: „Pomluva“, „Bez boje“, „Svět malých lidí“, „Jiný vzduch“ a „Ztracení“. V nich líčí zejména klopotný život chudých dělníků realisticky, avšak při tom i neobyčejně vřele a s hlubokým soucitem k nim. Charakteristickou známkou těchto her je hlavně hluboké psychologické oduševnění, což však mnohdy bylo příčinou, že nepronikly tak, jak by pro svou nepopíratelnou cenu skutečně zasluhovaly; fakt ten opakuje se u většiny moderních spisovatelů dramatických, že přílišné psychologické rozvádění jest na ujmu ději.

Josef **Šmaha**, herec a režisér Národního divadla v Praze, (* 2. srpna 1848 v Karlíně). Vedle své obsáhlé a záslužné činnosti herecké napsal působivé veselohry: „Premiera na vsi“, „Tiché jubileum“, frašku „Pátá hodina paní Berouškové“ a činohry „Zlato“ a „Dcera“. Také vydal cestopisné vzpomínky „Americké táčky“, „Různí lidé a různé dojmy“ a „Z měst a vesnic“.

Václav **Štech** kromě prací románových napsal dramata „Zlatý déšť“ a „Žena“ a veselohry „Maloměstské tradice“, „Třetí zvonění“ a „Ohnivá země“, jimiž zařadil se mezi nejlepší české dramatiky.

František **Sokol-Tůma** kromě románů napsal dramata „Soucit“ a „Pasekáři“, v nichž věrně líčí zoufalý ži-

chudých lidí valašských. Obě práce došly pronikavého úspěchu, zejména na Moravě.

Božena **Viková-Kunětická** hlásá i ve svých dramatech tentýž směr a stejné zásady jako v románech a jest neméně silná v dramatu jako v prose románové. Často také psychologie škodí úplnému pochopení kusu, protože obecenstvo nemůže tak sledovati proces psychologický na jevišti jako v knize. Vydala dramata „V bludišti“, „Sběratelka starožitností“, „V jařmu”, „Neznámá pevnina”, „Přítěž” a „Co bylo”. —

Dramata také psali spisovatelé: **Abel** („Hřích”), Jan **Antoš** („Paní Borecká”), Jar. **Borotínský** („Vzletem sokolím”, „Stávka”, „Potlouklo...” „Děti si to přály”, „K práci sokolské”), Dr. Josef **Čísler** („Dřevorubci”, „Na šenavské pile”), Jan **Červenka** „Opuštěný”), Jar. **Distl** „Modrá krev”, „Na bytě”), Xaver **Dvořák** („Tabitha”), Ot. **Faster** („Marie a Marta”, „V pavučinách”), Milan **Fučík** („Palečkovo štěstí”), Abigail H. **Horáková** („Očista”, „Dolorosa”), Růžena **Jesenská** („V žití proudech”), P. **Jekler** („Konec”), Jiří **Karásek** („Hořící duše”), Teréza **Kepková-Novotná** („Dýchánek paní doktorové”, „Vykoupení“, „Achillova pata”), O. S. **Kostelecký** („Jikrová polévka”), František J. **Košťál** („Na zdar Matici!”) Emanuel šlechtic **z Lešehradu** („Rodina”. „Podpora života”), Antonín **Lokay** („Bohatá holka”, „Dědoušek”, „Vosí hnízdo”, „Růžová pouta”, „Brouček”, „Archa Noemova”), Josef **Lukavský** („Slunce”), Jan **Maria** („Dobráci”, „Johanna Radimská”), O. **Mikovský** („Do moře slávy”), Vlasta **Pittnerová** („Panstvo ze zámku”), Karel **Rožek-Egor** („Červ”), M. **Ryvín** („Pohostinsku”), Quido Maria **Vyskočil** („Rusá Madonna”, „Konec romance”), Karel **Želenský** („Návrat”, „Pohádka o Kryšpínkovi”, „Tažní ptáci”, „Teta z Ruska”) a mn. j.

Spisy pro lid.

Vedle literatury „umělecké” musíme si také povšimnouti oněch plodů, které nejsou určeny za četbu tříd vzdělaných a vyspělejších, nýbrž pro lid prostý, pro nejširší vrstvy čtenářstva. Rozdílné jsou snahy obou dvou odvětví a jen

málokterému spisovateli podařilo se úplně a se zdarem spojiti požadavky umělecké s požadavky písemnictví lidového. Kdežto literatura, již bychom nazvati mohli uměleckou, snaží se látku podati co nejdokonaleji a nejdovedněji, děj ozdobiti krásným líčením popisův a pestrými přirovnáními, prohloubiti psychologické motivy a stav duševní co nejlépe vystihnouti, literatura pro lid musí v prvé řadě hleděti na potřeby čtenářů, pro něž jest určena, a teprve v druhé řadě sledovati také cíle umělecké. Musí méně dbáti nových proudův a hesel, nýbrž snažiti se prostý, nezamotaný příběh podati co nejsrozumitelněji, aby byl k užitku prostému lidu. Není to snadnou věcí psát pro lid, spisovatel musí vždy bráti zřetel spíše k potřebám lidovým nežli k snahám uměleckým. Mnohdykrát bývá zřetel ten křivě posuzován a kaceřován a spisovatel rozmrzen tím vzdá se nevděčného pole toho.

Lid náš velice rád čte, ale jen věci srozumitelné, které jsou mu podány v látce lehce přístupné, a jen tím, že většina spisů, které jsou určeny „pro lid“, nejsou psány pro lid, totiž se zřetelem k potřebám lidu, stalo se, že se rozmohly na velikou škodu jak lidu tak i pravé belletrie tak zvané „krvavé romány“, z nichž těží jenom nesvědomití nakladatelé.

Do oddílu lidové literatury směle bychom mohli zapsati některá díla Boh. Brodského, V. Řezníčka, O. S. Kosteleckého, V. Pittnerové, J. Klecandy, Fr. Slámy a j., ale že více sledovali cíle umělecké a pak k vůli menší roztříštěnosti byli uvedeni již na stránkách předešlých.

Literatura lidová od dob Tylových, Pravdových a Ehrenbergerových značně pokročila. I ona musila kráčeti s duchem času a nemohla zůstati v ztrnulosti. Nejlepší lidoví spisovatelé nové doby jsou:

Alois **Dostál**, farář, (* 2. července 1858 v Kvasinách u Rychnova). Vydal veliké množství lidových povídek, čerpaných částečně ze současného života, částečně z historie. Přednosti jeho jsou: pěkná látka i důmyslné její rozvedení, nerozvláčnost, zajímavost i částečně snaha umělecká. Jaký tedy div, že stal se skoro nejlepším z lidových povídkářův a že práce jeho jsou lidem s velikou oblibou čteny. Vytknouti snad možno by mu bylo nenáležité — skoro stranické — stanovisko v povídkách historických, zvláště z doby husitské a pobělohorské čerpaných. Z jeho spisů jmenujeme nejdůležitější: „Obětovaná“, „Poslední bašta českobratrská“, „Láska

křesťanská", „Útočiště", „S poctivostí nejdál dojdeš", „Za svatováclavskou korunu", „V ratejně", „Rozbouřená hladina", „Za stará privilegia", „V zátiší", „Hradištský zeman", „Bez stávky", „Šichtářka", „Dědička statku", „Pernou školou života", „Strážcové na Velize", „Hluchoněmá", „Svobodník", „Dle nadace", „Tichá trpitelka", „Pro víru a pro vlast", „Druhý sňatek", „Vychovatelka", „Schovanka", „Za ztraceným synem", „Po stopách lidských", „Z poddanství a svobody", „Ustoupila" a j. Také pro mládež napsal několik pěkných spisů.

Dr. Josef L. **Hrdina**, úředník při místodržitelství v Praze a spisovatel, (* 1856 v Královicích u Slaného). Ve všech svých povídkách snaží se, aby byl zajímavým a vrstvám nejširším srozumitelným, což však někdy škodí ceně umělecké. Vyniká srdečným, řízným a nenuceným humorem, ačkoliv ani lidské bědy nejsou mu látkou cizí. Vydal kromě jiných knihy: „Z lidu vesnického", „Vesnické povídky", „Povídky, obrázky a humoresky" (3 sv.), „V ráji ďábla", „Hradčanské povídky", „Turistické humoresky", „Feuilletony", „Tři povídky", „Hejtmanka Alena", „Vlastní silou" „Humoresky" aj.

Jan **Ježek,** katecheta na reálce v Praze, (* 1849 ve Chvalkovicích u České Skalice). Kromě několika svazečků básní vydal povídky „Z hor a z kraje", „Z bouře a míru" a hlavně pěkné obrázky „Novomodní švindl".

J. M. **Kadlčák,** nadučitel ve Frýdlantě na Moravě, (* 15. listopadu 1856 v Březnici na Mor.). Vydal povídky „Tři obrázky z moravských luhů", „Z tajů života" a „Bez lásky a víry". Vypravuje plynně a poutavě slohem svérázným, ale práce jeho činí dojem jakéhosi spěchu a tudíž i neurovnanosti i nepropracovanosti. Napsal také cestopisy „Z haličských potulek", „Ze Slovenska", „Římská pouť Moravanů" a řadu spisů hospodářských.

Čeněk **Kalandra** (pseud. Xaver Čekal), řídící učitel, (* 2. ledna 1850 ve Vysokém Mýtě). Pilný tento spisovatel pro lid i pro mládež vydal řadu spisů zajímavě psaných s dějem pěkně rozvinutým. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Na kraji propasti", „Na praotcův statku", „Pokání", „Jan

Krátký v Kalifornii", „V dýmu a plamenech" a j. Zvláštního povšimnutí zasluhují řízné humoresky „Dobré zažití", a „Jiskry" (1900).

Petr **Kopal** (pseud. Petr Kopřiva), proboštský vikarista na Vyšehradě, (* 2. července 1834). Jeho spisy mají ráz více žurnalistický nežli umělecký. Miluje látky, o nichž zpravidla čítáme v denních listech: vraždy, sebevraždy, manželské zpronevěry a p. Jeho povídky mají sice dobrý úmysl i dobré jádro, ale podány jsouce ve formě „krváků", leda zkazí než napraví. Ačkoli v některých pracích (na př. „Mojžíš") lze pozorovati švih a aspoň poněkud uměleckou snahu, přece celkem jeho povídky jsou spíše novinářské referáty. Z jeho spisů jmenovati sluší kromě románu jmenovaného „Do Kartouz", „Matčina kletba", „Farář z Černodola", „Apostati", „Sebevrazi", „Sebevražednice", „První křesťané v Římě", „Z města do vsi", „Defraudant" a j. Jest redaktorem krejcarových listů „Kříž" a „Maria", které většinou sám plní svými kriminálními povídkami.

Václav **Kosmák,** farář, (* 4 září 1843 v Martinkově u Mor. Budějovic, † 15. března 1898 v Prostoměřicích). Moravský tento „Kukátkář", jak sám sebe nazýval, byl snad ze všech českých spisovatelů nejpopulárnější. Slávu jeho založilo pět objemných svazků „Kukátka", po nichž byl nazýván, ve kterých líčí se zevrubnou znalostí lid, jeho tužby a bolesti, jeho světlé i stinné stránky. Píše příjemně a neunavuje svými spisy, neboť vždy snaží se příběh podati co nejzajímavěji. Ráz vesnického a částečně i městského života zachytil výtečně. Sám o sobě píše: „Nalezneš v této knížce (totiž v „Kukátku") svět vykreslený tak, jak jest skutečně — sem tam nějaký žert, více však truchloty a bídy. Nemohu za to: jak jsem viděl, tak jsem popsal." Kromě „Kukátek" napsal: „Sláva a úpadek pana Jana Kroutila, pololánníka z Drnkálova", „Lidský zvěřinec", „Chrt", „Pošetilci", „Slečna Eugenie" a „Paní Eugenie", „Jak Martin Chlubil bloudil", „Boj o mandát", „Potkalo ji štěstí", „Otrávená růže", „Dobrá rada", „Bída je, proto juchu!", „Jak byl Rapouch jun. vyléčen", „Fouňa, svobodný pán z Nadutína", „Na lehčím chlebě", „Cesta ku klidu", „Neštovice" a j. v. Sebrané jeho spisy vycházejí od roku úmrtí v Brně.

František Jiří **Košťál**, farář, (* 1857 v Solnici). Povídky jeho jsou dosti dobře látkově založeny, živě vypravovány i k lidu přihlížející. Vydal „Z našich hor" (2 sv.), „Cesty Boží", „Z dějin rodného kraje", „Povídky a kresby ze života českého lidu", „Páni a horáci", „Za vpádů Bedřichových", „Tři obrázky z našich dob", „Z ovzduší doby" a j.

Karel **Křen** (vlastně František Zgoda), farář, (* 29. listopadu 1861 v Kojetíně). Šel ve stopách V. Kosmáka, ale více nežli on pěstoval humoristiku, jíž zabarvoval své povídky. Zábavným líčením, zdravým a jadrným humorem, značnou propracovaností a pravdou vyznačují se jeho spisy „Naté naší Hané", „Strýčkové z Moravy", „Tři hanácké příhody", „Strýčkovy rozumy", „Pod hanáckým nebem" a j.

Vojtěch **Pakosta** napsal kromě básní řadu lidových povídek s pěknou tendencí a svěžím proudem vypravovatelským, dobře pro lid se hodící: „V sousedství", „Z českých dědin", „Zlato a pozlátko", „Vzpomínky šedivé hlavy", „Tmáři a osvětáři", „Dolorosa", „Tři povídky", „Jak v Koudelově křísili", „Třtina na větru", „Vesnická královna", „Vesnický reformátor", „Komediant", „Kovář Šimon", „Ze statků a chaloupek" a j.

Václav **Šlosar-Doubravský**, dříve strojník, nyní posluchač filosofie v Praze, (* 12. října 1873 v Oujezdě u Hořovic v Čechách). Pěstuje se zdarem povídku historickou a dovedl v harmonický celek spojiti poutavost spisovatele lidového s požadavky pravého umělce. Sloh jeho vyznačuje se zvláštní jemností a živostí. Napsal knihy: „Pan Zdeněk Chrášťanský", „Z dob slávy a štěstí", „Vyděděnci" a „Z lásky ke svým", kromě četných prací v časopisech.

Václav **Špaček**, řídící učitel v Košátkách, (* 20. ledna 1856 v Třebouli u Kouřimi). Známým jej učinily hlavně tendenční povídky „Loterista", „Knihy ďáblovy", „K holi žebrácké", „Karbaníci" a j., v nichž příkře ve formě, výstražného příběhu káral karban, pijáctví a podobné zlozvyky, bující mezi lidem. Také jiné povídky pro lid napsal: „Hrdoslavská kronika" „V podhabřinském mlýně"

„Za vavříny“, „Na Velebince“, „Pobloudilci“, psané po většině se stanoviska katolického. Jest i dobrým spisovatelem pro mládež.

Karel **Tůma,** žurnalista a spisovatel, (* 1842 v Hradci Král.). Napsal sbírku výtečných humoresek „Z českých mlýnů“, která vyšla již ve 3. vydání.

Karel J. **Zákoucký**, učitel na měšťanské škole v Heřmanově Městci, (* 21. února 1862 tamtéž). Napsal lidové povídky: „Český venkov“, „Vybouřené žaly“, „Na otecké půdě“ a „Směs pravdy a žertů“. Více však byl činný v literatuře pro mládež. —

Vedle těchto jest ovšem velká řada jiných spisovatelů lidových ; jmenujeme aspoň nejhlavnější: F. J. **Andrlík** („O sousto chleba”), Xaver **Andrlík** („Žert i pravda”), E. **Brynych** („Dílo lidí”, „Kříže a kalichy”, „Slovo kříže” a j.), Dr. Fr. **Doubrava** („Myrta a vavřín”), Dr. K. **Eichler**, Petr **Fink** („Zaviněné hroby”, „Růžové trny”), Josef **Flekáček**, Lud. **Grossmannová-Brodská,** A. B. **Hanin** („Tomšáci”, „Na zboží chodském”), Vojtěch K. **Javorník** („Bludičky”), K. **Kamenář**, Čeněk **Kramoliš** („Obrázky z Valašska”, „Z potulného života” a j.), K. **Macháč** („Pokrevenci”), Kristian **Novák** („Sv. Hostýn”), V. **Podhradský** („Martin Kružina”), Ferd. **Valoušek** („Vrstevnice a j. povídky”), Jan **Vyhlídal** a jiní.

Spisy pro mládež.

Je-li lidové spisovatelství práce nevděčná, je spisovatelství pro mládež prací ještě obtížnější. Spisovatel musí se úplně ponořiti v dětskou duši, nemůže rozepnout křídla svého talentu tak jakby chtěl — a k tomu všemu jest práce jeho odměněna nevšímavostí a často i úšklebkem.

Česká literatura pro mládež je přes to ještě dosti pilně vzdělávána. I spisovatelé proslavení věnovali své síly práci pro mládež; na stránkách předešlých byla již zmínka o spisech pro mládež spisovatelů: Jos. Brauna, Sv. Čecha, Frant. Douchy, Růž. Jesenské, J. Krušiny, Ž. Podlipské, Jos. V. Sládka a j.

Kromě těchto jsou nejlepší spisovatelé pro mládež (ponejvíce z řad učitelských):

František Josef **Andrlík,** učitel, (* 21. září 1852 v Poličce). Ke svým povídkám vybírá hlavně látku ze života jižních Slo-

vanů. Spisy jeho jsou zajímavě psány, prodchnuty vřelou láskou vlasteneckou a mládeži lehce přístupny. Jméno jeho je mezi spisovateli pro mládež na místě předním. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Robinsonka na Balkáně", „Český Robinson Crusoe", „Robinsonka", „Srdci a rozumu", „Různé koření", „V záři půlměsíce", „V ďáblových tenatech", „Naše radost", „Matčin odkaz", „Bratrstvo mstitelů", „Za uměním", „Dobrodinci lidstva", „Důvěřuj v Boha", „Bludnou cestou", „Zápisky chorého dítěte", „Sestra Blažena". „Ve vlasti cizincem", „Umění nad bohatství", „Na svobodě a v okovech", „Princ Dedal", „Spolužáci", „Šlechtic z české chaty", „Venkov", „Příhody českého vystěhovalce", „Bezděčná pouť", „Za vlast a bratry", „Jen týden", „Z jara žití", „Mladý svět", „Malému čtenáři", „Z dalekých končin" a j. Nejcennějším jeho spisem jest podle vzoru „Srdce" od Edm. de Amicis pracovaný „Zápisník Václava Čecha, žáka V. tř. školy obecné" s dodatkem „Na škole měšťanské".

Vojtěška **Baldessari-Plumlovská,** učitelka v Kroměříži, (* 17. dubna 1854 na Plumlově na Moravě). Její zvláštností jsou dětská divadla, která píše na motivy národních českých pohádek s láskou a citem; poetická cena dodává pracím těm zvláštního kouzla. Nejdůležitější její hry jsou: „Svatoň a Milena", „Honza v zakletém zámku", „Sůl nad zlato", „Ječmínek", „Sněhurka", „Zahrada sudiček" a j. Také vydala „Národní pohádky".

Ladislav **Benýšek,** ředitel měšťanské školy v Praze, (* 26. prosince 1860 v Petrovicích u Rakovníka). Sepsal již značný počet knih pro mládež, v nichž látkou i zpracováním šťastně dovedl udeřiti na pravý tón dětského srdce. Z jeho spisů nejdůležitější jsou: „Po boji vítězství", „Z povídkářova zátiší", „Nové kapitoly", „Lidumil", „Legenda o biskupu Zdíkovi", „Na slunci i pod mraky", „Rouček a společník", „Muž z lidu", „Zajatec", „Šest povídek", „Mezi Čechy domov můj!", „Za slávou pěveckou", „Petrovský pán", „Z lesnatých končin" aj.

Kliment **Čermák**, konservator a ředitel měšťanské školy v Čáslavi, (* 1. dubna 1852 tamtéž). Zasloužilý tento vědec veliké si získal zásluhy tím, že napsal pro mládež několik spisků lehce srozumitelných a poutavým slohem psaných o archeologii, historii a j. Napsal: „Povídky pro mladé starožitníky", „O starých knihách a krojích českých", „Strážce starožitností", „Šepoty starých lip", „Z pouti po vlasti", „Staré obrázky čáslavské", „Kolem zeměkoule!", „Výpravy mladých starožitníků", „Besedy o starožitnostech", „Dětská směska" a j.

Jan **Dolenský**, řid. učitel, (* 19. června 1859 v Jeseném u Semil). Velkolepým jeho dílem jest největší český dějepis pro mládež „Obrázkové dějiny národa českého" (5. vyd. 1902), jež napsal pomocí prof. Dra Ant. Rezka. Spis ten vyniká přehledností, důkladností a správností. Vedle toho napsal: „Malé české dějiny", „České dějiny v 1000 slovech" a „Praha ve své slávě i utrpení". Také mnoho spisů přírodovědeckých se zřetelem pro mládež napsal; jsou to spisy: „Doma i v cizině", „Z přírody", „Z našich i cizích krajů" a s Ad. Paterou „Přírodopisné obrázky". Sestavil též sbírku „Kytice slovanských bájí". Byl redaktorem časopisů: „Květy mládeže", „Česká mládež" a „Mladý Čech".

Alois **Dostál** kromě povídek pro lid napsal také několik povídek pro mládež; látku k nim bral po většině z české historie. Jelikož i v nich osvědčil se stejně dobrým povídkářem pro mládež jako pro lid, můžeme jej čítati k spisovatelům pro mládež nejlepším. Jeho spisy jsou: „Z dob těžkých zkoušek", „Za slávy otců", „Za vlasť", „Pro blaho vlasti", „Z jasných i temných dob", Pro nemocnou matku", „Osud obecních dětí", „Ze strastných dnů", „Pro králeviče", „Ve švédském zajetí", „S poctivostí nejdál dojdeš" a j.

Ludmila **Grossmannova-Brodská**, spisovatelka v Praze, (* 20. května 1860 v Netvořicích u Benešova). Poněvadž pro hluchotu, jíž byla stížena od 6. roku, nemohla se oddati úřadu učitelskému, věnovala se úplně spisovatelství. Píše pod různými pseudonymy pro mládež i pro dospělé. Práce její mají dojem milé skromnosti: působení její je nehlučné a tvorba nehledá vysokých cílů. Píše veršem i prosou; verše

její jsou upřímné a milé, třebas že ne vždycky umělecké. V povídkách je zajímavou vypravovatelkou. Napsala pro mládež: „Jaro“, „Zlaté oříšky“, „Zlaté včelky“, „Podléšťky“, „Jarní kvítky“, „Dětské úsměvy“, „V paprscích sluníčka“, „Vlastenecké rozpomínky“, „Dobrodružství barona Prášila“ a j.

František **Herites** napsal pro mládež cennou knihu „Pěkná hodinka“.

Jan Karel **Hraše**, ředitel měšťanské školy v Náchodě, (* 2. dubna 1840 v Ratajích). Přilnul k dětské duši a napsal velikou řadu zdařilých spisů pro mládež. Hlavně pohádky a pověsti, které bral z lidu, zpracoval. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Vodník z Podkrkonoší“, „Zkazky z našich vod a lesů“, „Obrázky ze života malých“, „Jádra“, „Pohádky národní“, „Z vypravování našeho lidu“, „Z říše bájí“, „Pravdy“, „Ořechy“, „České pohádky a báchorky“, „Naše mládež“, „Povídky ze života naší mládeže“, „Jarní věk“ a mn. j. Také napsal pro mládež divadla „Krasata, královna vil“ a „Láska k vlasti“.

Josef L. **Hrdina** napsal pro mládež pěkné spisy: „Zapomenutý“, „Za tatíčkem“, „Slunce zašlo a Sivý hoch“, „Dědeček“ a j.

František **Hrnčíř**, učitel v Nymburce, (* 28 září 1860 ve Dříkově). Neohrožený tento bojovník za práva učitelská se zdarem pěstuje povídku pro mládež a vytvořil v oboru tom řadu prací velmi dobrých. Píše srozumitelně a poutavě, dovede upoutati mladého čtenáře a rád zabarvuje děj vtipem a humorem. Vydal povídky: „Jan Šváb“, „Záhuba Vršovců“, „Prosté obrázky“, „Jehličí“, „Já jsem Čech“, „Čarovné květy“, „Bezejmenná“, „Obrázky z dějin českých“, „Krvavý svátek na Libici“, „Květuše“, „Dva pavouci“, „Ubohá Milena“, „Podivné přátelství“, „Na Libici bílé“, „Zmar a zdar“, „Staré pověsti“, „Kolébka lidstva“, „Eliška Přemyslovna“, „Poslední Rožmberk“, „Zlaté paprsky“, „Jasno i chmurno“ a j. Redigoval také časop. „Dětské květy“ a nyní vydává „Dětský máj“.

Filip **Hyšman**, ředitel měšťanské školy ve Slaném, (* 1851 ve Strakonicích). Píše pro mládež hlavně verše, které

jsou dosti zpěvné i uhlazené. Uložil je ve sbírkách: „Jeník“, „Doma a v přírodě“, „Drobečky“, „Všeliká zvířata“, „Šťastné doby“, „Boženka“, „Dobré děti“, „Vínek“, „Z dětského ráje“, „Ohlas našich dějin“ a j.

Josef **Klika,** ředitel školy měšťanské v Praze, (* 28. ledna 1857 tamtéž). Napsal pro mládež pěkné spisy: „Mužové práce“, „Z říše královny zimy“ a „Z říše králevice Slunce“, „Malíř světlo“, „Z hlubin mořských“ a „Obrázky z říše nerostů“.

Bohumila **Klimšová**, spisovatelka a býv. učitelka, (* 7. prosince 1851 v Poličce). Napsala několik sbírek pohádek, prohřátých čistým dechem poesie dětské. Její spisy jsou: „Z ráje“, „Původní bájky“, „Paleček a Malenka“, „V říši kouzel“, „Rodinná skřínka“, „Trojlístek pohádkový“, „Nové pohádky“ a j.

Josef **Kožíšek,** řídící učitel, (* 6. července 1861 v Lužanech u Přeštic). Vedle Raise jest Kožíšek nejlepším básníkem pro mládež. Verš jeho vyznačuje se neobyčejnou čistotou formy, něhou citu, ale zároveň i vystižením dětské duše, o níž pěje, a dokonalým vžitím se do ní. Vydal sbírky básniček: „Jiskry a plaménky“, „Oku a srdéčku“, „Doma i na sluníčku“, „S andílky“, „Pozdravy domů a z domova“ a j.

František Vlad. **Krch,** učitel, (* 24. srpna 1861 v Lažanech u Tábora). Vydal několik knih: „Úsměvy mládí“, „Obrázková knížka“ a j. kromě prací pro dospělé. Na všech pozorovati nadání a snahu.

Věnceslava **Lužická** kromě četných románů napsala pro mládež řadu zajímavých povídek, kde v rouše pěkného příběhu ukryto je vždy ušlechtilé tendenční jádro. Nejlepší jsou: „Babiččiny loutky“, „Opuštěná“, „Růžičky“, „Lehkověrnost a zlomyslnost“, „Z chatrče a z domu“, „Dívčí povídky“, „Jaro života“, „Zlaté květy“, „Panenky“, „Královna plesu“, „Nezhrdej!“, „Učte se!“, „Pracuj“, „Zimní pohádky“ (3 sv.), „Z vesničky podkrkonošské“, „Fialky“, „Přepych naše zkáza“ a j.

Pavla **Maternová** (rozená Škampova), býv. učitelka, (* 14. prosince 1858 v Praze). Její verše pro mládež jsou plny

něžného citu, jenž s ladnou formou pojí se v ušlechtilý celek. Vypráví v nich srozumitelně mládeži, obzvláště menší, o krásách přírody a učí je milovat vše dobré a krásné. Vydala: „České květy“, „České klasy“, „Knížka od Ježíška“, „Mladé štěstí“, „Kytice přání, nápisů a proslovení“ a j.

Tereza **Mellanová,** učitelka, (* 22. listopadu 1863 v Praze). Napsala „Kvítek útěchy“, „Obrázky z prázdnin“ a j.

Jan **Milota,** učitel, (* 14. dubna 1861 v Třebechovicích). Jeho prosa jest lepší nežli verše, kde často forma a myšlenka pokulhávají. Vydal veliké množství spisů pro mládež, jež jsou živě a zajímavě psány, třeba že ne vždy umělecky vytříbeny. Uvésti dlužno: „Šťastný obrázek“, „Matčiny povídky“, „Zábavné příběhy“, „Bratři“, „Z čarovného sadu“, „Sny a tužby“, „Z blízka i z dáli“, „O Palečkovi“, „Různé cesty a jiné povídky“, „Všehochuť“, „Kytička z naší zahrádky“, „Veselá hodinka“, „Jiříkovo vidění“, „Milada“, „Dřevěný domek“, „Sirotci“, „Pohádky“, „Za dnů mladosti“, „Mateřídouška“, „Čtyrlist povídek“ a j.

Antonín **Mojžíš,** ředitel dívčí školy, (* 23. března 1856 v Lounech). Pilný tento pracovník jak pro zájmy učitelské, tak i v literatuře paedagogické a zvláště pro mládež, vydal slušný počet spisů pro děti, z nichž jsou nejdůležitější: „Dobré duše“, „Robinson“, „Drobné povídky“, „Čestmír“, „České národní hádanky“, „Růženka Květová“, „U babičky“, „Výbor bájek“, „Z dětského světa“, „Zrcadlo slušnosti“ a j. Obzvláště důležit jest jeho spis „České dítě“, sbírka to národních pohádek, hádanek, říkadel a p. Rediguje „Pokladnici mládeže“.

Emil **Musil Daňkovský,** správce školy, (* 7. listopadu 1857 v Daňkovicích na Mor.). Píše pro mládež hlavně pěkné přírodopisné a zeměpisné spisky, které vynikají plynným slohem a zajímavým líčením. Vydal „Listy z cest“, „Kvítky z besídky“, „Nové kvítky z besídky“, „Obrázky přírodopisné“ (4 sv.) a j.

Jan **Nečas** vydal pro mládež básničky: „Svět a srdce“, „25 básniček pro děti“, „Knížka pro hodné dítky“ a j.

Karel V. **Rais** psal v mladších letech také básně a historické povídky pro mládež. Knih těch jest veliký počet a všecky jsou dokonalé. Verš vyniká všemi přednostmi poetikou požadovanými, taktéž prosa je znamenitá zajímavým líčením a jest na ní zřetelný sled Beneše Třebízského patrný, — snad kdyby se byl pustil na dráhu povídky historické, byli bychom měli druhého Třebízského. Z knih básní jmenujeme: „První květy“, „Doma“, „České pohádky o Kristu Pánu“, „Listy z české kroniky“, „Obrázky od nás“, „Obrázky veršem“, „Vzkazy vlastenecké“, „Zlaté chvilky“, „Dárek maličkým“, „Když sluníčko svítí“, „Dětský ráj“, „Třešně“, „Veselý svět“, „Pod modrým nebem“, „V záři minulosti“ a j., z povídek: „Povídky ze starých hradů“, „Z naší kroniky“ (2. vyd.), vzpomínky „Ze srdce srdcím“, „Nová sbírka slovanských pohádek a pověstí“, „Doma“, „Čtení o Karlu Havlíčkovi a V. B. Třebízském“ a j.

Václav **Řezníček** vydal také několik zajímavých povídek historických, svěže a poutavě psaných a tudíž i mládeží oblíbených. Zvláště proslul zdařilými povídkami „Student hrdina“ a „O českou korunu“. Zmínky zasluhuje též pěkná jeho sbírka národních pověstí „Mandel šelmovství a kousků Krakonošových“.

Karla **Semerádová,** učitelka, (* 12. prosince 1867 v Praze). Máme od ní pěknou povídku „Z Podskalí“, k níž látku čerpala ze života rázovitých Podskaláků.

Josef **Sokol,** učitel a poslanec, (* 4. července 1831 v Horním Jelení u Vysokého Mýta). Napsal několik povídek, kde prostě sice, ale velice působivě dovedl promluviti k mladým srdcím. Nejznamenitější jeho spisy jsou: „Touha po štěstí“, „Malému rozoumku“, „Bodlák a růže“, „Zrnéčka do srdéčka“ a j.

Josef **Soukal,** řídící učitel, (* 1. listopadu 1852 v Podměstí u Skutče). Že pojímá řádně úkol spisovatelský, dokázal četnými spisy, uveřejněnými hlavně v „První mor. obr. knihovně“, jíž rediguje. Povídky jeho jsou vždy důkladně promyšleny a vzorně propracovány, verš dětskému duchu snadno srozumitelný. Z velkého počtu jeho spisů uvádíme: „Z drobných květů“, „Bájky“, „Vilém Trčka z Lípy“, „Kytice vánoční“ (3 sv.), „Spojenými silami“,

„Věnec vavřínový“, „Z těžkých dob“, „Proslovy a deklamace“, „Z kroniky předků“, „Ze světa zvířecího“, „Oříšky“, „Čiň dobře!“, „V jařmu nepřátelském“, „Páni a vladykové“, „Kytice jarní“ (2 sv.), „Z dávné minulosti“, „Z našich luhů“ a j.

Antonín **Svoboda,** odborný učitel, (* 23. července 1861 v Novém Městě n. Met.). Vydal několik dobrých spisků: „Zvířátka a děti“, „Za hvězdami starověku“, „Lupínky“, „František Palacký“, „Povídka o světle“, „Vínek z pomněnek“ a j.

Jan **Svoboda**, řídící učitel, (* 23. dubna 1852 ve Sv. Mikuláši u Kutné Hory). Veliké zásluhy o literaturu dětskou získal si vydáváním časopisu „Besídka Malých“, jejž s přestávkami přes dvacet roků rediguje a několik roků také sám s velkými obětmi vydával. Napsal do něho několik pěkných článků.

Václav **Špaček** kromě literatury lidové bedlivě vzdělával i literaturu pro mládež. Jsa redaktorem „Besed mládeže“, vydal v nich a jinde řadu dobrých spisů pro mládež, jako: „Šestero kvítků“, „Chudý vysloužilec“, „Sirotkovy osudy“, „Chaloupka na stráni“, „V říši trpaslíků“, „Štědrý den“, „Nestejní žáci“, „Cesta Pojizeřím“, „Otcovské věno“, „Dětské žití“, „Proti hordám tatarským“ a j. Rediguje časopis „Rajská zahrádka“ směru přísně katolického.

A. B. **Šťastný**, spisovatel, (* 30. července 1866 v Praze). Je velmi dobrým a nadaným spisovatelem pro mládež; vyniká plynností, vynalezavostí látky, dobře rozvinutým dějem a neobyčejnou poutavostí, pročež náleží ke spisovatelům pro mládež nejoblíbenějším. Bohužel pracoval také perem svým v oboru romantických povídek tak zv. „indiánských“, jichž napsal kolem 50, čímž způsobil si skvrnu nesmazatelnou na literárním svém portrétu. Z jeho spisův uvedeny buďtež: „Drobné povídky z dětského života“, „Javorský purkmistr“, „Rosné krůpěje“, „Z věků minulých“, „Původní pohádky“, „Z ciziny“, „Zelené lístečky“, „Tři povídky“, „Chaloupka v lese“, „Rodina vojínova“, „Cestou k umění“, „Řezbář a jeho syn“, „Na skalisku v moři“, „Drobné pohádky přírodopisné“, „Příhody dobrovolníků v burské válce“, „Vychovatelka“, „Pilným čtenářům“ a j.

T. E. **Tisovský** (vlastně Tobiáš Eliáš), revident finančního ředitelství v Praze, (* 9. ledna 1863 v Tisové u Vysokého Mýta). S obzvláštní zálibou vybírá za látky ke svým spisům život zvířecí a vkládá hluboké jádro v zajímavou formu povídky. Napsal „Příhody malé myšky“, „Na panství kmotra Čápa“, „Černý kohoutek“, „Čumil a Chytrouš“, „Potulný kominíček“ a „Uprchlíci“.

Čeněk **Tonder**, řídící učitel. (* 23. července 1859 v Kouřimi). Je dobrým historickým povídkářem a dovede děj také vřelou procítěností oživiti. Jeho povídky nejsou pouhou snůškou suchých historických dat, jimž se mládež vyhýbá, ale jsou to živé obrazy z naší minulosti. Vydal: „Pomněnky sázavské“, „O pestré Orlici“, „Ze starých časů“, „Z minulosti a přítomnosti“, „Lupiči“, „Z minulosti“ a j.

Karel V. **Tuček**, řídící učitel, (* 5. ledna 1848 v Pacově). Napsal již hojně spisů, jež všecky mají společným znakem bedlivou péči o zajímavé rozvedení látky. Viděti to na knížkách: „Pohádky“, „Pomněnky ze slavných dob národa českého“, „Horany a Dolany“ a j.

Matouš **Václavek**, ředitel měšťanské školy, (* 29. září 1842 ve Lhotce u Malenovic). Pro mládež hlavně napsal dvě důležité sbírky „Valašské pohádky a pověsti“ (2 sv.) a „Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska“ kromě několika spisků příležitostných menší ceny.

Karel J. **Zákoucký** kromě spisů pro lid píše také povídky pro mládež. Je v oboru tom velice pracovitý a svědomitý a každá knížka, která vyjde z jeho pera, vydává svědectví o neúmorné píli. Že jeho povídky jsou skutečně cenné, dokazuje okolnost, že některé byly do slovinského jazyka přeloženy. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Hasičské povídky“, „Polem a lesem“, „Perla a jiné povídky“, „Závět a j. pov.“, „Růženčin památník“, „Z propasti cizoty“, „Hodné děti“. „V proudech života“, „Z květnatých lučin“, „Omer a Ajša“, „Zas chvilku mezi svými“, „Na venkově“, „Poštovský holub“, „Povídky o rytířích“, „Šlechetné srdce“, „Osudy zbloudilého“, „Není kouzla, není čar“, „Ze života pro život“ a j.

Antonín J. **Zavadil**, učitel, (* 1. června 1844 v Hodějicích u Slavkova). Napsal pro mládež spisy: „Dětská

svornost", „Obrázky z Karpat", „Šťastné vánoce" a j. Se zálibou obírá se historií kraje kutnohorského a vydal několik cenných spisů jakožto výsledek svých badání.

Frant. A. **Zeman**, ředitel měšť. školy, (* 4. května 1837 v Kališti u Hrádku nad Sáz.). V literatuře pro mládež byl činný jednak redigováním pěkného časopisu „Budečská zahrada", jednak také spisováním: „Milé povídky", Štědrovečerní povídky", „Blahé chvíle", „Povídky z východu", „O dobrodružných cestách kupce Sindbada" a j.

V literatuře pro mládež vedle těchto vynikli ještě: Vilém **Ambrož**, Boh. **Bouška**, Jos. **Buldra**, J. A. **Cupal**, F. J. **Čečetka**, K. **Černý**, J. **Donát-Pelhřimovský**, Karel **Eichner**, L. **Fiala**, Petr **Fink**, Jos. **Flekáček**, Anna R. **Husova**, Václav **Jedlička**, Jan **Jelínek**, Jan **Ježek**, Karel **Jiránek**, Karel **Kálal**, Václav **Kálal**, F. V. **Kodym**, J. B. **Kolář-Kochovský**, H. T. **Kolisko**, J. **Kopřiva**, Antonín **Kosina**, J. **Košín z Radostova** („Kroky a skoky", „Červánky života", „Květy plné i hluché", „Nové pohádky", „Pšenice a koukol", „Slunce i mračna", „Stromky rovné a křivé", „Krátké pohádky", „Kytice pohádek", „Národní pohádky", „Hned pláč, hned smích", „Čarodějnou silou" a j.), R. J. **Kronbauer** („Světlo v temnotách duševních", „Děti v jeskyních"), Božena **Kurzova**, K. V. **Kuttann**, Gotth. J. **Lašek**, Hynek **Marek**, Eduard **Militký**, Bedřich **Moravec**, Antonín **Noha**, Bohumír **Patera**, K. **Pleskač**, St. **Řehák-Kamenický**, Zdeněk **Sadovský**, Vilma **Sokolová**, J. **Tykač**, Ludvík **Unger**, Vít. **Unzeitig**, Josef J. **Váňa**, B. K. **Vendyš**, Jan **Vřesnický**, Jos. **Zařičanský**, Frant. L. **Zelinka** a j.

Literatura vědecká.

Skoro až do r. 1848 jest naše literatura vědecká velmi chudá. Bylo sice dosti schopných učencův, ale ti psali německy. Jazyk náš, jsa po dvě stě let nevzděláván, neměl pro nové předměty výrazů, což bylo všem spisovatelům kamenem úrazu, takže psali raději němčinou, jež měla dosti vhodných názvů.

Přirozeno je, že musila se nová slova technická nejprve utvořiti, aby se ke spisování vědeckých spisů přikročiti mohlo. Práce s tvořením slov byla veliká a odměňována leda

nevšímavostí, ačkoli slova utvořená byla dosti podařena. Ovšem ani tu se vyhnouti nemohlo různým slovům nezdařeným, jako byla: mlno (elektřina), všeokopalost (všeobecné zapálení očí), umnice (logika), drožník (cestopis) a p. Mnohdy se také dosti neobratně pojmy opisovaly, jako: umění věcí přirozených (fysika), vrch oheň vyvrhující (sopka) a j. Většina však slov tenkráte utvořených udržela se dodnes, jako příroda, vzduch, plyn, obchod, průmysl, přírodopis, přírodozpyt, názor a p.

První vědecký spis byla Josefa **Jungmanna** „Slovesnost“ čili nauka o slohu. Vedle něho z prvých č. učenců psali Antonín **Marek** („Umnice neboli logika“, „Metafysika“) a zasloužilý přírodozpytec Jan Svatopluk **Presl**.

Vědecké literatuře velmi prospěl hlavně Jungmannův „Slovník“, v němž uloženo je veliké bohatství jazyka českého, zachované jednak v ústech lidu, jednak ve spisech výtečných spisovatelů starších, Veleslavína, Komenského, Žerotína, Blahoslava a j.

Dějepis.

Historie, obzvláště domácí, měla v literatuře naší vždy dosti vzdělavatelův a ctitelů, takže v době nynější máme v rukou dějiny své pravdivé a úplné, očištěné od různých bájek, jakými se na př. ve středním věku č. lit. hemžila kronika Hájka z Libočan.

Historie národů cizích neměla a dosud nemá v literatuře naší tolik pracovníků, jak by bylo žádoucno. Spisy, o dějinách národů cizích jednající, máme většinou jen v překladech. Nejvíce v dějepisu vynikli František **Palacký** a Pavel Josef **Šafařík** (tento zároveň i v archeologii a jazykozpytu).

František **Palacký**, zvaný Otcem národa, jest nejslavnějším dějepiscem národa našeho. S velikou pílí po celý život, nešetře zdraví ani námahy, sbíral prameny k dějinám našim. On je tvůrcem našich dějin, jež byly dříve znešvařeny přečetnými bludy, které tam přidali nesvědomití a nám nepřátelští spisovatelé, dobře vědouce, že ze slavné minulosti čerpá národ posilu v dobách zlých. Palacký rozpoznal pravdu ode lži, oddělil je od sebe a ukázal, že národ náš není národem bídným a takovým že také nikdy nebyl.

Narodil se 14. června 1798 v Hodslavicích u Nov. Jičína na Moravě jsa synem evangelického učitele. Po stu-

diích v Prešpurku a ve Vídni odebral se r. 1823 do Prahy a věnoval se dějezpytu. Příznivci maje hrabata Šternberky jakož i slavného Josefa Dobrovského, všemožně byl jimi podporován, takže tím bylo dílo jeho značně usnadněno. Prostudovav hlavně bohatý archiv třeboňský, kterýmž nabyl bohatých vědomostí zvláště o době husitské, utvrzen byl ve svém záměru napsati důkladné dějiny národa českého, jelikož historikové čeští před ním až na malé výjimky byli málo kritičtí a dosti povrchní. Úmysl tento nabyl ještě větší určitosti, když bylo mu svěřeno znovuvydání kroniky Pubičkovy, čehož ovšem neprovedl pro nevelkou cenu její. O svém záměru ve příčině vydání dějin podal stavům 24. ledna 1828 pamětní spis a stavové úmysl jeho schválili, u,išťujíce jej svou podporou.

13. dubna 1828 jmenován byl stavovským historiografem. Ale ustanovení narazilo na tuhý odpor vlády. Vláda po celých 11 let odpírala potvrzení Palackého, až teprve Ferdinand V. volbu jeho potvrdil. Skutek ten až příliš dobře illustruje náklonnost vlády k národu našemu.

Od r. 1827—38 redigoval svědomitě oba „Musejníky“ (český i německý), ale činný mnohem více byl v studiích historických. Studoval archivy ve Vídni, Berlíně, Drážďanech, Mnichově a nejvíce v Římě, maje k tomu povolení od samého papeže. Tam našel k účelu svému množství vyborného a většinou nepoužitého ještě materiálu. R. 1829 vydal „Staří letopisové“, r. 1832 „Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských v král. českém od nejstarších časů až do nynějška“, r. 1830 „Würdigung der alten böhm. Geschichtsschreiber“ a r. 1833 „Josef Dobrovský's Leben und gelehrtes Wirken“.

Životním jeho dílem jsou ohromné „Dějiny národu českého“, na nichž pracoval od mládí nepřetržitě až do své smrti. R. 1836 vyšel první jejich díl německy, ale již od r. 1848 počal je vydávati česky. Dílo to osvětlilo naši minulost, očistilo muže, po dlouhou řadu let bezdůvodně kaceřované a tupené (Jana Husa, Jeronýma, Jana Žižku, Jiřího z Poděbrad a j.). Bedlivé studium všech přístupných pramenů pojí se v nádherný celek s bystrým talentem kritickým. Zvláště přinutily Palackého „Dějiny“ Čechy i cizinu jinak pohlížeti na dobu husitskou, na velkolepý ten zápas ducha českého s

duchem cizím, na který v předešlých dobách ponejvíce pohlíženo bylo jako na bohaprázdné řádění surových rot lupičských.

Veliké to dílo je pětidílné o jedenácti svazcích a napsáno jest až po rok 1526. Palacký připomíná, že by nemohl o dějinách doby pozdější psáti tak, jak by chtěl — —.

Jiným jeho velikým dílem je sbírka pramenů českých dějin „Archiv český neboli staré písemné památky české i moravské“ (1840—1872 v 6 dílech). Drobné jeho práce z oboru literatury, jazykozpytu, politiky a estetiky otištěny jsou v „Radhostu“ (3 díly). Velké vzrušení vyvolal jeho spis „Idea státu rakouského“ (1865). Také napsal „Místopis král. českého“.

V životě veřejném stál již od r. 1848 v čele veškerého hnutí politického národa našeho a osvědčil se jako obezřetný politik zvláště v bouřlivém r. 1848, kdy stál proti sněmu frankfurtskému, a pak v těžkých dobách absolutismu Bachova.

Zemřel 26. května 1876 v Praze.[65])

Pavel Josef **Šafařík**, kustos a později knihovník universitní knihovny, (* 13. května 1795 v Kobeljarově na Slovensku, † 26. června 1861 v Praze). Vydal „Starožitnosti slovanské“, důkladný spis, v němž s neúmornou pílí sneseny jsou doklady o životu a sídlech starých pohanských Slovanů. Brzy po svém vyjití (1836—37) bylo dílo to přeloženo do polštiny a němčiny a později i do ruštiny, což zajisté svědčí výmluvně o velkém rozruchu, jaký způsobilo. Ačkoliv spis jest ohromný (čítá 1014 stran lex. 8⁰ velice hustého tisku), přece není celý, neboť dle původního rozvrhu měly

---

[65]) O Palackém jest v naší literatuře velký počet spisů, životopisů, studií a p. Nejcennější jest „Vlastní životopis F. P.“ jejž r. 1885 vydala Marie Červinková-Riegrová, vnučka Palackého. Dobré jsou též životopisy Dra Josefa Kalouska (1876) a Dra Václava Reznička (1896, 2. ill. vyd. pod titulem „Velký Čech“ 1898). Na oslavu 100letých narozenin 1898 vydán objemný „Památník“. O Palackém hlavně psali: Dr. Jaroslav Goll, Vojtěch J. Nováček, Jos. Svozil, Frant. Bílý, Jos. Durdík, Dr. F. Bačkovský, F. J. Koželuha, J. H. Hradecký a j. Pro mládež napsal pěkný životopis Antonín Svoboda. Povšimnuti také zasluhuje úvaha „Die Palacký-Feier und ihre Widersacher“ Rud. Vrby. — Po jeho smrti vyšly „Dějiny“ 1876 péčí Dra Jos. Kalouska, jenž k nim připojil index a životopis. Dr. Bohuš Rieger vydal je r. 1895 a pak 1898 jako laciné jubilejní vydání lidové, jež od r. 1904 znovu v téže úpravě vychází.

býti dva oddíly „Starožitností“, jeden o dějepisu, druhý o mravech a zvycích starých Slovanů pojednávající. „Starožitnosti“ značí důležitý čin české vědy, ovšem mnohé theorie Šafaříkovy o starých Slovanech, jež tenkrát uznávali téměř všichni slovanští učenci, pozbyly dnes již na mnoze platnosti. Bohužel k vydání dílu druhého nikdy nedošlo, neboť Šafařík tísněn jsa poměry hmotnými, musil ke své obživě přijmouti úřad censorský, jenž v práci vědecké mu zabraňoval. Také původně pomýšlel na to, že k „Starožitnostem“ přidá historické mapy; ani k tomu nedošlo, ale náhradou vydán byl roku 1842 obšírný „Slovanský národopis“, dílo s velikou důkladností ponejvíce statisticky pracované. Z oboru jazykozpytu a dějin literárních vydal Šafařík také několik spisů.[66])

Následovníkem práce a snah F. Palackého stal se nejlepší žijící historik Václav Vladivoj **Tomek**, (* 31. května 1818 v Hradci Králové). Byl dříve professorem rakouského dějepisu na pražské universitě (od r. 1850), r. 1882 stal se prvým rektorem české university pražské, jež tehdy byla oddělena od německé, a nyní žije na odpočinku jako čestný doktor filosofie, člen české akademie, panské sněmovny a vládní rada. — Věru, nemá snad žádné jiné město na světě takového dějepisce jako Praha v Tomkovi, neboť veliké jeho dílo „Dějepis města Prahy“ (od roku 1855 dosud 11 dílů) je vzorem všem podobným místopisům. Nejen úžasná píle, jež nashromáždila ve spisu tom množství cenného materiálu, ale i mohutná síla tvůrčí je vší úcty hodna. Místopisem Prahy obírá se taktéž přípravný spis ku „Dějep. m. Pr.“ „Základy starého místopisu pražského“ (4 svazky 1866—72). Neméně výtečný je spis „Děje království českého“ (v prvotním znění Děje země české), jenž se dočkal již šestého vydání (vyšel 1843). Jiné jeho spisy jsou „Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II.“ (1868), „Děje mocnářství rakouského“ (1875), „Jan Žižka“ (1879), „Příběhy kláštera a města Police nad Medhují“ (1881), Místopisné paměti Hradce Králové“ (1885), „Děje univer-

---

[66]) Máme několik dobrých životopisů Šafaříkových v české literatuře; nejlepší jsou Karla Sabiny 1861, Dra J. V. Nováka 1886, Vincence Brandla 1887, Jos. Hanuše 1895 a Jana Máchala 1895.

sity pražské" a j. Střízlivý úsudek, jemuž někdy i vědomí vlastenecké ustoupiti musí, charakterisuje všecky jeho práce. Jsa povahou rozhodně konservativní, důsledně trvá na zvyklostech starého pravopisu, totiž au a w.[67])

Vedle těchto tří jmenovaných vynikli v historii[68]):

Karel **Adámek**, statkář v Hlinsku a poslanec, (* 23. března 1840 v Hlinsku). Z oboru dějin napsal řadu spisů, z nichž připomenouti dlužno: „Doba poroby a vzkříšení", „Čechy a Italie v století XIV., „Čtrnáctý věk", „Z dějin osvobození rolnictva", „Památky českých reformátorů", „Historické obrazy v XVI. a XVII. věku", „Z pamětí korunování českých králů", „Upomínky na národopisnou výstavu československou 1895" a j. kromě veliké řady spisů politických, národohospodářských a p.

Tomáš Václav **Bílek**, ředitel c. k. akadem. gymnasia v Praze, (* 30. září 1819 v Deštné, † 7. března 1903 v Praze). Vzdal se dobrovolně úřadu svého, aby se mohl nerušeně oddati studiím historickým. Zvláště neutěšená doba pobělohorská lákala jej k sobě. Ceny nehynoucí zůstane jeho veliký a důkladný spis: „Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618" (2 sv. 1883—84), v němž vylíčil na základě četných pramenů zoufalý obraz země české, jaký se po r. 1618 jevil; spis jmenovaný vyšel nákladem Musea král. českého. Dále vydal neméně cenné knihy: „Reformace katolická" (1892), „Statky a jmění kollejí jesuitských klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v zemích král. českého od císaře Josefa II. zrušených" (1893) a „Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích koruny české zvláště" (1896). Spisy jeho vynikají svědomitostí, důkladností a pravdivostí.

Vincenc **Brandl**, archivář markrabství moravského (* 5. dubna 1837 na St. Brně, † 26. prosince 1901 v Brně). Zabýval se hlavně historií Moravy a pracemi svými dobyl si jména

---

[67]) Nástin života a práce V. V. Tomka podal 1882 Coelestin Frič.

[68]) Pro omezenost místa můžeme ovšem uvésti toliko jména nejvýznačnější.

svědomitého a neúnavného historika. Vynikaje neobyčejnou pamětí a bystrým úsudkem, dovedl uplatniti autoritu svou ve sporných otázkách historických a literárně historických. Vydal také několik starých spisů českých, hledě se stále větším zájmem ke spisům, které objasňovaly zařízení starého soudu českého. Tak na př. vydal knihu Drnovskou, Tovačovskou, Rožmberskou a spisy K. z Žerotína s důkladným úvodem. Kromě hist. spisů německých vydal knihy „O poloze starého Velehradu“[69]), „Kniha pro každého Moravana“, „Stručný přehled vlastivědy moravské“, „Libri citationum et erectionum čili Knihy půhonné a nálezové cúdy olomucké a brněnské“ a veledůležitý spis „Glossarium bohemicomoravicae historiae fontes illustrans“. Neméně činný byl jako svědomitý literární historik.

Ferdinand **Čenský**, major a professor na vojenské akademii ve Vídeňském N. Městě, (* 29. května 1829 v Čechticích, † 30. ledna 1887 na Král. Vinohradech.) Kromě prací v oborech jiných vydal historické práce: s J. Thillem „Česká válka od r. 1618 do 1622“ a „K dějinám třicetileté války od r. 1621 do r. 1648.“

Beda **Dudík**, professor na filosofickém ústavu v Brně a historiograf moravský, (* 29. ledna 1815 v Kojetíně na Moravě, † 18. ledna 1890 v Rajhradě). Psal ponejvíce jazykem německým v duchu tu a tam až protislovanském; česky vydal „Dějiny Moravy“, dříve německy psané a nedokončené. Zásluh jistých o literaturu historickou mu ovšem upříti nelze.

František **Dvorský**, archivář království českého, (* 3. října 1839 v Sobotce). Zabývá se pracemi kulturně historickými, s oblibou si všímaje korrespondence a působení českých šlechtičen. Výsledkem těchto studií jsou spisy: „Staré písemné památky starých žen a dcer českých“, „Perchta z Rožmberka“, „Zuzana Černínova z Harasova“, „Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova“ a j. O Albrechtu z Valdštýna napsal dva spisy: „Historické doklady k záměrům Albrechta z Valdštýna a jeho spojenců“ a „Albrecht z Valdštýna do r. 1621.“ Důležity jsou také jeho další spisy:

---

[69]) Spor o ni vedl s Bedou Dudíkem, kterýž konečně musil uznati přesvědčivost jeho vývodů.

„Zbytky nejstarších desk zemských“, „O počtu domů v Praze v XVI.—XIX. stol.“, „Naše staré obrázky“, „O úpadku národa českého“, „Paměti o školách českých“ a j. Vydával velkou sbírku „Sněmy české od r. 1526 po naši dobu“. Vydal též korrespondenci Lva z Rožmitálu, Černínové z Harasova a Kateřiny z Žerotína.

Dr. Josef **Emler**, professor české university, (* 10. ledna 1836 v Libáni u Jičína, † 9. února 1899 v Praze). Literární činnost jeho nese na sobě pečeť skromné a svědomité práce. Zvláště důležity jsou „Prameny dějin českých“, „Rukověť chronologie křesťanské“ a „Regesta diplomatica“ (3 díly). Vydal mnohé staré české knihy, jako spisy Karla IV., „Dekréty jednoty bratrské“, „Knihy konfirmační“, „Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými“ a j.

Dr. Antonín **Gindely**, professor dějepisu na německé universitě v Praze a archivář království českého, (* 3. září 1829 v Praze, † 24. října 1892 v Praze). Skládaly se v něj veliké naděje, bohužel nesplnily se takovou měrou, jak bylo očekáváno. Bylť Gindely v národnostním ohledu dosti obojaký a lhostejný, což částečně zavinilo jeho vychování, neboť pocházel z německého otce a z české matky. Většinu svých prací napsal německy, jako „Geschichte der böhmischen Brüder“ a „Rudolf II. und seine Zeit“. Česky a zároveň německy napsal důkladný spis „Dějiny českého povstání r. 1618“. Vydával „Staré paměti dějin českých“ a s Frant. Dvorským „Sněmy české od r. 1526 po naši dobu“. Také několik učebnic dějepisu máme od něho.

Dr. Jaroslav **Goll**, universitní professor v Praze, (* 11. července 1846 v Chlumci n. Cidlinou). Obíral se neúnavně historií Jednoty českobratrské a vytvořil v příčině té díla: „Quellen und Untersuchungen zur Geschichte d. böhmischen Brüder“, „Jednota bratrská v XV. stol.“ kromě přečetných článků v časopisech. Vůbec dějiny církví českých staly se jeho oblíbeným studiem; tak vydal z oboru toho knihy: „Vypsání o mistru Jeronýmovi z Prahy a Kronika o Janu Žižkovi“ a „Některé prameny k náboženským dějinám v XV. stol.“ a j. Jiné jeho spisy jsou: „Historický rozbor básní Ru-

kopisu Královédvorského", „Vznik anglického parlamentu", „Čechy a Prusy ve středověku", „František Palacký" a j. Vydal též kroniky Vavřince z Březové a Bartoška z Drahonic. Ve chvílích oddechu uchyloval se k poesii a uhodil tam skutečně na strunu svérázné a hluboké lyriky, o čemž byla již na místě příslušném zmínka.

Dr. Josef **Kalousek**, professor na universitě v Praze, (* 2. dubna 1838 ve Vamberce). Sepsal historické spisy „České státní právo", „Karel IV., Otec vlasti", „Obrana knížete Václava svatého" (1872, 2. rozmn. vyd. 1901), „O historii kalicha v dobách předhusitských" a j. Vydal po smrti Palackého znovu jeho „Dějiny" s důkladným životopisem a praktickým rejstříkem. Rediguje „Archiv český" a pořídil tři mapy historické k dějinám Tomkovým a mapu Čech XIV. století.

Dr. Jaroslav **Kosina**, professor v Praze, (* 26. dubna 1862 v Hradci Král.). Vydal „Učebnici zeměpisu" a populární „Illustrované dějiny světové", plynně a vytříbeným slohem vypravující, ale na mnohých místech dosti nepropracované. Také napsal pro mládež pěkné dílo „Velikáni našich dějin" a přepracoval 5. vyd. Rezka-Dolenského „Obr. dějin" pro mládež.

Josef **Lacina** psal také povídky pod pseudonymem Kolda Malínský (viz na př. m.). Ale mnohem více osvědčil se jako svědomitý a neúmorný historik, který si hlavně získal velké zásluhy o populární dějepis. Náležíť jeho „Kronika česká" (8 dílů 1893, 3. vyd. 1904), jakož i veliká „Obecná kronika" k nejlepším pracím toho druhu a obě práce mají také velikou cenu vědeckou. Také napsal „Paměti král. města Slaného".

Jakub **Malý**, spisovatel, (* 4. srpna 1811 v Praze, † 1885 tamtéž). Neměl geniálního ducha tvůrčího, činnost jeho hlavně kotví v pilném sbírání historických dat a v překladech. Zanechal několik spisků, v nichž spíše přejímá nežli tvoří. Z jeho prací jsou nejdůležitější: 6dílný spis „Amerika od času svého odkrytí", „Úvahy Čecha o novém zřízení Rakouska", „Dějiny národa českého pro čtenáře každého stavu", „Mezi vzkříšením", „Vlastenský slovník historický",

„Soustátí americké“, „Vymožení Rudolfova majestátu od stavů českých r. 1609“, „Naše znovuzrození“ (6 dílů) a j. Redigoval Riegrův „Naučný slovník“ a „Stručný všeobecný slovník věcný“; také překládal z Migneta, Stanleye, Hübnera a ponejvíce ze Shakespeara.[70])

Dr. Antonín **Rezek**, bývalý professor rak. dějin na pražské universitě, pak odborný přednosta v minist. kultu a vyuč., na to v l. 1900—03 ministr-krajan, (* 13. ledna 1853 v Jindřichově Hradci). Je z nejlepších českých historikův a vyniká neobyčejnou svědomitostí v studiích, jakož i bystrým a kritickým úsudkem. Kromě starých českých knih (Mikuláše Dačického z Heslova „Paměti“, druhý díl Beckovského „Poselkyně“, zápisy Vil. Slavaty a j.), jež vydal, napsal tyto knihy: „O zvolení a korunování Ferdinanda I. za krále českého“, „Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách“. „Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.“, „Dějiny Čech a Moravy nové doby“, „Vladaření, cís. a krále Leopolda I.“ a j.

Dr. Bohuslav baron **Rieger**, professor české university, (* 5. října 1857 v Praze). Napsal „O poměru stavů českých k reformám poddanským za Marie Terezie“, „Zřízení krajské v Čechách“, „Říšské dějiny Rakouska“, „Ústava Rakouska“ a j. Vydal také Palackého „Dějiny“ (jub. vyd. 1898 a pak r. 1904) a jeho „Spisy drobné“.

Dr. František Ladislav baron **Rieger**, politik, (* 10. prosince 1818 v Semilech, † 3. března 1903 v Praze). Hlavní význam má Rieger jako geniální státník a od r. 1848 neohrožený vůdce národa spolu s Františkem Palackým, tchánem svým. Politická činnost zabírala jemu veškeren čas, takže literatuře se mohl věnovati jen velice poskrovnu. Přes to však nesmrtelných zásluh o naše písemnictví si dobyl vydáním a redigováním „Naučného slovníku“ za redaktorské účasti Jakuba Malého (1860—74); slovník ten jest u nás prvním větším spisem encyklopaedickým. Výňatek z „Nauč. slov.“ je důkladné

---

[70]) Výbor drobných publicistických spisů Jak. Malého vyšel v Kobrově „Nár. bibl.“

dílo „Čechy, země i národ“ (1870). Méně důležité jsou jeho drobné spisy „Průmysl a postup jeho výroby“, „Rukověť k poznání příslušnosti a činnosti zastupitelstva okresního“ a j.; za to výborné a proslulé jsou „Řeči Dra F. L. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech“, jež ve 4 svazcích v l. 1884—87 vydal Dr. Josef Kalousek, a „Politické výroky a zásady“, r. 1898 J. J. Langnerem vydané.[71])

František Vítězoslav **Sasinek**, kněz v Maria Celle ve Štyrsku, (* 11. prosince 1830 v Uh. Skalici). Je z nejvřelejších vlastenců slovenských a pro své horlivé snahy národnostní byl častěji Maďary pronásledován, takže konečně musil se z Uher uchýliti do Prahy a pak do Štyrska. Je důkladným učencem a napsal velikou řadu spisů slovenských, českých, maďarských, německých a latinských. Česky napsal „Záhady dějepisné“, „Založení biskupství latinského v Praze“, „Čechy v X. století“, „O církevním dějepise Slovanů“ a j.

Josef **Svátek** kromě povídek napsal práce „Kulturní obrazy z českých dějin“, „Pražské pověsti a legendy“, „Ze staré Prahy“, „Povstání lidu selského v Čechách r. 1680“, „Panování Josefa I., Karla VI. a Marie Teresie“, kteréžto poslední dvě práce jsou otiskem části „Zapovy českomor. kroniky“, již v l. 1894—97 redigoval.

Alois Vojtěch **Šembera**, universitní professor ve Vídni, (* 21. března 1807 ve Vysokém Mýtě, † 23. března 1882). Napsal „Západní Slované v pravěku“, „Páni z Boskovic“, „O úkladném útoku, jejž učinil Kunrát, kníže znojemský, na olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka r. 1145“ a j. Více proslul v oboru jazykozpytném a literárně historickém.

Ferdinand **Tadra**, kustos universitní knihovny, (* 19. ledna 1844 v Jindřichově Hradci). Napsal tyto důkladné spisy kulturně historické: „Příspěvek k dějinám university pražské v XIV. stol.“, „Kanceláře a písaři v zemích českých“, „Listář veřejného notáře ve XIV. stol.“, „Soudní akta konsistoře pražské“

---

[71]) Životopis Riegrův vydal Jiljí Vrat. Jahn 1861, 2. v. 1890.

(7 částí), „Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských“ a j.

Karel **Tieftrunk**, ředitel gymnasia v Žitné ulici v Praze, (* 30. října 1829 v Bělé nad Bezdězem, † 2. prosince 1897 v Kutné Hoře). Napsal dobrý spis „Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. r. 1547“, více však vynikl v literární historii.

Josef J. **Toužimský**, žurnalista, (* 9. března 1848 v Praze, † 23. července 1903 tamtéž). Napsal cenné a obsažné dílo „Na úsvitě nové doby“ (r. 1848), kromě četných spisů publicistických („Bosna a Hercegovina“ a j.).

Karel **Tůma** byl činný jako výborný spisovatel lidový i jako historik a publicista. Láska k vlasti a svobodě a z toho vyplývající úcta ke všem, kteří bojovali za tato nejsvětější práva každého člověka, zrcadlí se v jeho spisech, jež jsou: „O Jiřím Washingtonu“, „Duch našich dějin“, „V plamenech kostnických“, „Dějinné karaktery“ (2. vyd. pod titulem „Bojovníci za svobodu“), „Karel Havlíček Borovský“, „Leon Gambetta“, „Apoštol svobody“, „Z dějin malého národa“, „Zápas národa amerického za samostatnost“, „Slovo k českým srdcím“, „Život Dra. Jul. Grégra“ a j.

Matouš **Václavek** pracoval se stejnou pílí na poli literatury pro mládež, folkloristiky i dějepisu. Z oboru posledně jmenovaného vydal: „Dějiny města Vsetína a okresu vsackého“, „Markrabství Moravské“ (2 sv.), „Hejtmanství valašsko-meziříčské“, „Stručné dějiny Moravské“, „Moravské Valašsko“ a j.

Dr. Zikmund **Winter** osvědčil se jako nadaný historický povídkář i jako vážný vědec. Historie a to spíše kulturní její část nalezla v něm důkladného zpracovávatele; podáváť v zábav. formě výzkumy kulturní historie způsobem tak živým, že nemine se nikdy účinku. Některé jeho spisy kulturně historické byly již zařazeny mezi povídkami; kromě nich napsal „Kuchyně a stůl našich předků“, „Přepych uměleckého průmyslu v měšťanských domech XVI. věku“, „Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů 1409—1622“, „Život církevní v Čechách“ (2 sv.), „O životě na vysokých školách pražských“, „Život a učení na partikulárních školách v Če-

chách v XV. a XVI. stol.", „Doktoři a lékaři v XVI. věku v Čechách" a j. S Drem Jos. Teigem a Ignátem Herrmannem napsal „Pražské Ghetto".

Karel František Vladislav **Zap,** úředník ve Lvově a pak professor reálky v Praze, (* 8. ledna 1812 v Praze, † 1. ledna 1872 tamtéž). Zejména známým stal se prostonárodně sepsanou „Českomoravskou kronikou", jíž vydal tři obsáhlé díly.[72]) Spis ten vyniká živým a srozumitelným slohem, širším vrstvám lehce přístupným, — tudíž je to jakási moderní kronika Hájkova. Výňatkem z díla toho vyšlo „Vypsání husitské války" a „Dějiny panování Karla IV." Kromě toho napsal několik spisů, týkajících se místopisu Prahy a zeměpisu Čech.

Dr. Čeněk **Zíbrt,** professor na české universitě, (* 12. října 1864 v Kostelci n. Vlt.). S Wintrem činí dvojici nejlepších českých historiků kulturních. Ale kdežto Winter je vždy převahou belletrista, je Zíbrt v každém směru spisovatel vědecký. Všímá si hlavně pověr a bájí z doby pohanské do zvyků lidových přešlých, rovněž rád obírá se lidovými zvyky a kulturními obyčeji a napsal řadu cenných a důkladných knih, jako: „Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní", „Poctivé mravy a společenské řády při jídle a pití", „Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách", „Z her a zábav staročeských", „Kulturní historie, její vznik a rozvoj", „Skřítek v lidovém podání staročeském". „Dějiny kroje v zemích českých", „Jak se kdy v Čechách tancovalo", „Dějiny hry šachové v Čechách", „Pověra o délce Kristově", „Seznam pověr a zvyklostí pohanských", „Z dějin piva a pivovarnictví v zemích českých", „Bibliografický přehled českých národních písní", „Listy z českých dějin kulturních", „Staročeské rýmování o pernikářství", „Kuchařství", „Myslivecké pověry a obyčeje", „Rychtářské právo, palice, klúka" a j. R. 1891 založil

---

[72]) „Českomoravskou kroniku" psal Zap od r. 1862 a dovedl ji k roku 1526 (celkem 3536 str.) V jeho díle pak pokračovali J. J. Kořán, Dr. A. Rezek, Josef Svátek a J. Prášek a dosud vyšlo 8 objemných svazků illustrovaných nákladem I. L. Kobra.

s Drem Luborem Niederlem časopis „Český lid“, jejž dosud řídí, a napsal do něho mnoho velecenných statí. —

Vedle těchto vynikli ještě v historii: Jakub **Arbes** (politické dějiny české „Pláč koruny české“ a „Persekuce lidu českého“), Jaroslav **Bidlo** („Jednota bratrská v prvním vyhnanství“), Antonín **Boček**, Klement **Borový** („Akta konsistoře utrakvistické a katolické“, „Dějiny arcidiecése pražské“, „Antonín Brus z Mohelnice“ a j.), Karel **Cumpfe** („Kulturní obrázky ze starého Říma“ a „Kulturní obrázky ze starého Řecka“), Dr. Jaromír **Čelakovský** („Postavení vyslaných král. měst na sněmích českých“, „Úřad podkomořský v Čechách“), Rud. **Dvořák** („Jednání sněmů moravských“, „Dějiny Moravy“ (4. d.) a j., Frant. **Ekert** („Posvátná místa král. hlav. města Prahy“, „Církev vítězná“ a j.), G. **Friedrich** („Památky umění písařského v Čechách a na Moravě“. Jan hrabě **Harrach**, Servác B. **Heller** („Válka r. 1866“), Alojs **Hlavinka** („Kronika českomoravská“, „Bludy a lži v dějinách“, „Dějiny světové v obrazech“), Břetislav Jos. **Jelínek**, Jan **Ježek**, Hermenegild **Jireček**, Josef **Jireček**, Dr. František **Kameníček** („Jednání sněmovní a veřejná v markr. moravském od r. 1400—1527“, „Zemské sněmy a sjezdy moravské“, „Prameny ku vpádům Bočkajovců“ a j.), Josef J. **Kořán**, František **Kořínek**, Dr. Frant. X. **Kryštůfek** („Všeobecný církevní dějepis“, „Dějiny církve katolické v zemích rakouských od r. 1740—1898“), Dr. Jan **Kryštůfek** („Boj monarchistické Evropy s revolucí francouzskou“, „Dějiny nové doby“), Václav **Křížek**, Jan **Lepař**, Antonín Vánkomil (Zefirin) **Maloch**, Robert **Maršan** („Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt“), Dr. Vojtěch Jaromír **Nováček**, Jan **Novák**, Dr. Frant. **Pastrnek** („Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda“), Dr. Josef **Pekař**, Josef **Perwolf**, F. **Pluskal** Moravičanský, Dr. J. V. **Prášek**, Ant. **Rybička** („O právech a výsadách Židů v Čechách“, „Měšťané a studující pražští r. 1648“). Václav **Řezníček** („Bílá Hora“, „Přemyslovci“), Ferd. **Schulz** („Jiří z Poděbrad“, „Čeští

vystěhovalci"), František Augustin **Slavík** („O jednotě Bratří českých", „Dějiny českého studentstva", „Pohled na osvětu národa československého", „Pruské usilování o země české", „Moravské Slovensko od XVII. věku" a j.), Dr. Frant. Jos **Smetana,** professor v Plzni, (* 11. března 1801 ve Svinšťanech u Náchoda, † 18. února 1861 v Plzni). Sepsal „Všeobecný dějepis občanský", „Obrazy starého světa", „Fysika" a „Základy hvězdářství" na svou dobu výborné, Frant. **Snopek**, Dr. Fr. **Šembera** („Dějiny středověké" 4 sv.), Josef **Šusta** („Pius VI. před pontifikátem a na počátku pontifikátu"), Dr. Josef **Teige** („Příspěvky k diplomatice reskriptů papežských", „Úmluva" a j.), Frant. **Tingl**, Dr. Zdeněk **Tobolka** („Počátky konstitučního života v Čechách", „Slovanský sjezd v Praze r. 1848"), Dr. Hugo **Toman** („O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova", „O podobiznách a pravé podobě Žižky", „Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy" a j.), J. St. **Tomíček** („Děje anglické země", „Doba prvního člověčenstva"), Emanuel **Tonner** („Vypravování dějin domácích"), Frant. **Velišský** („Život Řeků a Římanů"), František Jan **Zoubek** („O zakládání měst v Čechách v XIII. stol.", „Život J. A. Komenského") a j. v. —

Překlady z tohoto, jakož i z oborův ostatních, viz v zadu spisku tohoto. —

V literatuře memoirové jsou nejvýznačnější spisy: J. V. **Friče** „Paměti", J. L. **Turnovského** „Paměti starého vlastence", J. E. **Kosiny** „Život starého kantora", A. K. **Vítáka** „Paměti učitele vlastence", Edvarda **Jelínka** „Vzpomínky" (vyd. Adolf Černý) a L. **Quisa** „Kniha vzpomínek" kromě jiných. —

Archeologie.

Nejvýznačnější jména jsou:

Klement **Čermák,** konservator a ředitel měšťanské školy v Čáslavi, (* 1. dubna 1852 v Čáslavi). Specialitou jeho je popularisování archeologie; zvláště pro mládež napsal řadu spisů o vědě té pojednávajících (viz na m. p.). Kromě toho

napsal důkladné dílo „Mince král. českého za panování rodu Habsburského od r. 1526“, kterýžto spis je snad nejlepší z české numismatické literatury, až běda chudé a nevzdělané. Též napsal „Pravěk lidstva evropského“, „Starožitnosti dob kovů v Evropě“, „Archeologické příspěvky z Čáslavska“ a j. Vydává „Věstník československých museí a spolků archeologických“.

Ferdinand Břetislav **Mikovec,** spisovatel, (* 23. prosince 1826 ve Sloupě, † 22. září 1862 v Praze). Byl ve své době snad jediným lepším českým archeologem. Napsal dílo „Starožitnosti a památky země české“ kromě četných prací v „Lumíru“, jehož byl redaktorem, a jinde. Také byl činný jako spisovatel dramatický (viz str. 96).

Dr. Lubor **Niederle,** professor české university, (* 20. září 1865 v Hradci Král.). Je v době nejnovější archeologem nejlepším; napsal hlavně spisy: „Lidstvo v době předhistorické“, jenž došel uznání i za hranicemi, „Příspěvky k anthropologii zemí českých“, „O původu Slovanů“, „O počátcích dějin zemí českých“ a j.

Dr. Josef Ladislav **Píč,** docent na české universitě, (* 19. ledna 1847 ve Mšeně). Napsal „Archeologický výzkum ve středních Čechách“, „Čechy předhistorické“ (2 sv.), „Dějiny národa ruského“, „Starožitnosti země české“ (4 sv.) a j.

Jan Erazim **Vocel** kromě básní napsal důkladný spis „Pravěk země české“ (2 sv.), vedle spisu Mikovcova nejlepší archeologické dílo v starší literatuře, ba ani dosud ceny své nepozbývající. Také napsal: „O staročeském právu dědickém“, „Začátkové umění českého“, „O českém umění za doby posledních Přemyslovců“ a jiné menší spisky.

Dr. Jindřich **Wankel,** hutní lékař, (* 15. července 1821 v Praze, † 5. dubna 1897 v Olomouci). Důkladně prozkoumal sloupské jeskyně a konal tam pečlivá studia o praehistorické zvířeně i člověku. Dospěl k přesvědčení, že u nás všude kvetla kultura slovanská, a zásadu tu dovozoval v četných spisech, českých i německých. Z českých jsou nejdůležitější studie: „První stopy lidské na Moravě“, „O pramenech praehistorických“, „Lebka lidská za pravěku“, „Kolové stavby u Olomouce“, „Ložiska mamutí u Předmostí“ a j. —

O archeologii psali ještě: J. **Absolon**, Frant. X. **Beneš**, Alexander Jos. **Bernard**, In. L. **Červinka**, Josef **Hladík**, Jan Karel **Hraše**, Dr. M. **Kříž**, Ant. V. **Maloch**, Jos. **Weger**, Karel Vlad. **Zap**, Frant. **Zoubek** a j.

O **numismatice** kromě zmíněného již Klementa Čermáka psali hlavně Ed. **Fiala** („České denáry"), Václav **Hanka**, Ant. **Rybička**, Josef **Smolík** („Pražské groše a jejich díly", „Denáry údělných knížat na Moravě") a j. Vůbec obor ten jest ve stavu velice zanedbaném. Povolaných pracovníků málo. —

Mythologie.

Dr. Ignác Jan **Hanuš**, bibliothekář universitní knihovny v Praze, (* 28. listopadu 1812 v Praze, † 19. května 1869 tamtéž). Zabýval se sice studiemi mythologickými, čehož důkazem jsou pojednání: „Nástin báječných bytostí Báby a Děda", „Bájeslovný kalendář slovanský" a j., ale větší důležitosti jsou jeho spisy filosofické a literárně historické, ježto ve spisech mythologických ne vždy je dbáno kritické vědy, nýbrž často fantasie spisovatelova nabývá nad ní vrchu.

Adolf **Heyduk** napsal „Nástin bájesloví slovanského a germánského."

Václav **Krolmus** (pseudon. Sumlork), katolický kněz, (* 14. února 1787 v Březince u Ml. Boleslavi, † 24. října 1861 v Praze). Zmíniti se dlužno o jeho dvou spisech: „Poslední božiště Černoboha s runami na Skalsku v kraji boleslavském" a „Staročeské pověsti, hry, slavnosti, obyčeje s ohledem na bájesloví československé". Jsa tichým sice, ale za to vydatným a činným buditelem, častěji snášel trpké persekuce se strany duchovních svých vrchností.

Dr. Hanuš **Máchal**, professor universitní v Praze, (* 25. října 1855 v Nových Dvorech). Napsal důkladné dílo „Nákres slovanského bájesloví" kromě prací literárně historických.

Lev František **Saska**, gymnasijní professor v Klatovech, (* 16. června 1832 v Libáni u Jičína, † 16. března 1870 v Klatovech). Sepsal důkladný spis „Mythologie Řeků a Římanů", jenž se dočkal několika vydání. (5. vyd. 1898 upravením Dra F. Groha.)

O mythologii psal také Karel Jaromír **Erben**, jemuž však smrt znemožnila dokončení a vydání „Slovanského bájesloví“. Vedle něho byli činni A. **Acler**, Tůma **Cimrhanzl** (Mythologie), Josef **Jireček**, F. **Patočka**, Dr. Jos. **Perwolf**, V. **Rozum**, Frant. **Ruth** („Bájesloví řecké a římské), P. **Schmitt**, Primus **Sobotka** a j.

Folkloristika a národopis.

Studie folkloristické rozšířily se u nás utěšeně. Zvyky lidové, pověry, pohádky, písně, jež plnou měrou vyjadřují jemné cítění, jakož i ušlechtilou poetickou duši prostého našeho lidu, nejsou již po většině u spisovatelů našich španělskou vesnicí; mnozí z nich věnovali se úplně zkoumání lidovému a vytvořili v knihách svých věrný jeho obraz. Také v románopisectví jest k lidu brán patřičný zřetel a jeho život i zvyky nejsou opomíjeny. Z našich belletristů nejvíce splynuli s lidem a pochopili jej Božena Němcová, Karel V. Rais, bratří Mrštíkové, Vlasta Pittnerová a do jisté míry i Karolina Světlá, Gabriela Preissová a Václav Kosmák.

Ze spisovatelů, kteří ne ve formě literatury krásné, nýbrž vědecké podávali své výzkumy lidového studia, jsou nejlepší tito:

František **Bartoš**, býv. ředitel gymnasia v Brně, nyní ve výslužbě, (* 16. března 1837 v Mlatcové u Zlína). Přilnul k lidu moravskému, srostl s ním a miloval jej. Jsa nejlepším jeho znalcem vylíčil jeho život, jeho poesii i dialekt v řadě spisů, jimiž si zjednal pověst nejpřednějšího českého folkloristy. Co psal, vše posvětil procítěním a láskou, — znamená tudíž v literat. naší učence povolaného a v každém směru znamenitého. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Lid a národ“ (1. sv. 1883, 2. vyd. 1892, 2. sv. 1885), „Naše děti“ (1888, 2. vyd. 1899), „Moravská svatba“ (1892) a „Moravský lid“ (1892). Velké ceny jsou též objemné sbírky „Nové národní písně moravské“, „Anthologie z národních písní československých“, „Národní písně moravské nově nasbírané“ a „Kytice z národních písní moravských“ (tato Leošem Janáčkem). Hlavním jeho dílem jest „Dialektologie moravská“, náležející spíše v obor jazykovědy, v němž jest Bartoš nemenší autoritou.

Frant. Lad. **Čelakovský** již r. 1822 sebral národní písně české a 1827 i slovanské. V obor folkloristiky přičísti mů-

žeme i jeho „Mudrosloví slovanského národu v příslovích“ (nově vyd. péčí Dra. Jana Nováka.)

Adolf **Černý** (pseudon. Jan Rokyta), správce Národop. musea v Praze a red. „Slovanského přehledu“, (* 19. srpna 1864 v Hradci Král.). Kromě básní obíral se s živým zájmem národopisem nejmenšího nárůdku slovanského, totiž kmene Srbů lužických. Cestováním, jakož i styky s nejpřednějšími vlastenci lužickými poznal kulturní zvyky nešťastného tohoto kmene a obeznámil nás s nimi v knihách: „Lužické obrázky“, „Svatba u lužických Srbů“ a „Různé listy o Lužici“. Také vydal výbor písní nejpřednějšího lužického básníka Handrije Zejleřa.

Karel **Kálal**, odborný učitel ve Frenštátě p. Radh., nyní ředitel ústavu „Světlá“ ve Vel. Meziříčí, (* 9. ledna 1860 v Rákově u Milevska). Jako Černý k Lužičanům, přilnul Kálal k nejbližšímu nám kmeni slovanskému, k Slovákům, jejichž osud je přímo zoufalý, kteří však přece od nás žádné neb jen velice malé podpory a účasti docházejí. Nesčetné množství článků vyšlo již z Kálalova pera o nešťastných Slovácích, v nichž na základě vlastních zkušeností vyličuje jejich hmotnou i duševní bídu, kreslí kulturní jejich nedostatky. Ukazuje na útisky do nebe volající od vlády maďarské na nich páchané, prosí o pomoc pro ně — —. Bohužel dlužno konstatovati, že nachází mezi lhostejným českým obecenstvem velice málo zájmu. Napsal „Z pod Tater“, „Slovenské pohádky“, „Na krásném Slovensku“ a „Jděte na Slovensko“ kromě článků, ve všech téměř českých listech roztroušených, jež by zasluhovaly, aby byly sebrány. Se Slovákem Karlem Salvou sestavil „Slovník slovensko-český a česko-slovenský“ a sborník „Od Šumavy k Tatrám“.

Ludvík **Kuba**, spisovatel a akademický malíř, (* 16. dubna 1863 v Poděbradech). Nepomíjející ceny zůstane vždy jeho sbírka „Slovanstvo ve svých zpěvech“ (12 sv.), národní to písně slovanské, obzvláště Slovanů jižních, které za léta na cestách svých nasbíral. Také vydal cestopis „Na Černé Hoře“, v němž vypsal svou cestu r. 1891 a 1892, za sbíráním národních písní podniknutou.

Beneš Method **Kulda** kromě prací veršem (viz str. 84) napsal „Svatba v národě československém“ a

vydal cennou sbírku „Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a hry“ (4 sv.).

Božena **Němcová** vydala „Národní báchorky a pověsti“ (3 sv.), jež se dožily mnoha vydání a upravování od povolaných i nepovolaných činitelů. Více o nich viz při jejím životopisu v předu na str. 107.

Primus **Sobotka**, úředník č. university, (* 29. ledna 1841 v Horním Nouzově u Velimě). Nemalé ceny jsou jeho folkloristické spisy „Rostlinstvo a jeho význam v národních pověstech slovanských“, „Prostonárodní výklady z oboru jazykozpytu, bájesloví, psychologie národní“, jakož i známá „Kratochvilná historie měst a míst v zemích koruny svatováclavské“.

František **Sušil** kromě básní si získal nesmrtelné zásluhy svými „Národními písněmi moravskými“, k nimž látku sbíral přes 30 let. (Viz v předu tohoto spisku.) Vydal je poprvé r. 1835 a pak značně rozmnožené v l. 1850 a 1869.

Matouš **Václavek** kromě prací dějepisných a pro mládež napsal cenný spis „Valašská svatba“. V obor folkloristiky sáhají též dvě jeho knížky pro mládež: „Valašské pohádky a pověsti“ (2 sv.) a „Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska“.

František Vladimír **Vykoukal**, professor gymnasia v Praze, (* 1857 v Limuzích u Č. Brodu). Vedle Bartoše jest nejlepším žijícím znatelem lidu. Napsal řadu důkladných publikací folkloristických, jako: „Česká svatba“, „Domácí lékařství našeho lidu“, „Z časů dávných i našich“, „Z podání lidového“, „O snech a výkladech snů“, „Rok v staroslavných slavnostech našeho lidu“ a pro mládež „Pestré květy“. —

V oboru tom vynikli ještě: František **Bayer**, Jan **Černý** (Příspěvky k české etymologii lidové“), Karel Jaromír **Erben** („Prostonárodní české písně a říkadla“), J. J. **Hanuš**, Alois **Hlavinka**, Jan K. **Hraše**, Dr. František **Kahlík** (Lidové legendy o Matce Boží), Bohumila **Klimšová**, Josef **Košťál** („Ptactvo v názorech a zvycích lidu českého“, „Živočišstvo v podání prostonárodním“), Jos. Al. **Kouble**, Josef **Klvaňa**, Frant. **Koželuha**, Dr. Hanuš **Máchal**, Matěj **Mikšíček** („Národní

báchorky", „Pověsti moravské a slezské"), Dr. Josef **Perwolf**, Vlasta **Pittnerová** („Rokem a životem"), J. K. z **Radostova**, J. **Ritter z Ritterbergu**, František **Řehoř**, František **Sláma** (Slezské pohádky a pověsti"), Jan **Vyhlídal** („Naše Slezsko", „Slezská svatba") a j.

Literární dějepis.

Obor ten se u nás dosti utěšeně rozvíjí. Není sice dosud na tom stupni, jak by si bylo přáti, ale doufati můžeme, že za několik let budeme míti všecky nedostatky odstraněny. Že tak tomu není již dnes, ačkoli schopných pracovníků je dosti, toho vinou jsou jednak veliké obtíže s prací tou, jednak nevděčnost podobného zaměstnání.

Literární dějepis omezoval se po většině u nás pouze na suchopárná data nevšímaje si pak ničeho více. Příkladem toho jest zejména prvý spis o české literatuře „Historie literatury české" Josefa Jungmanna, kterýžto obsahuje sice množství cenného a svědomitě sestaveného materiálu, ale přece jen je to nudný mnohdy knihopis! Ve stopách Jungmannových šli i pozdější literární historikové, kteří spíše hleděli k tomu, by spisy jejich byly pečlivou snůškou správných a cenných údajů, nežli aby kriticky charakterisovali literaturu a jednotlivé její zjevy. Prvý, jenž poněkud vybočil z mezí těch, jest Karel Sabina, ale jinak práce jeho, ačkoliv široce založená, jest málo cenná, neboť trpí neuspořádaností a mnohdy frázovitostí, jež někdy zachází až v bezmyšlenkovitost; k tomu Sabinova kniha není dokončena, sahá pouze po rok 1620. Na to však i při všech chybách knihy té musíme vzíti zřetel, že byl to první pokus o napsání pragmatických dějin literárních, kdy liter. historie byla v plénkách.

Po Jungmannovi a Sabinovi literární dějiny úplné psali Alois Vojtěch Šembera, jenž se často stává suchopárným nudnými a nijak neprohloubenými údaji, pak Karel Tieftrunk, jehož spis je ze všech tehdejších nejlepší, načež v nynější době následovali Václav Flajšhans, jenž napsal dílo obsáhlé sice, avšak místy nikoli bezvadné, a Jaroslav Vlček, který se nám osvědčil nejlepším historikem literárním vůbec. Neúplné dějiny psali: Josef Jireček („Rukověť k dějinám lit. české") biograficky, Frant. Bartoš a velmi důkladně Frant. Bačkovský.

Stručné dějiny literární, jak asi spisek tento, psali Karel Ninger a Frant. Bayer, pomineme-li málo cenných pokusů J. Michla, V. Vávry Haštalského a j.

Spisovatelů, kteří psali pouze o jednotlivých dobách, neb jednotlivých zjevech, je slušný počet, nejvíce z nich vynikl Frant. Doucha, Antonín Rybička, Frant. Bílý a J. Jakubec.

Nejdůležitější jména z oboru toho jsou:

Dr. František **Bačkovský**, býv. gymnas. professor, pak knihkupec v Praze, (* 22. listop. 1854 v Benátkách u Chotěboře). Práci jeho charakterisuje zejména neúmorná píle, jaká se jeví hlavně v svědomitém vyhledávání materiálu. Ačkoliv raději se obírá studiemi bibliografickými nežli kritickými, jest přece jeho jméno z nejzvučnějších historie literární. Jest nejlepším znatelem literatury doby nové, což dokázal důkladným spisem „Z evrubné dějiny českého písemnictví doby nové“, za nějž byl mu udělen čestný doktorát filosofie. K spisu jmenovanému druží se menší spisky o téže látce pojednávající: „Stručný přehled dějin české literatury doby nové“, „Přehled dějin českého písemnictví doby nejnovější“ a „Přehled dějin českého písemnictví z let 1848—1898“. Jiné jeho spisy jsou: „Stručné dějiny řeči a pravopisu českého“, „Zajímavé črty ze života našich slavných mužů a žen“, „O milenkách F. L. Čelakovského“, „Stručné dějiny písemnictví starořeckého“ aj. Jsa předním obhájcem rukp. Královédv. a Zelenohorského napsal spisy: „Rukopis Králov. a Zelen. ve světle pravděpodobném a „Jak znamenitým učencem byl by padělatel rukop. Králov. a Zel.“ Pozoruhodným jest jeho spis „Obrázky z dob našeho probuzení“, jejž vydal pod pseudonymem Dr. Fr. Černý. V oboru jazykovědy je taktéž znám.

František **Bartoš** kromě prací folkloristických a filologických vydal „Stručný přehled dějin literatury české doby staré a střední“ (pseud. Jan Vesnický) a „Příhody Václava Vratislava z Mitrovic“.

František **Bílý**, ředitel reálky na Žižkově, (* 8. listopadu 1854 v Brně). Přičinil se hlavně, aby nesmrtelné veledílo J. A. Komenského „Labyrint světa“ vešlo v širší známost. Proto také postaral se o pečlivé jeho vydání s poznámkami a kritickou

úpravou. Také vydal kritické vydání „Ohlasu písní českých“ a „Růže stolisté“ F. L. Čelakovského, jakož i uspořádal výbor z novověké č. poesie v „Paterých knihách plodů básnických“. Značné ceny jest jeho spis „Od kolébky našeho probuzení“ (1904), výstižně a lehce psaný. Řada cenných monografií doplňuje jeho činnost. Řídí „Věstník českých professorů“ a „Českou knihovnu zábavy a poučení“.

Vincenc **Brandl** kromě prací historických vydal důkladné životopisy Josefa Dobrovského, Pavla J. Šafaříka a Karla Jar. Erbena, pak také polemický spis proti Al. V. Šemberovi „Obrana Libušina soudu“.

Leander **Čech**, ředitel reálky v Nov. Městě na Moravě, (* 27. února 1854 v Cetorazi). Bystrý talent kritický, jenž se opírá o rozhledy moderní kritiky, zračí se v jeho spisech „Karolina Světlá“, „Psychologie dramatických prací Hálkových“ a „Dramata Vít. Hálka se Shakespearem srovnaná“.

František **Doucha** kromě práce básnické věnoval se studiím bibliografickým a vytvořil pomocí F. A. Urbánka a Jos. Dundra známý „Knihopisný slovník“, dílo v každém ohledu výtečné, ale přes to s úplnou nevšímavostí českého obecenstva se potkavší, takže tím — jak pochopitelno — chuť k podobným podnikům dalším téměř úplně přešla.

Karel Jaromír **Erben** vydal některé památky literární doby staré a střední, jako české spisy Husovy, kroniku Bartoše Písaře, cestopis Krišt. Haranta z Polžic a legendu o sv. Kateřině.

Dr. Václav **Flajšhans,** professor na gymnasiu v Praze, (* 1866 tamtéž). Proslavil se objemným dílem „Písemnictví české slovem i obrazem“, jež je psáno sice slohem velice živým a poutavým, ale jinak někde nedosti prohloubeno a kresleno s nezvyklého stanoviska. Kromě toho napsal „Spory Dobrovského s Thámem“ „Knihy české v knihovnách švédských a ruských“ a j. Je též činným v jazykovědě.

Dr. Jan **Gebauer,** professor na universitě v Praze, (* 8. října 1838 v Oubislavicích u N. Paky). Činnost jeho, prvního filologa našeho, dělí se ve dva oddíly: vydával předně staré památky literární, jako „Novou radu“ Smila Flašky z Par-

dubic, žaltář Wittenberský a s drem J. Emlerem kroniku Přibíka Pulkavy z Radenína, pak hájil neb odsuzoval staré (i domněle staré) české památky („Mastičkář“, zlomek svatojanského evangelia, rukopisy Královédvorský a Zelenohorský) ve spisech „Staročeský zlomek evangelia svatojanského“, „Poučení o padělaných rukopisech Královédvorském a Zelenohorském“, „Potřeba dalších zkoušek rukopisu Královédvorského“ a „O nové obraně padělaného rukopisu Královédvorského“.

Ignác Jan **Hanuš** kromě prací mythologických byl i zde činným knihami „Život a působení Frant. Lad. Čelakovského“, „Literární působení Josefa Dobrovského“, „Literatura příslovnictví slovanského a německého“, „Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného“, „Malý výběr ze staročeské literatury“ a několika spisy německými.

Dr. Josef **Hanuš,** professor obchodní akademie v Praze, (* 1862 v Dolních Štěpanicích u Jilemnice). Napsal zevrubné a cenné životopisy: „Božena Němcová v životě a spisech“, „Pavel Josef Šafařík v životě a spisech“ a „Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského“.

Dr. Jan **Jakubec,** docent na universitě v Praze, (* 1862 v Liberci u Jičína). Vydal důkladný životopis Antonína Marka a Jana Kollára, z jehož básní učinil dvousvazkový výbor.

Josef **Jireček,** ministr a poslanec, (* 9. října 1825 ve Vysokém Mýtě, † 25. listopadu 1888 v Praze). Mezi literárními historiky staršími byl z nejpřednějších; vynikalť stejně bohatými vědomostmi, jako bystrým a jasným úsudkem. Vydal knihy: „Rukověť k dějinám literatury české“, „Anthologie z literatury české“, „Staročeské divadelní hry“, „O nejnovějších námitkách proti pravosti našich starých památek“, „Dějiny církevního básnictví až do 18. století“, „Jan Hodějovský z Hodějova“, „Básně staronárodní rukopisů Zelenohorského a Královédvorského“ a j. Též vydal „Paměti“ Viléma Slavaty, Dalimilovu kroniku a jiné památky.

Václav **Petrů,** ředitel gymnasia v Pelhřimově, (* 28 září 1841 v Klenovicích u Soběslavě). Zajisté unikům v celé naší

literatuře jest jeho veliké a široce založené dílo „Illustrované dějiny literatury všeobecné“ (1881, jímž si dobyl jména velice zvučného a to vším právem, neboť spis ten obsahuje množství cenného a důkladně zpracovaného materiálu, ačkoliv také není bez chyb, jichž se při tak rozsáhlém díle vystříci téměř ani není možno. Bohužel díla svého nedokončil a pak v něm již nepokračoval. Také vydal: „Čítanka poetická“ (sbírka básní přeložených i původních — 2 svazky), „Anthologie z epických a lyrických básní“ (2 sv.), „Antithesis v poesii české“, „Česká čítanka pro nižší třídy škol středních“ (4 sv.), „Stručná slovesnost“ a j. Také mnoho překládal.

Antonín **Rybička**, vrchní rada při nejv. soudě ve Vídni, (* 30. října 1812 ve Skutči, † 24. ledna 1899 ve Vídni). Literární historii prokázal vzácné služby důležitou knihou „Přední křisitelé národa českého“, kde jsou obsaženy životopisy 14 nejvýznačnějších českých buditelů. Hojnost vzácného a důkladného materiálu činí ji neobyčejně cennou.

Karel **Sabina** kromě prací románopisných a básnických pokusil se i v oboru tomto knihou „Historie literatury československé“ (1866), o níž již svrchu praveno bylo, že není bez vad. Leželo to již v nešťastné povaze Sabinově, co se knize jeho vytýká, totiž spěch a namnoze ledabylost. Avšak postavíme-li se na stanovisko nestranné kritiky a řádně-li uvážíme všecky okolnosti, nikdy nemůžeme jen tak lehce Sabinu odsouditi. Byl to trpký jeho osud, osud toulavého politického vypovězence, jenž z části vytvořil nestálou jeho povahu. Také napsal několik životopisů, jako P. J. Šafaříka, Václava Stacha a j.

František Augustin **Slavík**, ředitel české reálky v Hodoníně, (* 29. srpna 1846 v Domašíně). Vydal Jana Blahoslava „Vady kazatelů“, cestopis Lva z Rožmitálu a j. Byl záslužně činný i v oborech jiných, hlavně v historii.

Alois Vojtěch **Šembera**, professor češtiny na universitě ve Vídni, (* 21. března 1807 ve Vysokém Mýtě, † 23. března 1883 ve Vídni). Širší veřejnosti je znám jako první z těch, kteří o pravosti starých českých památek pochybovali; tenkráte

ovšem mínění jeho nenabylo vlády, ba on sám zemřel v roztrpčenosti a opuštěnosti. Napsal o otázce rukopisné také dvě knížky, ale větší cenu mají jeho „Dějiny řeči a literatury české“, které však jsou poměrně menšího významu nežli podobný spis Sabinův, ježto omezují se pouze na suchá data biografická a bibliografická.

Josef **Šmaha**, professor na reálce v Rakovníku, (* 12. dubna 1843 v Úřetické Lhotě u Pardubic). Má největší zásluhy o znovuvydání spisů J. A. Komenského; sám přeložil anebo upravil téměř všechny jeho spisy se vzornou svědomitostí.

Karel **Tieftrunk** kromě prací historických proslavil se obsažným a dobrým spisem „Historie literatury české“ (1874, 3. vyd. 1885). Knihy se užívalo leckde i za učebnici.

Dr. Jaroslav **Vlček**, professor na universitě v Praze, * 22. ledna 1860 v Báňské Bystřici v Uhrách). Zajisté nepřehnáno je tvrzení, že Vlček jest nejlepším literárním historikem českým. Dokazují to zřejmě jeho spisy. Již první spis „Literatura na Slovensku, její vznik a rozvoj“ (1881, r. 1890 vyšlo slovenské přepracování „Dějiny literatury slovenskej“) obrátil na sebe pozornost a v autora kladeny veliké naděje, které potvrzeny byly důkladným spisem „Dějiny české literatury“ (od r. 1892). Je to nejlepší literární historie česká; nespočívá na zkostnatělých základech knihopisných, ale vedena je duchem pragmatického dějepisu. Máme tedy přece takové dějiny, jakých si přáli vlastenci již z let padesátých a šedesátých.

Jaroslav **Vrchlický** napsal také „Giacomo Leopardi“, „Básnické profily francouzské“, „Studie a podobizny“ a „Nové studie a podobizny“. Dobře bylo o knihách těch jednou napsáno, že kdyby byl Vrchlický napsal takovým způsobem studie o poesii české, měli bychom knihu, která by se stala brevířem všech literárních historiků. Bohužel o literatuře naší psal básník málo; pouze několik roztroušených studií o J. Kollárovi, Karlu J. Erbenovi, Janu Nerudovi, Sv. Čechovi, Em. Bozděchovi, Er. Vocelovi a j. možno zaznamenati.

Václav **Zelený**, ředitel gymnasia malostranského v Praze, (* 26. srpna 1825 v Borové, † 5. dubna 1875). Napsal důkladné

životopisy mnohých českých spisovatelů, nejlepší jest Josefa Jungmanna. Vydal též 1 svazek „Spisů K. Havlíčka“.

Dr. Václav V. **Zelený,** redaktor „Dalibora“, (* 1858 v Praze, † 29. února 1892 tamtéž). Vydal Havlíčkovy listy z Brixenu a dobrý životopis Tomáše Pešiny z Čechorodu. Jako hudební theoretik požíval zvučného jména. —

Z oboru historie literární zaznamenati musíme dále znamenité dílo „Literatura česká devatenáctého století“. Knihu tu napsali společnou prací J. Borecký, Dr. F. Čáda, Dr. Jos. Hanuš, Dr. Jan Jakubec, Jar. Kamper, Dr. J. Máchal, Dr. Lubor Niederle, Dr. Josef Pekař, Dr. Emil Smetánka a Dr. Jar. Vlček. Jest to dílo čistě vědecké, ceny veliké. Obsahuje 3 díly. Také velkého významu je sbírka „Čeští spisovatelé 19. stol.“ (soubor všech prací čelnějších našich autorů), jež od r. 1904 vychází jako pokračování a doplněk Kobrovy „Národní bibliotéky.“ —

V literární historii působili také: Dr. Eduard **Albert,** Fr. V. **Autrata** („Přehled dějin písemnictví českého na Moravě 1830—1870“), Frant. **Bayer** („Stručné dějiny literatury české“), Josef **Braun** („V. Beneš Třebízský“), R. **Branžovský** (Dějiny řeči a lit. franc.“), In. L. **Červinka** („Dějiny liter. Srbů luž.“), Boh. **Čermák,** Dr. Jos. **Durdík** („O poesii a povaze lorda Byrona“, „Toma ze Štítného“, „Kritika“), Jiljí V. **Jahn** („F. L. Rieger“, „Karel Slavoj Amerling“, „Ant. V. Lavoisier“), Otak. **Jedlička,** Frant. V. **Jeřábek** („Stará doba romantického básnictví“), František Jiří **Koštál,** Eliška **Krásnohorská** („Obraz nejnovějšího básnictví českého“), Dr. Arnošt V. **Kraus** („Göthe a Čechy“, „Stará historie česká v německé literatuře“), Dr. Jan **Krejčí** („Studie z němec. písemnictví“), F. V. **Krejčí** („Jan Neruda“, „Julius Zeyer“, „Henrik Ibsen“), František **Lepař,** Jakub **Malý,** (Dr. Fr. L. Rieger“, „Shakespeare a jeho díla“, „Vzpomínky a úvahy starého vlastence“), Frant. **Mareš** (Životopis V. z Rožmberka od V. Březana), Ignác B. **Mašek** (Příspěvky k obraně rukopisů Král. a Zel.“ a j.), Dr. Jan **Melichar** (K dějinám našeho probuzení“ 3 sv., „O prostonárodním písemnictví“ a j.), Ferdinand **Menčík** („J. A. Komenský“, „J. Kollár“, „Rozbor legendy o sv. Kateřině“), Dr. V. E. **Mourek** („Da-

limilova kronika", „Přehled literatury anglické" „Přehled lit. švédské"), Václav B. **Nebeský**, Karel **Ninger**, Dr. Jan V. **Novák**, Dr. Vojt. J. **Nováček**, Dr. Jiří **Polívka** („Dvě povídky v české literatuře XV. stol.", „Drobné příspěvky literárně historické", „Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře"), Adolf **Patera** („Rukopis Hradecký", „Ruk. Svatovítský", „Žaltář Klementinský" a s Mart. Hattalou „Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských", „Korrespondence Jos. Dobrovského", „Korresp. J. A. Komenského"), Dr. Matěj **Procházka** („Životopis Frant. Sušila"), František X. **Prusík** („Staročeské Alexandreidy rýmované"), Dr. Josef R. **Přecechtěl** („Československý Plutarch", „Rozbor československé literatury"), Oldřich **Seykora Kostelecký** („Na obranu rukopisu Královédvorského"), Jan Erazim **Sojka** („Naši mužové"), Ferdinand **Schulz** („Jos. Jungmann", „Zápisky Jos. Jungmanna", „F. L. Čelakovského Sebrané listy"), Pavel Jos. **Šafařík** („Památky hlaholského písemnictví", „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů"), Dr. Vojtěch **Šafařík** („P. J. Šafařík"), Frant. Ad. **Šubert**, Josef **Truhlář** („Počátky humanismu v Čechách", „Humanismus a humanisté", „Manuálník V. Korandy", „Listář Boh. Hasištejnského z Lobkovic", „Výbor z literatury české nové doby"), Alois **Tuček** („Alois Jirásek"), J. L. **Turnovský** („O životě a působení J. K. Tyla"), František Aug. **Urbánek**, Vincenc **Vávra** („Božena Němcová"), Jan **Voborník** („Alois Jirásek", „Jaroslav Vrchlický a jeho Legenda o sv. Prokopu"), Karel **Vorovka**, Aug. A. **Vrzal** (pseud. A. G. Stín „Historie literatury ruské"), Dr. Pavel **Vychodil** („Frant. Sušil"), František **Vymazal** („Slovanská poesie", „Perly české lyriky", „Dějiny německé národní literatury"), František Jan **Zoubek** („Život J. A. Komenského", „O Komenského polemikách theologických" a j. —

Zeměpis, cestopis a místopis.

Skoro až do r. 1880 neměli jsme řádné literatury zeměpisné. Bylo sice několik málo pracovníků, ale práce jejich nevznesly se většinou nad úroveň prostřednosti. Teprve

v době novější počíná nový ruch i v odvětví tom, avšak měrou mnohem menší nežli v historii, ať již politické neb literární.

Cestopis a místopis byl a jest více vzděláván nežli vlastní zeměpis; hlavně cestovatelů českých je slušná řada. Jména jejich (Holub, Feistmantel, Kořenský, Vráz, Guth, Durdík, Štolba, Wünsch) jsou skutečně ozdobou našeho písemnictví.

Důležitější spisovatelé zeměpisní, cestopisní i místopisní jsou:

Dr. Pavel **Durdík**, lékař, (* 26. května 1843 v Hořicích, † 17. července 1903 v Jaroměři), Vynikaje rozsáhlými vědomostmi i bohatými zkušenostmi, jichž nabyl jsa vojenským lékařem hollandské vlády v asijských jejích koloniích, proslavil se brzy jako přední český spisovatel cestopisný. Jeho práce „Pětlet na Sumatře“, „Zápasy s býky“, „U lidožroutů“, „Láska v tropech“ a j. vyznačují se živým a velice poutavým slohem, bavíce i poučujíce zároveň.

Dr. Rudolf **Dvořák**, professor na universitě v Praze, (* 1860 ve Dříni). Kultura orientu našla v něm svého historika a zeměpisce. Požívá pověsti nejlepšího českého znatele jazyků východních, což dokázal různými překlady. Samostatně vydal: „O kulturním významu Arabů pro Evropu“, „Z čínské domácnosti“, „Čína“ a j. Také jest autorem pozoruhodného spisku „Číňana Konfucia život a nauka“ (2 sv.).

František **Ekert**, farář v Praze, (* 1845 v Kralovicích u Plzně). Všeobecně známým stal se svými topografickými spisy o Praze: „Posvátná místa král. hlav. města Prahy“, „Hlavní chrám sv. Víta v Praze“ a „Památník hrdinné udatnosti Pražanů 1648“.

Dr. Otakar **Feistmantel**, geolog v geol. ústavu v Kalkuttě a pak professor na technice v Praze, (* 20. listopadu 1848 ve St. Hutích, † 10. února 1891). Napsal: „Osm let ve východní Indii“, „Východní Indie Britská“, „Klimatické stanice v Indii“, „Úhlonosné útvary v Tasmanii a j. Byl učencem svědomitým a nad jiné důkladným.

Dr. Jiří **Guth**, gymnasijní professor v Praze, (* 23. ledna 1861 v Heřmanově Městci). Význam jeho netkví v pracně

shledávaných a suchopárných datech, ale v jemném, zajímavém a elegantním slohu cestopisném, který spojen jsa s bystrým talentem pozorovacím a případným humorem dává bohatý celek. Těmito jmenovanými vlastnostmi vyznačují se všecky jeho knihy cestopisné, jež jsou: „Causerie z cest“ (2 sv.), „Z potulek francouzským krajem“, „Léman-ské silhouetty“, „Na pokraji Sahary“, „Kanadské epištoly“, „Ode břehů moře Středozemního“, „Letem přes řecký kraj“, „Za sluncem půlnočním“, „Na zeleném Erinu“, „Hry olympické za starověku“, „Intimní listy“, „Obrázky z Francie“, „Pod sluncem jihu“, „Za horama Pyrenejskýma“, „Skizzy ze Švédska a Finska“ a j. I jako novellista (pseudonym St. Jarkovský viz str. 165, a překladatel má zvučné jméno.

Dr. Emil **Holub**, doktor lékařství a cestovatel, (* 7. října 1847 v Holicích, † 21. února 1902 ve Vídni). Bývá počítán nejen mezi nejlepší české, ale i mezi nejvýznačnější světové cestovatele. Kráčel ve stopách slavných afrických cestovatelů a badatelů Davida Livingstona a Henryho Stanleye a stal se důstojným jejich následníkem, neboť nemalé jsou jeho výzkumy v neznámé tenkrát „černé pevnině“, jak byla nazývána střední a částečně jižní Afrika. O mnohých kmenech první podal zprávy Evropě; nedbaje nadlidských útrap zkoumal život i stupeň kultury, u afrických domorodců ovšem velice nízký. Spisy jeho mají stejnou důležitost pro učence jako pro širší vrstvy; tyto poučují, oněm podávají hojnost důkladného materiálu. Sepsal „Sedm let v Jižní Africe“ (2 díly 1880—82), „Kolonisace Afriky“ (1882) a „Druhá cesta po Jižní Africe“ (1890), kterážto kniha jest obzvláště cenná, neboť obsahuje důležité údaje hlavně o kmenu Mašukulumbů.

Josef **Kořenský**, ředitel dívčí školy měšťanské na Smíchově, (* 26. července 1847 v Sušně na Boleslavsku). Ačkoli všecky jeho spisy vyznačují se živým, plastickým slohem a lehkou formou, kteréžto vlastnosti učinily je v pravdě populárními, přece nikterak nepostrádají opravdové ceny vědecké. Není to malou zásluhou, že na př. i pro mládež napsal několik cestopisných knih, jež si mládež skutečně oblíbila, takže učiněna jimi částečná přítrž všelijakým povídkám romantickým pro mládež o cizích krajích, z nichž dětská duše jen škodu

čerpá. Pro mládež vydal: „V cizině“, „Z dalekých krajin“, „Cesty po světě“ (3 sv.), „Evropa“ a „Asie“. Jiné jeho spisy jsou: „Cesta kolem světa r. 1893—94“ (2 sv.), z něhož jsou výňatky „Amerika“ a „Žaponsko“, pak „Na Krymu“ a „K protinožcům“.

Dr. Jindřich **Metelka**, professor na reálce v Praze, (* 11. srpna 1854 ve Svémyslicích u Brandýsa n. L.). Nejen prakticky působil při sestrojování a sestavování map, nýbrž také napsal několik theoretických spisů o odvětví tom, jako: „O Komenského mapě Moravy“, „O mapě kardinála Mikuláše Cusy“, „O neznámém dosud vydání mapy Islandu Olaa Magna z r. 1548“ a j. S Drem A. Tillem vydal „Statistiku mocnářství rak.-uher.“. Požívá pověsti svědomitého a důkladného učence; v době nejnovější rediguje ohromné dílo „Ottův Atlas zeměpisný“.

Dr. Jan **Palacký**, professor na české universitě n. o., (* 10. října 1830 v Praze). Napsal: „O samosprávě anglické“, „Přírodní poměry Ameriky“, „Asie“, „Amerika“, „Střední a jižní Amerika“, „Spojené obce severoamerické“, „Afrika“, „Australie“, „Přírodní poměry Asie“, „Palestina“, „Japan“ a j. Vedle Studničky jest nejlepším českým zeměpiscem.

Dr. František Josef **Studnička**, professor na české universitě v Praze, (* 27. června 1836 v Janově u Soběslavě, † 20. února 1903 v Praze). Je z největších autorit české vědy; služby, které prokázal zeměpisu, přírodopisu, fysice, mathematice a astronomii, jsou ceny nehynoucí. Již veliká jeho díla geografická „Zeměpis hvězdářský“, „Zeměpis mathematický“ a „Zeměpis přírodnický“ (dohromady pod titulem „Zeměpis všeobecný“) stačila by, aby jeho jméno učinila slavným. Ale větší jeho význam leží v oborech jiných, hlavně v mathematice a astronomii.

August **Sedláček**, gymn. professor v Táboře, (* 28. srpna 1843 v Mladé Vožici). Byl to odvážný čin jak se strany spisovatele, tak i nakladatele, když r. 1881 počal vydávati Sedláček nádherné své dílo „Hrady a zámky české“. Nevíme, čemu se na spisu tom máme více diviti: zda ohromnému objemu, či přeskvostné výzdobě, aneb veliké té spoustě cenného materiálu. Kniha ta, jíž velice málo podobných máme v naší literatuře, vydává výmluvné svědectví o bezpříkladné

píli svého autora, jenž nešetře námahy zbudoval dílo epochální. Věru, kdyby k „Hradům“ připojena byla i část, pojednávající o Moravě a Slezsku, o nichž speciálního podobného vydání vůbec nemáme, měli bychom dílo, které by splnilo všecky naše naděje a přání. „Hrady“ čítají dosud 13 dílů; dílo celé je rozvrženo na 15 dílů. — Od Sedláčka máme také „Průvodce po Karlštejně“.

Josef **Štolba** kromě povídek a dramat vydal tyto pěkné cestopisy: „Za oceánem“ (3 sv.), „Na skandinavském severu“, „Za polární kruh“, „Z českého jihu“ a „Na půdě moři urvané“.

Dr. Jaroslav **Vlach,** professor na gymn. smíchovském, (* 6. prosince 1852 na Smíchově). Stal se známým svým rozsáhlým populárním spisem „Národopis“ (5 sv.), kteréžto dílo je v pravdě cenné a zdařilé. Kromě toho napsal „Pevnina africká ve světle nejnovějších výzkumů“, „Národové zemí uherských“ a „Národové Balkánu“; také upravil některé mapy.

Emil Stan. **Vráz,** cestovatel, (* 1859). Do r. 1894 byl u nás osobou úplně neznámou a věděl snad jen málokterý zasvěcený, že cestovatel ten, jenž vyšel z trudných, tísnivých poměrův a o jehož zevrubnějších datech životopisných ještě dnes málo víme, putuje v cizích světadílech, zejména v severní a střední Africe a střední Americe. Ale brzy potom jeho jméno stalo se velice známým, neboť vysoce zajímavé a při tom vědecké články cestopisné, bohaté sbírky, jakož i poutavé přednášky jeho nezůstaly bez povšimnutí. Samostatně vydal knihy: „Z cest“, „Cesty světem“, „Na příč rovníkovou Amerikou“ a j.

Josef **Wünsch,** professor státní školy průmyslové v Plzni, (* 29. června 1842 v Rokycanech). Jeho spisy „Pompeje a Pompejané“, „Po souši a po moři“, „Z blízka i z dáli“ a „Mimochodem“ obsahují veliké množství cenných údajů.

Karel Vladislav **Zap** kromě prací historických napsal: „Průvodce po Praze“, „Základové všeobecného zeměpisu“, „Zeměpis všeobecný“, „Zeměpis Čech, Moravy a Slezska“, „Praha“ a „Historicko-umělecké památky pražské“. —

O cestopisech Karla **Havlíčka Borovského**, Jana **Kollára**, Miloty Zdirada **Poláka**, Jana **Nerudy**, Svatopluka **Čecha**, Frant. **Slámy** a F. Ad. **Šuberta** bylo promluveno již na místech jiných. —

Všímajíce si zeměpisu a cestopisu, nesmíme mlčením pominouti dvou velikých prací, které v ničem nezadají „Hradům“ Sedláčkovým. Je to předně „Ottův Atlas zeměpisný“ (red. Dr. Jindř. Metelka), kteréžto dílo bude nejlepší takové v našem písemnictví, a pak monumentální dílo „Čechy“ (red. F. A. Šubert, F. A. Borovský a Al. Jirásek), jež se spisu Sedláčkovu koncepcí vyrovná. „Čechy“ jsou vypraveny s řídkou nádherou a psány nejlepšími českými spisovateli (jako na př. J. Vrchlickým, El. Krásnohorskou, Ad. Heydukem, O. Mokrým, V. Řezníčkem, Sv. Čechem, J. Arbesem, F. Heritesem, V. Štechem, Z. Wintrem a j.). Dosud vyšlo 13 dílů. O Moravě pojednává v podobném smysle obsáhlé a velecenné dílo „Vlastivěda moravská“; ačkoli formální nádherou nemůže se „Vlastivěda“ rovnati „Čechám“, přece po stránce vědecké nestojí nikterak za dílem oním.

Nádherné obrazové spisy jsou též: „Světem letem“, „Letem českým světem“, „Od Tater k Adrii“, „Za českou slávou“ a „Svatá země“, v kterých se však mnohem více hledělo na bezvadné technické provedení obrazů nežli k ceně slovesného doprovodu.

Mapy pořizovali: Josef **Erben** („Polit. a místop. mapa král. českého“), Jan **Havelka** (Visecí mapa markr. mor. a vév. slezsk.“), Václav **Kotyška** („Nová mapa král. českého“), Václav **Křížek** („Školní mapa Čech, Moravy a Slezska“, „Závěsná mapa král. česk.“), Dr. Jind. **Metelka** („Kozennův zeměp. atlas“), Kristin Fr. **Plodek** (výborné „Církevní mapy Čech, Moravy a Slezska“ v různých vydáních), Dr. K. **Schober**, Dr. Jar. **Vlach** („Atlas antiquus“, „Histor.-zeměp. atlas věku středního“), Jan E. **Wagner** („Mapa král. českého“, „Cestovní mapa Čech, Moravy a Slezska“, „Cest. mapa Rak.-Uher.“, „Cest. mapa střední Evropy“, „Cestovní mapa zemí alpských“), Jaroslav **Zdeněk** („Školní mapa král. českého“, „Hardtův zeměp. atlas“) a j. —

Jiní spisovatelé z oboru věd zeměpisných jsou: Karel **Adámek,** František **Bauer** („Podzemní žaláře na brněnském Špilberku“, „Nová krápníková jeskyně sloupská“ a j.), Frant. **Brábek** („Procházky po Uhrách“), Josef **Brož** „Illustr. průvodce po Praze a okolí“, „Plán král. hlav. města Prahy“), Tůma **Cimrhanzl** („Průvodce po Šumavě“, „Zeměpis pro školy střední“), Josef **Erben** („Počátkové zeměpisu“, „Rusko, země, stát a národ“), Em. **Fait** („Kavkaz“, „Ruská střední Asie“), Dr. Antonín **Frič,** Em. Sal. svob. p. **Friedberg Mírohorský**, Jan **Havelka** („Cesty po Moravě“), Serv. B. **Heller** („Národové jižní Afriky“), Ed. **Herold** („Malebné cesty po Praze“), Karel **Hipman** („Na příč Švýcarskem“), Jan K. **Hraše,** Dr. Luboš **Jeřábek** („Zahrady a paláce pražské“), Dr. Frant. **Kahlík** („Australie ve světle výzkumů“), Josef **Kolář** („Petrohrad“), Karel **Kořistka,** Václav **Kotyška** („Úplný místopisný slovník král. českého“), J. **Krejčí,** Václav **Křížek** („Statistika cís. rak.“, „Učebná kniha statistiky říše rak.-uher.“), Quido **Mansvet** („Palestina“), Dr. Eugen **Muška** („Zeměpis všeobecný“, „Ostrov Kuba“), Čeněk **Paclt,** Dr. Duchoslav **Panýrek** („Od Něvy po Kuru“), Ota **Pinkas** („Cesta po Španělích“), Frant. **Pluskal Moravičanský,** Rudolf **Pokorný** („Z potulek po Slovensku“), Vincenc **Prasek** („Vlastivěda slezská“, „Topografie Opavska“), Dr. Justin V. **Prášek** („Dějiny města Turnova“, „Athény“, „Klatovsko“), Eugen Mir. **Rutte** („Karlovy Vary“, „Švýcarsko“), Dr. Jan **Řežábek,** Dr. Jos. Fr. **Smetana,** Václ. **Švambera**, Dr. Ant. **Tille** („O mapách“, „Učebnice zeměpisu“), Jan **Třeštík** („K břehům Adrie“) Ant. Norb. **Vlasák** („Okres Votický, Vlašimský“ a j. do „Bibliotéky místních dějepisů“), Jan **Wagner** („Na evropském východě“, „Čeští osadníci v sev. Americe“, „Vzpomínky z Bulharska“), Frant. J. **Zoubek** („Kostelec n. Orl.“, „Potenštejn“) a j.

Vědy přírodní. (Přírodopis, fysika, chemie, astronomie a geologie.)

S chloubou můžeme konstatovati, že u nás vědy přírodní, které jsou praktickému životu nejbližší a nejpotřebnější,

z tak skrovných a nepatrných začátků rozvily se měrou utěšenou, takže máme řadu dobrých spisů z tohoto oboru.

Nejvíce vynikli:

Dr. Karel Slavomil **Amerling**, ředitel ústavu choromyslných, (* 18. září 1807 v Klatovech, † 2. listopadu 1884 v Praze). Činnost jeho rozděluje se ve tři proudy: vynikl jako povolaný paedagog, obětavý buditel i důkladný přírodovědecký spisovatel. Napsal knihy: „Živočichové a rostliny v obrazích“, „Knížka o hmyzech“, „Lučba řemeslní“, „Jedovaté rostliny v Čechách, na Moravě a na Slovensku“, „Lučební základy hospodářství a řemeslnictví“, „Přírodněna česká“, „Promysl v Čechách“, „Fauna čili zvířena česká“ a j.

Bohumil **Bauše,** gymnasijní professor, (* 17. července 1845 v Králové Hradci). Náleží k těm nečetným, ale za to tím zasloužilejším spisovatelům, kteří poutavým a lehce srozumitelným slohem popularisují vědu. Lahodou a prostotou řeči, velikou cenou vědeckou v zajímavosti látky spočívající vynikají všecky jeho knihy, které patří k nejlepším podobným. Napsal: „Skály prachovské“, „O původu ssavců“, „Čtvero ročních časů“, „Volné listy z knihy přírody“, „Pohledy do dílny přírody“, „Putování říší rostlinstva“, „Illustrovaný přírodopis tří říší“, „Drůbež“, „Zábavná věda“, „Matka země“ a j.

Dr. Emanuel **Bořický,** professor na universitě v Praze, (* 12. prosince 1840 v Milíně u Příbrami, † 26. ledna 1881 v Praze). Napsal cenné spisy: „O rozšíření kysličníku draselnatého a kyseliny fosforečné v horninách českých“, „Petrografická studia horstva čedičového v Čechách“, „Petrografická studia znělcového horstva“, „Petrografická studia metafyrového horstva“, „Základové nového lučebně drobnohledného rozboru nerostů a hornin“ a „Petrografická studia o porfyrech českých“. Škoda jeho nadání, jež krátkost života nedopřála mu rozvinouti.

Dr. Ladislav **Čelakovský,** professor na pražské universitě, (* 29. listopadu 1834, † 24. listopadu 1902 v Praze). Zvučné jméno získal si velikým svým dílem „Prodromus

květeny české" (1870). kromě něhož napsal „Lišejníky", „Analytická květena česká", „Květena okolí pražského", „O chlorofyllu", „Rozpravy o Darvinově theorii o vývoji rostlinstva", „O květenství rostlin brutnákovitých" a j.

Dr. Gustav **Gruss,** universitní professor v Praze, (* 2. prosince 1854 v Jičíně). Svými velikými spisy: „Z říše hvězd" a „Základové theoretické astronomie" dobyl si jména nejlepšího českého astronoma.

Jiljí Vratislav **Jahn** kromě básní (viz str. 102) napsal „Chemie nerostná", „Počátkové chemie" a „Stručná chemie". Také vydával objemný spis „Kronika práce", jehož valnou část sám napsal.

Pavel **Jehlička**, okresní školní inspektor, (* 1826 v Benešově, † 1883 v Plzni). Napsal devítidílný „Světozor pro školu a dům", pak „Svět v obrazích", „Obrázky z Čech a Moravy", „Obrázky z krajin vzdálených", „Nauka o nerostech", „Krátký přírodopis rostlin", „Stručný přírodopis všech tří říší", „Rostlinopis v obrazích" a j.

Dr. Filip Stanislav **Kodym,** lékař v Praze, (* 1. května 1811 v Opočně u Král. Hradce, † 4. října 1884 v Šárce u Prahy). Byl apoštolem našeho lidu a nezištným jeho učitelem; jeho blahu zasvětil veškeren život svůj a obětoval tělesný svůj blahobyt, neboť více cenil vzdělání lidu nežli všecek majetek. Jeho spisů, lehkým slohem psaných a populárně pojednávajících o vědách přírodních a zvláště zdařile o hospodářství, jest veliký počet; nejhlavnější jsou tyto: „Čemu učí Darwin", „Novější názory o stvoření světa a někdejším obyvatelstvu jeho", „Čeho třeba, aby užitečné vědomosti přírodovědecké v našem národě se šířily", „Naučení o živlech", „Zábavy nedělní", „Hospodářská kniha", „Úvod do zemězpytu", „Úvod do hospodářství", „Kniha včelařská", „Lučba rolnická", „V duchu doby" a j., kromě několika spisů lékařských („Úvod do zdravovědy", „Zdravověda").

Dr. Jan **Krejčí,** professor na technice a pak na universitě v Praze, (* 28. února 1825 v Klatovech, † 1. srpna 1887

v Praze). Ve trudných letech šedesátých a sedmdesátých byl vůdcem a nejlepším činitelem z malého hloučku přírodovědeckých spisovatelů českých a mnohé jeho knihy, jako hlavně velikou „Geologii“, považovati můžeme ještě dnes za spisy výtečné. Rovněž ani jiná jeho díla neztratila své ceny. Jsou to knihy: „Přehled soustavy živočišné“, „Přírodopisný atlas živočišstva s výkladem“, „Přírodopis kovů a jejich rud“, „Obraz květeny“ „Krystallografie“, „Klíč nerostopisný“. „Jedlé a škodlivé houby“ a j.

Dr. Jan Svatopluk **Presl**, universitní professor v Praze, (* 4. září 1791 v Praze, † 6. února 1849 tamtéž). Jest u nás zakladatelem literatury přírodovědecké a prvním pracovníkem v oboru tom. Práce jeho, ačkoliv s ohromnými obtížemi hraničící, — musel totiž přes polovinu vědeckých výrazův utvořiti sám — přece jen byla zdárným výsledkem korunována. Spisy svými, z nichž obzvláště vyniká „Rostlinář s obrazy aneb O přirozenosti rostlin“ (s hrab. Bedřichem Berchtoldem) a „Všeobecný rostlinopis“, položil základ k českým spisům přírodovědným. Také napsal „Lučba či chemie zkusná“, „Počátkové rostlinosloví“, „Ssavectvo“, „Nerostopis“ a j. Vydával též první český časopis vědecký „Krok“ (1821—37).

Dr. Bohuslav **Raýman**, professor na české universitě v Praze, (* 7. prosince 1852 v Sobotce). Napsal: „Theoretická chemie“, „Uhlohydráty a glokosidy“, „Chemie organická“, „Cukry a sloučeniny příbuzné“, „Vzduch, voda i uhlí“ a j.

Dr. Václav **Staněk**, lékař v Praze, (* 4. září 1804 v Jarpicích u Slaného, † 19. března 1871). Napsal: „Přírodopis prostonárodní“ (troje vydání, 1843, 1851 a 1854) a spisy lékařské „Základy pytvy“, „Krátký přehled lebosloví“, pak „Slovník názvosloví lékařského“ pomocí J. Čejky a Ant. Jungmanna.

Karel **Starý**, professor vyšší dívčí školy v Praze, (* 24. října 1831 ve Vepřové u Přibyslavi, † 9. prosince 1898 v Praze). Patří k těm šťastným spisovatelům, jimž se podařilo se zdarem popularisovati vědu; byla to hlavně mládež, která v něm nalezla dobrého a povolaného učitele. Sepsal „Obrazy z přírody“, „Život zvířat“ a „Zábavy přírodopisné“

pro lid, ale mnohem cennější a důležitější jsou jeho spisy pro mládež: „Veselé prázdniny“, „Ze života opic“, „O netopýrech“, „O šelmách kočkovitých“, „O šelmách psovitých“, „O šelmách medvědovitých“ a „O šelmách kunovitých“.

Dr. Frant. Jos. **Studnička** kromě oboru zeměpisného vynikl i v tomto důkladnými spisy: „Zábavné rozhledy hvězdářské“, „Úvod do fysikální theorie hudby Helmholtzem zbudované“, „Základové dešťopisů král. českého“, „Výsledky dešťoměrného pozorování v Čechách v r. 1886“, „Z pozemské přírody“, „Až na konec světa!“, „Kosmické rozhledy“, „O povětrnosti“, „O soustavě sluneční“ a j. Ostatní jeho spisy zasahují do oboru mathematického.

Dr. Vojtěch **Šafařík,** professor na české universitě v Praze, (* 26. října 1829 v Novém Sadě v Uhrách, † 2. července 1902 v Praze). Vydal „Základové chemie neboli lučby“ (2 sv.), „Stručný přehled dějin chemie“, „Rukověť chemie“, „Proslov k přednáškám o astronomii na české universitě“ a j. Náleží k nejlepším odborníkům chemie.

Dr. Vladislav **Šír,** lékař v Praze, (* 1830 v Jičíně, † 24 dubna 1889 v Praze). Napsal knihy: „Domácí lékárna“, „Ptactvo užitečné, posud však pronásledované“, „Ptactvo škodlivé“, Motýlové a brouci“, Holubářství“, „Králíkářství“, „Ptactvo české“, „Tělo a zdravověda“, „Herbář“, „Cizopasníci živočišní a rostlinní“ a j.

Karel Václav **Zenger,** professor na č. technice v Praze, (* 17. prosince 1830 v Chomútově.) Jeho jméno jest nejen z nejvýznačnějších naší liter. vědecké, ale i v cizině dávno osvědčeno. Zvláště v oboru astronomie jest učencem na slovo braným. Jeho důmysl dokazují spisy: „Fysika zkušební“, „Fysika pokusná i výkonná“, „O nové soustavě světové“, „Meteorologie sluneční“ a j. —

Vědy přírodní vzdělávali ještě: Dr. Jindřich Lad. **Barvíř** („O některých serpentinech záp. Moravy“, „Nová učebnice petrografie“ a j.), Dr. Frant. **Bayer** („Naši

ptáci", „Prodromus českých obratlovců"), Antonín **Bělohoubek**, Karel **Černý** („Chemická technologie", „Nauka o zákonech živnostenských"), Prof. Fr. **Dlouhý** („Rostliny léčivé", „Brouci" a j.), Dr. Štěpán **Doubrava** („Fysika", „Nauka o elektřině"), Lad. **Duda**, Dr. Frant. **Faktor** („Cukrovarství", „Kuchyňská sůl"), Dr. Ed. **Formánek** („Květena Moravy a rak. Slezska"), Dr. Ant. **Frič** („Evropské ptactvo", „Malá geologie", „Geologické obrazy z pravěku země české"), Václav **Gottwald** („Vytrvalé květiny", „Aquarium"), Dr. A. **Hansgirg** („Z říše rostlin"), Jos. **Hanuš** (Agrikulturní chemie"), Mikuláš **Hoffmann** („Chemie minerální", „Chemie organická"), Ant. **Holeček**, Frant. **Hromádko** („Z přírody"), J. **Janda** („Atlas ptactva", „Užitečné ptactvo"), Dr. Jarosl. J. **Jahn**, Zdeněk **Jahn**, Jan **John** („Atlas rostlin", „Přírodopis živočišstva", „Přírodop. atlas rostlin", „Cizopasníci našich žab"), Josef **Kafka** („Hlodavci země české", „Zvířena českých rybníků", „Květinářství"), Fr. **Klapálek** („Atlas brouků středoev."), Josef **Klika**, Dr. Čeněk **Kotal**, Dr. Vilém **Kurz** („Budiž světlo", „Elektřina", „Moderní pokroky dopravní", „Sportová knížka"), Jan **Kušta**, K. **Mašl** („Analytický klíč květeny evropské"), Frant. **Nekut**, Dr. Vlad. **Novák** („O magnetismu a elektřině"), Dr. Josef **Pažout** („Povaha živočichů", „Nauka o člověku"), Dr. Filip **Počta** („Palaeontologie všeobecná"), Martin **Pokorný** („Dobývání surovin," „Síly přírody"), Fr. **Polívka** („Názorná květena zemí koruny české"), Frant. **Rosický**, Dr. Aug. **Seydler**, Dr. Alfréd **Slavík**, Fr. **Smyčka**, Edvard **Stoklas** („Vycházky do přírody", „Základy chemie"), Dr. V. **Stouhal**, Karel **Steinich** („České ptactvo", „České ryby", „Motýlové"), Frant. **Štolba**, Jan **Švorc**, Ant. **Večeř** („Průvodce elektrotechnikou", „Zámečnictví"), Dr. Frant. **Vejdovský** „Zoologie všeobecná i soustavná"), Dr. Jos. **Velenovský** („Atlas rostlinstva", „Mechy české"), Dr. Jan N. **Woldřich** („Rukověť tělovědy člověka". „Rukověť zoologie", „Všeobecná geologie"), Čeněk **Zahálka** a j.

Mathematika a geometrie.

Nejlepší pracovníci jsou:

Gustav **Skřivan**, professor na technice v Praze, (* 11. dubna 1831 v Krucemburku, † 6. ledna 1866 v Praze.) Napsal „K theorii řad bezkonečných", „Základy analytické geometrie" a „Přednášky o algebraické analysi". Z mathematiků starších náležel k nejlepším.

Dr. Fr. Jos. **Studnička** je českým mathematikem nejlepším a vydal kromě spisů zeměpisných a přírodovědeckých tyto práce: „Algebra", „Analytická geometrie", „Základové vyšší mathematiky", „O determinantech", „Vyšší mathematika v úlohách", „Základové sférické trigonometrie", „Základové nauky o číslech," „Všeobecné tvarosloví algebraické", „Logaritmické tabulky", „O počtě variačním" a j.

Václav **Šimerka**, farář v Jenšovicích u Vys. Mýta, (* 20. prosince 1819 ve Veselí, † 26. prosince 1887 v Praskačce u Hradce Král.) Byl učencem nevšedního nadání a jen jeho horlivá činnost vlastenecká zavinila, že živořiti musil v malé a zastrčené dědině. Jeho spisy „Algebra pro vyšší gymnasia", „Přídavek k algebře", „Příspěvky k neurčité analytice", „Základové technické mechaniky" a některé spisy německé dokazují, jak znamenitým vědcem byl.

Dr. Emil **Weyr**, prof. na univ. ve Vídni, (* 31. srpna 1848. v Praze, † 25. ledna 1894 ve Vídni). Byl učencem jména zvučného, které bylo známo i daleko za hranicemi. Proslulost tu získal mu hlavně veliký spis „Základové vyšší geometrie" (3 díly), na němž byl mu pomocníkem bratr jeho

Eduard **Weyr**, professor na čes. technice v Praze, (* 21. června 1852 v Praze, † 24. července 1903). Vydal „O theorii forem bilineárných", „O theorii ploch" a „Projektivná geometrie základních útvarů prvního řádu." —

Vedle těchto vynikli také: Frant. **Hoza**, Václav **Jandečka**, Vincenc **Jarolímek**, Václav **Jeřábek**, František **Machovec**, Frant. **Müller**, Martin **Pokorný** („Determinanty a vyšší rovnice"), Aug. **Pánek**, Dominik **Ryšavý**, Antonín **Skřivan**, Rud. **Skuherský**, Josef **Smolík**, Frant. **Šanda**, Frant. **Tilšer**, Miloslav **Valouch** a j.

Lékařství.

Pokrok vědy lékařské jest rovněž nemalý. Jak odvětví přísně vědecké, tak i popularisační nalezlo dosti pilných a povolaných pracovníků, takže nemáme nedostatek dobrých spisů lékařských. Zvláště popularisace vědy té utěšeně se rozvíjí a je si přáti jen, aby dobrými populárními spisy učiněna byla přítrž různému literárnímu braku, který se pod heslem poučení nejširších vrstev vydává a který jen seriosní literaturu ubíjí.

Ze spisovatelů z oboru tohoto uvádíme:

Dr. Bohumil Jan **Eiselt,** professor na universitě v Praze, (* 28. srpna 1831 v Poličce). Že jest učencem nad jiné znamenitým, dokazuje epochální šestidílný spis „Odborná pathologie a therapie“, který vyšel v l. 1878—87 jeho redakcí a péčí spolku českých lékařů. Byl též zakladatelem a prvním redaktorem „Časopisu českých lékařů“.

Dr. Karel **Chodounský**, universitní professor v Praze, (* 13. května 1843 ve Studence). Vědecká jeho činnost jest neobyčejně bohatá a záslužná. Vedle důkladného „Slovníku zdravotního“, jejž s Drem J. Thomayerem r. 1889 vydal, napsal také: „Zhojitelnost a léčení tuberkulosy plicní,“, „Některé základní rysy theoretické farmakologie“, „O příčinách chorob vnitřních“ a j.

Dr. Emerich **Maixner,** universitní professor v Praze, (* 5. listopadu 1847 v Nižboru u Rakovníka). Souhrnem důkladného a střízlivého bádání jest jeho veliká „Příruční kniha specielní pathologie a therapie“ (5 dílů), kde jest nashromážděno velké množství cenného materiálu většinou z vlastních zkušeností a zkoumání. Většina jeho prací drobnějších je v „Časopise českých lékařů“, jehož byl i nějaký čas redaktorem.

Dr. Duchoslav **Panýrek** (pseudonym Jaroslav Květ), operateur v Praze, (* 1862 v Rokycanech). Jest nejlepším spisovatelem populárním a také nejoblíbenějším; slohem živým a srozumitelným podává jemné a výstižné lékařské causerie. Z jeho spisů buďtež jmenovány tyto: „Zdravověda“, „Visity“, „Z cechu sv. Kosmy“, „Vole čili tlustý krk a o chorobách štítné žlázy vůbec“, „Psáno ženám“, „Lékařské feuilletony“ a j. Pro mládež

napsal „Co lékař vyprávěl“. S Drem Jar. Šťastným vydal: „Ošetřování nemocných“.

Dr. Vladimír **Preininger,** okresní lékař v Praze, (* 30. května 1865 v Rumburce, † 10. února 1901). Vydal řadu cenných spisů; nejdůležitější jsou tyto: „Tělověda a hlavní zásady zdravovědy“, „Zdravotnictví našich příbytků“, „Léčiva, jich účinek a užití“, „Příruční slovník therapeutický“, „Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví“, „Předpisy o zdravotnictví školním“ a j.

Dr. Jan Ev. **Purkyně,** professor na universitě ve Vratislavi, (* 17. prosince 1784 v Libochovicích u Litoměřic, † 29. srpna 1869 v Praze). Právem bývá nazýván otcem a nestorem českých lékařů, neboť duchaplnými svými rozpravami, které se zejména fysiologie týkaly, klestil cestu české vědě lékařské. Většina však jeho prací je roztroušena v časopisech, zejména „Živě“, „Kroku“ a „Musejním časopise“; samostatně vyšio: „Svítiplyn“, a „Topení a větrání obydlí lidských“. Při veškeré té záslužné činnosti i jeho práce vlastenecká zasluhuje vší úcty.

Dr. Josef **Reinsberg,** universitní professor v Praze, (* 1844 v Přibyslavi). Napsal vzorné dílo „Soudní lékařství“, jímž si dobyl jména velmi proslulého. Kromě toho napsal „Sbírka posudků lékařských“ a mnoho prací v časopisech.

Dr. Josef **Thomayer,** professor na universitě v Praze, (* 23. března 1853 v Trhanově). Jméno jeho má vynikající zvuk jak v oboru přísně lékařském, tak i populárním. Vynikají jeho populární knihy: „Čtení o pěti smyslech člověka“, „Příroda a lidé“ a „Vedle cesty“ daleko nad spisy podobné. Leč i učencem jest znamenitým; dokazují to nejlépe jeho spisy „Úvod do drobné praxe lékařské“, „Bezvědomí a jeho diagnostický význam“, „Potrava jakožto příčina nemocí“, „Pathologie a therapie nemocí vnitřních“ a j. Od let pod pseudonymem R. E. Jamot jest i činný jako dobrý belletrista. —

Vedle těchto jest ovšem ještě veliká řada spisovatelů záslužných, o nichž šířeji pro stručnost spisku tohoto zmiňovati se nemůžeme; uvádíme jen jména nejdůležitějších:

Dr. Ed. **Albert** („Diagnostika nemocí chirurgických“ původně německy, „Zdroje lékařského umění a vědění“), Dr. Jos. **Císler** („O sluchu“, „Katarry hořeních dýchadel“, „O hlasu“), Dr. Jan **Deyl** („O tupozrakosti“, „O ochraně oka“), Dr. Ladislav **Haškovec** („O příčinách chorob nervových“, „Přehled českých prací z oboru neuralgie a psychiatrie“), Dr. Antonín **Heverock** („O podivínech a lidech nápadných“, „Duševní odchylky školní mládeže“), Dr. Jaroslav **Hlava** („Ochranné očkování“, „Anatomická pathologie a bakteriologie“), Dr. Jindřich **Chalupecký** („Oční lékařství“), Dr. Jan **Janda** („Mladá matka“), Dr. Zikmund **Janke** („Vady řeči“), Dr. Jan **Janošík** („Anatomie člověka“, „Anatomický atlas“), Dr. Jan **Jesenský** („Zuby a jich ošetřování“), Dr. Bohuslav šl. **Jiruš**, Dr. F. C. **Kampelík** („Dobrá rada proti choleře“), Dr. Čeněk **Klika** („Dětské nemoci“), Dr. Arpád **Kříž** („O nemocech, úrazech a ochraně horníků“), Dr. Čeněk **Křížek**, Dr. Otak. **Kukula**, Dr. Vilém Dušan **Lambl**, Dr. Frant. **Mareš** („O výživě člověka“, „O živočišné elektřině“, „O citlivosti“), Dr. Karel **Maydl** („Podrobná chirurgie“), Dr. Frant. **Michl**, Dr. Vlad. **Mladějovský** („Otylost, dna a cukrovka“, „Mariánské lázně“, „O horečce a jejím léčení“, „O vodách a lázních“), Dr. Vojt. **Mrázek** („Kefir“, „Nervosa a její léčení“, „O nové léčbě světlem a sluncem“, „O léčbě mořem“, „Léčení vodou“, „Hubenost, její význam a léčení“), Dr. Ed. **Nessel** („Ošetřování chrupu“, „Zubní lékařství“), Dr. Ferd. **Pečírka** („O hojitelnosti tuberkulosy“), Dr. M. **Pešina** („Příspěvek ku poznání adenie“), Dr. Otak. **Rožánek** („Choroby ženské“), Dr. Václav **Rubeška**, Dr. Fr. **Scherer** („Hygiena dětského věku“), Dr. Ondřej **Schrutz** („Přehled anatomie člověka“, „Knížka o zachování dobrého zdraví“), Dr. Karel **Schwing**, Dr. Jos. **Schöbl** („O hnisavém zánětu sítnice“, „O některých vzácných nádorech a cizopasnících oka“), Dr. Vladimír **Slavík** („O otravě plynem uhelným“), Dr. Jan **Šimsa** („Alhoholismus“ „Padoucnice čili epilepsie“), Dr. Kamil **Väter** („O,

chrupu"), Dr. Václav **Walter** („Manželství a jeho vliv", „Tabák"), Dr. Vilém **Weiss**, Dr. Jindřich **Záhoř**, Dr. Otak. **Zuna** („Bolení hlavy", „Kosmetika") a j.

Jazykověda.

Prvním českým filologem nové doby byl geniální Josef Dobrovský, jenž však psal mluvnici jazyka českého (ovšem německy) s tím přesvědčením, že čeština jest již řečí mrtvou, jako asi řeč ubitých Slovanů polabských. Za prvního jazykozpytce, který psal jazykem českým své výzkumy, musíme přec jen pokládati Josefa Jungmanna, jehož veliký „Slovník česko-německý" v l. 1834—39 („Maticí českou" vydaný) dlužno považovati za stěžejní dílo české filologie.

Oba dva tito geniové našli s dostatek následníků, více méně vynikajících. Nejzáslužnější jsou:

Dr. František **Bačkovský**, jenž kromě literární historie byl i v jazykovědě činným knihami: „Brus jazyka českého" (1879, 4. v. 1894), kteréžto dílo způsobilo značný rozruch, pak „Praktický návod k českému pravopisu", „Slovníček opravených chyb pravopisných", „Slovník cizojazyčný" a jinými spisy menšími.

František **Bartoš** vynikl nejvíce v odvětví tomto, ačkoliv i na poli folkloristiky a literární historie dobyl si zásluh nepopíratelných. Zvláště jeho dvoudílná „Dialektologie moravská" (1886 a 1895) je dílem vzorně dokonalým, svědčícím nejen o hlubokém pochopení, nýbrž i o pilných studiích. Také jiné jeho spisy „Skladba jazyka českého" (částečně z monografií vlastních), „Rukověť správné češtiny" a j. jsou veliké ceny. S Leandrem Čechem a Fr. Bílým sestavil pro střední školy „Malou slovesnost".

Dr. Jan **Gebauer** byl činným též v literární historii, ale jako filolog dobyl si zásluh největších. Právem jest o něm mluveno jako o českém jazykozpytci nejlepším, neboť jeho dvě veliká díla „Historická mluvnice jazyka českého" a „Staročeský slovník" předčí nad všecky spisy filologické literatury české jak ohromným objemem, tak i nesmírným bohatstvím nashromážděného materiálu. Také napsal (většinou jako průpravné příspěvky ke své „Hist.

mluvn.“): „Uvedení do mluvnice české“, „Hláskosloví jazyka českého“, „Příspěvek k historii českých samohlásek“, „Etymologické počátky řeči“, „Úvahy o řeči“, „Slovanské jazyky“, „Příspěvek k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské“, „Staročeské sklonění složené“, „Staročeské sklonění kmene na —i“ a j. Jeho „Mluvnice česká“ pro školy střední a příbuzné, dále „Příruční mluvnice jazyka českého“ jsou v jistém smysle výtahem z „Hist. mluvnice“ Jako učenec se vyznamenává neobyčejně střízlivým a kritickým úsudkem.

Dr. Martin **Hattala**, professor slovanské filologie na pražské universitě, (* 4. listopadu 1821 v Trstěné na Slovensku, † 11. prosince 1903). Jsa důkladným znatelem filologie ostatních národů slovanských dovedl srovnáváním jejich vniknouti v leckterou filologickou záhadu. Česky napsal „Zvukosloví jazyka staročeského i novočeského a slovenského“, „Srovnání mluvnice jazyka českého a slovenského,“ „Počáteční skupiny souhlásek československých“, „Brus jazyka českého“ a j. Ačkoliv byl horlivým Slovákem, neschvaloval nikdy násilného a výstředního odtržení nářečí slovenského od spisovné mluvy české, jehož původcem byl Ludevít Štúr, a chtěje učiniti rozluku aspoň menší, vydal důležitou „Mluvnici jazyka slovenského“ (2 díly), čímž přílišné protivy aspoň poněkud srovnal. Mezi obhájci rukopisných památek českých náleží mu přední místo.

František Štěpán **Kott,** býv. professor gymnasijní v Praze, (* 26. prosince 1825 v Podhajském mlýně u Lnář v Písecku). Kdož neznal by velikého jeho „Českoněmeckého slovníku“, díla velikého, které staví se po bok „Slovníku“ nesmrtelného Jungmanna? Musíme vskutku obdivovati se mravenčí píli autorově, vidíme-li tu bohatou snůšku pokladu grammatického a fraseologického, jímž se honosí náš jazyk. Celé dílo je sedmidílné, obsahující skoro 10.000 stran, a vydáno bylo v l. 1878—93.

Dr. Jan **Kvíčala**, universitní professor v Praze, (* 6. května 1834 v Mnichově Hradišti). Pilný tento učenec napsal spisy: „Nové kritické a exegetické pří-

spěvky k Vergiliově Aeneidě," „Bádání v oboru skladby jazyků indoevropských", „Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám" a j.

Dr. Čeněk **Šercl**, professor na universitě v Charkově, (* 28. září 1843 v Berouně). Jest úkazem zvláštním v literatuře naší, že zjevy silné a veliké obyčejně nedocházívají podpory. Tak se stalo i Šerclovi: počal vydávati obšírný spis „Z oboru jazykozpytu" (1883), v němž chtěl shrnouti veškeré pokroky moderní filologie, ale podnik se rozbil nevšímavostí odběratelstva a vyšel toliko první díl 560 stran čítající. Také vydal obšírnou a cennou „Mluvnici jazyka ruského".

František **Vymazal**, korrektor v tiskárně v Brně, (* 6. listopadu 1841 v Topolanech na Moravě). Je znám svými návody (asi 20) k naučení se cizím jazykům. Kromě těchto učebnic napsal několik spisů o české filologii, jako: „Nauka o větě", „Miklosičovo hláskosloví jazyka českého", „Pravopisný slovník a zásady českého pravopisu" a j. Povšimnutí zasluhuje též cenné jeho dílo „Slovanská poesie" (2 díly v Brně 1877—78), obsahující výběr překladů z literatur ruské, maloruské, polské a lužickosrbské; též jiné jeho práce literárně-historické za zmínku stojí. Vytrvalost charakterisuje jeho práci. —

Praktické potřebě slouží různé cvičebnice, mluvnice, slovníky a p. cizích řečí. Jmenujeme jen nejdůležitější spisovatele, kteří psali učebnice, slovníky atd. jazyka:

polského: Emerich **Čech**, Václav **Hanka**, F. A. **Hora**, Josef **Paulík**, Jos. Bol. **Podstránský**, Dr. Dominik **Špachta**, V. **Vočadlo**, Fr. **Vymazal**;

ruského: Václav **Broj**, Václav **Hanka**, Dr. Ferd. **Jokl**, Josef **Kolář**, F. O. **Mikeš**, Jos. **Rank**, Jos. **Sokol**, Dr. Čeněk **Šercl**, Vlad. **Škorpil**, Jan **Váňa**, Fr. **Vymazal**;

slovinského: Jan **Lego**, Jan **Očenášek**, Frant. **Vymazal**;

srbochorvatského: V. Z. **Mařík**, Josef **Paulík**, Fr. **Vymazal**;

bulharského: Fr. **Vymazal**, Jan **Wagner**;

francouzského: V. **Appelt**, J. **Březanovský**, J. **Emingerova**, K. **Faster**, Fr. **Fejfar**, Dr. V. **Gabler**, Leon

Grellepois, J. **Hantich**, Dr. Jan **Herzer**, J. **Hulakovský**, (s Janem **Kosinou**), Čeněk **Ibl**, A. **Jelenová**, Em. **Kregcz**, Jos. **Kubín**, J. **Smolík**, Jakub **Škoda**, Jan J. **Šrámek**, F. **Šubert**, Jak. **Vočadlo**, Fr. **Vymazal**;

německého: J. **Auštěcký**, F. **Bílý** (s J. **Rothem**), Dr. Jan **Herzer**, F. **Hurt**, J. **Jedlička**, Dr. J. **Jordán**, Dr. K. **Kadlec** (s Drem K. **Hellerem**), Frant. Š. **Kott**, R. **Kregcz**, Karel **Kunz**, Ant. K. **Madiera**, K. **Martinák**, Dr. V. E. **Mourek** (s Drem J. V. **Sterzingrem**), J. **Rank**, Ferdinand **Schulz**, Josef **Sokol**. J. **Štěpán**, Josef Franta **Šumavský**, Frant. **Tesař**, J. **Trnka**, Dr. J. **Veselík**, Frant. **Vymazal**, Gustav **Zába**, J. **Zahradník** a j.;

anglického: Jakub **Malý**, Václav **Mourek**, J. **Pastor**, Jos. V. **Sládek**, Dr. Vilém A. **Straka**, Jan **Váňa**, Frant. **Vymazal**, F. C. **Zdrůbek**;

italského: Jos. **Flekáček**, Max. **Gantner**, A. **Liška**, Fr. **Vymazal**;

španělského: Fr. **Vymazal**;

maďarského: Frant. **Brábek**, J. **Procházka**, Ed. **Vodnařík**, Fr. **Vymazal**;

rumunského, novořeckého, portugalského, tureckého, švédského, litevského, maloruského, dánského, hollandského: Frant. **Vymazal**;

cikánského: Josef **Ješina**, Ant. J. **Puchmajer**, Fr. **Vymazal**;

hebrejského: Dr. Josef **Sedláček**, Fr. **Vymazal**;

latinského: Dr. Fr. **Bačkovský**, Fr. **Hrbek**, Petr **Hrubý**, Jan Kv. **Klumpar**, K. **Kobliska**, Jos. **Kořínek**, Jan **Kosina**, V. **Křížek**, F. Ot. **Novotný**, Fr. **Patočka**, Jos. **Riss**, Václav **Svoboda**, Fr. **Šohaj**, Václav **Vojáček**, Fr. **Vymazal**, Dr. Gust. **Zába** a j.;

řeckého: Frant. **Lepař**, Jindřich **Niederle**, J. G. **Schulz**, Vil. **Steinmann**, Fr. **Šír**, Ant. **Vaníček**, Fr. **Vymazal** a j.

Výčtem tímto nejsou ovšem ani z daleka vyčerpána jména českých filologů, naopak musíme ještě uvésti aspoň tato: F. V. **Autrata** („Uvedení do mluvnice staročeské“, „Theoretické základy slovesnosti“,

M. **Blažek** („Nauka o větě“, „Stilistika“), Vavřinec Jos. **Dušek** („Hláskosloví nářečí jihočeských“), Dr. Václav **Flajšhans** („Slovník český“), Dr. Leop. **Geitler** („Starobulharská fonologie“, „O slovanských kmenech na u“, „Poetické tradice Thráků a Bulharů“ a některé spisy německé), I. J. **Hanuš**, Josef **Jireček** („Nákres mluvnice staročeské“), Josef **Kolář** („O novém roztřídění sloves slovanských“, „O sklonění přídavných jmen a jiných příbuzných“), J. Ev. **Kosina** („Hovory olympské“, výtečná to pojednání o jazyku a literatuře), Václav **Kotsmích**, Dr. Emanuel **Kovář** („Nákres mluvnice starobulharské“, „O škole mladogrammatické“, „O původě lidské mluvy“), Fr. **Květ** („Staročeská mluvnice“), Antonín **Matzenauer** („Cizí slova ve slovanských řečech“), Emanuel Just. **Mittner** („O správném užívání přestupníků v řeči české“), Dr. Václav **Mourek**, Vincenc **Prasek** („Brus“, „Čeština v Opavsku“), F. X. **Prusík** („Studie o dativé“), Václav **Svoboda** („Skloňování cizích jmen v češtině), Alojs Vojt. **Šembera** („Základy dialektologie československé“), Frant. **Špatný** (četné slovníky technické), Emanuel **Týn** („Časoslovo české“), Dr. Václav **Vondrák** („O mluvě Jana Exarcha Bulharského“, „Frisinské památky“, „Glagolitika Clozův“, mluvnice starobulharská (něm.), Karel **Vorovka** („Strážce jazyka českého“), Václav **Zikmund** („Skladba“, „Mluvnice jazyka českého“) a j. —

Filosofie a aesthetika.

Řada českých filosofů není sice příliš veliká, ale přece obsahuje několik význačných, a proslulých osobností. Je to především Dr. Josef Durdík a vedle něho Dr. Tomáš G. Masaryk, nejlepší nynější český filosof. Za nejlepšího aesthetika považovati musíme Dra Otakara Hostinského.

Za přední pracovníky filosofie pokládáni jsou:

Dr. František Lad. **Čupr**, zprvu ředitel školy hospodářské, pak soukromník, (* 11. dubna 1821 v Chrásti, † 29. června 1882 v Kolčavce u Prahy). Studoval po dlouhou dobu filosofii náboženství, hlavně názory starých Indů, a výsledky zkoumání těch byly vskutku cenné. Byl to hlavně veliký spis „Učení staroindické“ (4 sv.), dílo vynikající hlubokým nazíráním

i obratným zpracováním křehké látky. Jiný jeho spis jest „Náboženství dílo lidské“ a j. Také vydal staročínskou knihu náboženskou „Cesta k Bohu a ctnosti“ („Tao-Tě-King“).

Dr. Josef **Dastich**, professor filosofie na universitě v Praze, (* 29. února 1835 v Čimelicích u Písku, † 21. března 1870 v Praze). Ze starších učenců zaujímal přední místo na poli filosofie. Napsal spisy: „Rozbor filosofických náhledů Tómy ze Štítného“, „Základové praktické filosofie ve smyslu všeobecné logiky“, „Filosofická propedeutika“ a „Logika“ (tuto s řed. Václavem Jandečkou).

Dr. František **Drtina**, professor na universitě v Praze, (* 1861 v Hněvšíně). Jméno jeho velmi jest váženo ve světě vědeckém: jestiť v oboru svém vážnou autoritou, jak dokazují vydané jeho spisy, z nichž některé i do cizích jazyků byly přeloženy: „Třídění jevů duševních v řecké filosofii“, „Nástin dějin vyššího školství ve Francii“, „Vyšší výchova dívčí ve Francii“, „O appercepci a významu jejím ve vyučování“, „Myšlenkový vývoj evropského lidstva“ a j. Rediguje s Drem Fr. Čádou a drem Fr. Krejčím filosofickou revui „Česká mysl“.

Dr. Josef **Durdík**, professor filosofie na universitě v Praze, (* 15. října 1837 v Hořicích, † 30. června 1902 v Praze). Filosofie v pravém slova smyslu, jakož i aesthetika a poëtika byly jím vzdělávány způsobem skutečně vzorným; také kritikem byl bystrým. Nesmíme se jen obdivovati velikému a vynikajícímu jeho talentu, jenž hlavně v kritické analysi se jevil, nýbrž patřičnou měrou také musíme si všimnouti i té okolnosti, že upravil, očistil a ustálil české filosofické názvosloví. Úhelnými kameny jeho velkolepé činnosti jsou knihy: „Všeobecná aesthetika“ (1875), „Poetika“ (1881) a „Dějiny filosofie nejnovější“ (1887), k nimž se druží knihy: „Dějepisný nástin filosofie novověké“, „Psychologie pro školy“, „Kritika“, „Karakter“, „O letorách“, „Kallilogie“, „O snu“, „Rozpravy filosofické“, „O poesii a povaze lorda Byrona“, „O velikém hvězdáři Koperníkovi“, „O významu nauky Herbartovy“, „O methodičnosti ve studiu filosofie“,

„O Kantově kritice čistého rozumu“, „O záslu hách Palackého“, „O modní filosofii naší doby“ „O pokroku mravnosti“, „O filosofii a činnost B. Bolzana“, „Dějepisný nástin filosofie řecké“ „O poměru paedagogiky k ostatním naukám“ a j. Překládal také a napsal dvě vzorové tragedie „Stanislav a Ludmila“ a „Karthaginka“.

Ignác Jan **Hanuš** kromě prací mythologických a literárně historických napsal spisy: „Nástin duševědy“, „Nástin logiky na základě metafysiky“ a j.

Dr. Otakar **Hostinský**, professor na universitě v Praze, (* 2. ledna 1847 v Martinovsi u Litoměřic). Nejlepší český aesthetik. Hlavně dějin a aesthetiky hudby si všímal a studoval mimo jiné hudbu českou (Smetanovu zejména) a Wagnerovu. Vydal knihy: „Šest rozprav z oboru krasovědy a dějin umění“, „36 nápěvů světských písní českého lidu z XVI. stol.“, „Čtyři rozpravy“, „O nynějším stavu a směru české hudby“, „Divadelní představení v starých Athénách“, „O hudbě starých Řeků“, „O významu průmyslu uměleckého“, „Richard Wagner“, „O realismu uměleckém“, „Bedřich Smetana a jeho boj o moderní hudbu českou“ a j.

Jan **Kapras**, professor na gymnasiu v Brně, (* 25. května 1847 v Řehotách u N. Bydžova). Stoje na stanovisku moderním dovedl povznésti obor české psychologie, jež byla a dosud je dosti málo pěstována, na úroveň věd jiných. Nejdůležitější jeho spisy jsou: „Psychofysické základy mluvy lidské“, „Sebrané rozpravy psychologické“, „Paměť“, „Počátky duševního života lidského“, „Stručný nástin duševních vad dětských“, „Stručný nástin o J. A. Komenského dušesloví“, „Zkušebná duševěda“, „Spiritismus“ a j.

Dr. Frant. **Krejčí**, docent filozofie na české universitě a professor na gymnasiu na Král. Vinohradech, (* 1861 v Hněvšíně). Napsal: „Psychologie“, „Logika“, „Základy psychologie“, „Dnešní otázka mravní“, „Zákon associační“, „Filosofie přítomnosti“ a j.

Antonín **Marek**, děkan v Libuni u Turnova, (* 5. září 1785 v Turnově, † 15. února 1877 na Smíchově). Vydal první

spisy novověké české literatury o filosofii: jsou to „Logika“ čili „Umnice“ (1820) a „Metafysika“ (1844).

Dr. Tomáš Garik **Masaryk**, professor filosofie na české universitě v Praze, (* 1850 v Hodoníně na Moravě). Napsal: „O hypnotismu“, „Počet pravděpodobnosti a Humova skepse“, „Blaise Pascal“, „Theorie dějin dle zásad F. H. Bucklea“, „Česká otázka“, „Konkrétná logika“, „Naše nynější krise“, „Jan Hus“, „Karel Havlíček“ „Otázka sociální“, „Nutnost revidovati process polenský“, „Význam processu polenského pro pověru rituelní“, „Sebevražda“, „V boji o náboženství“ a j. Polemika a ostrá vědecká discusse charakterisují literární jeho fysiognomii; jméno jeho má vážnost i za hranicemi.

Dr. Pavel **Vychodil**, kněz řádu benediktinů v Brně, (* 18. dubna 1862 v Přemyslovicích na Moravě). V pracích svých hleděl zejména k tomu, aby spojil víru katolickou s moderními zásadami filosofickými. Zaujímá mezi spisovateli filosofickými místo přední, které si vybojoval důkladnými spisy: „Knihy Aristotelovy“ (O básnictví, O duši, Ethika Nikomachova, Politika), „Důkazy o jsoucnosti boží“, „Poetika“, „Básnictví a mravouka“, „Apologie křesťanství“ (2 díly) a j. Také napsal životopis Frant. Sušila a spis „Knihovna lidu“; rediguje vědeckou revui „Hlídku“. —

Jiní spisovatelé z oboru toho jsou: Petr **Durdík** („O základech mravnosti“, „Paedagogika“), Dr. Eugen **Kadeřávek** („O původu tvorstva dle zpráv biblických“), Mat. F. **Klácel** („Dobrověda“), Dr. Emanuel **Kovář** („O původě lidské mluvy“), Dr. Frant. B. **Květ**, Dr. Al. **Lang** („Budhismus“), Em. **Makovička** („Z říše představ a citů“ a j.), Dr. Josef **Pospíšil** („Filosofie podle zásad sv. Tomáše Aquinského“), Dr. Aug. **Smetana**, Dr. Gustav **Zába** („Pyrrhonismus“) a j. —

Dějiny umění

psali: Josef **Braniš** („Katechismus dějin umění“, „Dějiny umění středověkého v Čechách“), Dr. Frant. **Harlas** („Doba a umění“), Frant. **Hovorka**, Dr.

Karel **Chytil** („Petr Parléř a mistři Gmündští“, „Vývoj miniaturního malířství českého za doby králů rodu jagellonského“), F. V. **Krejčí** („Bedřich Smetana“, „Umělecké dílo v literatuře“), Ferd. J. **Lehner** („Dějiny umění národa českého“, „Česká škola malířská XI. věku“), Karel B. **Mádl** („Dějiny umění výtvarných“, „O českém skle“, „Z Prahy a z Čech“, „Album děl V. Brožíka“, „Antonín Chittusi“, „Umění včera a dnes“), Bedř. **Mach**, Dr. Zdeněk **Nejedlý** („Katechismus dějin hudby“, „Katechismus aesthetiky“, „Dr. Zdenko Fibich“), Frant. **Picka**, Karel **Stecker** („Všeobecný dějepis hudby“), Miroslav **Tyrš** („Laokoon, dílo doby římské“, „O podmínkách vývoje a zdaru činnosti umělecké“), Renata **Tyršova** a j.

Theoretické návody umění, zvláště hudby, napsali: Frant. **Blažek**, Jan **Filcík**, Jos. **Förster**, Fr. **Gregora**, Ferd. **Heller**, V. **Hřímalý**, Jan **Malát**, Em. **Meliš**, Hynek **Palla**, Josef J. **Pihert**, Frant. **Pivoda**, Fr. Z. **Skuherský**, Karel **Teige**, Jos. L. **Zvonař** a j.

Dějiny tělocviku a odborné spisy o tělocviku psali zejména: Klemeňa **Hanušova**, Josef **Klenka**, František **Kožíšek**, E. **Krčmář**, Albín **Kučera** („Vyučování tělocviku“), Jan **Laciný**, Dr. Josef E. **Scheiner**, Miroslav **Tyrš** a j.

Paedagogika.

Nesmrtelný Jan Amos Komenský našel ve vlasti své dosti žáků, kteří kráčeli ve stopách jeho. Hned v prvém období našeho národního vzkříšení vyskytlo se několik jmen paedagogů; zejména byl to jinak nechvalně proslulý Aleš **Pařízek**, který v mladších letech byl horlivým vlastencem, avšak v době pozdější nejlepším šiřitelem germanisace císaře Josefa II. Spisy jeho „Obraz dokonalého učitele“ a „Pravý způsob cvičení mládeže“ jsou na svou dobu dosti dobré; věčná škoda, že odrodilý Pařízek zneužil talentu svého v neprospěch národa svého!

Vedle něho je slušná řada jiných paedagogů, jako na př. Vendelín **Dušek**, J. **Javornický**, Jan V. **Svoboda** („Školka“), Norbert **Vaněk**, Karel Alois **Vinařický** (tento sestavil různé čítanky a slabikáře pro potřebu školní) a j.

Po nich pak nejvíce vynikli tito:

Štěpán **Bačkora**, ředitel hlavní školy v Praze, (* 2. července 1813 v Malíně, † 17. prosince 1887 v Praze). Byl z těch poctivých učitelů, kteří svědomitě těžili ze svěřené hřivny a kde mohli, probouzeli vědomí vlastenecké. Jeho paedagogické spisy „Čítanka dítek“, „Zpěvník pro mládež“, „Praktické učení zeměpisu Čech“ a j. jsou skutečně vzorné. Redigoval „Budečskou zahrádku“ a se svým bratrem

Josefem **Bačkorou** „Bibliotéku učitelskou“. Josef Bačkora napsal samostatně spis „Navedení ku hláskování a čtení“.

Josef **Klika**, ředitel měšťanské školy v Praze, (* 28. ledna 1857 tamtéž). Jméno jeho jest autoritou mezi paedagogy českými. Jsa všestranně činný vydal kromě spisů pro mládež, o nichž byla zmínka již na místě příslušném, tyto vychovatelské spisy: „Škola obecná v nejdůležitějších zákonech a nařízeních“, „Botanika“, „Silozpyt pomůckou vyučování jazykového“, „O vyučování fysice ve školách obecných a měšťanských“, „O škole měšťanské“, „Slovník paedagogický“, „Osvětou a výchovou k životu“ a j.

Dr. Gustav Adolf **Lindner**, professor na universitě v Praze, (* 11. března 1828 v Rožďalovicích, † 16. října 1887 na Král. Vinohradech). Úplně správným jest úsudek, že Lindner je nejlepším žákem Komenského a že jméno jeho je z paedagogů českých nové doby nejslavnější. Myšlenku zdárné výchovy viděl uskutečněnu jen ve spojení s psychologií, což pokládal za nejsprávnější. Několik svých spisů napsal jazykem německým, česky vyšlo od něho: „Všeobecné vyučovatelství“, „Všeobecné vychovatelství“, „Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“, „Přednášky“, „Učebnice psychologie zkušebné“, „Drobné články paedagogické a vychovatelské“ a j.

Josef **Sokol**, učitel a poslanec, (* 4. července 1831 v Horním Jelení u Vys. Mýta). Paedagog tělem i duší, v každém směru vzorný, svědomitý a nezištný. Nejen že suchopár dětské literatury oživoval svými publikacemi, nýbrž

činný byl i důkladnými a vzácnými spisy paedagogickými, jako: „Výklady dějepisné“, „Věcné učení na školách obecných“ (4 sv.) „Dějepisná čítanka pro mládež dospělejší“, „Průvodce četby mravoučné“ a j.

Jan **Šafránek**, zemský školní inspektor, (* 5. května 1852 v Táboře). Napsal několik cenných knih, které většinou pojednávají o dějinách českého školství. Od něho jest: „O obecném a měšťanském školství“, „Vývoj soustavy obecného školství od r. 1769—1895“, „Za českou osvětu“ a j.

Antonín Konstantin **Víták**, odborný učitel na odpočinku v Poličce, (* 9. července 1855 v Čáslavi). Život jeho jest řadou krušných bojů, persekucí a pronásledování (promlouvá o nich ve svých „Pamětech“, poslední dobou vydaných), což mu bylo údělem za nezištné působení na trnité dráze vychovatelské. Literárně byl velice činným; zakládal knižnice a časopisy („Archiv přednášek a řečí učitelských“, „Pěstoun“, „Matice dítek“) a samostatně také napsal několik dobrých spisů. Z nich nejdůležitější jsou „Klín mateřský“ a „Obcování s lidmi“ (2 sv.).

Josef Václav **Vlasák**, učitel v Mělníku, (* 14. dubna 1802 v Chodoulicích, † 16. června 1871 v Židovicích u Litoměřic). Rovněž typ obětavého vlastence-paedagoga ze starší generace, kteří již dnes téměř patří historii. Napsal: „Vyučování školní na základě čítanek“, „Mluvnice a dobropísemnost“, „Česká a německá mluvnice“, „Cvičení slohová“, „Gratulant“, „Bibliotéka mládeže“ a j. —

Ovšem uvedená jména jsou pouze nejvýznačnější z význačných. Zbývá ještě veliká řada paedagogů, jako na př.: Vincenc **Biba** („Navedení k písemnostem“), Jan Nep. **Černohouz** („Encyklopedie obrazů“), Josef **Černý** („Rodina, škola a společnost“, „Úkoly výchovy“), Klement **David**, Fr. **Dlouhý**, Dr. Petr **Durdík** („Paedagogika“), Jan **Funtíček** („Volné listy“, „Listy vychovatelské“), Frant. **Kneidl**, Josef **Král**, Frant. **Krček** („Praxe ve škole obecné“, „Názorné vyučování“), Václav **Kredba**, Jan **Lepař** („Paedagogika obecná“), Jan Lad. **Mašek**, Adolf **Potůček** („Obrázková počet-

nice", „Hry mládeže"), Božena **Studničková** („Dětská zahrádka", „Škola mateřská"), Kar. **Šmídek**, Jan Karel **Škoda** („Katechetika"), Frant. **Tesař** („Cvičení mluvnická", „Základové vychování"), Ludmila **Tesařová** („Česká škola"), Jos. **Úlehla** („Listy paedagogické"), Karel **Vorovka**, Frant. **Zoubek** a j. v. —

Theologie.

Theologická věda nese se trojím proudem: překládaly se předně knihy Písma sv. a spisy církevních otců, pak psány byly k nim výklady, spisy homiletické a apologetické; třetí směr jest obor církevního dějepisu. Z theologů prvního oddílu vynikají hlavně jména: František **Sušil**, jenž přeložil a zároveň i vyložil celý Nový zákon, pak Jan Fr. **Desolda**, J. **Stárek**, Jan **Herčík**, Dr. J. Lad. **Sýkora** a j., z oddílu druhého Dr. Innocenc **Frencl**, Dr. Ant. **Lenz**, Dr. Eug. **Kadeřávek** a j. a konečně z oddílu posledního Dr. Matěj **Procházka**, Dr. Klement **Borový**, Dr. I. Vilém **Hlavatý**, F. **Kryštůfek** a j.

Literatura theologická jest velmi bohatá v poměru k odvětvím jiným. Nejvíce vynikli spisovatelé tito:

Dr. Frant. Xav. **Blanda**, ředitel učitelského ústavu, (* 12. listopadu 1838 ve Volovči). Napsal spisy: „Pastorálka", „Didaktika obecná", „Starožitnosti biblické" a j. Jest hluboký a seriosní učenec, v pravdě ozdoba literatury theologické.

Jan Valerián **Jirsík**, biskup v Budějovicích, (* 19. června 1798 v Kácově, † 23. února 1883 v Budějovicích). Zajisté všeobecně je známo jméno skromného tohoto buditele a mecenáše, jenž dovedl v obtížném svém povolání spojiti lásku k církvi s láskou k vlasti v jeden harmonický celek. Než i jeho spisy theologické jsou znamenité a získal si jimi široko daleko chvalnou pověst předního českého pracovníka na poli dogmatiky. Důležitější jeho spisy jsou: „Populární dogmatika", „Proč jsem katolíkem?", „Dvacatero přátelských listů k evangelíkům", „Bohomil", „Kázání na všechny neděle" a „Škola nedělní".

Dr. Eugen Jan **Kadeřávek**, professor theologie na universitě v Praze, (* 26. července 1840 v Něm. Brodě). V náboženské filosofii zaujímá u nás přední místo; jeť on

učenec v každé příčině všestranný a hluboký. Spisů jeho jest veliká řada; z nich jmenovati dlužno: „O jsoucnosti a bytnosti boží“ (2 sv.), „Křesťanská filosofie“, „O původu tvorstva dle zpráv biblických“, „Rozjímání kněžstva“, „Metafysika obecná“, „Logika formálná“, „O atheismu“, „Psychologie“, „Co jest krásno?“, „Obrana základů víry katolické“ (2 sv.) a j.

Dr. Antonín **Lenz**, probošt vyšehradské kapitoly, (* 1829 v Netolicích, † 2. října 1901 v Praze). Stal se známým četnými spisy dogmatickými, v nichž až do krajnosti potíral učení Jana Husa, Petra Chelčického, Jana A. Komenského a vůbec Jednoty bratrské. Byl výborně ozbrojen důkladnou znalostí původních pramenů, takže straně protivné vystoupil v jeho osobě sok velmi nebezpečný. V příčině náboženské byl neústupný a přísný. O Husovi a jeho pozdějších následnících pojednávají jeho spisy: „Jest pravdou nepochybnou, že umřel J. Hus za své přesvědčení?“ „Apologie sněmu kostnického“, „Byly články, jež podrýval Viklif a Jan Hus, quaestiones liberae?“, „Soustava učení J. Viklifa“, „Petra Chelčického učení“, „Nástin učení Komenského a Chelčického“ a j. Proti rolníku Alf. Šťastnému vydal pod pseudonymem Jan Brázda polemické spisy: „Syllabus jeho svatosti Pia IX.“, „Jan Brázda v půtce s Alf. Šťastným“, „Filosofie J. Brázdy“, „Učené rozpravy J. Brázdy“ a „Pohroma principu mravnosti Padařovské“. Jiné jeho spisy jsou: „Rozjímání a výklady o litanii loretánské“, „Socialismus“, „Mariologie Arnošta z Pardubic“, „Mariologie“, „Anthropologie katolická“ a j.

Dr. Matěj **Procházka**, professor v Brně, (* 4. února 1811 v Brtnici na Moravě, † 1889 v Brně). Kromě známého životopisu Fr. Sušila napsal životopis Jana Kapistrana, Jana Sarkandra a Stanislava Pavlovského a různé náboženské učebnice.

Dr. Jan Lad. **Sýkora**, professor theologie na universitě v Praze, (* 16. dubna 1852 v Železnici u Jičína). Rovněž přední místo zaujímá mezi českými theology svými spisy:

„Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista“, „Dějiny zjevení Božího v St. i N. zákoně“, „Katechese o svátostech“ a j.

Jiní spisovatelé z oboru toho jsou: Fr. Jos. **Balcar** („Biblická kázání“, „Umučení P. n. J. Krista“, „Desatero svátečních kázání“), Boh. **Brodský-Zahradník,** Václav **Beneš Třebízský** („Pomněnky ve vínek nebeský“, „Pravdou k životu“), Dr. Jan **Bílý** („Život Pána našeho Ježíše Krista“, „Dějiny sv. Cyrilla a Methoděje“, „Legenda“), Ed. **Brynych** („Cesta rozumu“, „Zachraň duši svou“), Dr. In. **Frencl** („Postilla“, „Biblická encyklopedie“), Bohum. Fr. **Hakl** („Mučennické nástroje“, „Řeči postní“, „Osnovy“, „Výklady a řeči duchovní“, „Řeči liturgické“), Dr. Václav **Hlavatý** („Dějiny církve sv.“), Jan **Ježek** („Z dějin křesťanství mezi Slovany“, „Přírodopis na kazatelně“, „Praktická rukověť pro katechety“), Dr. Frant. X. **Kryštůfek** („Veliký všeobecný církevní dějepis“, „Dějiny církve katolické ve státech rakouských“), Dr. Alois **Musil** (zasloužilý o biblické starožitnosti), Dr. Karel Lev **Řehák** („Kam jdeš?“, „Křížová cesta“), Dr. Jaroslav V. **Sedláček** („Výklad posvátných žalmů“), Vojtěch **Šrámek** („Svatý týden“), Frant. **Valouch** („Katechismus v příkladech“), Jan **Vychodil** a j. —

Rovněž evangelíci vzdělávali pilně svou theologickou literaturu. Zejména vynikli Josef **Baštecký** („Zlatá zrnka“, „Lyra sionská“), Ferd. **Císař** („O tom nejdůležitějším“, „Od srdce k srdci“), Benjamin **Košut** („Historie kalicha“, „Co učil Jan Hus?“), Boh. Kar. **Mareš** („O vědě a víře“, „Dějiny církve křesťanské“), Heřman z **Tardy** („Helvetská konfessí“, „Malý kancionál“) a j.

Obory jiné.

Z oboru **právnického** musíme si povšimnouti těchto jmen: Dr. Albín **Bráf** („Dvě nutné opravy“, „Almužna a mzda“, „Listy o studiu národohospodářském“, „Sociální politika států evropských“), Dr. Jaromír **Čelakovský** („Sbírka pramenů práva městského v království českém“, „O právech městských M. Brikcího ze Zlicka“), Dr. Jaromír J. **Hanel** („O

vlivu práva německého", „Říšské i právní dějiny německé"), Dr. Leopold **Heyrovský** („Instituce římského práva"), Dr. Cyrill **Horáček** („Naše hospodářské nedostatky", „Příspěvek k otázce agrární"), Dr. Hermenegild **Jireček** („Slovanské právo v Čechách a na Moravě", „Codex iuris bohemici"), Dr. Frant. **Joklík** („Občanské právo rakouské", „Rakouské právo obchodní a směnečné", „Rakouské právo trestní"), Dr. Karel **Kadlec** („Několik kapitol z oboru slovanského práva", „Provozovací právo k dílům dramatickým a hudebním"), Dr. Jos. **Kaizl** („Národní hospodářství" „Finanční věda", „Vyrovnání s Uhry"), Dr. Čeněk **Klier** „O zastoupení závazkovém a zájmovém dle práva rakouského"), Dr. Emil **Ott** („Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního"), Dr. Antonín **Pavlíček** („Žaloby z obohacení", „Právo listů zástavních", „Směnka a chek v zákonodárství evropském"), Dr. Jiří **Pražák** („Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními", „Rakouské právo ústavní"), Dr. Antonín **Randa** („O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených", „Právo obchodní", „Právo vlastnické", „Soukromé obchodní právo rakouské"), Tomáš **Rebec** („Živnostenské právo rakouské"), Dr. Frant. **Storch** („Řízení trestní rakouské"), Dr. Jakub **Škarda** („Sbírka zákonů rakouských", „Návod k úřadování starostů obecních"), Dr. Matěj **Talíř** („O poplatcích a kolcích v Rakousku"), Dr. Frant. X. **Veselý** („Všeobecný slovník právní"), Dr. Alois **Zucker** („Kriminalistické črty", „Počátkové práva mezinárodního") a j.

Ze spisovatelů **politických a publicistických** jsou nejdůležitější tito: Karel **Adámek** („Ozbrojený mír", „Živnostensko-politická činnost sněmu král. českého", „Nedělní klid", „Z naší doby", „Základy vývoje Maďarů", „Uhry a Rakousko"), Jakub **Arbes** („Pláč koruny české", „Hrabě Frant. Thun z Hohenšteina"), Josef **Barák,** J. M. **Černý** („Slovanský sjezd v Praze", „Pravda o Šulferajnu"), Karel

Čížek („Ústavní právo v Rakousku“, „Trestní právo policejní“), Gustav **Eim** („Politické úvahy“, Dr. Jos. **Fořt** („O stěhování se lidu našeho do ciziny“, „Státní rozpočet a daně“), Karel **Havlíček Borovský**, Dr. Karel **Kramář**, Dr. Karel **Mattuš** („Historické právo a národnost“, „Několik myšlenek o českém státu“), Dr. Frant. Lad. **Rieger**, Frant. **Schwarz** („Listy o zřízení obecním“, „Václav Dobrovský, reformátor obce Nezdarovské“, „Působení Václava Dobrovského jako okresního starosty“, „Výklad zákona obecního“), Dr. Karel **Sladkovský**, Frant. **Šimáček** (Vojtěch **Bělák**), Dr. J. **Šolc** (Národnost a její význam v životě veřejném“, Karel **Tůma**, Rudolf **Vrba** („Budoucnost národa“, „Boj proti klerikalismu“, „Národní sebeochrana“, „Vražda v Polné“ a spisy německé) a j. —

O **rolnictví, lesnictví, včelařství** a p. psali: Ladislav **Burkert** („Anatomie a fysiologie zvířat hospodářských“, „Chov skotu“), Antonín **Červený** („Základové lučby hospodářské“, „Český hospodář“, „Rolník v přírodě“), Jos. V. **Černý** („Nauka o lesnictví“, „Myslivost“, „Bažantnictví“, „Lesnictví“, Antonín **Dokoupil** („Len“, „Nauka o plemenitbě“), Jan **Doležal** („Rybářské poznámky“), Josef **Dumek** („Průbežnictví“, „Vinařství“, „Hospodářská čítanka“, „Kniha pro každého rolníka i hospodáře“), Adolf **Eckert** („Hospodářská technologie chemická“, „Základové lučby rolnické“, „Mléčné hospodářství“), Václav **Feršman** („O krmivech a jich upravování“), Martin **Fulín** („Květinářství“, „Kořenářství“, „Domácí zahrada“), Adolf **Hevrdle** („Povinnosti českého rolníka“, „Zdárný chov koně“), Josef **Hrubý** („Přehled lesnictví“), Karel **Hrubý** („Hospodářská pořekadla“, „Chov vepřového dobytka“), Jan **Chadt** („Lesní půdoznalství“, „Dějiny lesů v Čechách“), Ferd. **Janovský** („Rolník v práci a vědění“, „Zásady hospodářsko-vědecké“), J. M. **Kadlčák** („Sborník hospodářský“, „Rádce hospodářský“, „Besedy včelařské“), Dr. Filip St. **Kodym** („Hospodářská

kniha", „Hospodářský klíč"), Karel **Lambl** („O chmelařství", „O koňařství", „Zvelebení luk"), Basil **Macalík**, („Drůbežnictví"), Antonín **Mohl** („Fosforečná hnojiva", „Z minulosti českého chmelařství"), Josef **Munzar** („Výroba zvířecí a zemědělsko-průmyslová". „Nauka o půdě", „Lukařství"), Richard **Purghart** („Lukařství", „Plemenitba", „Včelařství"), Jan **Seidl** („Tetřívek", „Ohař"), Dr. Frant. L. **Sitenský**, A. A. **Šmíd** („Chov ovcí", „Rolnictví"), Dr. Karel **Špot** („Naučení o pomoci při porodu zvířectva hospodářského", „Nemoci našich domácích a hospodářských zvířat"), Vilém **Teklý** („Hospodářská správověda", „Nauka o vzdělávání půdy"), Frant. **Thomayer** („České ovoce"), Rudolf **Treybal** („Nauka o polním hospodářství", „O správném pěstování cukrovky"), Ladislav **Učík** („Nauka o pleveli", „O škodlivosti hrabání stlaní lesního", „Přátelé zemědělství"), Alois **Thuma** („Život včel", „Stručný návod ku včelaření"), Josef **Vrbata** („Lesní kázání", „Desatero lesních přikázání"), Leopold M. **Zeithammer** („O pěstování cukrovky", „Ovocné stromoví", „Ječmen a jeho pěstování") a j. —

O **obchodu, průmyslu, stavitelství** a p. psali mimo jiné: Karel Petr **Kheil** („Jednoduché účetnictví", „Německočeský slovník názvů zboží obchodního", „Obchodní korrespondence v řeči české a německé"), Napoleon M. **Kheil** („Obchodní arithmetika", „Obchodní českoněmecká korrespondence"), Antonín **Kotěra** („O tajném účtování"), Dr. Richard **Kusýn** („Odhady budov a jich částí", „Rozpočty staveb podzemních a odhady budov" 2 díly), Jiří **Pacold** („Konstrukce pozemního stavitelství", „Stavitelský praktik"), Kristián **Petrlík** („O válení silnic", „O vodním hospodářství v Čechách, Augustin **Salaba** („Konstrukce částí strojů"), Antonín **Skřivan** („Počtářství," „Nauka o kupeckém slohu"), Josef **Šolín** („Theorie zevnitřních sil trámů přímých", „Theorie plnostěných rovníků obloukových"), Vojtěch **Velflík** („Příhradové

železné mosty složené soustavy", „Stavitelství mostní") a j. —

Konečně na místě tomto zmíniti se je nám třeba o dílech, která patří k největším, nejcennějším a nejdůležitějším celého našeho písemnictví. Jsou to veliká **díla encyklopaedická.**

Veliký význam pro literaturu naši měl své doby i dnes ještě cenný „Slovník naučný", který byl v 12 dílech vydán v l. 1860—74 redakcí Dra. Frant. Lad. **Riegra** a Jakuba **Malého.**

Jiné podobné spisy starší jsou: „Stručný všeobecný slovník věcný" od Jak. **Malého** (8 sv. 1873—85) a „Příruční slovník všeobecných vědomostí" od Josefa **Ranka** (2 sv.).

Přední místo ovšem zaujímá dosud vycházející „Ottův slovník naučný." Vydáním epochální této encyklopaedie, jež vyrovná se podobným velkým encyklopaediím cizím, ba v mnohé příčině je i předčí, dostalo se literatuře naší díla neobyčejně záslužného a cenného; neboť redigují je a spolupracovníky jeho jsou přední naši učenci všech oborů. „Ottův slovník naučný" vychází od r. 1887.

K němu se druží „Malý Ottův slovník naučný", který v době nejnovější redakcí Fr. Ad. **Šuberta** vychází. Rozvržen je na dva díly.

K velikým odborným slovníkům doby nejnovější náležejí: Veliký „Hospodářský slovník naučný", jenž vychází redakcí Dra Fr. **Sitenského** a nákladem F. Šimáčka. Je to illustrovaná encyklopaedie veškerého hospodářství polního, zahradního i lesního, jakož i hospodářského průmyslu. Vychází od r. 1902. — Sem možno zařadit též: „Slovník technický" (red. J. **Jindra**), „Stručný Slovník paedagogický" (red. J. **Klika**), „Slovník zdravotní" (red. Dr. K. **Chodounský** a Dr. J. **Thomayer**) a j. odborné slovníky. —

Zbývá nám všimnouti si ještě spisu jednoho. Je to veliké „Devatenácté století slovem i obrazem", jež čítá skoro 2000 stran a podává přehled historie, věd, umění, literatury, objevů, vynálezů a t. d. ve století devatenáctém.

Překlady.

Literatura překladová jest u nás dosti bohatá, ba můžeme říci, že v některé příčině máme v písemnictví našem překlady úplně zbytečné, překlady spisů bezcenných a jarmarečních. Míníme tím všelijaké ty kriminální romány, po většině od francouzských autorů, jichž je u nás nadbytek. Tím však není řečeno, že máme dostatečný počet překladů z literatur cizích. Co je ještě perel cizojazyčných, které zasluhují, aby byly povolanými činiteli přeloženy do jazyka našeho!

Obrození literatury naší bylo vydatně podporováno překlady. Autoři němečtí, hlavně Gessner, Bürger, Klopstock, Herder, Kleist, Göthe a Schiller, byli vzory prvým českým veršovcům. Rozumí se samo sebou, že stopy básníků těch hojně nacházíme v prvé periodě novočeské literatury.

Také i v dobách pozdějších měly překlady důležitou úlohu, a proto je povinností naší zmíniti se o překladatelích nejlepších, jakož i o nejvýznačnějších jejich překladech. Mnohý z nich zasluhoval by, aby bylo šířeji o něm mluveno; bohužel příliš úzké meze spisku tohoto brání nám, abychom se o jméně každém více zmínili. Avšak uvádíme aspoň nejdůležitější jména překladatelů z literatury

ruské a maloruské: J. J. **Benešovský-Veselý** („Na svobodě“ od G. P. Danilevského), Alois **Durdík** („Básně“ M. J. Lermontova), Dr. Pavel **Durdík** („Lovcovy zápisky“ a „Šlechtické hnízdo“ od I. S. Tugeněva, „Hráči“ od N. V. Gogola, „Smrt Ivana Iljiče“ od Lva N. Tolstého), Bronislava **Herbenová** („Obyčejná historie“ od Iv. A. Gončarova, Povídky“ N. N. Apuchtina), Frant. **Hlaváček** („Boa constrictor“ od Iv. Franka, „Na rozcestí“ od B. Hrinčenka), Ig. **Hošek** („Dobrodružství Čičikova čili Mrtvé duše“ a „Revizor“ od N. V. Gogola), Jaromír **Hrubý** („Anna Karenina“ od Lva N. Tolstého, „Bratři Karamazovi“ od F. M. Dostojevského), Frant. **Chalupa** (anthologie z ruské poesie „Niva“ a „Kvítí z ruských luhů“), H. **Jaroš** („Zápisky z mrtvého domu“ od F. M. Dostojevského), Jan **Ježek** („Punin a Baburin“ od Iv. Serg. Turgeněva), V. A. **Jung** („Evžén Oněgin“ od Al. S. Puškina), Jos. **Koněrza** („Básně prostomluvou“ a „Otcové a děti“ od Iv. S. Turgeněva), A. **Kotík** („Historie literatur slovanských“ od N. Pypina a V. D. Spasoviče, „Strýčinkův sen“ od F. M. Dostojevského), Eliška **Krásnohorská** („Básně“ A. S. Puš-

kina), Hynek Jaroslav **Mejsnar** („Básně“ N. Někrasova, „Básně“ K. F. Rylějeva, Bájky Ivana Krylova), Vilém **Mrštík** („Rozbouřené moře“, „Hňup“ a „Bojarština“ od Al. F. Pisemského, „Vláda tmy“ a „Vojna a mír“ od L. N. Tolstého, „Tři povídky“ od I. S. Turgeněva, „Zlatem a mlatem“ od A. Michajlova a j.), Ladislav **Quis** („Básně“ A. V. Kolcova), P. **Papáček** („Vzkříšení“ od L. N. Tolstého), Dr. Bořivoj **Prusík** (pseud. Jiří Ščerbinský — „Povídky prosou“ od A. S. Turgeněva, „Souboj“ a „Vybrané črty humoristické“ od A. P. Čechova, „Na dně života“ od Maxima Gorkého), Jar. **Rozvoda** („Ukradené štěstí“ od J. Franka), J. **Řežábek** („Novina“ od T. S. Turgeněva), A. G. **Stín** („Syn“ od Marie V. Krestovské, „Kresby a povídky“ a „Čtyři povídky“ od Max. Gorkého), Klára **Špecingrová** („Kněžna Tarakanova“ od G. P. Danilevského), Karel **Štěpánek** („Slovo a skutek“ od J. N. Potapenka, „Ranní bouře“ od M. V. Krestovské, „Zločin a trest“ od F. M. Dostojevského, „Rybáři“ od D. V. Grigoroviče, „Cena života“ od V. Němiroviče-Dančenka, „Chopínovo preludium“ od L. N. Tolstého), G. **Šuran** (Devátá vlna“ a „Na Indii“ od G. P. Danilevského), Jan Al. **Unzeitig** (Starý dům“ od V. J. Němiroviče-Dančenka, „Pod jižním nebem“ od N. A. Lejkina), Frant. **Táborský** („Básně“ od M. J. Lermontova), Emanuel **Vávra** („Oblomov“ od J. A. Gončarova, „Mrtvé duše“ od N. V. Gogola), Karel **Velemínský** („Křesťanské učení“, „Co máme dělati?“ a „Jaký jest můj život“ od L. N. Tolstého), Jan **Wagner** („Z rodinných pamětí“ a „Mirovič“ od G. P. Danilevského, „Běsové“ od J. M. Dostojevského, „Sibiřské povídky“ od Vl. Korolenka, „Ku předu!“ od V. J. Němiroviče-Dančenka, „Tři“ od M. Gorkého, „Dvounohý vlk“, od N. N. Karazina), Ema **Zemanová** („Upomínky z dětství“ od Soně Kovalevské) a j.;

polské: Jiří **Bittner** („Stará liška nad mladou“ a „Jediná dcera“ od J. A. hr. Fredra), Adolf **Černý** „Karikatury“ od J. A. Kisielewského), Coelestin **Frič** („Ztracený“ a „Přeludy“ od El. Orzeszkové, „Ulana“ od J. I. Kraszewského, „Povídky“ od Zigmunda Krasińského, „Ohněm a mečem“ a „Za chlebem“ od H. Sienkiewicze), J. V. **Frič** („Iridion“ od Z. Krasińského), F. A. **Hora** („Meir Ezofovič“ od El. Orzeszkové), Frant. Lad. **Hovorka** („Podivínové“ od J. I. Kraszewského), Jan **Hudec** („Hana“ a „Starý sluha“ od Henr. Sienkiewicze, „Ukrajinské povídky“ od St. Gruzińského), Eduard **Jelínek** („Smutná

svatba" od Valerie Morzkovské), Jos. **Koněrza** „Děti Justynčiny" od M. Baluckého, „Májová noc", „Budník", „Vzkříšení bratří", „Stará báje" a „Lublana" od J. I. Kraszewského, „Chám" od El. Orzeszkové), Eliška **Krásnohorská** („Pan Tadeáš" od A. Mickiewicze), Frant. **Kvapil** („Z denníku starcova" od J. I. Kraszewského, „Dvě jizvy" od J. A. hr. Fredra, Vybrané spisy a „Nebožská komedie" od Z. Krasińského, „Poesie" A. Asnyka), Jan J. **Langner** („Palác a zbořenina" od B. Prusa, „Pojďme za ním," „Selim Mirza", „Dvě cesty" a jiné drobné povídky, „Quo vadis", „Křižáci", „Potopa", „Pan Volodyjovski", „Listy z cest" a „Polský lid" od H. Sienkiewicze), Jakub **Malý** („Záhuba pohanů na Litvě" od J. I. Kraszewského), Pavla **Maternova** („Novelly" a „Italia" od M. Konopnické), Otakar **Mokrý** („Balladyna" a „Lilla Veneda" od Jul. Slowackého), Jan **Nečas** (Vybrané básně Vl. Belzy, Konst. Gaszyńského, E. Wasilewského, W. Zagórského, K. Ujejského a Vl. Syrokomly, „Tři básně", Jul. Slowackého, „Marie" od A. Malczewského, „Margěr" a „Ulas" od V. Syrokomly, „Ballady" Ad. Mickiewizce, „Básně" Miriamovy), Vojtěch **Pakosta** („Jermola" od J. I. Kraszewského, „Černé obrázky" od Henr. Sienkiewicze), Jos. **Paulík** (Bene nati", „Mezi sedláky a pány" a „Romanova" od El. Orzeszkové), Rudolf **Pokorný** („Básně" Bohdana Zaleského), Jar. **Rozvoda** („Jiskry" od El. Orzeszkové, „Faraon" od Bol. Prusa), Arnošt **Schwáb-Polabský** („Jobovi přátelé" od Adama Asnyka, „Husy a husičky", „Těžké ryby", „Novelky a obrázky", „Bílý mouřenín", „250.000" a „Klub mládenců" od Michala Baluckého), Jos. V. **Sládek** („Konrád Wallenrod" od Ad. Mickiewicze), Vilém **Špaňhel** („Chata za vsí", „Holota", „Černá perla" a „Černá hodina" od J. I. Kraszewského), Václav **Štulc** („Dziady", „Konrád Wallenrod", „Ballady", „Gražina" a „Sonety krymské" od A. Mickiewicze), Fr. **Vondráček** („Kiejstut" od Adama Asnyka), Fr. Lad. **Vorlíček** („Švédové v Polště" a „Listopad" od H. Rzewuského, „Kordecký" a „Ďábel" od J. I. Kraszewského), Jar. **Vrchlický** („Tryzna-Dziady" od Ad. Mickiewicze) a j.;

lužickosrbské: Adolf **Černý** („Výbor písní" Handrije Zejleře);

slovinské: Dr. Jar. **Borecký** („Básně F. Prešerna), Jar. **Hradecký** („Padělané bankovky" od Josipa Jurčiče),

Vojtěch **Pakosta** („Básně“ Šimona Gregorčiče), Jos. **Paulík** („V rozkvětu života“ od Jos. Jurčiče, „Mezi horami a lidmi“ od Dra. Ivana Tavčara) a j.;

jihoslovanské (chorvatské, srbské a bulharské): Št. **Beran** („Janko Borislavič“ a „Proč a jiné novelly“ od Xavera Šandora Gjalského), Dr. K. **Bulíř** („Žena těhotná“, „Chraň se před nákazou“, „Pijáctví“ „Porod a šestinedělí“ a „Abeceda zdraví i nemoci“ od Dra. M. Jovanoviče Batuta), Marie **Fabkovičova** („Zlatníkův zlatoušek“ od A. Šenoy), Frant. **Fahoun** („Emin-agova láska“ od J. Aug. Tomiće, „Paní Sabina“ od Jenije Sisolského, „Kletba nevěry“ a „Slib“ od F. Beciće), Jan **Hudec** („Selská bouře“ od Aug. Šenoy, „Horský věnec“ od Petra Njegoše Petroviče, „Drak bosenský“ od J. E. Tomiće, „Theodora“ od E. Kumičiće),), Jos. **Kolář** („Smrt Smaila a agy Čengiće“ od Ivana Mažuraniće, „Pobratimství“ od Luky Botiće), Jos. **Kouble** „Jan Hus“ od Matije Bana), Jos. **Koněrza** („Od Balkánu“, „Pod jařmem“ a „Nová země“ od Ivana Vazova, dvě poslední s Al. Knotkem), Jos. **Paulík** („Na druhém břehu moře“ od Eug. Kumičiće, „Na úsvitě“ od Xavera Šandora Gjalského), Frant. **Pohunek** („Žebrák Luka“ a „Branka“ od Aug. Šenoy) a j.;

francouzské: J. J. **Benešovský-Veselý** („Historie Pařížanky“ od Oct. Feuilleta, „Majitel huti“ od G. Ohneta, „Nabob“, „Podpora rodiny“ a „Drobeček“ od A. Daudeta, „Vinník“ od Franç. Coppée), Sig. **Bouška** („Podobizny svatých“ od Arn. Hella), Fr. **Brábek** („Tajemný ostrov“ od Jul. Vernea), Eman. ryt. z **Čenkova** („Bídníci“ od V. Huga, „Bizarrní smrti“ od J. Richepina, „Polonevinné“ od M. Prévosta), Jos. **Černý** („Krčma“ od El. Zoly „Malá Fadetka“ od Georg. Sandové), Dr. Jiří **Guth** („Rybář islandský“, „Můj bratr Yves“, „Vypuzená“ a „Kniha o soucitu a smrti“ od P. Lottiho, „Paříž“, „Plodnost“ a „Práce“ od Em. Zoly, „Podzimní láska“ od A. Theurieta, „Žák“ od P. Bourgeta, „Klaudius Bombarnak“ od Jul. Vernea), Bedřich **Frida** („Zkáza“ od Em. Zoly, „Novelly“, Prosp. Merimméea, „Přeslavný doktor Matheus“ od Erckmanna-Chatriana, „Krásná Jenny“ od T. Gautiera, „Ze života mořského dobrodruha“ od Emila Bergérata, „Osudný sňatek“ od Vikt. Cherbulieza), Václav **Hladík** („Miláček“ od G. de Maupassanta, „Lydiin hřích“ od Alfonse Daudeta „V záři millionů“ od G. Ohneta), Ignát **Hořica** („Doktor

Paskal od E. Zoly), E. V. **Hynek** („Svatba Gérardova" od And. Theurieta, „Dvè povídky" od Georg. Sandové), Dr. Karel **Chudoba** („Devadesát tři" od Vict. Huga), Hanuš **Jelínek** („Malé básně v prose" od Ch. Baudelairea), J. **Jiroušek** („Pohroma" od br. Marguerittů, „Fysiologie moderní lásky" od P. Bourgeta, Jos. **Jungmann** („Atala" od F. A. Chateaubrianda), M. **Kalašová** (většinu dram. básní M. Maeterlincka), Václav **Kalbáč** („Cid" od P. Corneillea, „Andromacha" od J. Racina), Bohdan **Kaminský** „Tartuffe" od J. Molièra), F. V. **Krejčí** („Dělníci moře" od V. Huga, „Vědecká kritika" od E. Hennequina, „Rudá záclona" od Barbeye d' Aurevilly), Josef **Kubín** („Píseň o Rolandu"), Dr. Antonín **Podlaha** („Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii" od F. Vigorouxa), Sofie **Podlipská** („Konsuelo" od Georg. Sandové), J. **Preininger** („Misanthrop" od J. Molièrea), Leop. **Pölzelbauerová** („Madlenka" od Jul. Sandeaua), Pavel **Projsa** („Humoristické novellky, „Dědictví", „Sám a sám", „Slečna Perla" a „Svědomí vrahovo" od Guy de Maupassanta, „Plukovník Chabert" od Honoré de Balzaca, „Povídky" a „Poctivý zločinec" od F. Coppée, „Hřích abbého Moureta" od Emila Zoly, „Hrabě Monte Christo" od Alex, Dumasa), Olga **Přibylová** — Pavla **Moudrá** („Novelly a povídky" a Zpověď dítěte svého věku" od Alfr. de Musseta), Eliška **Řeháková** („Miss Rovellová" od Vikt. Cherbulieza), Anežka **Schulzová** („Obětovaná" a „Novelly" od Ed. Roda), Jos. **Skalák** („Nevěstka Elisa" od E. de Goncourta), Otakar **Šimek** („Eugenie Grandetová" od Hon. de Balzaca, „Vybrané povídky" A. V. de L'Isle), Al. **Tuček** („Poum" od P. a V. Marguerittů, „Advokátovo svědomí" od Massoua-Forestiera), Ant. **Váňa** („Anděl Páně", „Poutník" a „Olivier" od Fr. Copéea „Dáma v polosmutku" od G. Ohneta, „Manon Lescaut" od abbé Prévosta), Dr. Jindř. **Vančura** („Čechy po Bílé Hoře" a „Konec samostatnosti české" od Arnošta Denisa), Vincenc **Vávra Haštalský** („Bídníci" a „Chrám Matky Boží v Paříži" od Vikt. Huga), Jindř. **Vodák** („Konec světa" od Cam. Flammariona, „Atala a René"" od F. Chateaubrianda), Jaroslav **Vrchlický** („Poesie francouzská nové doby", „Básně", „Nové básně", „Nové překlady" a „Hernani" od Viktora Huga, „Kain" a „Nová řada básní" Ch. l. de Lisle, „Cyrano de Bergerac" od Edm. Rostanda, „Cid" od Pierra Corneilla), Boř. M. **Weigert** („Uranie" a „Na nebi

a na zemi" od C. Flammariona), Julius **Zeyer** („Šibalství Skapinova" od J. Molièra), B. V. **Zdráhal** („Silný jako smrt" od Guy de Maupassanta) a j.;

italské: J. J. **Benešovský-Veselý** („Decameron" od G. Boccacia), Dr. J. **Borecký** („Masky" od Rob. Bracca), Bedřich **Frida** („Nero" od P. Cossy, „Filip" Vit. Alfieriho, „Dobrodinci lidstva" od F. Philippiho, „Italské novelly", „Paprslek slunce" od Enrica Castelnuova), Václav **Hanus** („Mater Dolorosa" od Girol. Rovetty, „Srdce", „Vojenské povídky", „Albert" a „Na oceáně" od Edmonda de Amicis — tuto poslední s Jar. Vrchlickým —, „Nešťastník" od Enr. Castelnuova, „Nevinný" a „Dítě rozkoše" od Gabr. d' Anunzia), M. **Kalašová** („Nazítří" a „Osamělá duše" od Neery, „Sedlák kavalír" od Giov. Vergy), Dr. Tomáš **Korec** („Snoubenci" od D. Manzoniho), M. **Netwal** („Z mých žalářů" od Sylvia Pellica), J. **Pavlišta** („Addio" od Neery), Fr. **Pover** („Jako sen" od A. G. Barrilliho, „Fantasie" od M Serao), Jar. **Vrchlický** „Poesie italská nové doby", „Výbor básní" G. Carduccia, „Božská komedie", „Nový život" a „Básně lyrické" od Al. Dantea, „Tři kanzony" Fr. Petrarcy, „Osvobozený Jerusalém" od Torquata Tassa, „Zuřivý Roland" od L. Ariosta, „Tři knihy vlašské lyriky", „Básně" Michelangela Buenarottiho, „Výbor básní" Tom. Cannizzara, „Píseň o hrobech" od Huga Foscola), Dr. Jos. **Želízko** („Kníže" a „Úvahy" od Niccola Macchiavelliho) a j.;

španělské a katalonské: Sig. **Bouška** („Sen sv. Jana" od Jac. Verdaguera), Jan **Červenka** („Legendy" od G. Ad. Becquera, „Tři andělské duše — Dolores" od Fern. Caballera), J. **Král** („Divotvorný kouzelník" od P. Calderona de la Barca), Antonín **Pikhart** („Lazarillo z Tormes" od Diega Hurtada de Mendoza, „Don Juan Tenorillo" od José Zorilly, „Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha" od Mig. Cervantesa, „Idylla nemocného" od Arm. Valdésa, „Nazarin" od B. P. Galdósa, „Proroctví a jiné novelly" od P. de Alarcona, „Doña Luz" od Juana Valery, „Úhelný kámen" od E. Pardó Bazánové, „Maličkosti" od P. Louise Colomy, „Chalupa" od V. Blasco-Ibañeza), Jos. V. **Sládek** („Pepita Ximenez" od Juana Valery), Jos. Jiří **Stankovský** („Lékař své cti" od Pedra Calderona de la Barca), Jos. **Štolba** („Nové drama" od Joaq. Estébaneza), O. S. **Vetti** („Marta a Maria" od A. P. Valdésa, „Několik povídek" od L. Colomy, „Marnotratnice

od Pedra de Alarcona), Jar. **Vrchlický** (všecka dramatická díla Calderonova, „Atlantis“ od Jacinta Verdaguera) a j.;

portugalské: O. S. **Vetti** („Svěřenky páně farářovy“ od Jul. Dinize), Jar. **Vrchlický** („Lusovci“ od Luize Camoensa) a j.;

rumunské: Fr. **Pover** („Hospoda u štěstí“ od Joana Slaviciho) a j.;

německé: Lad. **Arietto** („Romance a ballady“ od Ludvíka Uhlanda), Boh. **Bauše** („Život zvířat od Alfr. Brehma), Frant. **Doucha** („Katinka Heilbronská“ od Jindř. Kleista), V. **Filípek** (Láska vystěhovalců“ a „Námluvy“ od Jind. Zschokkea), Bedř. **Frida** („Dcera královská“ a „Uarda“ od G. Ebersa), Dr. Jan **Herzer** („Obecní dítě“ od M. Ebner-Eschenbachové), Dr. Ot. **Hostinský** („Egypt“ od G. Ebersa), Jos. **Jungmann** („Hermann a Dorotea“ od J. W. Göthe), Karel **Kamínek** („Judita“ a „Marie Magdalena“ od Friedr. Hebbela), Ant. **Klášterský** („Výbor básní“ M. Lenaua), Jos. Jiří **Kolár** („Valdštýn“ a „Úklady a láska“ od Bedř. Schillera, „Götz z Berlichingu“ a „Egmont“ od J. W. Göthe), El. **Krásnohorská** („Král sionský“ od R. Hamerlinga), Jos. **Krušina** ze Svamberka („Tkalci“ od Gerharta Hauptmanna), Šimon Karel **Macháček** „Panna Orleanská“ od Bedř. Schillera, „Ifigenia v Tauridě“ od J. W. Göthe), K. **Mašek** („Starost“ od H. Sudermanna), Em. **Miřiovský** („Utrpení mladého Werthera“ od J. W. Göthe), A. E. **Mužík** („Mezi nebem a zemí“ od O. Ludwiga), Jan **Nečas** („Výbor básní“ J. W. Göthe), Dr. Lad. **Quis** („Marie Stuartovna“ od Bedř. Schillera, „Ifigenie v Tauridě“ od J. W. Göthe), A. **Pikhart** („Kniha písní“ od Heinr. Heineho), Jan Ev. **Purkyně** („Básně lyrické“ Bedř. Schillera), Jos. Jiří **Stankovský** („Faust“ od Mik. Lenaua), M. A. **Šimáček** („Osamělé duše“ od Gerharta Hauptmanna), Ervín **Špindler** („Žižka“ od Alfr. Meissnera, „Kniha písní“ a „Atta Trolla“ od Heinr. Heineho), Otmar **Vaňorný** („Herrmann a Dorothea” od J. W. Göthe), Vincenc **Vávra Haštalský** („Spiknutí Fieskovo” od Bedř. Schillera), Jaroslav **Vrchlický** („Faust“ od J. W. Göthe „Vilém Tell“ od B. Schillera, „Ahasver v Římě“ od R. Hamerlinga) a j.;

anglické: F. **Andrlík** („Děd a vnuk“ od Ch. Dickense), Jos. **Bartoš** („Malý farář“ a „Sentimentální Tommy“ od J. M.

Barrie, „Snílkové ghetta“ od Isr. Zangwilla, „Kleopatra“ od H. R. Haggarda, „Několik povídek“ od Rud. Kiplinga), J. J. **Benešovský Veselý** („Nápadník z Ameriky“ a „Vybrané humoresky“ od M. Twaina, „Prudence Palfreyova“ a „Marjorie Dawova“ od Th. B. Aldricha, „Cressy“ od Bret Harte, „Zhaslé světlo“ od Rud. Kiplinga), Erazim **Brousek** („Princezna z Thule“ od Wil. Blacka), Dr. Jos. **Čejka** (12 dramat Wil. Shakespeara), Václav **Černý** „Cenci“ od P. B. Shelleye, „Děvče Lyonské“ od E. G. Bulwera), Frant. **Doucha** („Počasy“ od J. Thomsona, „Romeo a Julie“, „Julius Caesar“, „Král Richard II.“, „Večer tříkrálový“ a jiná dramata Shakespearova), Jos. **Durdík** („Kain“ od lorda Byrona), Dora **Hanušova** („Kenilworth“ a „Wawerley“ od Waltera Scotta, „David Cooperfield“ od Ch. Dickensa), P. **Horyna** („Lorna Dooneova“ od R. D. Blackmora), Ant. **Klášterský** („Básně“ H. W. Longfelowa, „Parisina“ od lorda Byrona), Jos. Jiří **Kolár** („Hamlet“, „Kupec Benátský“ a j. dramata Shakespearova), K. **Kolman** („Dobrodružství Toma Sawyera“, „Dobrodružství Františka Finna“, „Cesty Toma Sawyera“ od Marka Twaina), Dr. Fr. **Krsek** („Sardanapal“ od lorda Byrona, „Lalla Rookh“ od Th. Moorea, „Michel Angelo“ od Wil. Longfellowa), Jakub **Malý** („Vikář Wakefieldský“ od Oliw. Goldsmitha, „Povídky“ W. Irwinga, „Othello, mouřenín benátský“, „Veselé ženy windsorské“, „Hamlet, princ dánský“, „Konec vše napraví“, „Jak se vám to líbí“, „Marná lásky snažení“ a j. dramata Shakespearova), H. **Miloš** („V Carquinezském pralese“ od Bret Harta), V. E. **Mourek** („Tržiště života“ od W. M. Thackeraye), Pavla **Moudrá** („Kim“, „Kniha džunglí“ a „Stateční kapitáni“ od Rud. Kiplinga, „Zvony“ od Ch. Dickense), V. **Patejdl** („Drama budoucnosti“ od Ign. Donnellyho, „Červený mlýn“ od G. Elliota, „Ben Hur“ od Lewise Wallacea), Dr. Bořivoj **Prusík** — Jiří **Ščerbinský** („Klub Pickwickův“ od Ch Dickense, „Zkouška Richarda Feverela“ od Jiřího Mereditha), Jos. V. **Sládek** („Tragedie stillwaterská“ od T. B. Aldricha „Výbor z písní a ballad“ Rob. Burnse, „Píseň o Hiawatě“ od H. Longfellowa, s Jar. Vrchlickým „Hebrejské melodie“ lorda Byrona, dramata Will. Shakespearea), Primus **Sobotka** „Enoch Arden“ od Alfr. Tennysona), F. X. **Šalda** („Sézam a lilie“ od Johna Ruskina), Klára **Špecingrová** („Ostny a hroty“ od Hugh Conwaye), Jan **Váňa** („Koruna z plané olivy“ od Johna Ruskina, „Dombey a syn” od Ch. Dickense, „Moudrost

života" od Sam. Smilesa, „Stupínky k socialismu" od D. Maxwella, „Radosti života" od Johna Lubbocka, „Představitelé lidstva" od R. W. Emersona, „Sebevychování" od J. St. Blackie, „Úvahy historické a literární" od T. B. Macaulaye, „Ejhle Bůh!" od Dra J. Parkera, „Ejhle člověk!" od J. P. Seeleye a různé jiné anthologie a kusé výbory z literatury anglické), O. S. **Vetti** („Román dvou měst" od Ch. Dickense), Jaroslav **Vrchlický** („Odpoutaný Prometheus" od P. B. Shelleye, „Manfred" a „Hebrejské melodie" od lorda Byrona — poslední společně s Jos. V. Sládkem, „Výbor básní" M. Robinsona-Darmestetera, „Moderní básníci angličtí"), Dr. V. **Zelený** („Dějiny anglické" od T. B. Macaulaye), A. **Zvičínský** („Ráj opět nabytý" od Johna Miltona) a j.;

švédské, norské a dánské: Dr. Jiří **Guth** („Na severní točnu od Dra Fridj. Nansena, pomocí Dra Ar. Krausa „V srdci Asie" od Svena Hedina), H. **Hackenschmied** („Novellety" Alex. L. Kiellanda, „Všední ženy" od Oly Hanssona), Jar. **Kamper** („Osud" od L. Couperusa), Hugo **Kosterka** (některé spisy Em. Flygaré-Carlénové, „Čtyři ďábli a jiné novelly" od Hermana Banga, „Na božích cestách" a „Absolonovy vlasy" od Björnsfjerne Björnsona, „Divoká kachna" a „Nový systém" od Henr. Ibsena, „Měděný had" od Thom. P. Kraga, „Hlad" od Knuta Hamsuna), Dr. Arnošt **Kraus** („Divoká kachna" od H. Ibsena), Karel **Kučera** („Rosmersholm" a „Básně" od Henr. Ibsena), Jaroslav **Kvapil** („Nad naši sílu" od Bj. Björnsona), Hynek **Mejsnar** („Selské novelly" od Bj. Björnsona), V. **Patejdl** („Z moře a pobřeží" od Holgera Drachmanna), Václav **Petrů** (většinu spisů Em. Flygaré-Carlénové, „Garman a Worse" od A. L. Kiellanda, „Když slunce zapadne . . . ." od Jonáše Lie, „Viktorie a jiné novelly" od Knuta Hamsuna), O. S. **Vetti** („Jasnovidce" od Jon. Lie, „Antikristovy zázraky" od S. Lagerlöfové), Jaroslav **Vrchlický** („Nápadníci trůnu" od Henrika Ibsena, Andersenovy pohádky) a j.;

hollandské a flámské: V. **Kuneš** („Figurky z Amsterodamu" od Justa van Maurika), J. P. **Lhotecký** („Lakomec" a „Poklad Felixe Roobecka" od H. Conscience), J. B. **Malý** („Siska van Rosemal" od H. Conscience), Václ. **Petrů** („Šebestián Gansendock" a „Hugo van Craenhove" od H. Conscience), Jan **Sojka** („Volba srdce" od H. Cons-

cience", O. S. **Vetti** („Hollandské povídky" od J. Cremera, „Dcera starého vlkodlava" od A. V. Buninga) a j.;

maďarské; František **Brábek** („Emerich Fortunát", „Žena padlého bojovníka", „Šereda", „Zlatý muž", „Komedianti života" a „Cikánský baron" od Morice Jókaie, „Vesnický notář" od Jos. Eötvösa, „Básně" Al. Petöfiho, „Tragedie člověka" od Emericha Madácha, s Jar. Vrchlickým „Budova smrt" od Jánose Aranyho, „Slavná župa" od K. Mikszátha), L. **Kostolný** („Kresby a malby" od M. Jókaie), Václav **Pok** („Abafi" od Mikul. Josiky), Gustav Narciss **Mayerhoffer** („Včera a dnes", „Zlatá maska", „Krotitel duší", „Neviditelná hvězda", „Souboj s Bohem" a „Ubozí boháči" od M. Jókaie, „Nevěrní věrní" od M. A. Josiky, „Dcery Eviny" od K. Vadnaie, „Holubice v kleci" od Kálmána Mikszátha, „Sirius", „Ďurkovičovi synové", „Ďurkovičovy dcery", „Nahoře a dole" a „Szabolczovo manželství" od Ferencze Herczega, „Slečna Don Quixote", „Žena s dvěma dušemi", „Sněženka" a „Herecká krev" od Sándora Bródyho) a j.;

finské a islandské: Jos. **Holeček** („Kalevala", národní epos finský), O. S. **Vetti** („Dvě čudské povídky" a „Kniha o Finsku" od Juliani Aho, „Povídky z Finska" od Juho Reijonena, „Dvě islandské povídky" od Gestura Pálssona) a j.;

novořecké: O. S. **Vetti** „Kus jižního nebe", „Tři novořecké povídky" od Dimitria Vikelasa);

novoarménské: O. S. **Vetti** („Chent" od Raffiho a „Obrázky z tureckého ovzduší" od A. Aharoniana);

latinské: A. **Breindl** („Paměti o válce Gallské" C. Julia Caesara), J. **Červenka** („Básně Ovidiovy"), Timothej **Hrubý** („O nejvyšším dobru a zlu knihy patery" M. Tullia Cicerona), Dr. K. V. **Jelen** (Ódy Quinta Horatia Flakka), Frant. **Kott** („Germania" a dějiny Tacitovy), K. **Koblížek** („Brutus. O nejlepším druhu řečníků", M. Tullia Cicerona), Ant. **Kvapil** („Životopisy" Cornelia Nepota), Jan **Kvíčala** („Kniha o spiknutí Catillinově" C. Sallustia Crispa), Ant. **Madiera** („Kniha o životu a povaze Gn. Julia Agricoly" od Tacita), Šimon Karel **Macháček** („O básnictví" Q. Horatia Flakka, „Paměti o válce gallské" C. Julia Caesara), J. **Pechánek** (Dějiny Liviovy), Frant. **Sušil** („Výbor z básní

Ovidiových, Catullových a j., Pavel **Tomášík** („Vybrané řeči" M. Tullia Cicerona), Ant. **Truhlář** („Proměny" P. Ovidia Nasona), Karel Alois **Vinařický** („Aeneis" P. Vergilia Marona), Al. **Vaníček** („Kniha o válce Jugurthinské" C. Sallustia Crispa) a j.;

řecké: V. **Bukovský** („Hypolitos" od Euripida), Jan Fr. **Desolda** (Platonův „Faidon" a „Protagoras"), Dr. Petr **Durdík** („Filoklet" od Sofoklea, „Medeia" od Euripida), Jan **Kosina** (Platonův „Gorgias"), Jos. **Král** („Elektra" od Sofoklea, „Oresteia" od Aischyla), V. **Kočvara** („Agamemnon" od Aischyla), Jan **Kvíčala** („Dějiny Herodotovy), Václav **Nebeský** („Eumenidy" a „Promotheus" od Aischyla, „Acharnští" a „Rytíři" od Aristofana), G. **Neudörfl** (Xenofontova „Anabasis"), J. **Niederle** („Ajas" a „Elektra" od Sofoklea, básně Homerovy), Ed. **Novotný** (Demosthenovy Řeči politické), F. X. **Pelikán** (Demosthenovy Řeči olyntské), Frant. L. **Saska** („Laches" a „Obrana Sokrata" od Platona), F. **Šebek**, „Ilias" Homerova), Frant. **Šohaj** („Antigona" a „Král Edip" od Sofoklea), Fr. **Velišský** (Platonova „Hostina", „Laches a Kriton"), Alois **Vaníček** („Životopisy Plutarchovy"), Dr. Pavel **Vychodil** (spisy Aristotelovy) a j.;

indické: Dr. Emanuel **Kovář** (Indické pohádky sbírky Moudré naučení), Čeněk **Vyhnis** („Šakuntala" a „Urvaši" od Kalidasa), Jos. **Zubatý** („Malaviká a Agnimitras" od Kalidasa) a j.;

hebrejské: kromě překladatelů biblických Dr. Rud. **Dvořák** („Kniha Rút" a „Píseň písní") a j.;

perské: Dr. Jar. B. **Košut** a Jar. **Vrchlický** („Z dívánu Hâfîze");

čínské: Dr. Rud. **Dvořák** a Jar. **Vrchlický** („Ši-king").

Časopisy.

Těžko je si mysliti zdárný rozvoj literatury bez časopisů. Časopis mnohem spíše vnikne tam, kde nenajdeme knih jiných a může tak mnohem rychleji a blahodárněji šířiti vzdělání ve všech vrstvách nežli knihy. Časopis stal se časem potřebou každého intelligenta, takřka denním chlebem všech.

V dobách vzkříšení leželo hlavní těžiště celé literatury v časopisech. Ovšem jak chatrné zdají se nám nyní jejich příspěvky, tak dětsky naivní a neumělecké! A přece v rozvoji písemnictví našeho znamenají velice mnoho!

Spravedlivo tedy zajisté bude, obeznámíme-li se aspoň se jmény českých časopisů nejdůležitějších. Nemůžeme ovšem uváděti velkou řadu časopisů všech, připomínáme pouze časopisy nejvýznačnější a nejcennější, uvádějíce je v pořádku chronologickém, s vynecháním přemnohých časopisů odborných, politických, krajinských a p.

a) belletrické:

(Časopisy poznačené * vycházejí dosud.)

„Měsíčný spis“ (Frant. Boh. Tomsa 1787), časopis lidový.

„Hlasatel český“ (Jan Nejedlý, s přestávkou 1806—18), na svou dobu dobrý.

„Týdenník“ (Jiří Palkovič 1812—18), velmi rozšířený.

„Prvotiny pěkných umění“ (Jan Hromádko 1813—17).

„Rozmanitosti“ (Jan Hýbl 1816—22).

„Hyllos“ (Jan Hýbl 1820—21).

„Dobroslav“ (Josef Liboslav Ziegler 1820—23).

„Čechoslav“ (Václav Rodomil Kramerius 1820—25).

„Rozličnosti pražských novin“ (Josef Linda a Frant. Boh. Tomsa 1826—33).

„Jindy a nyní“ (Jan Hýbl 1828—32, Josef Kaj. Tyl 1833).

„Večerní vyražení“ (Václav Rodomil Kramerius 1830—31).

„Čechoslav“ (Jar. Langer, Jos. Franta Šumavský a Jos. Slavomír Tomíček 1830—31).

„Čech“ (J. Franta a J. S. Tomíček 1832).

„Tatranka“ (Jiří Palkovič, v přestávkách 1832—43).

„Včela“ (Frant. Lad. Čelakovský 1834—35, Jan Nepom. Štěpánek 1836—44, Fr. Klučák 1845, K. Štorch 1845, Karel Havlíček Borovský 1846—47), pouze v prvých dvou letech má větší význam.

„Květy české“ (Jos. Kaj. Tyl 1834—36, Jar. Pospíšil 1837—47).

„Světozor“ (P. J. Šafařík 1834—35).

„Hronka“ (Karel Kuzmany 1836—38).

„Dennice“ (Jakub B. Malý 1840—42).

„Vlastimil“ (K. Štorch 1840—43).

„Poutník“ (Karel Vlad. Zap 1846—48).

„Rachejtle“ (Václav Hrdlička a V. Bendl 1851).

*„Lumír“ (Ferd. Bř. Mikovec 1852—62, Vít. Hálek 1863, Ed. Valečka 1866, Jan Neruda s Vít. Hálkem 1872—73, Sv. Čech a Ot. Hostinský (1873—77) Jos. V. Sládek 1877—1900, Václav Hladík 1900—), časopis tento soustřeďoval v sobě vždy nejlepší jména celé literatury.

„Švingulant“ (Josef Burgerstein 1854—60).
*„Humoristické listy“ (Jos. R. Vilímek 1858—), přes všecky persekuce let šedesátých vytrvaly až do dneška.
„Obrazy života“ (Jos. R. Vilímek, pak Jan Neruda a Jiljí Vrat. Jahn 1859—62).
„Brejle (B. Moser 1861—62).
„Lada“ (Ant. Melišova 1861—65).
„Osvěta“ (Ferd. Schulz 1862—63).
„Rodinná kronika“ (Jan Neruda, pak Karel Sabina 1862—65).
„Zlatá Praha“ (Vít. Hálek 1864—65).
*„Květy“ (Vít. Hálek 1865—72, Svatopluk Čech a Serv. B. Heller 1879—99, nyní Václav Čech), rovněž jako „Lumír“ jeden z nejlepších časopisů, k němuž přistupuje čestně
„Světozor“ (po výměně četných redaktorů M. A. Šimáček 1867—99).
„Vesna kutnohorská“ (Jak. Arbes 1868).
*„Osvěta“ (1871— Václav Vlček), vývoj tohoto časopisu těsně spojen s dějinami celé literatury.
„Paleček“ (Jos. Štolba a Aug. Nevšímal 1873—87, pak změněn titul v „Nový Paleček“).
„Koleda“ (Frant. Bayer 1876—79).
„Slavia“ (A. Sokol 1875—79).
*„Obzor“ (Vladimír Šťastný 1878—), dobrý lidový časopis, jako dobré byly i
„Zábavné listy“ (J. L. Turnovský 1879—95).
„Ruch“ (Frant. Chalupa, Fr. Brožík a Frant. Kvapil 1879—88).
„Vesna“ (Frant. Dlouhý 1882—99).
*„Švanda dudák“ (Ignát Herrmann 1882—), humoristický časopis).
*„Zlatá Praha“ (Ferdinand Schulz 1884—98, Jaroslav Kvapil 1898—1904, A. B. Dostal 1904 -), nejlepší nynější náš ill. časopis belletrický.
*„Vlast“ (Tomáš Škrdle 1884—), belletr. časopis katolický.
*„Náš domov“ (Jos. Vévoda 1891—).
„Niva“ (Dr. Fr. Roháček 1891—97), cenný list.
*„Besedy lidu“ (Aug. Eug. Mužík 1893—), velmi dobrý časopis lidový.
*„Moderní revue“ (Arnošt Procházka 1894—), moderního směru.
*„Nový život“ (Karel Dostál Lutinov 1896—), orgán katolické moderny.

*„Nový kult“ (K. St. Neumann 1897—).
*„Illustrovaný svět“ (Aug. Eug. Mužík 1899—), velké vydání „Besed lidu“, od r. 1904 nazýván „Světozor“.
„Obrázková revue“ (Dr. Ant. Podlaha).
„Moravská revue“ (Jar. Tůna 1899).
*„Zvon“ (M. A. Šimáček 1899—).
*„Buditel“ (Stan. Marák 1899—), dobrý populární časopis.
*„Srdce“ (Karel Rožek Egor 1900—).
*„Čtení besední“ (V. Kamil Jeřábek 1900—01).
*„Čechie“ (Jan Pauly 1901—).
*„Rudé květy“ (F. V. Krejčí 1901—), velmi dobrý lidový časopis (sociální).
*„Máj“ (Frant. Herites 1902—).
*„Dvacátý věk“ (Věnceslav Šarpen 1901—03).
„Moderní život“ (Roman Hašek 1902—03).
*„Neděle“ (1904), moravský ill. časopis.
*„Šťastný domov“ (1904— J. Humpal-Zemanová), a j.
*„Český svět“ (1904— K. Hipmann).

b) vědecké a odborné:

„Krok“ (Jan Sv. Presl 1821—40).
*„Časopis musea království českého“ (od r. 1827, v redigování časopisu toho vystřídala se celá řada vědců nejlepších, jako Frant. Palacký, Pavel Jos. Šafařík, J. E. Vocel, Václ. B. Nebeský, Jos. Emler a j.; nynější redaktor Frant. Kvapil a Dr. Č. Zíbrt.)
*„Časopis katolického duchovenstva (1828—53, pak 1860—).
*„Posel z Budče (1848—52, 1869—; nynější redaktor Ludvík Strahl),
„Blahověst“ (1851—96).
„Živa“ (Jan Ev. Purkyně a Jan Krejčí 1853—67).
*„Památky archaeologické a místopisné“ (po výměně četných redaktorů Dr. J. L. Píč 1854—).
*„Právník“ (1861—).
*„Časopis českých lékařů“ (1862—).
„Veleslavín“ (1863—).
„Kazatelna posvátná“ (1864—93).
*„Kazatel“ (1893 — P. Method Zavoral).
„Literární listy“ (Ferd. Schulz a Dr. Ed. Grégr 1865).
„Český obzor literární“ (Ferd. Schulz 1867—68).
*„Sborník pro historii, filologii a filosofii“ (1868—).
„Učitelské Listy“ (Fr. V. Urbánek, pak Fr. Krček 1868—89).
*„Beseda učitelská“ (1869—).
„Sborník přírodovědecký a mathematický“ (1869).

„Věstník bibliografický“ (1869—73, 1880—83).
*„Časopis Matice moravské“ (F. Bartoš, Vinc. Brandl, Dr. F. Kameníček, F. Rypáček 1869—).
*„Vesmír“ (Dr. Vincenc Kotal a Fr. Nekut 1872—).
*„Komenský“ (1873—).
*„Ženské listy“ (Eliška Krásnohorská 1873—).
*„Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky“ (Dr. Fr. Jos. Studnička a Aug. Pánek 1873—).
*„Listy filologické a paedagogické“ (J. Kvíčala a Dr. Jan Gebauer 1874—87; od r. 1887 vycházejí se změněným titulem „Listy filologické“ red. Jos. Krále a J. Gebauera).
*„Listy průmyslové“ (1875—).
*„Chemické listy“ (K. Preis a Ant. Bělohoubek (1877—).
*„Pražské hospodářské noviny“ (1878—).
*„Samosprávný obzor“ (1879—).
„Česká škola (1879).
*„Národ a škola“ (1880—).
*„Dalibor“ (1881—).
„Literární listy“ (F. M. Vrána, Fr. Dlouhý 1881—98).
„Sborník slovanský“ (Edvard Jelínek 1881—87).
„Sborník historický“ (Dr. Ant. Rezek (1883—86).
*„Učitelské noviny“ (1883—).
„Paedagogické rozhledy po literatuře československé“ (V. Kredba, A. Frumar a J. Klika 1883—85).
*„Hlídka literární“ (nyní pouze „Hlídka“, Dr. Pavel Vychodil 1884—).
„Athenaeum“ (Dr. Tomáš Garik Masaryk 1884—93).
*„Časopis učitelek“ (1885—).
„Zeměpisný sborník“ (Dr. J. Řežábek 1886—89).
„Krok“ (F. X. Prusík v letech 1887—89).
*„Učitel“ (Fr. Dlouhý 1890—).
*„Živa“ (Dr. B. Raýman 1890—).
*„Český lid“ (Dr. Čeněk Zíbrt 1891—).
*„Věstník České akademie“ (Dr. B. Raýman 1892).
*„Rozhledy“ (Jos. Pelcl 1892—).
*„Věstník českých professorů“ (Fr. Bílý 1893—).
*„Z říše vědy a práce“ („Věda a práce“, pozměněno v pozdějších letech, Dr. Vilém Kurz, J. Kurz 1893—1903).
*„Naše doba“ (Dr. Tomáš G. Masaryk 1894—).
*„Sborník české společnosti zeměvědné“ (Dr. Jindřich Metelka 1894—).
*„Volné směry“ (Spol. Mánes red. J. Anýž a spol.).
*„Dílo“ (B. Kočí).
*„Zvěsti“, rus.-čes. časop. (Alexander Praha).

*„Epocha“ (J. Jindra 1894—).
*„Zdraví“ (Dr. Duchoslav Panýrek 1894—).
„Kniha“ (1895—96).
*„České museum filologické“ (J. Kvíčala 1895—).
*„Český časopis historický“ (Dr. Jar. Goll a Dr. J. Pekař 1895—).
*„Archiv pro lexikografii a dialektologii“ (1896—).
*„Akademie“ (Dr. A. Meissner 1896—).
*„Český učitel“, „Škola českého venkova“ a „Škola měšťanská a živnostenská“ (všecky v letech 1897—98).
*„Česká revue“ (Dr. P. Podlipný, Dr. K. Viškovský 1897—).
*„Alétheia“ (Dr. M. Kovář, Dr. K. Vondruška 1897—).
*„Ženský svět“ (Teréza Nováková 1897—).
*„Slovanský přehled“ (Ad. Černý 1898—).
„Obzor literární a umělecký“ (Jaroslav Vlček 1898—1902).
*„Sborník historického kroužku“ (Dr. M. Kovář 1898—).
*„Kronika“ (K. St. Sokol 1901—).
*„Česká mysl“ (Dr. Fr. Drtina, Dr. Fr. Čáda a Dr. Frant. Krejčí 1901—).
*„Příroda a škola“ (Jan Kranich 1902—).
*„Nová česká revue“ (Dr. J. E. Salaba 1903—).
*„Pokroky a vynálezy“ (J. Truneček 1904—) a mn. j.

c) Z časopisů pro mládež

jsou nejdůležitější: ze zaniklých „Naší mládeži“ (Jos. Vl. Krátký), „Zahrada budečská“ (J. L. Mašek, Fr. A. Zeman a M. Weinfurt), „Jarý věk“ (Jos. Sokol), „Matice dítek“ (Ant. Konst. Víták), „Květy mládeže“, „Česká mládež“ a „Mladý Čech“ (všech tří Jan Dolenský); z vycházejících: „Malý čtenář“ (Gabriel Smetana, Jos. Zelený a Frant. S. Procházka), „Besídka malých“ (Jan Svoboda), „Dětský máj“ (Fr. Hrnčíř) a „Noviny mládeže“ (V. Štech a R. J. Kronbauer).[72])

---

[72]) K posouzení rozvoje českého písemnictví uvádíme tato data:

Podle časopisu „Statistische Monatshefte“, vydávaného c. k. statistickým kancelářem ve Vídni, vyšlo r. 1855 v království Českém 295 německých a jen 142 českých knih; dle statistiky z r. 1883 231 německých a 769 českých. Ovšem vidíme z číslic těch zřejmě, jak umělé bylo němectví za reakce v letech padesátých. Jak umělé a nepřirozené je většinou němectví nyní v mnohých místech, dokáže bohdá budoucnost. — Podle c. k. poštovského časopisného úřadu ve Vídni bylo r. 1901 vydáno v Rakousku 823 českých časopisů a 444

V obor tento přičísti můžeme i

d) kalendáře.

Kalendářů máme u nás dosti, ba můžeme směle říci až nadbytek, avšak bohužel dobrou polovičku úplně bezcenných, které jsou vydávány pouze pro výdělek. Zvláště nechvalně jsou známy kalendáře německé firmy Steinbrenerovy ve Vimperku, která vydává spoustu kalendářů v různých jazycích, těžíc ze zbožnosti prostého lidu tím, že podniky své okrášlí cetkami všelikých náboženských obrazů, a lid také kupuje většinou toto literární smetí. Nejlepší nynější kalendáře jsou: „Humoristický kalendář", „Ječmínek", „Palacký", „Havlíček", „Kalendář paní a dívek českých", „Kalendář Lidových novin", „Kalendář Národní Politiky", „Kalendář Besed Lidu", „Slezský kalendář", „Slovanský kalendář", „Vlast", „Velehrad", „Methoděj", „Vyšehrad", „V. moravský", Šimáčkův kalendář; pro mládež pak Kobrův a Bačkovského kalendář pro mládež studující, Vilímkův kalendář „Malého čtenáře" a „Kalendář českého dorostu". —

Pokusili jsme se vykresliti obraz českého písemnictví, byť i neúplný a nepřesný. Pozorujeme-li vývoj literatury doby nové od dob Krameriových až po naše časy a porovnáváme-li chudičké, skrovné ty knížečky éry buditelské s nádhernými edicemi spisů nynějších, vidíme plně velikou, smělou čáru vzestupnou. Jak bude v příštích dnech? Dostoupila-li naše literatura již bodu kulminačního, či dostoupí ho teprve v budoucnu? Ovšem, ačkoliv naše literatura 19. stol. znamená práci obrovskou, nemá postavení vůdčího nebo vynikajícího mezi ostatními literaturami; v době nejnovější však počíná býti i v cizině více v úvahu brána. Máme oprávněnou naději, že i česká kniha vítězně projde světem a kromě toho že také doma vykoná plně své poslání. Zajisté nezůstane krásnou frásí nadšená věta Heyduka: „Bez knihy nebudiž ani jediná v horách ztracená chýše, ani jediné cizinou bloudící dítě!"

---

periodických tiskopisů, celkem 1267. Avšak údaje ty jsou nespolehlivé, spolehlivější uvádí Vojtěch Kudlata-Proboštů ve své brožuře „Časopisectvo české". Dle něho vyšlo r. 1902 všech českých i slovenských časopisů a to nejen v Rakousku, nýbrž i v Německu, Francii a Americe pouze 752 a 46 příloh časopisných, tedy mnohem méně než udává časopisný úřad. Dle Kudlaty vyšlo r. 1902 českých a slovenských časopisů v jednotlivých zemích: v Čechách 509, na Moravě 128, ve Slezsku 4, ve Vídni 10, v Americe 70, na Slovensku 28, v Německu 2 a ve Francii 1.

Abecední ukazovatel.

Uvedena jsou jména spisovatelů českých i cizích, o nichž je zmínka na některém místě knížky této. Číslice značí stránku, číslice v závorce značí, že o spisovateli dotyčném jest pojednáno v poznámce.

Abel 177.
Absolon J. 207.
Acler A. 208.
Adamec Fr. 111.
Adámek Boh. 144.
Adámek Karel 196, 224, 248.
Aesop 10.
Aho Juhani 261.
Aischylos 262.
Alarcon P. de 257, 258.
Albert Edvard (126), 151, 217, 233.
Albieri Pavel 128.
Aldrich T. B. 123, 259.
Alfieri V. T. 257.
Ambrož Vilém 191.
Amerling Karel Slav. 225.
Amicis Edm. de 126, 257.
Andersen Hans 126, 260.
Andrlík Fr. 258.
Andrlík Fr. Jos. 182, 182.
Andrlík Xaver 182.
Antoš Jan 162, 177.
d' Anunzio Gabriel 257.
Appelt V. 236.
Apuchtin N. N. 252.
Arany János 261.
Arbes Jakub (85), 128, 148, 149, 204, 223, 248, 264.
Archleb Luděk 174, 175.
Arietto Lad. 152, 258.
Ariosto Ludovico 126, 257.
Aristofanes 262.
Aristoteles 262.
Arleth Louis 162.
Asnyk Adam 254.
Augusta Jan 34, 36.
Augustin sv. 78.
Auředníček Otakar 151, 163.
Auštěcký J. 237.
Autrata F. V. 217, 237.
Baar J. Š. 174.
Babánek Karel 162.
Bačkora Jos. 243.
Bačkora Štěpán 243.
Bačkovský Fr. (71), (194), 212, 234, 237.
Bakalář Adam 38.
Balbín Boh. 8, 11, 57.
Balcárek Aleš 105.
Balcar Fr. Jos. 247.
Baldessari Plumlovská V. 183.
Balucki M. 254 (několikráte).
Balzac Honoré de 256.
Ban Matij 255.
Bang Hermann 260.
Barák Jos. 98, 248.
Barner Jan 59.
Barrie Jos. M. 259.
Barrilli A. G. 257.
Bartoš Fr. (46), 208, 212, 234, 266.
Bartoš Jos. 258.
Bartoš Písař 38.
Barvíř Jind. L. 228.
Baše Jos. 127.
Baštecký Jos. 247.
Baudelaire Charles 119, 120, 256.
Bauer Frant. 224.
Baum Ant. (15).
Baumbach R. 101.
Bauše Bohumil 225, 258.
Bavorovský Tomáš 36.
Bayer Frant. (přírodopis) 228.
Bayer Frant. (lit. hist.) 210, 217, 264.
Beckovský Jan 57.
Becić F. 255.
Becquer G. Ad. 257.
Belza Wlad. 121, 254.
Bělohoubek Ant. 229, 266.

Bělohrobský V. M. 98.
Bendl V. 263.
Beneš Šumavský V. 129.
Beneš Třebízský V. 130, 247.
Beneš Frant. X. 207.
Benešovský Matouš 40, 42.
Benešovský Veselý J. 174. 252, 255, 257, 259.
Benýšek Lad. 183.
Beran Št. 255.
Beránek J. (53).
Béranger F. 119.
Berlička Šeb. Vojtěch 44.
Bernard Alex. Jos. 207.
Bernolák Ant. 76.
Berger Jos. 89.
Bergérat Emil 255.
Bezděka Frant. S. (41).
Bezruč Petr 151.
Biba Vincenc 244.
Bidlo Jar. 204.
Bidpaj 36.
Bílejovský Tomáš 37.
Bílek Tomáš V. 196.
Bilianova Popelka 174.
Bílý Jan E. 247.
Bílý Frant. (52), (78), (126), (194), 212, 237, 266.
Bitnar V. 162.
Bittner Jiří 144, 253.
Björnson Björnst. 260.
Black Wil. 259.
Blackie J. St.
Blackmore R. D. 259.
Bláha Arnošt 162.
Blahoslav Jan 35, 36, 37, 40, 43, (54).
Blanda Fr. X. 245.
Blažek F. 242.
Blažek M. 238.
Boccacio Giovanni 32, 257.
Boček Ant. 204.
Boleslavský J. M. 114.
Borecký Jaromír 149, 152 217, 254, 257.
Borotínský Jaroslav 162, 177.
Borový A. 74.
Borovský J. A. 223.
Borový Klem. 204, 245.
Bořický Emanuel 225.
Botić Luka 255.
Bouška Bohumil 191.
Bouška Sigismund 152, 255, 257.
Bozděch Emanuel 144, 145.
Brabec A. 174.
Brábek Frant. 224, 237, 255, 261.
Bracco Robert 257.
Bráf Albín 247.
Brandl Vincenc 15, (15), (23), (39), (47), (65), (79), (195), 196, 213, 266.
Braniš Jos. 241
Braun Jos. 131, (131), 217.
Breindl A. 261.
Breska Alfons 162.
Brehm Alfréd 258.
Brodský Boh. 163, 247.
Brodziński Kaz. 104.
Bródy Sandor 261.
Broj Václav 236.
Brousek Erazim 259.
Brož Jos. 224.
Brožík Fr. 264.
Brynych Ed. 182, 247.
Březan Václ. 44.
Březanovský J. 236.
Březina Otak. 152.
z Březové Vavřinec 22, 22, 33.
Bubník Karel 131.
Bukovský V. 262.
Bulant Ant. 161.
Buldra Jos. 191.
Bulíř K. 255.
Buning A. W. 261.
Burgerstein Jos. 264.
Bürger G. A. 66.
Burkert Lad. 249.
Burns Rob. 123, 259.
Bydžovský z Florentina 45.
Byron G. G. lord 78, 85, 99. 120, 123, 126, 259 (několi.), 260.

Caballero Fern. 257.
Caesar C. J. 261.
Calderon de la Barca 114, 257, 258.
Camoens Luiz de 78, 126, 258.
Canizzaro Tomáš 257.
Carducci G. 126, 257.
Castelnuovo Enrico 257.
Cervantes Miguel 257.
Ceyp z Peclinovce J. B. 105.
Cibulka Isaiáš 43.
Cicero M. Tull. 261, 262.
z Cimburka Tovačovský Ctibor 31, 39.
Cimrhanzl Tůma 208, 224.
Císař Ferd. 247.
Cisler Jos. 174, 177, 233.
Codicill z Tulechova 35.

Coleridge T. 123.
Coloma Louis 257.
Conscience Henrik 260.
Coppée François 151, 255. 256.
Corneille P. 256.
Conway Hugh 259.
Cossa Pietro 257.
Couperus J. 260.
Cremer J. 261.
Crha V. A. 127.
Cumpfe Karel 204.
Cupal J. A. 191.
Cyrus Matěj 46.

Čacká Pichlová Marie 85.
Čáda Frant. 217, 267.
Čapek Jan 32.
Čapek Karel M. 163.
Čečetka F. J. 174, 191.
Čech Emerich 236.
Čech Leander (100), (110), 213.
Čech Svatopluk 116, 131, 223, 263, 264.
Čech V. 264.
Čechov A. P. 253.
z Čechtic Bohuslav 31.
Čejka J. 259.
Čelakovský Fr. Lad. 76, 82, 208, 263.
Čelakovský Jar. 204, 247.
Čelakovský Lad. 225.
z Čenkova ryt. Em. Stehlík 152, 255.
Čenský Fr. 197.
Čermák Boh. (103), 127, 217.
Čermák Kliment 184, 205.
Černín z Chudenic Heřman 58.
Černohouz Jan Nep. 244.
Černý Ad. (Jan Rokyta) 160, 205, 208, 253, 254, 267.
Černý Jan 41, 210.
Černý J. M. (63), 248.
Černý Jos. 244, 255.
Černý Jos. V. 249.
Černý Karel (chemie) 229.
Černý Karel (pro mládež) 191.
Černý Václav 259.
Červený Ant. 249.
Červenka Jan 153, 163, 177, 257, 261.
Červinka In. Lad. 207, 217.
Červinka Karel 154, 164.
Červinka Miloš 154.
Červinka Otak. 118, 144.
Červinkova-Riegrová M. 174, (194).
Češka Jan 41.
Činoveský J. F. 90.
Čížek Karel 249.
Čupr Fr. Lad. 238.

Dačický z Heslova Mik. 42.
Dalimil 11.
Danilevskij G. P. 252, 253.
Dante Aligh. 78, 257.
Dastich Jos. 239.
Daudet Alphonse 255.
David Klem. 244.
Delavigne Kar. 120.
Denis Arn. 256.
Demosthenes 262.
Desolda Jan Fr. 245, 262.
Deyl Jan 233.
Dickens Charles 258, 259, 260.
Diniz Jul. 257.
Distl Jar. 177.
Dlabač J. B. 65.
Dlouhý Frant. 141, 229, 244, 264, 266.
Dobner Gelasius 61.
Dobrovský Josef 60, 63, 67.
Dokoupil Ant. 249.
Dolenský Jan 184.
Donát Pelhřimovský J. 191.
Donelly Ign. 259.
z Donína Fridrich 46.
Dostál Alois 178, 184.
Dostál A. B. 162, 264.
Dostál-Lutinov Karel 153, 264.
Dostojevskij F. M. 252.
Doubrava Fr. 182.
Doubrava Štěpán 229.
Doubravský Beneš 161.
Doucha Fr. 78, 213, 258.
Dörfl Gustav 118.
z Drahonic Bartošek 33.
Drachman Holger 260.
Drahoňovský Fr. 105, 114.
z Dražova Samuel Martin 55.
z Drnovic Ctibor 39.
Drtina Fr. (28), 239, 267.
z Dubé Ondřej 23.
Dubrovská Tereza 162.
Duda Lad. 229.

Dudík Beda 197.
Dumas Alex. 256.
Dumek Jos. 249.
Dunovský Jan 132.
Durdík Alois 252.
Durdík Josef (102), 145, (194), 217, 239, 259.
Durdík Pavel 219, 252.
Durdík Petr 241, 244, 262.
Durych V. M. Fort. 62.
Dušek Vavřinec Jos. 238.
Dušek Vendelín 242.
Dvorský Fr. (41), 144, 197.
Dvořák Jindřich 105.
Dvořák Rud. 204, 219, 262.
Dvořák Xaver 153, 177.
Dvořáková-Mráčkova Alb. 118.
Dyk Viktor 153, 164.
Dykaštus Jiří 44.

Ebers G. 258.
Ebner-Eschenbachová M. 258.
Eckert Adolf 249.
Effreim Jan 43.
Ehrenberger Josef 90.
Eichler K. 182.
Eichner K. 191.
Eim G. 249.
Eiselt Boh. Jan 231.
Eisler F. 162.
Ekert Fr. 204, 219.
Elliot G. 259.
Emerson R. W. 260.
Emingerova J. 236.
Emler Jos. (21), (21), (23), 198, 265.
Eneáš Jan 43.
Eötvös Jos. 261.
Erben Jos. 223, 224.
Erben Karel Jar. 12, 19, (19), (29), (38), 78, 208, 210, 213.
Erckmann Chatrian 255.
Estébanez Joaq. 257.
Euripides 262.

Fabkovičova Marie 255.
Fait Em. 224.
Fahoun 255.
Faktor Fr. 229.
Farina Salv.
Faster O. 177.
Faster K. 236.
Feistmantel Otak. 219.
Fejfar Frant. 236.
Fénelon 74.
Feršman Václ. 249.
Feuillet Oct. 255.
Fiala Ed. 207.
Fiala Lad. 791.
Filcík Jan 242.
Filípek Václ. 79, 89.
Filomates Václav 40.
z Finberka Jan Václav 164.
Fink Petr 182, 191.
Flajšhans Václ. (8), (28), (29), 213, 238.
Flakkus Q. H. 261.
Flammarion Camille 256, 257.
Flaška z Pardubic Emil 17.
Flavius Josephus 87.
Flekáček Jos. 182, 191, 237.
Flygaré-Carlénova Em. 260.
Formánek-Činoveský (viz J. F. Činoveský).
Formánek Ed. 229.
Fořt Jos. 249.
Foscolo Hugo 257.
Förster Josef 242.
Franko Ivan 252, 253.
Fredro J. Al. hrabě 153, 154.
Frencl Inocenc 245, 247.
Frič Ant. 224, 229.
Frič Coel. (81), (196), 253.
Frič Jos. V. 99, 111, 205, 253.
Frida Bedřich 255, 257, 258.
Friedberg Mírohorský S. 224.
Friedrich G. 204.
Fučík Milan 154, 177.
Funtíček Jan (54), 244.
Furch Vincenc 79.

Gabler Vilém 114, 236.
Galdós B. P. 257.
Gallat Alois 111.
Gallaš H. Ag. 65, 67.
Gantner Max 237.
Gaszynski Konst 121, 254.
Gautier Theop. 255
Gebauer Jan (13), (14). (17), (21), 25, 213, 234.
Geisslova Irma 119, 132.
Geitler Leop. 238.
Gindely Ant. (30), 198.
Göbl-Kopidlanský F. 105.
Godra Samuel 89.
Gogol Mik. 80, 252, 253.
Goldsmith Oliw, 259.
Goll Jarosl. 25. (30), (33), 119, (194), 198, 267.

Gončarov Ivan A. 252, 253.
Goncourt Edm. 256.
Gorkij Maxim 253.
Gottwald Václav 229.
Göthe J. W. (24), 66, 68, 78, 126, 258 (několi.).
Gregora Frant. 242.
Gregorčič Šimon 255.
Grellepois Leon 237.
Grigorovič D. V. 253.
Grossmannová-Brodská L. 174, 182, 184.
Grünwald Beneš 162.
Gruss Gustav 226.
Gruziński St. 253.
Gualther Castell. Filip 9.
Guldener Bernard 112.
z Gyntherodu Abraham 40.
Guth Jiří 165, 219, 256, 260.
Gzel Petr 40.

Hackenschmied H. 260.
Hâfîz 262.
Haggard H. R. 259.
Hájek z Hájku Tadeáš 47.
Hájek z Libočan Václav 8, 11, 23, 37, 61.
Hajniš Frant. 79, 87.
Hakl B. F. 105, 247.
Hálek Vítězslav 99, 105, 112, 263.
Hamerling Rudolf 120, 126, 258.
Hamsun Knut 260.
Hanar Mojmír 162.
Hanel Jar. J. 247.
Hanin A. B. 182.
Hanka Václav (6), 11, (18), 24, 64, 67, 207, 238, 238.
Hanke z Hankenštejna J. Al. 66.
Hansgirg A. 229.
Hantich J. 237.
Hanus V. 257.
Hanuš Ignác Jan 19, 24, (78), 207, 210, 214, 238, 240.
Hanuš Josef (65), (86), (108), (195), 214, 217.
Hanuš Jos. (chemie) 229.
Hanušová Dora 259.
Hanušová Klemeňa 242.
Harant z Polžic Krištof 46.
Harlas F. X. 241.
Harrach hr. Jan 204.
Harte Bret 123, 259 (několi.).
Hasištejnský z Lobkovic 34, 35, 89.
Hašek Roman 162, 265.
Haškovec Ladislav 233.
Hattala Martin (9), (20), 235.
Hauptmann Gerhart 258.
Hausmann Leopold 114.
Havelka Jan 223, 224.
Havelka Matěj 79.
Havlasa Bohumil 132.
Havlasa Jan 164.
Havlíček-Borovský Karel (28), 79, 122, 223, 249, 263.
Havlíček Jar. 162.
Havlík Jos. 144.
Hebbel Fr. 101, 258.
Hedin Sven 260.
Heine Heinrich 258.
Hejda Frant. 165.
Hek František 74.
Heller Ferd. 242.
Heller Karel 237.
Heller Serv. Bon. 132, 204, 224.
Helfert J. (28).
Hellic Lukáš 43
Hello Arnošt 255.
Herben Jan (28), 165.
Herbenová Bronislava 252.
Herczeg Ferencz 261.
Herčík Jan 245.
Herder J. G. 66, 78.
Herites Frant. 133, 185, 223, 265.
Herodot 262.
Herold Ed. 105, 224.
Herrmann Ignát (103), 133, 148, 264.
Herzer Jan 237, 258.
Heyduk Adolf 100, 207, 223.
Heyrovský Leopold 248.
Heveroch Ant. 233.
Hevrdle Ad. 249.
Hilarius Litoměřický 32.
Hilbert Jaroslav 174, 175.
Hillar K. H. 162, 174.
Hipman Karel 224.
Hladík Josef 207.
Hladík Václav 165, 175, 255.
Hlava Jar. 233.
Hlaváč Jan 43, 44.
Hlaváček Frant. 252.
Hlavatý Vilém 245, 247.
Hlavinka Alois 204, 210.
Hněvkovský Šeb. 67.
Hodáč F. X. 162.
Hodějovský z Hodějova 34, 35.

Hoffmann Mikuláš 229.
Holeček Ant. 29.
Holeček Jos. 133, 261.
z Holešova Jan 8.
Holub Emil 220.
Holý Josef 162.
Homer 69, 262.
Hora F. A. 236, 253.
Horacius 74, 89.
Horáček Cyrill 248.
Horáková Ab. Hedv. 177.
Horálek Fr. (28).
Horyna P. 259.
Hořica Ignát 134, 255.
z Hořovic Beneš 22.
Hosius Matouš 46.
Hostinský Otakar 240, 258, 263.
Hostounský Balt. 36.
Hošek Ig. 252.
Houdek V. 162.
Hovorka J. M. 134.
Hovorka Frant. 241, 253.
Hoza Frant. 230.
Hradecký Jar. 254.
Hradecký J. F. (194).
Hradil Jan (41).
Hraše Jan K. 185, 207, 210, 224.
Hrbek Frant. 237.
Hrdina J L. 179, 185.
Hrdlička Ant. 144.
Hrinčenko B. 252.
Hrnčiř Frant. 185.
Hromádko Fr. 229.
Hromádko Jan 263.
Hrubý Jar. 252.
Hrubý Jos. 249.
Hrubý Jos. H. 119.
Hrubý Karel 249.
Hrubý Petr 237.
Hrubý Tim. 261.
Hrubý z Jelení Řehoř 40, Zikmund 40
Hruškovic Samuel 55.
Hřímalý V. 242.
Huber Adam z Riesenbachu 47.
Hudec Jan 253, 255.
Hugo Victor 78, 123, 124, 126, 255, 256.
Hulakovský J. E. 237.
Humpal-Zemanová J. 265.
Humpolec z Prostiboře 39, 39.
Hurt F. 237.
Hus Jan 26 a násl., 31, 32, 79.
Husová Anna R. 191.
z Hustiřan Bavor 40.
Hübner J. J. 74.
Hübl Jan 72, 263.
z Hvězdy Jan (viz J. J. Marek).
Hynek V. E. 256
Hyšman Filip 185.

Chadt J. 249.
Chalupa Frant 154, 252, 264.
Chalupa Karel 144.
Chalupecký Jind. 233.
Chateaubriand F. 68, 256.
Chelčický Petr 30 32.–
Cherbuliez Vict. 255, 256.
Chládek Frant. 105.
Chlumecký Adam 154.
Chmela Jos. 89.
Chmelenský J. Kras. (78), 81.
Chocholoušek Prokop 91.
Chodounský Karel 231, 251.
Chudoba Karel 256.
Chytil Karel 242.

Ibl Čeněk 237.
Ibsen Henrik 126, 166, 260 (několl.).
Irwing W. 259.

Jablonský Boleslav 81.
Jahn Jar. J. 229.
Jahn Jiljí V. 102. 114, (201), 217, 226, 264.
Jahn Methoděj 165.
Jahn Zdeněk 229.
Jakubec Jan (69), 214, 217.
Jakubec Jos. 154.
Jamot R. E. (viz Thomayer) 144.
Janča Jan 174
Janda Jan 233.
Janda-Cidlinský B 102, 106.
Jandečka Václav 230, 239.
Janke Zikmund 233.
Janošík Jan 233.
z Janova Matěj 20, 26.
Janovský Ferd. 249.
Jarkovský St. (viz Dr. J. Guth).
Jarloch (Gerlach) 7.
Jarolímek Vincenc 230
Jaroš H. 252.
Jaroš Gustav 154, 166.
Javornický J. 72, 242.
Javorník Vojt K. 182.
Javůrek Jos. 74.
Jedlička J. 237.
Jedlička Otakar 134, 217.
Jedlička Václav 191.

Jehlička Pavel 226.
Jekler P. 177.
Jelen K. V. 261.
Jelenová A. 237.
Jelínek Bohdan 119.
Jelínek Břetislav Jos. 204
Jelínek Edvard 134, 145, 205, 253, 266
Jelínek Hanuš 162, 256.
Jelínek Jan 191.
Jeroným Pražský 32.
Jeřábek F. V. 112, 217.
Jeřábek Lubor 224.
Jeřábek Václav 230.
Jeřábek Viktor Kamil 166, 265.
Jesen Pavel 44.
Jesenská Růžena 154, 166, 177.
Jesenský Jan 233.
Ješín Pavel 11.
Ješina Jos. 237.
Ježek Jan 127, 144, 179, 191, 204, 247, 252.
Jindra J. 251, 267.
Jiránek Karel 191.
Jirásek Alois (39), 135, 145.
Jireček Hermenegild 15, (40), 148, 204, 248.
Jireček Josef 11, (18), (40), (54), (57), 204, 208, 214, 238.
Jirsík Jan Val. 245.
Jiruš šl. Bohuslav 23[illegible].
John Jan 229.
Jókai Moric 261.
Jokl Ferd. 236.
Joklík Frant. 248.
Jordán J. 237.
Josika Mikuláš 261.
Jovanovič-Batut M. 255.
Jung V. A. 252.
Junghans J. 148.
Jungmann Josef 19, 60, 65, 68, 192, 256, 258.
Jurčič Josip 254, 255.
Just Edvard 106.

Kabátník Martin 38.
Kabelík Jan (107).
Kačer Josef 105.
Kadeřávek Eugen 241, 245.
Kadlčák J. M. 179, 249.
Kadlec Karel 237, 248.
Kadlinský Felix 58.
Kádner Karel 136.
Kafka Josef 229.
Kahlík Frant. 210, 224.
Kaizl Josef 248.
Kálal Karel 191, 209.
Kálal Václav 191.
Kalandra Čeněk 179.
Kalašová Marie (127), 256, 257.
Kalbáč Václav 256.
Kalenda Alois 144.
Kalidas 262.
Kalina Jar. 81.
Kallus Josef 119.
Kalousek Jos. (28), (194), 199.
Kamarýt Jos. Vl. 82.
Kamenář K. 182.
Kameníček Fr. 204, 266.
Kamínek Karel 166, 258.
Kaminský Bohdan 154, 166, 256.
Kampelík F. C. 233.
Kamper Jar. 217, 260.
Kapper Siegfried 82.
Kapras Jan 240.
Karásek Jiří ze Lvovic 155, 166, 177.
Karel IV. 21.
z Karlsperka Carolides 35.
Kavka V. J. 148.
Kepková-Novotná Tereza 177.
Kerman Daniel 55.
Kheil Karel P. 250.
Kheil Napol. M. 250.
Kielland Alex. 260.
Kinský Dom. F. 65, 68.
Kipling Rudyard 259 (někol.).
Klapálek F. 229.
Klácel F. M. 82, 241.
Klapálek F. 229.
Klášterský Ant. (126), 155, 258, 259.
Klaudianus Mik. 39, 41.
Klecanda Jan 136.
Kleist J. 78, 258.
Klenka Josef 242.
Klicpera Ivan 136.
Klicpera Klim. Václav 91, 94, 95.
Klier Čeněk 248.
Klika Čeněk 233.
Klika Josef 186, 229, 243, 251, 266.
Klimšová Bohumila 144, 186, 210.
Klopstock F. G. 66, 77.
Klose Antonín 155, 166.
Klostermann Karel 136.
Klučák Frant. 263.
Klumpar Jan Kv. 237.

Klvaňa Josef 210.
Knotek Al. 255.
Kober K. B. 144.
Kobliska Karel 237.
Koblížek Karel 261.
Kočvara V. 262.
Kodym Fil. St. 226, 249.
Kodym Frant. V. 191.
Kolár Jos. Jiří 106, 112, 258, 259.
Kolář Jos. 224, 236, 255.
Kolář-Kochovský J. B. 191.
Kolcov A. V. 253.
Koldín Pavel 47.
Kolínský Matouš 35.
Kolísko Hugo T. 191.
Kollár Jan 82, 223.
Kolman K. 259.
Kolovrat Krakovský Zd. 113.
Komenský J. Amos 51 a dále.
Konáč z Hodištkova M. 35, 36, 37, 40.
Koněrza Jos. 252, 254.
Konrád Jos. D. 137.
Konstanc Jiří 59.
Konopnicka Marya 254.
Kopal Petr 180.
Kopřiva Jan 191.
Koranda Václav 32.
Korec Tomáš 257.
Korolenko Vlad. 253.
Kořán Josef (203), 204.
Kořenský Josef 220.
Kořínek Fr. 204.
Kořínek Josef 52, 237.
Kořistka Karel 224.
Kosina Antonín 127, 191.
Kosina Jaroslav 199.
Kosina Jan 237, 237.
Kosina J. E. 205, 238, 262.
Kosmák Václav 180.
Kosmas 7, 13.
Kostelecký Seykora Old. 167, 177, 218.
Kosterka H. 260.
Košín z Radostova J. 191.
Koštál Fr. Jos 177, 181, 217.
Koštál Josef 210.
Košut B. V. (28), 247.
Košut J. B. 262.
Kotal Čeněk 229, 266.
Kotěra Antonín 250.
Kotschmích Václav 238.
Kott Frant. Š. 235, 237, 261.
Kotyška Václav 223, 224.
Koubek Jos. Prav. 84.
Kouble Jos. 255.
Kouble Jos. Al. 210.
Koukl Antonín 127, 148.
Kovalevská Soňa 253.
Kovář Eman. 238, 241, 262.
Kovář Josef 24.
Kovář M. 267.
Kozmanecký Václav 58.
Koželuha Frant. (194), 210.
Kožíšek František 242.
Kožíšek Josef 186.
Krabice z Weitmile Beneš 8, 22.
Krag Thom. 260.
Krajník Mir. 120, 145.
Král Josef 244, 557, 252.
Kramář Karel 249.
Kramerius Václav M. 72.
Kramerius V. Rod. 73, 263.
Kramoliš Čeněk 174, 182.
Kranich Jan 267.
Krasicki J. 70.
Krasiński Zikm. 99, 253, 254.
Krásnohorská Eliška (100), 120, 217, 223, 252, 254, 258.
Kraszewski Jos. Ign. 253, 254.
Kraus Arnošt 217, 260.
Krátký J. Vl. 267.
Krček Fr. 244, 265.
Krčmář E. 242.
Krecar A. (88).
Kredba Václav 244, 266.
Kregcz Em. 237.
Kregcz R. 237.
Krejča F. V. 161.
Krejčí F. 239, 240, 267.
Krejčí F. V. (103), (103), (127), 217, 242, 256, 265.
Krejčí Jan 217, 224, 226, 265.
Krestovská M. V. 253.
Krch Fr. Vl. 186.
Kristián 7.
Krolmus Václav 207.
Kronbauer R. J. 167, 191, 267.
Krsek Fr. 259.
Krušina ze Švamberka 137, 258.
Krylov Ivan 253
Kryštůfek F. X 204, 247.
Kryštůfek Jan 204.
Křen K. (F. Zgoda) 181.
Křičenský Jos. Jar. 92.
Křikava Louis 162.
Kříž Arpád 233.
Kříž Martin 207.

Kříž z Telče 17.
Křížek Čeněk 233.
Křížek Václav 204, 223, 224, 237.
Kuba Ludvík 209.
Kubelka Jos. 155.
Kubín Jos. 237, 256.
Kučera Albín 242.
Kučera Karel 156, 260.
Kuchař Jos. 120.
Kukla K. L. 174
Kukula Ot. 233.
Kulda Beneš Method 84, 209.
Kumičić Eugen 255.
Kuneš Mir. B. 174.
Kuneš V. 260.
z Kunvaldu Matouš 35.
Kunz Karel 237.
Kurz Vilém 229, 266.
Kurzová Božena 191,
Kusýn Rich. 250.
Kušta Vilém 229.
Kuthan ze Sprinsberka 37.
Kuttan K. V. 191.
Kuzmany Karel 263.
Kvačala J. (54), (54).
Kvapil Antonín 261.
Kvapil Frant. 156, 254, 264, 265.
Kvapil Jaroslav 156, 167, 175, 260, 264.
Květ Frant. B. 105, 238, 241.
Kvíčala Jan 235, 261, 262, 266, 267.

Lacina Jos. 138, 199.
Laciný J. 242.
Ladecký Jan 175.
Lafontaine J. 70.
Lagerlöfová Selma 260.
Laichter Jos. 167.
Lambl Dušan V. 233.
Lambl Karel 250.
Lang Alois 241.
Langer Jar. 84, 263.
Langner Jan J. 201, 254.
Lašek Goth. 191.
Leger Karel 120, 144.
Lego Jan 236.
Lehner F. 242.
Lejkin N. A. 253.
Lenau Mikuláš 258.
Lenz Antonín (28), (30), 246.
Lepař František 237.
Lepař Jan 204, 217, 244.
Lerius Burgundský 46.
Lermontov Michal Jurg. 252, 253.
z Lešehradu Em. šlechtic 156, 174, 177.
Leubner Frant. 161.
Levínský Daniel 42.
Lhotecký J. P. 260.
Liberté V. L. 156.
Lie Jonáš 260.
Lier Jan 137.
Linda Jos. 25, 73, 75, 263.
Lindner Gustav Adolf 243.
Lipovský V. 144.
Lisle d' A. V. 256.
Litoměřický Hillarius viz Hillarius Lit.
Livius Titus 261.
z Lobkovic Jan 38.
z Lobkovic Hasištejnský Boh. 34, 35.
z Lobkovic Popel Jan 41.
Lokay Ant. 177.
Lomnický z Budče Šimon 43.
Longfellow H. W. 123, 259.
Lošťák Ludvík 157.
Lotti Pierre 255.
Lubbock John 260.
Ludwig Otto 258.
Lukáš Jan 34, 37.
Lukavský Josef 177.
Lukian 74.
Lupáč Matouš 43.
Lupáč Prokop z Hlavačova 45.
Lužická Věnceslava 138, 186.
Macalík Basil 250.
Macaulay T. B. 260.
Macchiavelli Nic. 257.
Madách Emerich 261.
Madiera Ant. K. 237, 261.
Mádl Karel B. 242.
Maeterlinck M. 256,
Mach Bedřich 242.
Mach J. S. 162.
Mácha Karel Hynek 84, 91.
Macháč K. L. 182.
Macháček Lad. Zd. 174.
Macháček Šimon Karel 85, 95, 258, 261.
Máchal Jan (195), 207, 210, 217.
Machar J. Sv. (100), 157.
Machovec Fr. 230.
Maixner Emerich 231.
Makovička Em. 241.
Malát Jan 242.
Malczewski A. 121, 254.

Malínský Kolda (Lacina Jos.) 138, 199.
Maloch Ant. Zef. 204, 207.
Malý Jakub (78), 199, 217, 237, 251, 254, 259, 260, 263.
Mandevilla Jan 22.
Mansvet Quido 224.
Marák Stan. 265.
Marek Ant. 65, 69, 192, 240.
Marek Hynek 191.
Marek Jan Jindřich (Jan z Hvězdy).
Mareš B. (29), (54), 247.
Mareš F. (45), 217, 233.
Maria Jan 177.
Marignola Jan 22.
Maršan Robert 204.
Martinák K. 237.
Martinec Jos. 105.
Mařáková Beatrice 162.
Mařík V. Z. 236.
Masaryk T. G 25, (28), (81), 241, 266.
Masson Forestier 256.
Mašek Ignác B. 217.
Mašek Jan Lad. 244, 266.
Mašek Karel-Fa Presto 158, 167, 175, 258.
Mašl K. 229.
Maternová Pavla 161, 191, 254.
Mathiolli Ond. 47.
Mattuš Karel 249.
Mattuška Al (81).
Matzenauer Ant. 238.
Maupassant Guy de 255, 256 (několl.), 257.
Maurik Just 260.
Maydl Karel 233.
Mayer Rudolf 102.
Mayerhoffer G. Narc. 167, 261.
Maxwell D. 260.
Mažuranić Ivan 255.
Medlín J. 74.
Meissner Alfred 258.
Mejsnar H. J. 253, 260.
Mellanová Tereza 187,
Melichar Jan 217.
Meliš Em. 242.
Melišová - Körschnerová A. 111, 264.
Menčík Ferd. (54), (84), 217.
de Mendoza Diego Hurtado 257.
Menšík z Menšiksteina 47.
Meredith Jiří 259.
Merimmée Prosper 255.
Merhaut Jos. 168.
Metelka Jindřich 221, 223, 223, 266.
Mickiewicz Adam 78, 119, 121, 123, 254 (několl.).
Michajlov A. K. 253.
Michelangelo Buenarotti 257.
Michl Fr. 233
Michl J. 212.
Mikeš F. O. 236.
Mikovec Ferd. Bř. 96, 206, 263.
Mikovský V. 177.
Mikszáth K. 261.
Mikšíček Matěj 210.
Milič z Kroměříže 19, 20, 26.
Militký Edvard 191.
Miloš H 259
Milota Jan 187.
Milton John 68, 260.
Miriam (Przesmycki Zenon) 121, (126), 254.
Miřiovský Emanuel 121, 258.
Místecký F. P. (viz Pěčka F.)
z Mitrovic Václav Vrat. 46, 72.
Mittner Eman. J. 238.
z Mladenovic Petr 3 , 33.
Mladějovský Vl. 233.
Modestin Ondřej 46.
Mohl Antonín 250.
Mojžíš Antonín 187.
Molière P. 114, 126, 256, 257.
Mokrý Otak. 121, 144, 223.
Moore Thomas 259.
Moravec Bedřich 191.
Morzkowská Walerie 121, 254.
Moser B. 264.
Moudrá Pavla 174, 256 ; 259.
Mourek Václav E. 11, 217, 237, 237, 238, 259.
Mrázek Vojt. 233.
Mrštík Alois 168, 175, 253.
Mrštík Vilém 168, 175.
Munzar Jos. 250.
Musil Daňkovský Emil 187.
Musil Al. 247.
Musset Alfréd 121, 256.
Muška Eugen 224.
Mužík Aug. Eug. 158, 258, 264, 265.
Mühlsteinová Berta 121.
Müldner Jos. 162.
Müller Frant. 230.
Münster Z. 39.

Náchodská Gisela 184.
Náměstek Josef 174.
Nansen Fridjof 260.
Nebeský V. Bol. 85, 218, 262, 265.
Nečas Jan 121, 187, 254.
Nečásek Ant. 174.
Nečásek Frant. 92.
Neera 257.
Nejedlý Jan 67, 69, 263.
Nejedlý Vojtěch 69.
Nejedlý Zdeněk 242.
Nekut Frant. 229, 266.
Neruda Jan 102, 105, 113, 223, 263, 2 4.
Nessel Ed. 233.
Netval M. 257.
Neumann St. K. 159, 265.
Nevšímal Aug. 264.
Němcová Božena 89, 107.
Němirovič Dančenko V. J. 253.
Neudörfl G. 262.
Niederle Jindřich 105, 237, 262.
Niederle Lubor 206, 217.
Ninger Karel 218.
Noha Ant. 191.
Nosidlo V. 58.
Nosková Helena 174.
Nováček Vojt. Jar. (194), 204, 218.
Novák Jan V. (54), (195), 204, 218.
Novák Krist. 182.
Novák Vlad. 229.
Nováková Tereza (110), 138, 267.
Novotný Ed. 262.
Novotný Frant. Ot. 237.
Novotný V. (28).
z Nudožer Vavřinec Bened. 35, 40, 42.

Očenášek Jan 236.
Odyniec A. Ed. 121.
Ohnet Georges 255, 256.
Opolsky Josef 159.
Optát Beneš 40.
Orth J. 11.
Orzeszowa Elise 253, 254.
Osten Jan 168.
Ostravický Čeněk 159.
Otomar V. 174.
Ott Emil 248.
z Ottersdorfu Sixt 37.
Ovidius Naso P. 87, 261, 262.

Paclt Čeněk 224.
Pacold Jiří 250.
Pakosta Vojtěch 122, 181, 254, 255.
Palacký František 15, 19, (28), (29), (65), 67, 192, 265.
Palacký Jan 221.
z Pálče Štěpán (27), 32.
Paikovič Jiří 69, 263.
Palla Hynek 242.
Pánek Aug. 230, 266.
Panýrek Duchoslav 224, 231, 267.
Panýrek Vaněk Václav 174.
Papáček P. 253.
Paprocký z Glogol Bart. 45.
Parker J 260.
Pařízek Aleš 73, 242.
Pastor J. 237.
Pastrnek Fr. (5), 204.
Patejdl V. 259.
Patera Adolf (9), (14), (15), (54), 218.
Patera Bohumír 191.
Patočka Frant. 208, 237.
Patrčka Michal S. 70.
Paulík Jos. 236, 236, 254, 255, 255.
Pauly Jan 265.
Pavlíček Ant. 248.
Pavlišta J. 257.
Pavlovský Stanislav 42.
Pažout Jos. 229.
Pečinka Frant. 162.
Pečírka Ferd 233.
Pečírka Jos. 12.
Pedálová Marie Antonie 73.
Pechánek J. 261.
Pekař Jos. 2 4, 217, 267.
Pelcl Frant. Martin (57), 62.
z Pelhřimova Mik. 32.
Pellico Silvio 257.
z Pernštejna Vilém 41, 41.
Perwolf Jos. 204, 2 8, 211.
Peřina Frant. 111.
Pešina M. 233.
Pešina Tomáš z Čechorodu 57.
Peška Bedřich 89, 111.
Pešková Eliška 113.
Petöfi Alexander 261.
Petrarka Franc. 88, 257.
Petrlík Krist. 250.
Petrovič Njegoš P. 255.
Petrů Václav 214, 259, 259.
Pěčka-Místecký Ferd. 161.

Pfleger Moravský G. 103, 108, 113.
Philippi J. 257.
Picek Václ. Jar. 86.
Picka Fr. 242.
Píč Ladislav 206, 265.
Pihert Jos. J. 242.
Pichlová-Čacká Marie 86.
Pikhart Ant. 257.
Pilařík Štěpán 55.
Pinkas Ota 145, 224.
Pippich Karel 146.
Pisemskij Alex. Ferd. 253.
Pittnerová Vlasta 169, 177, 211.
Pivoda Frant. 242.
Plácel z Elbingen V. 45.
Placentský ze Sallicetti 33.
Plachý Jiří 58.
Plato 262 (několi.).
Pleskač K. J. 144.
Pleskač Karel 191.
Plodek Kristin Fr. 223.
Pluskal Moravićanský F. 204, 224.
Plutarchos 262.
z Plzně Prokop 32.
Počta Filip 229.
z Poděbrad Hynek, královic 32.
Podhradský V. 182.
Podlaha Ant. 256.
Podlipný Jan (98).
Podlipný P. 267.
Podlipská Sofie 108, 256.
Podstránský Jos. B. 236.
Pohl Jan V. 56, (56).
Pohunek Frant. 255.
Pokorný Martin 229, 230.
Pokorný-Pikulík J. V. 104.
Pokorný Rudolf 122, 224, 254.
Pok Václav 261.
Polák Milota Zd. 86, 223.
Polívka Frant. 229.
Polívka Jiří 218.
Polo Marco 23.
Popel z Lobkovic (viz z Lobkovic).
Popelková Anna 174.
Pospíšil Jar. 263.
Potapenko J. N.
Potěhník Alois 127.
Potůček Adolf 244.
Pover Frant. 257, 258.
Pölzelbauerová Leop. 256.
Prasek Vincenc 824, 238.
Prášek J. V. (38), (203), 204, 224.
Pravda Frant. 92.
Pražák Jiří 248.
Preininger J. 256.
Preininger Vlad. 232.
Preissova Gabriela 169, 175.
Pressl Jan Svat. 192, 227.
Prešern Fr. 254.
Prévost Marcel 255.
Procházka Arnošt 159, 264.
Procházka Frant 138.
Procházka Frant. Faustin 11, 63, 63.
Procházka Frant. S. 160, 267.
Procházka J. 237.
Procházka J. L. 161.
Procházka Matěj (87), 218, 246.
Projsa 156.
Prošek J. 161.
Prus Bol. 254.
Prusík Bořivoj 174, 252, 259.
Prusík Frant. X. 125, 218, 238.
Přecechtěl Jos. R. 218.
Přerhof H. 144.
z Příbrami Jan 32.
Přibylova Olga (viz Moudrá Pavla).
Přikryl Ondřej 161.
Pubička Fr. 62.
Puchmayer Ant. Jar. 65, 237.
z Púchova Zikmund 38.
Pulkava Přibík 21, 21.
Purkhart Richard 250.
Purkyně Jan Ev. 232, 265.
Puškin Alex. S. 78, 120, 252.
Pypin A. N. 252.

Quis Ladislav (80), 121, 205, 253.

Ráb Václav 86.
z Rabštejna Prokop 33.
Racek Adolf 162.
Racine J. 256.
z Radostova J. K. 211.
Rais K. V. 161, 169, 188.
Raffi 261.
Rajská Bohuslava (78).
Randa Antonín 248.
Rank Josef 236, 237, 251.
Rautenkranz Josef 65, 70.
Raýman Boh. 227, 266, 267.
Raymann Frant. Jos. 70.
Rebec Tomáš 248.
Reijonen Juho 261.
Reinsberg Josef 232.

Renatus Q. F. 144.
Rendl z Oušavy Albrecht 39.
Rettig Josef 74.
Rettigova M. D. 73.
Rezek Antonín (44), (57), 200, 266.
Rieger Bohuš (193), 200.
Rieger Frant. Lad. 200, 249, 251.
Richepin Jean 255.
Ritter z Rittersberga Ludvík 94, 211.
Rhazes 33.
Riss Josef 237.
Rod Eduard 256.
Rodovský Bavor 48.
Robinson Darmester M. 260.
Roh Jan 35.
Roháček Frant. 170, 264.
Rokycana Jan 31, 32.
Rokyta Jan (Adolf Černý) 160.
Rosa Václav 56.
Rosický Frant. 229.
Rostand Edmond 256.
Rovetto Girol 257.
Rozkochaný Klen 23.
Rozum J. V. (44), 208.
Rozvoda Jar. 253, 254.
Rožánek Ot. 233.
Rožek Egor Karel 174, 177, 265.
z Rožmberka Jošt 32, 33.
z Rožmberka Oldřich 33.
z Rožmberka Petr 14.
z Rožmitálu Lev 39.
Rožnay Samuel 70.
Rubeš Frant. Jar. 86, 93.
Rubeška Václav 233.
Rüffer Ed. 113.
Rulík Jan 66, 73.
Ruskin John 259.
Ruth Frant. (dramata) 146.
Ruth Frant. (mythol.) 208.
Rutte Eug. Mir. 224.
Rybička Antonín (82), 204, 207, 215.
Rylejev K. F. 253.
Rypáček F. 266.
Ryšavý Dominik 230.
Ryvín M. 177.
Rzevuski H. 254.

Řehák Karel Lev 247.
Řehák Kamenický St. 191.
Řeháková Anna 138, 256.
Řehoř Frant. 211.
Řezníček Josef 94.
Řezníček Václav (78), (81), (98), 139, 188, (194), 204, 223.
Řežábek Jan 224, 253, 266.

Sabina Karel 71, 109, 113, (195), 215.
Sadovský Zdeněk 191.
Salaba Ant. 250.
Salaba J. E. 267.
Sallustius Crispus 261, 262.
Sand George 255, 256.
Sandeau Jul. 256.
Sasinek Fr. V. 201.
Saska Lev Fr. 207, 262.
Scott Walter 78, 259.
Sedláček Aug. 221.
Sedláček Jos. 65, 237.
Seidl Jan 174, 250.
Seeley J. P. 260.
Sekanina Frant. (87), 162.
Semerádová Karla 188.
Seras Matilda 257.
Seydler August 229.
Seykora Kostelecký Old. viz Kostelecký.
Sezima Karel 175.
Shakespeare Wiliam 259 (několi.).
Shelley P. B. 259.
Scheiner Jos. E. 242.
Scheinpfug K. 162.
Scherer Fr. 233.
Schiller Bedřich 66, 68, 258.
Schmitt P. 208.
Schober Karel 223.
Schöbl Josef 233.
Schrutz Ond. 233.
Schulz J. G. 237.
Schulz Ferdinand (68), (78), 139, 204, 218, 237, 265.
Schulzová Anežka 256.
Schwab Polabský Arnošt 254.
Schwarz Frant. 249.
Schwing Karel 233.
Sienkiewicz Henryk 253, 254. (několi.).
Silén Miloslav 162.
Sis Fr. 162.
Sitenský F. L. 240, 251.
Skála ze Zhoře Pavel 55.
Skalík Frant. 162.
Skarlandt Julius 162.
Skřivan Antonín 230, 250.
Skřivan G. 230.

Skřivan Karel (viz Dostál-Lutinov).
Skřivan Pavel 162.
Skuherský Rud. 230.
Skuherský Fr. Z. 242.
Skuhravý Jul. 144.
Sládek Jos. Václav 122, 237, 254, 257, 259.
Sladkovský Karel (28), 248.
Sláma Frant. 140, 211, 223.
Slavata Vilém 56.
Slavici Joan 258.
Slavík Alfréd 29.
Slavík Fr. Aug. 36, 204, 215.
Slavík Vladimír 233.
Slovák Pavel 48.
Slowacki Julius 121, 121, 123, 254.
Smetana Aug. 241.
Smetana Frant. Jos. 205, 224.
Smetana Gabriel 267.
Smetánka Emil 217.
Smiles Samuel 260.
Smiřický Michal 48.
Smolík Josef 207, 230, 237.
Smyčka Frant. 229.
Snopek Frant. (5), 205.
Sobek z Kornic 38.
Sobotka Primus 208, 210, 259.
Sofokles 262.
Sojka Jan 260.
Sojka J. Er. (108), 218.
Sokol A. H. 140, 146, 264.
Sokol Josef 188, 236, 243, 267.
Sokol K. Stan. 267.
Sokolová Vilma 191.
Soldán Frant. 162.
Soukal Josef 161, 188.
Soukup Jos. 104.
Sova Antonín 160, 170.
Spáčil-Žeranovský Jan 161.
Spasovič V. D. 252.
Stach Václav 70.
Staněk Václav dr. 227.
Stankovský J. J. 140, 146, 258.
Stárek J. 245.
Starý Karel 227.
Starý Polykarp 176.
Stašek Antal 123, 140, 148.
Stecker Karel 242.
Steinmann Vil. 237.
Steinich Karel 229.
Stejskal Frant. (20).
Sterzinger V. 237.
Stín A. G. 176, 218.
Stoklas Ed. 229.
Storch Frant. 248.
Straka Vilém A. 237.
Stránecká Františka 141.
Stránský Pavel 55.
Stráň A. 174.
Streyc Jiří 42, 43.
Strejček Ferd. (44).
Strouhal V. 229.
Stroupežnický Fr. Lad. 141, 146.
ze Stříbra Jakoubek 31, 32.
Studnička Frant. Jos. 221, 228, 230, 266.
Studničková Božena 127, 144. 245.
Stupavský R. 161.
Sturm Adam 35.
Sudermann H. 258.
Sumín Jiří 170.
Sušil Frant. 87, 210, 261.
Suttnar Jar. 118.
Svátek Josef 141, 201.
Světlá Karolina 109.
Svoboda Antonín 189, (194).
Svoboda Frant. X. 160, 170, 176.
Svoboda Jan 189, 267.
Svoboda Jan N. 242.
Svoboda Milan (229).
Svoboda Václav 237, 238.
Svobodová Růžena 171.
Sychra Matěj 73.
Sýkora J. Lad. 246.
Syrokomla Vlad. 121, 254.
Svozil Jos. (194).

Šafařík Pavel Josef 71, 194, 218, 263.
Šafařík Vojtěch 218, 228.
Šafránek Jan 244.
Šalda F. X. 258.
Šamberk F. A. 146.
Šanda Frant. 230.
Šandor Gjalski Xaver 255.
Šarpen Věnceslav 175, 265.
Ščerbinský Jiří (viz Bořivoj Prusík).
Šebek Frant. 262.
Šedivý Prokop 74.
Šembera Al. V. 25, 201, 215, 238.
Šembera Frant. 205.
Šenoa Aug. 255.

Šentingan z Hvoždan 35.
Šercl Čeněk 236, 236.
Šimáček Frant. (Vojt. Bělák) 249.
Šimáček M. A. 161, 171, 176, 259, 264, 265.
Šimek Otakar 2 6.
Šimerka Václav 230.
Šimon Jos. 161.
Šimsa Jan 233.
Šípek Karel 171.
Šír Frant. 237.
Šír Vlad. 228.
Škába Karel 142.
Škampa Alois 161.
Škarda Jakub 248.
Škoda Jakub 237.
Škoda Jan K. 245.
Škorpil Vladimír 236.
Škrdle Tomáš 264.
Štejhar Jos. K. 161.
Šlík Kašpar 33.
Šlosar-Doubravský V. 181.
Šmaha Jos. (dramata) 176.
Šmaha Jos. (liter. hist.) (53), (54), 216.
Šmíd A. 250.
Šmídek Karel 245.
Šmilovský Al. V. 142, 147.
Šnajdauf Ant. 161.
Šnajdr Karel Sudimír 88.
Šohaj Fr. 237, 262.
Šolc J. 249.
Šolc V. 104.
Šolín Jos. 250.
Špaček Václav 181, 189.
Špachta Dominik 236.
Špaňhel V. 254.
Špatný Fr. 238.
Špecingrová Klára 253.
Špindler J. Erazim 110, 258.
Špott Karel 250.
Šrámek J. J. 237.
Šrámek Vojt. 247.
Šťastný A. B. 174, 189.
Šťastný Vladimír 123, 264.
Šteffan Ondřej 43.
Štech Václav 172, 176, 223, 267.
Štěpán J. 237.
ze Šternberka: Ignác 58, Petr 39, Zdeněk 39.
ze Šternberka Holický Aleš 33.
Štěpánek Jan N. 94, 96, 263.
Štěpánek Karel 253.
Štěpnička Frant. B. 71.
Štítný Tomáš 19, 79.
Štolba Josef 142, 147, 222, 257, 264.
Štorch Karel 263.
ze Štrassburku Gottfried 10.
Štulc Václav 88.
Šturm Václav 44.
Šubert Eug. 43.
Šubert Fr. 237.
Šubert Frant. Ad. 95, (95), 142, 144, 218, 223, 251.
Šumavský Jos. Franta 237, 263.
Šuran G. 253.
Šusta Jos. 205.
Švambera K. 224.
Švanda ze Semčic K. 172.
Švorc Jan 229.

Tablic Bohuslav 71.
Táborský Frant. 161, 253.
Táborský Jan 35.
Tacitus 261.
Tadra Ferd. 201.
Talíř Matěj 248.
z Tardy Heřman 247.
Tasso Torquato 257.
Tavčar Ivan 255.
Tegnér Esaias 78, 123.
Teige Jos. 205.
Teige Karel 242.
Tennyson Alfred 259.
Teklý Vilém 250.
Tesař Fr. 237, 245.
Tesař J. 144.
Tesařová L. 245.
Téver Felix 175.
Thackeray W. M. 259.
Thám Karel Ignác 66, 71, 94.
Thám Václav 66, 94, 95.
Theuriet A. 151, 255.
Theer Otakar 162, 175.
Thomayer Jos. (R. E. Jamot) 144, 232, 151.
Thomayer Frant. 250.
Thomson P. 78.

Thuma Alois 250.
Tieftrunk Karel (55), 202, 216.
Tichý Jaroslav 127.
Tilšer Fr. 230.
Tille Ant. 224.
Tingl Frant. 205.
Tisovský T. E. 144, 190.
Tkadleček Ludvík 18.
Tobolka Z. V. (28), 205.
Tolstoj L. L. 233, L. N. 252, 253 (několi.).
Toman Hugo 205.
Toman K. 161.
Tomášík Pavel 262.
Tomek Václav Vladivoj (7), (28), 195.
Tomić J. E. 255.
Tomíček J. S. 84, 205, 263.
Tomsa F. B. 74, 263.
Tonder Čeněk 174, 190.
Tonner Emanuel 55, (55), (57), 205.
Toužimský J. J. (97), (202).
Tréval Emil (Dr. V. Walter) 173, 234.
Trnka J. 237.
Trnavský V. P. 174.
Trnobranský V. V. 104.
Treybal Rud. 250.
Trojan F. B. 88, 94.
Truhlář A. (10).
Truhlář Jos. (32), (35), 218.
Třanovský Jiří 55.
Třeštík Jan 224.
Tuček Alois (136), 218, 256.
Tuček K. V. 190.
Tůma Hanuš 127.
Tůma Karel (80), (81), 182, 202, 249.
Tůma-Sokol Frant. 172, 176.
Turgeněv Ivan S. 252, 253 (několi.).
Turinský F. 96.
Turnovský Jos. L. (93), 110, 113, 205, 218, 264.
Tykač J. 191.
Tyl Jos. K. 93, 96.
Týn Emanuel 105, 238.
Tyrš Miroslav 242, 242.
Tyršová Renáta 242.
Twain Mark. 259.

Učík Lad. 250.
Uden H. (J. Hruška) 161.
Uhland Ludvík 151.
Ujejski Kornel 121, 254.
Úlehla Jos. 245.
Ungar Raf. 63.
Unger Ludvík 191.
Unzeitig J. Al. 253.
Unzeitig Vít. L. 191.
Urbánek F. Aug. 218.

Vacek Kamenický J. 88.
Václavek Matouš 190, 202, 210.
Vadnai Károly 261.
Valdés Arm. 257.
Valečka Ed. 263.
Valera Juan 123, 257.
Valouch F. 247.
Valouch Miroslav 230.
Valoušek Ferdin. 182.
Váňa Antonín 256.
Váňa Jan 236, 258.
Váňa Josef J. 191.
Vančura Jindř. 256.
Vaněk F. B. 161.
Vaněk Norbert 242.
Vaníček Alois 262.
Vaňorný Otmar 258.
Vašek A. 25.
Väter Kamil 233.
Vávra E. 253.
Vávra Haštalský V. 212, 256, 258.
Vávra Jan 144, 147.
Vávra Vinc. (108), 218.
Vazov Ivan 255.
Večeř Ant. 229.
Vejvara Jos. 173.
Vejdovský Frant. 229.
Velemínský Karel 253.
Velenovský Jos. 229.
z Veleslavína D. A. 42, 44, 73.
Velhartický Ad. 162.
Velflík Vojtěch 250.
Velišský Fr. 205, 262.
Vendyš Boh. K. 191.
Verdagner Jacinto 152.
Verga G. 257.
Vergilius Maro P. 89.
Verne Jules 255.
Veselík Karel 237.
Veselý J. O. 147.
Veselý F. X. 248.
Vestonie Alžběta 35.
Vetti O. S. 257, 258, 260, 261.
Vigoroux F. 256.
Vikelas D. 261.
Viková-Kunětická B. 173.
Vilímek J. R. 264.

Villani Drah. M. 88.
Vinařický Karel Alois (55), 71, 88, 242.
Vincenc, kanovník 7.
Víták Ant. K. 205, 244.
Vlach Jar. 222, 223.
Vlasák Ant. Norbert 224.
Vlasák Jos. V. 244.
Vlastenecký Z. 161.
Vlček Jaroslav (79), (100), 216, 217.
Vlček Václav 111, 113.
Voborník Jan (85), (136), 218.
Vocel Jan Erazim 88, 94, 206.
Vočadlo Jakub 237.
Vočadlo V. 237.
Vodák Jindřich 256.
Vodnařík Ed. 237, 237.
Voigt Ad. M. 62.
Voitl Karel 148.
Vojáček Václav 237.
Vojmír Svat. 127.
Voltaire Fr. M. 80.
Vondráček Fr. 254.
Vondrák Václav 238.
de Voragine Jakub 12.
Vorlíček Fr. Lad. (84), 254.
Vorličný Pavel 45.
Vorovka Karel 218, 238, 245.
Vrána F. M. 127.
Vráz Emil St. 222.
Vrba Rudolf (194), 249.
Vrbata Jos. 250.
Vrchlický Jaroslav (79), (83), 99, (100), (103), 119, 123, 143, 146, 158, 216, 223, 254, 256, 257, 258, 260, 262.
Vrťátko Ant. Jar. (20).
Vrzal Aug. viz A. G. Stín.
Vřesnický Jan 161, 191.
z Vřesovic Wolf 39.
ze Všehrd Viktor Kornel 40.
Vyhlídal Jan 174, 182, 211.
Vyhnis Čeněk 262.
Vychodil Jan 247.
Vychodil Pavel (87), 218, 241, 262, 265.
Vykoukal Fr. Vl. 210.
Vymazal Frant. 218, 236 a 237 (několikrát).
Vyskočil Quido Maria 162, 177.

Wagner Jan 224 236, 253.
Wagner J. E. 223.
Waldhauser Konrád 20.
Wallace Levis 259.
Walter Václ. (E. Trèval) 173, 234.
Wankel Jindřich 206.
Wasilewski Edmund 121, 254.
Weger Jos. 207.
Weigert Bořivoj 256.
Weinfurt J. 267.
Weiss Vilém 234.
Wenzig Josef 114.
Weyr Eduard 230.
Weyr Emil 230.
Winter Zikmund 143, 202, 223.
z Wojkowicz Jan 162, 175.
Woldřich Jan N. 229.
Wünsch Hugo V. (126).
Wünsch Jos. 222.

Xenofon 267.

Zába Gustav 237, 241.
Zagórski W. 121, 254.
Zahálka Č. 229.
Záhoř J. 234.
Zahradník J. 237.
Zahradník Vincenc 88.
Zákoucký Karel J. 182, 190.
Zákrejs Frant. 144, 148.
Zaleski Bohdan 254.
Zalužanský ze Zalužan 47.
Zámrský Martin 42.
Zangwill Israel 259.
Zap K. Vl. 203, 207, 222, 263.
Zařičanský J. 144.
Zatočil Jan 58.
Zavadil Ant. 190.
Závěta ze Závětic 45, 48.
Zborský Ondřej 47.
Zdeněk Jar. 223.
Zdráhal B. V. 257.
Zdrůbek F. C. 237.
Zdziechowski Maryan (85).
Zeithammer Leop. 250.
Zejleř Handrij 209, 254.
Zelený Jos. 267.
Zelený Václav (57), (68), (79), (80), (81), 216, 229.
Zelený V. V. 217.
Zelinka Fr. L. 191.
Zeman Fr. A. 191, 267.
Zemanova Ema 253.
Zenger K. V. 238.
Zeyer Julius 126, 143, 148, 257.
Zíbrt Čeněk 203, 265, 266.
Ziegler Jos. Lib. 74, 263.

Zikmund Václav 238.
Zítek E. 144, 148.
ze Zlicka Brikcí 40.
ze Znojma Stanislav 32.
Zola Emil 255, 256 (někol.).
Zorilla José 257.
Zoubek Frant. (54), (54), 205, 207, 218, 224, 245.
Zschocke Heinrich 258.
Zubatý Jos. 262.
Zucker Alois 248.
Zuna Otakar 234.
Züngel Eman. Fr. 105, 114.
Zvičínský A. 260.
Zvonař J. L. 242.

Želenský Karel 177.
Želízko Jos. 257.
z Žerotína Karel 45, 47, 52.
Žídek Pavel 32, 33.
Žilka F. (28).
Žížala-Donovský Václav 94.
Žižka Jan z Trocnova 30, 33.

Opravy a doplňky.

(Při vší pečlivosti při korrektuře zůstala v textu některá nedopatření a tiskové chyby, z nichž nejdůležitější uvádíme; ostatní opravf si lask. čtenář sám.)

Na str. 5. v řádku 22. čti [Mieczysława].
„ „ 17. v „ 17.: Dle Dra V. Flajšhanse žil Smil **Flaška z Pardubic** 1350—1402.
„ „ 17. a násled. čti satirou, satirická (místo satyra atd.)
„ „ 18. a násl. čti prósa (místo prosa).
„ „ 18. v ř. 20. čti Solfernus (m. Solofernus).
„ „ 18. v ř. 25. „ před ním a po něm (m. před a po něm).
„ „ 19. v ř. 14. vynechej slovo zpět.
„ „ 19. v ř. 15. čti skromné (místo skrovné).
„ „ 19. v ř. 18. „ Vojtěcha Raňkova (m. Vojtěcha Raňka).
„ „ 20. v posled. odstavci doplň: Důležit je také spis **Matěje z Janova** „O pravidlech starého i nového zákona“.
„ „ 23. v posledním odstavci čti: t. zv. Klena **Rozkochaného** — místo: rektora Klena Rozkochaného. Sem náleží poznámka: Vlastně slovník Rajhradský; názvu Rozkochaný dostalo se spisu omylem.
„ „ 24. čti Mikuláše Alše (místo Aleše).
„ „ 24. v poznámce 28. čti Cantu (m. Canti).
„ „ 25. v 3. ř. čti naše (m. nasě).
„ „ 28. v poznámce ve 12. ř. zdola čti s různých stanovisek (m. z různých).
„ „ 30. v ř. 22. a násl. čti **Českých Bratří** (m. Českých bratří).
„ „ 30. v ř. 22. čti jejímž (m. jejíž).
„ „ 30. ve 4. ř. zdola čti Bratr Řehoř (m. bratr Ř.).
„ „ 31. v ř. 20. čti Jana Rokycany (m. Jan Rokycany).
„ „ 33. ve 4. ř. čti „Správovna... místo Zprávovna..., v ř. 5. čti Židek m. Zidek.
„ „ 35. v 11. ř. zdola čti **Šentingan** m. **Šentingau**.

Na str. 35. v 5. ř. zdola, na str. 40. v 22. ř. a na str. 42. čti **Benedikti** m. **Benedikt**.

„ „ 39. ve 3. ř. zdola čti Oldřich **Humpolec** (m. Bedřich).

Ke „ 40.: Grammatika Petra Gzela, V. Filomatesa a Beneše Optáta otištěna byla v úvodě mluvnice Blahoslavovy.

Na str. 41. ve 3. ř. čti znečištěno (m. znečistěno).

„ „ 41. ve 14. ř. zdola čti Tychona de Brahe (místo Tycho de Braha); někteří domnívají se, že správné jméno je Tyge Brahe.

„ „ 43. ve 3. ř. zdola čti nejdrahocennější (m. nejdrahocenější).

„ „ 47. v 8. ř. zdola čti **Zalužanský ze Zalužan.**

„ „ 48. v 3. ř. čti celého jmění (m. celé jmění).

Ke str. 48. k 1. odstavci doplň: Povšimnutí zasluhuje též alchymický spis **Bavora Rodovského z Hustiřan** „O dokonalém umění chymickém" (z r. 1585), jenž v novější době byl opět poznán. B. R. také přeložil „Tajnosti Aristotelovy".

Na str. 51. v posled. ř. a dále čti Jednoty bratrské (m. jednoty).

„ „ 52. v 1. ř. čti: Narodil se 28. března 1592 nejspíše v Uh. Brodě.

„ „ 53. v 7. ř. čti: nalezena byvši (m. nalezena jsouc), a v ř. 12. čti: jednou místo kdysi.

„ „ 54. v ř. 4. čti: Lešna (m. Lešnu) a v ř. 9. čti: pansofické (m. pansofistické).

„ „ 55. v 6. ř. zdola čti: Jiří **Třanovský** (m. Jan T.)

„ „ 57. v ř. 14. čti: „Ucalegon" m. „Ucalegou".

„ „ 57. v ř. 18. čti: k utlačené m. a utlačené.

„ „ 58. v ř. 12. čti: deník (m. denník).

„ „ 58. v ř. 28. čti: jména básně (m. jméno) a v ř. 30. doplň: odkázala jeho matka Marie Steyerova...

Ke str. 63. V odst. Josef **Dobrovský** doplň: když byl tento řád zrušen, vystudoval v Praze bohosloví a stal se vychovatelem...

Na str. 65. v 5. ř. čti: u Kouřimě (m. Kouřimi).

„ „ 66. v 6. ř. čti: mimo básně Thámovy (místo mimo básní Thámových); v 4. odst. čti: Větší význam (m. Většího významu), Lehrstuhles (m. Lehrstules).

Na str. 68. v 6. ř. čti: prefektem (m. rektorem).
„ „ 70. čti: Michal Silorád (m. Šilorad); v 9. ř. čti (Nejedlí, Rautenkranz a j.; v ř. 15. básníků německých i slovanských.
„ „ 74. Fr. Bol. **Tomsa** (* 1793, † 1857).
„ „ 77. v 3. ř.: „Ohlas písní ruských“ byl vydán r. 1829.
„ „ 79. v pozn. 10. doplň: „Kytici“ Erbenovu vydali také r. 1901 Rudolf Schenk a Jos. Straka.
„ „ 81. v 6. ř. čti: v Bavorově (m. v Bavorové). v ř. 22. čti: v několik oddílů (m. ve více oddílů).
„ „ 82. začátek 3. odst. má zníti: František Matouš **Klácel,** mnich řádu Augustiniánů, s počátku professor brněnského filosofického ústavu, odkudž však odešel pro své náboženské přesvědčení, atd.
„ „ 82. v poznámce 17. čti: napsán německy, pak jej změnil.
„ „ 83. Patero oddílů „Slávy dcery“ má správně zníti takto: 1. Sála, 2. Labe, Rén, Vltava, 3. Dunaj, 4. Lethe, 5. Acheron. — V posledním odst. má státi „Výklad ku „Slávy dceři“ (m. Výklady).
„ „ 84. v pozn. 19. dopln: Výbor ze „Slávy dcery“ uspořádal pro školy J. Jakubec.
„ „ 84. čti: Karel Hynek **Mácha,** právní praktikant (m. advokátní).
„ „ 85. v 6. ř. čti: Lermontovu (m. Lermontovi), v ř. 25. Göthe, Lafontaina (m. Göthea, Lafontainea).
„ „ 87. v 21. řádku čti: největší zásluhy (m. největších zásluh).
„ „ 87. ve 24. poznámce doplň: Viz i F. Autratův „Přehled písemnictví českého na Moravě 1830—70“, v Prostějově 1898.
„ „ 90. v 16. ř. čti: prosaikové (m. prosaisté).
„ „ 91. v 5. ř. čti: Jihoslovanů (m. jihoslovanů).
Ke „ 92. Frant. **Pravda** zemřel dne 8. prosince 1904.
Na „ 93. v 21. řádku čti: v ní obývajícímu (m. ji obývajícímu). — V pozn. 33. doplň: O Pravdovi viz úvahu A. Nováka ve „Filolog. Listech“ 1904.

Na str. 94. v 6. odst. čti: Hybernského, „Hyberňácké“ (m. Hibernského atd.).

„ „ 99. ve 3. řádku vynechati slovo jeden; čti: v 9. ř. vypověděn (m. vypovězen), v 10. ř. vyhnance (m. vypovězence), v 25. ř. povšiml si (m. povšimnul si).

Ke „ 105 ř. 12.: Chládkovy básně vydal Ot. Mokrý (a nikoliv Klášterský, jak omylem uvedeno).

„ „ 108. v 49. poznámce doplň: Sebrané spisy Boženy Němcové vycházejí od r. 1904 ve sbírce „Čeští spisovatelé 19. století“. Taktéž tam vycházejí spisy Vít. Hálka.

Doplněk k 50. poznámce: Pěknou studii o G. Přlegru Moravském vydal r. 1904 Karel Velemínský.

„ „ 125. **Vrchlický** vydal r. 1904 novou knihu básní „Episody“.

„ „ 137.: J. D. **Konrád** vydal r. 1904 novelly „Pavučiny“.

„ „ 142.: Dr. Jos. **Štolba** vydal „Z dramat života“.

„ „ 145.: Alois **Jirásek** vydal r. 1904 drama „Gero“.

„ „ 153.: K. **Dostál-Lutinov** je nyní farářem v Prostějově na Mor.

„ „ 175.: K. **Mašek** vydal dram. práci „Dceruška hostinského“.

Na „ 197. opomenuto dodati, že **Brandl** vydal „Diplomatář moravský“.

Ke „ 203. **Zíbrt** je též bibliothékářem Musea král. Č. a nákl. Č. akad. vyšlo velké jeho dílo „Bibliografie české historie“.

Ke „ 206.: Dr. Lub. **Niederle** nejnověji vydal obsáhlé dílo „Slovanské starožitnosti“.

„ „ 213. Dr. V. **Flajšhans** vydal obšírný životopis Husův. (Viz ostatně poznám. na str. 28.).

Na „ 252. a 253. mezi překlady z ruštiny jsou některé tiskové chyby: Turgeněva (m. Tugeněva), A. N. Pypina (m. N. Pypina), I. Franka, I. S. Turgeněva (m. T. S. Turg. str. 253. ř. 12.), L. L. Tolstého (str. 253. ř. 19.). —

Na str. 281. má státi Karel Křen, kaplan, místo farář.

„ „ 208. 3. řádek omylem uvedeno A. Acler, místo Frant. Acler.

„ „ 230. v posledním řádku doplň: Jos. Úlehla (Dějiny mathematiky).

„ str. 232. omylem uvedeno, že Dr. J. Ev. Purkyně vydal spisy „Svítiplyn“ a „Topení a větrání obydlí lidských“. Spisy tyto vydal inž. Jan Ev. ryt. Purkyně.

Ke str. 237. Mluvnici jazyka italského napsal též Dr. Fr. Maleček, lektor ital. jaz. při české universitě.

„ „ 241. Seznam spisovatelů v odst. 3. budiž doplněn: Rud. Neuhöfer (Úvod do psychologie dítěte). Doc. dr. Heveroch (Duševní odchylky školní mládeže).

„ „ 258. Z rumunského jazyka překládá též prof. dr. J. U. Jarník.

Na str. 268. v předposl. řádku čti Heyduk*ova* m. Heyduk*a*.

„ „ 269. v 3. ř. čti dotčeném m. dotyčném.

„ „ 272. v abec. ukazateli má státi:
Dvořák Rud. 204.
Dvořák Rud. dr. 219, 252.

OBSAH.

Str.

Co je literatura? Literatura česká. Rozdělení literatury české 3

Doba první. Od nejdávnějších časů až po vystoupení Mistra Jana Husa (—1409).

I. Od prvopočátku až po šíření romantismu (—1250) 5
II. Vliv literatur západních (1250—1346) 8
III. Od nastoupení Karla IV. až po vystoupení M. J. Husa (1346—1409) 15

Doba druhá. Od vystoupení M. J. Husa do bělohorské bitvy (1409—1620) 26

I. Doba husitská (1409—1471) 26
II. Doba humanismu (1471—1576) 33
III. Zlatý věk (1576—1620) 41

Doba třetí. Od bitvy bělohorské až k nejhlubšímu úpadku národnosti, jazyka i literatury české (1620—1780) 49

I. Literatura exulantů 51
II. Literatura domácí 56

Doba čtvrtá. Od císaře Josefa II. až po naše časy (1780—) 61

A) Krásná literatura.

I. Doba buditelů (1780—1817) 61
II. Ráno novočeské literatury (1817—1848) . . . 75
III. Doba reakce „Majisté“ (1848—1868) 97
IV. Poledne novočeské literatury (1868— asi 1890) . 114
V. Doba nejnovější (1890—1905) 149

B) Literatura vědecká.

Dějepis 192
Archaeologie 205
Mythologie 207
Folkloristika a národopis 208
Literární dějepis 211
Zeměpis, cestopis a místopis 218
Vědy přírodní 224
Mathematika a geometrie 230
Lékařství 231
Jazykověda 234
Filosofie a aesthetika 238
Dějiny umění 241
Paedagogika 242
Theologie 245
Obory jiné 247
Překlady 252
Časopisy 262

Abecední ukazatel 269

BIBL. C. R. PUBL. & UNIVERS. PRAG.

Ke spisu tomuto použito bylo zejména spisů:

Bačkovský, „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové“, 1884/87,
Bačkovský, „Kněží katoličtí o písemnictví zasloužili“, 1890,
„ „Přehled písemnictví českého 1848—1898“, 1898,
„ „Přehled písemnictví doby nejnovější“,
Bayer, „Stručné dějiny literatury české“, 1878,
Bílý, „Patero knih plodů básnických“, 1891,
Flajšhans, „Písemnictví české“, 1900,
Hovorka, „Doba úpadku a vzkříšení“, 1888,
„Literatura česká 19. století“, 1902/04,
Máchal, „O českém románu novodobém“, 1901,
„Národní album“, 1898,
Ninger-Koudela, „Historie literatury české“, 1874,
Pypin-Spasovič, „Historie literatur slovanských“ (př. A. Kotík), 1880—82,
Vlček, „Dějiny české literatury“, 1892—,
Riegrův i Ottův „Slovník naučný“,
„Česká poesie XIX. věku“, vydal „Máj“,
Tieftrunk, „Historie literatury české“, 1885,
kromě přemnoha jiných. Rovněž bylo použito jednotlivých článků a zpráv v časopisech: „Zlatá Praha“, „Světozor“, „Obrazy života“, „Květy“, „Lumír“, „Rozhledy literární“, „Literární listy“, „Hlídka“, „Osvěta“, „Vlast“, „Náš domov“, „Máj“, „Zvon“, „Nový život“, „Srdce“, „Moderní život“, „Moderní revue“, „Obrázková revue“, „Obzor literární a umělecký“, „Naše doba“, „Obzor“, „Česká revue“, „Zábavné listy“, „Buditel“, „Naší mládeži“ a j., jakož i seznamů a cirkulářů knihkupeckých, údajů přímých a p.

VŠEM,

kdož obrazy kupují výborným rádcem bude nádherný katalog

Čeští umělci.

Obsahuje přes 130 nejznámějších a nejlepších obrazů našich předních mistrů:

Brožíka, Úprky, Hynaise, Muchy, Ženíška, Marolda, Pirnera, Lišky, Schwaigra atd.

64 stran velkého formátu.

Cena K —·40, poštou K —·45. K volbě obrazů pošleme katalog zdarma.

Vlastní náklad obrazů: Úprkových, Schwaigra, Gardavské, Medoviče.

Novinka: Originalní, zvlášť umělecky komponované rámce.

Na Moravě největší český sklad obrazů bez rámců i s rámci a sklad lišt.

Osobám pevného postavení dáváme obrazy též **na splátky.**

UNIVERS. BIBLIOTHEK

Nakladatel R. PROMBERGER, knihkupec v Olomouci.

Nově vydáno ve 3. zcela přepracovaném a rozmnoženém vydání řed. Polívky

Klíč k určování rostlin, Atlas rostlin, - - - -

ku *Klíči* zvláště pořízený.

Obě dílka, jež nabízím téměř za cenu výrobní (Klíč 112 stran za 90 h, Atlas 83 stran za K 1·20 nebo v jedno brožované za K 2·10, pošt. K 2·30); hodí se výborně nejen učitelům nýbrž i žákům, neboť možno podle nich určiti přes 800 rostlin, tudíž všechny obyč. rostliny naší květeny. Způsob určování jest velice snadný, tak že ani žákům nebude činiti obtíží, zvláště když Klíč jest opatřen četnými vyobrazeními a každá téměř rostlina v Klíči uvedená jest zobrazena v Atlasu; obsahujeť Atlas vyobrazení 466 rostlin a Klíč přes 50 vyobrazení.

Máte-li mimo to v knihovně Polívkův

ROSTLINOPIS

pro nižší třídy středních škol,

IV. zcela přepracované vydání, v němž zobrazeno též přes 400 rostlin, jež v Atlase vzhledem k tomu byly vynechány, nahradí Vám tyto tři knížky botanickou příručku úplně. Spojené toto vydání Rostlinopisu, Atlasu a Klíče pod titulem

Příruční kniha květeny

stává se takto **levnou** botanickou knihou pro každého a jelikož má 1024 obrázků, hodí se k informaci domácí obyčejné flory úplně.

Pevně vázaná **K 5.30**, poštou **5·42**.

Nakladatel R. PROMBERGER, knihkupec v Olomouci.

Upozorňuji na velmi potřebné dílo

Vyučování tělocviku

v 1—6 třídních školách *Alb. Kučery.*
II. opravené a rozmnožené vydání se 165 původními obrázky.

176 stran velké 8⁰.

Cena K 3·—, poštou K 3·20.

Cenné a při tom levné dílo toto račtež laskavě vřaditi do učitelských knihoven.

Novinka!

50 národních písní

s průvodem harmonia
složil Ludvík Holain.

Laciným tímto vydáním mají se překrásné slovácké písně v původním znění popularisovati.

Cena K 2·—, poštou K 2·20.

Račte objednati a šířiti!

Nakladatel R. PROMBERGER, knihkupec v Olomouci.

Perla české literatury:

Život starého kantora.

Podává **Jan Ev. Kosina.**

Díl. I. K 2·80. Díl II. K 2·40. Díl III. K 1·50. — Vázané celé K 8·70, a na papíře hadrovém K 15·—.

K dostání též v sešitech po 40 haléřích.

Prof. dr. Prášek končí svůj referát v „**Nár. Listech**" ze dne 4. XI. 1899: Všechny tyto přednosti činí z knihy Kosinovy pravou knihu českého lidu. Našim professorům středních škol svatá vzchází povinnost, *aby každý český žáček mohl a směl se kochati v krásách mluvy a smýšlení Kosinova.*

V **Obrázk. Revui** I., sešit 3., pag. 71 počíná J. M. Christen svůj referát: „Ku podivu! Tolik se u nás mluví a píše o všelijakém braku literárním, který pro písemnictví naše české pranic neznamená a o knize takové jako je Kosinův Život starého kantora se mlčí.

Bohatství četby!

Do knihoven veřejných račte laskavě objednati naše oblíbené

LACINÉ ČTENÍ

s obrázky. Ročník 1.—33. po 144 stránkách vel. 8⁰ hustého tisku. Cena po 36 hal. Svazky (ročníky) I., II., III., IV., V., VI., IX., X., XI. a XIII. jsou rozebrány. Obsahy ostatních svazků zašleme na požádání. Při odebrání všech

23 svazků místo za K 8·28

- - - jen za 3 koruny. - - -

3500 stran illustrované četby.

50 svazků výborné četby obdržíte, objednáte-li si

„SLEZSKOU KRONIKU"

ročník I.—XIV. místo za K 33·88 jen **za 17 kor.** Obsahuje povídky od Raisa, Kosmáka, Dra. Slámy, Cechova, Tolstoje, Herrmanna, Čecha, Křena atd. Žádejte podrobný seznam všech 14 ročníků.

„Slezská kronika" ročník XV. (1904) vyšla a obsahuje: *U slona* a jiné humoresky Al. Dostála. 60 h. — *Na Mandžurské samotě.* Povídka. Napsal N. J. Krasnov. 90 h. — *Povídky z různých končin* K 1·50. Celoroční předplatné K 2·—, poštou **K 2·20, za něž** se obdrží knihy **v krámské ceně za** K **3·**— (3·20).